

В. В. Левченко, Г. С. Левченко

**ОЛЕКСАНДРО-НЕВСЬКА ЦЕРКВА
НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
історія, персоналії, документи**

ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Громадська рада при Державному архіві Одеської області

В. В. Левченко, Г. С. Левченко

**ОЛЕКСАНДРО-НЕВСЬКА ЦЕРКВА
НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
ІСТОРІЯ, ПЕРСОНАЛІЇ, ДОКУМЕНТИ**

*До 150-річчя
від дня заснування
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова*

Одеса
2015

УДК [271.222(470+521)–788.437]«1817–1920»(477.74–21)
ББК 86.372.24:86.211.58(4Укр–4Од)г
Л 382

ПРАЦІ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
Том XLIII

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою Державного архіву
Одеської області (протокол № 3 від 30.04.2015 р.)*

Редакційна колегія серії:

*Левчук В. В. (голова), Білоусова Л. Г. (заступник голови), Бачинська О. А., Боряк Г. В.,
Гребцова І. С., Дьомін О. Б., Матяш І. Б., Сапожников І. В., Хмарський В. М.*

Редакційна колегія тому:

*Алексєєнко М. В., Березін С. Є., Гейтан О. Г., Герасимова С. М., Желясков С. А.,
Ковальчук Л. В., Корецька О. А., Петровський Е. П., Решетов С. Г., Чилей О. П.*

Рецензенти:

*Корнієнко В. В. – доктор історичних наук, старший науковий співробітник Ін-
ституту української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського
НАН України;*

*Лиман І. І. – доктор історичних наук, професор Бердянського державного педаго-
гічного університету;*

*Михайлуца М. І. – доктор історичних наук, професор Одеського національного мор-
ського університету;*

*Попова Т. М. – кандидат історичних наук, професор Одеського національного уні-
верситету імені І. І. Мечникова.*

Левченко, Валерій Валерійович

Л 382 Олександро-Невська церква Новоросійського університету:
історія, персоналії, документи / В. В. Левченко, Г. С. Левченко. –
Одеса: ФОП Бондаренко М. О., 2015. – 360 с.

ISBN 978-617-7261-33-8

У книзі досліджено процес створення і діяльності церкви святого
Олександра Невського Новоросійського університету та роль її метрич-
них книг як історичного джерела.

Для науковців, викладачів, студентів і всіх, хто цікавиться історією
України і Одеси зокрема.

УДК [271.222(470+521)–788.437]«1817–1920»(477.74–21)
ББК 86.372.24:86.211.58(4Укр–4Од)г

ISBN 978-617-7261-33-8

© В. В. Левченко, Г. С. Левченко, 2015
© Державний архів Одеської області, 2015

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. Олександро-Невська церква Новоросійського університету: історія та доля.....	21
1.1. Храм в роки існування Рішельєвського ліцею (1817–1865): виникнення і становлення.....	23
1.2. Діяльність церкви за часів Новоросійського університету (1865–1920).....	34
1.3. Церква Новоросійського університету в богоборчий період: метаморфози долі.....	52
РОЗДІЛ 2. Причт університетської Олександро-Невської церкви: біографічні нариси.....	66
2.1. Настоятелі храму.....	67
2.2. Диякони, старости і регенти церкви.....	91
РОЗДІЛ 3. Метричні книги як історичне джерело.....	98
3.1. Метричні книги в історіографічному просторі.....	100
3.2. Метричні книги в системі документально-інформаційної комунікації.....	107
3.3. Евристичний потенціал метричних книг церков при навчальних закладах Одеси у XIX – на початку XX століть.....	120
РОЗДІЛ 4. Метричні книги Олександро-Невської церкви Новоросійського університету в науковому просторі.....	131
4.1. Метричні книги університетського Олександро-Невського храму: джерелознавчий аспект.....	132
4.2. Наукове співтовариство Новоросійського університету: метричні книги Олександро-Невської церкви як історичне джерело біографічних досліджень.....	140
4.3. Метричні книги університетської Олександро-Невської церкви в науковому просторі історії України.....	152
ПІСЛЯМОВА	160
ДОДАТОК. Метричні книги церкви святого Олександра Невського Новоросійського університету (1875–1919).....	164
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	337

ПЕРЕДМОВА

Не в силі Бог, а в правді!

Багатьом людям відомий цей вислів, що став давно як би приказкою, але мало хто знає, кому саме він належить. Автором цих слів є святий благовірний великий князь Олександр Невський, пам'ять якого православна церква відзначає 6 грудня (23 листопада за старим стилем) – день його відспівування і 12 вересня (30 серпня) – день перенесення його святих мощей із Володимира до Санкт-Петербургу. «Не в силі Бог, а в правді» – так твердо вірив святий князь, а тому, захищаючи саме правду, завжди перемагав, навіть тоді, коли за людськими міркуваннями, не можна було сподіватися на перемогу. Багато страждала руська земля за часів життя князя Олександра Невського (1220/1221–1263) від тяжкого монгольського ярма, але не наважувалися руські люди, а ні чисельні князі разом з князем Олександром вести відкриту боротьбу з настільки сильним ворогом, який впродовж багатьох десятиліть варварськи спустошував руські міста і селища, знищував руський народ.

Зі встановленням монгольського панування всі руські князі мали їздити в Золоту Орду на поклін хану та сплачувати данину. Розуміючи, що відкрита боротьба з таким грізним завойовником неможлива, князь Олександр Невський, отримавши напуття Новгородського святителя, відправився в Орду до хана, де продемонстрував твердість у сповіданні православної віри. За звичаєм, перш ніж постати перед очима хана, Олександр Невський мав вклонитися сонцю і пройти крізь очисний вогонь, вклонитися ідолам і зображенням ханських предків, але він рішуче відмовився зробити це, і, не боячись смертної кари, мужньо заявив: «Я – християнин: не подобаєт мне кланяться твари – поклоняюсь я Богу Единому, в Троице славимому». Цю відповідь Олександр Невський повторив і перед самим ханом, і мужність сповідника перемогла гордість жорстокого володаря: хан не завдав йому ніякої шкоди і з честю відпустив його. Спостерігаючи за лихом руського народу, який страждав від тяжкого ярма монголів, Олександр Невський неодноразово їздив в Золоту Орду до хана з метою вмо-

вити його бути милосердним до поневоленого руського народу, що призвело до ошадливо вибудованих відносин з монголами та збереження руських міст і селищ від їх хижацьких пограбувань¹. Труднощі далеких і небезпечних подорожей, здійснених Олександром Невським до ханів Золотої Орди для блага вітчизни, швидко виснажили фізичні сили князя. Одного разу, повертаючись з Орди, він занедужав. Повернувшись на рідну землю, він прийняв постриг у велику схиму з ім'ям Олексія і помер. 23 листопада 1263 року відбулося його відспівування².

Господь увінчав мужнього поборника православної віри і правди нетлінним вінцем святості і дарував руському народу, в його особі, нового заступника і молитовника перед престолом Божим! Загальноцерковне прославлення святого Олександра Невського було здійснено за митрополита Макарія на Московському соборі 1547 року. Нетлінні моці Олександра Невського при Петрі I 30 серпня 1724 року урочисто перенесені з Володимира до Санкт-Петербургу та поміщені в Олександро-Невській лаврі. «Не в силі Бог, а в правді» – ці слова стали великим заповітом, який залишив по собі святий благовірний великий князь Олександр Невський. Правда Божа, а не злочинна байдужість, індивідуалізм, безпринципність і шукання тільки своєї особистої користі, своїх власних егоцентричних, кар'єрних і матеріальних інтересів, – ось які пріоритети мають бути покладені в основу формування канонів не тільки особистого або сімейного блага, а й громадського і державного життя православного народу. Насамперед – правда Божа, а потім вже – все інше.

У молитвах за допомогою до святого Олександра Невського, який прославився ідеями захисту руського народу, воє-

¹ На сучасному етапі розвитку історичної науки вчені подають різні інтерпретації політики Олександра Невського, але наша розвідка спрямована не на вивчення і аналіз його суспільно-політичної діяльності, а присвячена одній з культових споруд, яка була освячена ім'ям святого благовірного князя Олександра Невського. Див.: *Карамзин Н. М.* История государства Российского. Т. 4. – М., 1993–1994. – С. 197–200; *Кучкин В. А.* Александр Невский – государственный деятель и полководец средневековой Руси // Отечественная история. – М.: Наука, 1996. – № 5. – С. 18–33; *Білінський В.* Країна Моксель, або Московія. Книга перша. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2010. – 76 с.; Про що мовчать «байкари» російської історії // День. – № 200–201 (4 листопада). – 2011. – С. 23 та ін.

² Див.: *Опрышко Н. А.* Православные святые. Почитание и прославление. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2002. – С. 196–205; та ін.

начальники вдавалися в усі наступні часи. В Російській імперії у 1725–1917 роках існувала державна нагорода – орден святого Олександра Невського. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 29 липня 1942 року було засновано орден Олександра Невського (єдиний радянський орден, названий ім'ям діяча епохи середньовіччя). Цим орденем нагороджували командирів дивізій, бригад, батальйонів, полків, рот і взводів радянської армії за проявлені в боях з німецькими окупантами у Другій світовій війні особисту відвагу, мужність і хоробрість, за вмиле командування, яке забезпечило успішні дії частин і з'єднань під їх керівництвом. В Україні 6 грудня, коли церква святкує пам'ять святого Олександра Невського в день його поховання, 1991 року було ухвалено закон «Про Збройні Сили України», а з 1993 року відзначається День Збройних Сил України, який був встановлений постановою Верховної Ради України. Вже понад двадцять років 6 грудня український народ щорічно відзначає день народження своєї армії. У цей день чоловіків вітають з Днем Збройних сил України – всенародним святом захисників рідної землі, які стоять на варті державного суверенітету, недоторканності та цілісності України. Тому можна з упевненістю вважати, що святий Олександр Невський є покровителем українських воїнів. Отже, вже впродовж багатьох століть, незважаючи на різні назви, форми і устрої держав, що виникали на теренах Київської Русі, святий Олександр Невський, який за свого земного життя чимало зусиль поклав для захисту руської землі від ворогів та на укріплення і поширення православної віри, про що замовчувалось у підручниках з історії, був і залишається покровителем і захисником воїнів, що боронять і відстоюють свободу і права руського народу.

Ім'я святого Олександра Невського – захисника руської землі і покровителя її воїнів відоме далеко за межами нашої країни. Свідчення тому – численні храми, присвячені святому Олександру Невському. Найвідоміші з них: лавра в Санкт-Петербурзі (освячена 1713 року, Олександр Невський є небесним покровителем Санкт-Петербургу), кафедральний собор в Таллінні (освячений 1900 року), Патріарший собор у Софії (освячений 1912

Святий благовірний
великий князь
Олександр Невський

року), храми в Тбілісі (1864) і Роттердамі (2004) та ще сотні храмів і церков у дорадянський час були освячені на честь його ім'я.

Поясненнями такої з одного боку популярності, а з іншого боку – обмеженості у виборі святих для назви на їх честь культових споруд у період XIX – на початку XX століть є те, що, по-перше, святий благовірний великий князь Олександр Невський протягом багатьох століть був одним з шанованих святих у православній церкві, а, по-друге, святий Олександр Невський вважався небесним покровителем російських імператорів – Олександра I (1777–1825), Олександра II (1818–1881), Олександра III (1845–1894), які правили протягом XIX століття.

Характерним підтвердженням цьому, наприклад, є той факт, що тільки в Одесі з кінця XVIII і до початку XX століть на честь святого Олександра Невського було названо вісім церков, один молитовний будинок і два престоли у парафіяльних церквах. Це яскраво свідчить про велике шанування одеситами рівно як і більшості вірнопідданих Російської імперії свого государя, що й знайшло відображення у назві на його честь значного числа храмів¹.

Однією з таких культових споруд була церква святого благовірного князя Олександра Невського Імператорського Новоросійського університету, яка від 1817 до 1920 років (включаючи і час її існування при Рішельєвському ліцеї) була осередком православної культури для багатьох мешканців Одеси і гостей міста.

Вивчення історії закритих радянською владою християнських святинь та повернення народу України до духовних дже-

¹ Див.: Желясков С. А., Левченко В. В., Левченко Г. С. История храмов во имя святого Александра Невского в Одессе // Вестник Александро-Невской лавры. – № 7–8 (85–86). – Санкт-Петербург, 2012. – С. 8–9.

рел є важливою і актуальною темою на сучасному етапі розвитку нашої країни. По-перше, традиції християнства в Україні мають понад 1000-літні коріння і настільки глибоко закарбувалися у свідомості людей, що православ'я передається від покоління до покоління на генному рівні та є складовою генного коду кожного українця. По-друге, проблема духовного відродження української нації була й залишається актуальною. Прагнення українців до духовності й самопізнання надає їм сил і впевненості в становленні та розвитку різних сфер життя громадян України.

Тема духовної складової в культурі українського народу завжди займала основоположні позиції. Нового витку в своєму розвитку вона набула за останню чверть століття, коли це сприймалося суспільством як новий ковток свіжого повітря. За цей час духовне відродження ми бачимо через відновлення храмів, церков, реконструкції релігійних центрів, але саме відродження має відбуватися в душах людей, в їхніх серцях. Сьогодні в душі «нової епохи» настав період переосмислення результатів досягнень у площині духовного відродження українців.

З усіх релігій найбільший вплив на національне становлення українського народу справило православ'я. У його духовному просторі відбувався етногенез української нації, формувалося та розвивалося національно-культурне життя українців. За час свого панування на українських землях православ'я зазнало значних еволюційних змін і трансформувалося у самобутнє духовно-культурне явище. Віру неможливо закласти, прищепити як позитивну властивість або якість людського характеру. Віра залежить від рівня нашої духовності, вона особливо проявляється та розквітає з відвідуванням храмів. Тому перш за все, відроджувати храми необхідно зсередини, починаючи з малого, а відродження віри в наших душах треба починати кожній людині особисто з себе.

Один з найближчих помічників людини у всіх її прагненнях і стремліннях – це янгол-охоронець. Відповідно до церковного переказу, кожній людині при Святому хрещенні Господом дається безтілесний янгол-охоронець. Все життя наш янгол-охоронець незримо присутній поруч з нами, молиться за нас до Господа, а після нашої смерті буде виправдовувати нас перед Богом. Кожний хрещений має свого янгола-охоронця, представника вищих сил, який

все життя з нами, зберігає нас, захищає і попереджає про можливі проблеми, якщо ми щиро любимо Бога, віримо йому, сподіваємося на нього. Молитва перед іконою янгола-охоронця допоможе у всіх мирських справах, оскільки після Матінки-заступниці і святих, до яких звертається людина за допомогою, янгол-охоронець – головний помічник у вірі кожного мирянина.

Розвиваючи дану концепцію, можемо припустити, що домові церкви при навчальних закладах (від гімназій до університетів), образно кажучи, були янголами-охоронцями *alma mater*, в них під час свят і урочистих подій збиралися викладачі, учні, студенти, співробітники та міське населення для отримання духовної підтримки, благословення. Діяльність духовенства у навчальних закладах була важливою складовою їх пастирства.

В єпархіях православної церкви Російської імперії існував адміністративний поділ. У містах і губерніях храми об'єднувалися в благочиння за територіальною ознакою. У дорадянські часи на теренах України для багатьох державних установ, навчальних закладів всіх рівнів системи освіти мати домову церкву було нормою. Культові споруди різних видів (церкви, каплиці тощо) облаштовувались у міністерствах, у місцях квартирування військових підрозділів, у лікарнях і богадільнях, у навчальних закладах різних відомств, в інших місцях. Сьогодні в багатьох культурних центрах світу існують незвичайні благочиння. Наприклад, у Санкт-Петербурзькій єпархії є благочиння храмів у вищих навчальних закладах Санкт-Петербурга, в яких у період від 1990 року до нашого часу при світських вишах почали діяти 17 храмів і каплиць¹. Ця традиція має свої давні багаторічні історичні коріння, у контексті яких ми пропонуємо розглянути історію церкви святого благовірного князя Олександра Невського Імператорського Новоросійського університету.

Існування церкви Олександра Невського налічує 102 роки (відповідно до традиції у православній церкві відлік часу історії культової або іншої споруди ведеться від часу благословення початку будівництва (закладення першої цеглини). Храм був закла-

¹ Див.: *Тупахина О.* Домовые храмы в вузах Санкт-Петербурга сегодня // Ресурс доступу: http://pravoslavnyi.ru/new_site/component/content/article/46/84-olga-domovye-hramy-v-vuzah-spb

дений 1817 року, освячений – 1818 року, 1857 року переведено до нової будівлі, а 1920 року – закритий. Отже, за більше ніж століття свого існування різні часи побачила і пережила церква.

Провівши огляд наукової літератури, можемо констатувати, що про історію Олександро-Невської церкви існують лише дотичні згадки. Історія даної церкви досі не ставала предметом комплексних студій. У зв'язку з цим, проаналізувавши розмаїття літератури, згадки щодо історії церкви, результати праці краєзнавців, архівні матеріали, стало можливим представити багатолітню історію цієї церкви, її створення, розбудову, існування, реорганізацію, закриття.

Вивчення стану наукової розробки історії університетської Олександро-Невської церкви вимагає розгляду «проблемної історіографії», тобто сукупності літератури, яка має відношення до зазначеної проблематики, не просто у формі анотованого покажчика найбільш значущих праць і переліку їх авторів, внесок яких у дослідження теми є менш вагомим, але зі зверненням уваги на методологічні підходи, тенденції в історичній науці, специфіку історіографічного процесу та історіографічної ситуації.

При специфічності і в той же час неоднорідності всього спектру історичних праць, що мають відношення до зазначеної теми в історичному науковому процесі можна умовно виділити три основні фази: 1) XIX століття – кінець 1910-х років; 2) кінець 10-х – кінець 80-х років XX століття; 3) від кінця 1980-х років до сьогодення.

Наука про історію православної церкви імперського періоду формувалася в Російській імперії і на той час була невід'ємним компонентом історичної науки. Перші згадки щодо історії церкви Олександра Невського віднайдені в праці І. Михневича¹. Ця робота не відображає повної картини не тільки історії церкви, а й самого лицю. Наприклад, у ній серед представників керівництва лицю² не вказано прізвище управляючого лицеем генерал-лейте-

¹ Исторический обзор сорокалетия Ришельевского лицея, с 1817 по 1857 год / Составлен инспектором лицея *Иосифом Михневичем*. – Одесса: Типография Л. Нитче, 1857. – 200 с.

² Див.: Исторический обзор сорокалетия Ришельевского лицея, с 1817 по 1857 год / Составлен инспектором лицея *Иосифом Михневичем*. – Одесса: Типография Л. Нитче, 1857. – С. 61-69.

нанта, графа Івана Йосиповича Вітта (1781–1840)¹. Першу спробу окреслення контурів історії університетського храму зустрічаємо в ювілейному виданні історика, професора Імператорського Новоросійського університету О. І. Маркевича². Недоліком праці одеського історика можна відмітити обмежене висвітлення історії церкви Олександра Невського за часів Новоросійського університету, хоча водночас автор демонструє оригінальність і контрверсійність свого підходу у вивченні вишу. Спочатку він декларує, що: «Императорский Новороссийский университет в Одессе, считающий 1 мая 1890 г. двадцатипятилетие своей деятельности, был, как известно, преемником существовавшего в Одесе в течении 48 лет (1817–1865 г.) Ришельевского лица; таким образом высшему учебному заведению нашего города в действительности исполнилось 73 года», а через один абзац наполягає на тому, що не збирався детально вивчати історію лицю: «Считая своею задачею специально изложение истории Новороссийского университета, ми не имеем основания углубляться в знакомство с жизнью его прешественника – Ришельевского лица...»³.

Більшу кількість фактів щодо історії університетської церкви зустрічаємо в опублікованих дослідженнях науковців, які висвітлювали факти інтелектуальних біографій деяких її настоятелів – І. М. Гербановського⁴, К. О. Успенського⁵, М. К. Павловського⁶,

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 80 (1825). – Арк. 33 зв.

² Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстр-орд. профессора *А. И. Маркевича* и академические списки. – Одесса: Экономическая типография, 1890. – С. 172-173.

³ Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстр-орд. профессора *А. И. Маркевича* и академические списки. – Одесса: Экономическая типография, 1890. – С. 1.

⁴ *Л-вь А.* Сведения о протоиереях прежнего времени Глобачеве и Гербановском // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1876. – № 21. – С. 370-377; *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 15-18 та ін.

⁵ Некролог о преосвященном епископе Порфирии // Прибавления к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1885. – № 9. – С. 342-344; *Яковлев В. А.* Епископ Порфирий (Успенский) // Записки Одесского общества истории и древностей. – 1866. – Т. 14. – С. 800-803 та ін.

⁶ *Лебединцев А. Г.* Протоиерей о. Карп Павловский // Херсонские епархиальные ведомости. – 1861. – № 12. – С. 227-254; Пятидесятилетие священства заслуженного профессора и почетного члена Императорского Новоросийского университета, протоиерея Михаила Павловского. – Одесса: «Славянская типография», 1886. – 30 с. + 5 с.; *Кочубинский А. А.* У гроба протоиерея Михаила Карповича Павловского // Записки Императорского Новоросийского университета. – 1902. – Т. 86. – С. 13-16; *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 18-23 та ін.

О. М. Кудрявцева¹, В. М. Войтковського², О. М. Клітіна³. Всі дослідження даної фази щодо історії університетської церкви були досить нерівними за повнотою й рівнем науковості, достовірності, методологічними підходами, використаними при їх підготовці, але при цьому складають первинний пласт історіографічної бази.

Деякі матеріали з історії храму Олександра Невського друкувались на шпальтах газети «Одесский Вестник»⁴, в публікаціях якої інформація з історично-краєзнавчого минулого південноукраїнських земель становила помітний відсоток⁵. Поодинокі статті про події та осіб, пов'язаних із історією університетської церкви, з'являлись на сторінках «Новороссийского телеграфа», «Одесского листка», «Одесских новостей», «Херсонских епархиальных ведомостей» та інших періодичних видань.

Більшовицький переворот 1917 року та встановлення 1920 року на більшій частині українських земель, у тому числі й південноукраїнських, радянської влади завдали болючого удару по всім сферам життєдіяльності людини, та зокрема по науці, системі освіти, церкві, що негативно відбилося на подальшому існуванні культових спорудах різних віросповідань як релігійних і соціальних інститутів суспільства.

Із встановленням панування марксистсько-ленінської ідеології на теренах України почався якісно новий етап у дослідженні церковної історії. Він позначився не лише відчутним зниженням інтересу до відповідної проблематики, але й засиллям нетипового для попередніх часів атеїстичного підходу. Внаслідок подібної

¹ Слова и речи, произнесенные при отпевании прот. А. Кудрявцева // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1888. – № 19. – С. 568-583; *Кочубинский А. А.* У гроба Александра Николаевича Кудрявцева // Записки Императорского Новороссийского университета. – 1902. – Т. 86. – С. 9-12 та ін.

² Пятидесятилетие службы заслуженного проф. Новороссийского университета, протоиерея Василя Войтковского. – Одесса, 1899. – 22 с.; *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 28-33 та ін.

³ *Кагаров Е.* Проф.-прот. А. М. Клитин. История религии. Опыт историко-богословского исследования. Том I. – Одесса, 1910. – 8 с. та ін.

⁴ Див.: *Левченко Г. С.* Публікації на сторінках періодичної преси другої половини XIX ст. щодо історії Імператорського Новоросійського університету (за матеріалами газети «Одесский Вестник») // Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри / відп. ред. М. І. Михайлуца. – Одеса: Вид-во ОНУ, 2015. – С. 156-160.

⁵ Див.: *Левченко Г. С.* Історико-краєзнавчі публікації на шпальтах «Одесского Вестника» (1827–1894): напрями, періодизація, автори // *Краєзнавство.* – К., 2012. – № 2. – С. 36-44 та ін.

політики довгий час про історію церкви в науковій та публіцистичній літературі можна було висловлюватися тільки в негативному контексті¹. Подолання такої ситуації відбувалося дуже повільно і не було само по собі завданням дослідників за часів радянської фази. У 1950-ті роки почали з'являтися поодинокі дослідження з церковної історії, але в більшості випадків у збірниках з історії атеїзму, саме видання яких було складовою антирелігійної політики радянської держави². Після епохи хрущовських гонінь, в епоху застою суспільного, в тому числі і церковно-суспільного життя, поступово зростає інтерес до історії церкви. У цей час (друга половина 1960-х – перша половина 1970-х років) наукові дослідження проводили реставратори, літературознавці, археологи, мистецтвознавці та науковці інших галузей знань. Багато хто з них у контексті професійних пошуків вивчав різні аспекти церковної історії, причому зовсім не обов'язково в різко-негативному сенсі, властивому офіційній пропаганді. Тому, в цілому, в пізньорадянський час поживався інтерес до церковних питань у соціо-гуманітарних науках. Ці приховані процеси призвели у підсумку й до появи спеціальних робіт про історію церкви і релігії в рамках цілком офіційної радянської науки 1980-х років³.

Зазначені тенденції стали причиною того, що за період від кінця 1910-х до кінця 1980-х років авторами не встановлено наукових досліджень, присвячених яким-небудь аспектам історії церкви Олександра Невського Новоросійського університету. В узагальнюючих дослідженнях, які публікувались у СРСР, спостерігався досить тенденційний підхід і до підбору, і до тлумачення фактів, зумовлений апріорною необхідністю доводити реакційну сутність церкви і духовенства, їхній негативний вплив на

¹ Див.: *Ранович А. Б.* Античные критики христианства (Фрагменты из Лукиана, Цельса, Порфирия и др.). – М.: Государственное антирелигиозное издательство, 1935. – 259 с.; *Ранович А. Б.* Очерк истории древнееврейской религии: Для квалифицированного читателя-историка и антирелигиозника-пропагандиста. – М.: Государственное антирелигиозное издательство, 1937. – 400 с.; *Ранович А. Б.* Очерк истории раннехристианской церкви. – М.: Объединение государственных книжно-журнальных издательств/ Государственное антирелигиозное издательство, 1941. – 262 с. та ін.

² Див.: *Зыбковець В. Ф.* Всегда ли существовала религия. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1959. – 112 с. та ін.

³ Див.: *Саух П. Ю.* Атеизм и религия о счастье и месте человека в мире. – Днепропетровск: Проминь, 1989. – 183 с. та ін.

розвиток демократичних рухів у суспільстві, тим більше в системі народної освіти. Наслідком такої політики комуністичної влади стало те, що в жодному з видань, присвячених ювілейним датам Одеського національного університету імені І. І. Мечникова¹ (наступника Новоросійського університету), немає жодної згадки про церкву Олександра Невського.

В останні понад чверть століття у вітчизняній історіографії відбувається відродження інтересу до історії релігії і церкви. У контексті розвитку цієї парадигми історичної науки низку одеських істориків зацікавила історія університетської церкви Олександра Невського.

У цілому, поряд із гігантською кількістю статей і тез відносно зазначеної проблематики на зламі ХХ–ХХІ століть з'явилась значна кількість монографій і дисертаційних досліджень, які стосуються церковної історії на теренах України, зокрема її південної території та сприяють вивченню історії університетської церкви на загальному тлі історії релігії і церкви².

Серед незначної кількості публікацій щодо історії церкви Олександра Невського Новоросійського університету доцільно

¹ Див.: Одеський університет за 75 лет (1865–1940) / Отв. ред. проф. К. П. Добролюбский. – Одеса, 1940. – 197 с.; Юрженко О. І., Першина З. В., В'язовський Г. А. Одеському університету – сто років. – Одеса: Маяк, 1965. – 100 с.; Історія Одеського університету за 100 років (1865–1965). – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1968. – 424 с.; Одеський університет (1865–1990) / Л. А. Ануфриев, С. І. Апатов, Ю. А. Амброз і др. – К.: Льбидь, 1991. – 160 с.; Історія Одеського університету (1865–2000): Наукове видання / Гол. ред. В. А. Смиртина. – Одеса, 2000. – 226 с.; Одеському національному університету імені І. І. Мечникова – 145: Лібрето напередодні славного ювілею: науково-популярний нарис / О. Б. Дьомін, В. М. Хмарський. – Одеса: Астропринт, 2010. – 48 с. та ін.

² Єленський В. Є. Державно-церковні взаємини на Україні (1917–1990). – К., 1994. – 72 с.; Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина ХХ ст.). – Рівне: РІС КСУ-ІІІФ «Ліста-М», 2003. – 480 с.; Лиман І. І. Російська православна церква на півдні України останньої чверті ХVІІІ – середини ХІХ століття. – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2004. – 488 с.; Пащенко В., Киридон А. Більшовицька держава і православна церква в Україні. 1917–1930-ті роки. – Полтава, 2004. – 335 с.; Лиман І. І. Державна церква і державна влада: Південна Україна (1775–1861). – Запоріжжя: РА «Тандем-У», 2004. – 400 с.; Михайлуца М. І. Релігійна політика румунської окупаційної влади в Південній Бессарабії і Трансїстрії (кінець 1930–1944 рр.). – Одеса: «Optimum», 2006. – 237 с.; Шкаровський М. В. Хрест і свастика. Нацистская Германия и Православная Церковь. – М.: Изд-во Вече, 2007. – 516 с.; Михайлуца М. І. Православна церква на Півдні України в роки Другої світової війни (1939–1945). – Одеса: Вид-во «ВМВ», 2008. – 388 с.; Тригуб О. П. Розгром української церковної опозиції в Російській православній церкві (1922–1939 рр.). – Миколаїв: ТОВ Фірма «Іліон», 2009. – 312 с.; Тригуб О. П. Розкол Російської православної церкви в Україні (1922–39 рр.): між Державним політичним управлінням та реформацією. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ імені Петра Могили, 2009. – 300 с.; Діанова Н. М. Внесок вищого православного духовенства Південної України у розвиток історичної науки і освіти (кінець ХVІІІ – початок ХХ ст.). – Одеса: Фенікс, 2012. – 319 с. та ін.

відмітити розвідку старшого наукового співробітника Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова О. В. Полевщиковаї. Вона опублікувала «Краткую историю Ришельевского лицея...», що зберігається у фонді Ришельєвського лицю ДАОО та яка ретранслює поодинокі факти щодо історії церкви раннього періоду¹.

Певний масив фактологічного матеріалу щодо історії університетської церкви подано в статтях біографічного і біоісторіографічного характеру, які присвячені настоятелям цієї культової споруди – К. О. Успенському², М. К. Павловському³, О. М. Кудрявцеву⁴, В. М. Войтковському⁵, О. М. Клітіну⁶. Вагомим добром у справі дослідження релігійно-церковної та освітньо-наукової діяльності настоятелів університетської церкви відіграє бібліографічний покажчик, укладений групою науковців Одеського національного університету імені І. І. Мечникова⁷. Певну кількість матеріалу щодо навчально-наукового спектру діяльності

¹ *Полевщикова Е. В.* Библиотека Ришельевского лицея в 1817–1828 гг. (по материалам Государственного архива Одесской области) // *Вісник Одеського національного університету.* – 2007. – Том 12, вип. 4: *Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство.* – С. 29-95.

² *Кравченко А.* Утвержденный временем // *Дерибасовская-Ришельевская: одесский альманах.* – 2002. – № 8. – С. 49-61; *Діанова Н. М.* Науково-релігійна діяльність єпископа Порфирія (Успенського) // *Історія релігій в Україні: науковий щорічник.* – Львів, 2007. – Кн. 1. – С. 344-355; *Діанова Н. М.* Успенський Костянтин Олександрович (єпископ Порфирій) // *Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.).* – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 409–412 та ін.

³ *Бевзюк Н. П.* Павловський Михайло Карпович // *Професори Одеського (Новоросійського) університету.* – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 434-436; *Діанова Н. М.* Просвітницька діяльність Михайла Карповича Павловського // *Історія релігій в Україні: науковий щорічник.* – Львів, 2008. – Кн. 1. – С. 306-312; *Желясков С. А., Левченко В. В.* М. К. Павловський – настоятель церкви во имя св. Александра Невского при Императорском Новороссийском университете // *Воронцовский сборник.* – Вып. 5. – Одесса: Студия «Негоциант», 2012. – С. 53-60 та ін.

⁴ *Бевзюк Н. П.* Кудрявцев Александр Миколайович // *Професори Одеського (Новоросійського) університету.* – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 171-172 та ін.

⁵ *Бачинська О. А., Бевзюк Н. П., Данилова Є. С.* Войтковський Василь Миронович // *Професори Одеського (Новоросійського) університету.* – Одеса, 2005. – Т. 2. – С. 267-270; *Бачинська О. А.* Войтковський Василь Миронович // *Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.).* – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 94-95 та ін.

⁶ *Клітін Олександр Михайлович* // *Професори Одеського (Новоросійського) університету.* – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 65-66; *Дёмин О.* Поиски историографических корней: П. М. Бицилли и А. М. Клитин // *Българите в Северното Причерноморие. Изследования и материали.* – Т. 10. – Одеса – Велико Търново, 2009. – С. 309-316; *Музичко О. Є.* Клітін Олександр Михайлович // *Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.).* – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 166-168 та ін.

⁷ *Розвиток православ'я на півдні України кінець XVIII – початок XX ст. (на матеріалах Херсонської губернії та Південної Бессарабії): бібліогр. покажч. / ОНУ імені І. І. Мечникова; автор-упоряд.: В. В. Самодурова, Н. М. Діанова, В. С. Кочмар; наук. ред. та авт. вступ. ст. Н. М. Діанова; відп. ред. М. О. Подрезова.* – Одеса: Астропринт, 2010. – 440 с.

настоятелів університетської церкви зустрічаємо у працях, присвячених їх історико-релігійним і історико-церковним дослідженням під час роботи в Новоросійському університеті¹.

У цілому в сучасному історіографічному просторі доля Олександро-Невської церкви Новоросійського університету в контексті конфлікту між радянською державою та православною церквою, не враховуючи деякі згадки в поодиноких статтях², ще не ставала предметом спеціального комплексного вивчення. Тому дослідження історії Олександро-Невської церкви в суспільно-політичному житті XIX – на початку XX століть, заповнення існуючих фактологічних прогалин та неупереджений аналіз широкого спектра проблем нададуть можливість з'ясувати додаткові особливості взаємозв'язку між державною владою та православною церквою.

¹ Див.: *Попова Т. Н., Станко В. Н.* Исторические исследования в Одесском университете: традиции и современность // Вестник Одесского государственного университета. – 1995. – Вып. 1. – С. 37-52; *Апатов С. И., Дёмин О. Б., Перишина З. В.* Историческая наука в Одессе за 200 лет // Очерки развития науки в Одессе. – Одесса, 1995. – С. 458-485; *Денисенко И. Н.* Кафедра богословия и церковной истории в российских университетах (по университетским уставам 1804–1863 годов) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. – Харків: НМЦ «СД», 2001. – С. 156-170; *Хмарський В. М.* Археографічна діяльність Одеського товариства історії і старожитностей: Монографія. – Одеса: Астропринт, 2002. – 400 с.; *Музичко О.* Історико-релігійні дослідження в Одесі наприкінці XIX – на початку XX століття: осередки, течії, напрями // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – 2009. – Кн. 2. – С. 167-174; *Левченко В. В.* Преподавание и исследование истории православной церкви в Новороссийском университете в контексте общероссийских традиций // Curriculum Vitae. – Вып. 2: Творчество П. М. Бицилли и феномен гуманитарной традиции Одесского университета. – Одесса: ФОП «Фридман О. С.», 2010. – С. 90-99; *Левченко В. В.* Научно-преподавательская деятельность на кафедре истории церкви Императорского Новороссийского университета // Голос минувшего. Кубанский исторический журнал. – № 3-4. – Краснодар, 2012. – С. 37-40; *Водько В.* Богословие в Новороссийском императорском университете // Проблемы та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах СНД: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Переяслав-Хмельницький, 29–30 грудня 2013 року): ресурс доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/500>; *Левченко В. В.* Доли богословів-викладачів вищої школи Одеси в інтер'єрі епохи (1917–1930-ті рр.) // Держава і церква в новітній історії України. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. – 2013. – С. 95-100 та ін.

² Див.: *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Александро-Невская церковь Императорского Новороссийского университета: история и судьба // Проблемы славяноведения. – Брянск: РИО БГУ, 2010. – Вып. 12. – С. 144-157; *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Из истории Императорского Новороссийского университета: Александро-Невская церковь // Воронцовский сборник. – Вып. 4. – Одесса: Студия «Негоциант», 2011. – С. 40-46; *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Утраченная святость Одесского университета. Александро-Невская церковь Императорского Новороссийского университета: история и судьба // Вестник Александро-Невской лавры. – № 7-8. – Санкт-Петербург, 2011. – С. 10-11; *Желясков С. А., Левченко В. В., Левченко Г. С.* История храмов во имя святого Александра Невского в Одессе // Вестник Александро-Невской лавры. – № 7-8. – Санкт-Петербург, 2012. – С. 8-9; *Левченко В. В.* Знищена святиня: Олександро-Невська церква Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) // Софійські читання. – К.: ВД «АДЕФ-Україна», 2013. – С. 369-372 та ін.

У той же час огляд літератури дозволяє зробити висновок, що в історіографії поки немає робіт узагальнюючого характеру відносно зазначеної теми. У науковій літературі до останнього часу взагалі не існувало традиції розгляду історії церкви в якості складової частини Новоросійського університету й інструмента національно-культурної політики.

Виявлення низького ступеня опрацювання зазначеної теми дослідження показало важливість історіографічного аналізу місця і значення релігійно-виховної концепції в інтерпретації подій ХІХ – на початку ХХ століть, зокрема, актуальність уваги до університетського храму як однієї з втрачених святинь православної церкви на теренах України.

Для комплексного розкриття окремих напрямів, методів і форм дослідження була проведена науково-пошукова робота в Державному архіві Одеської області (ДАОО) та Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ України). Також у роботі активно використовувались матеріали періодичної преси, хоча більшість даних, надрукованих у той час, вимагають обережного використання, перевірки та співставлення з іншими джерелами. Таким чином, завдяки зусиллям попередніх дослідників, створена основа для оперативного вивчення історії церкви святого Олександра Невського Імператорського Новоросійського університету, відкриті й введені в науковий обіг раніше недоступні джерела, що сприяло максимально всебічному проведенню даного дослідження.

Метою дослідження виступає вивчення історії храму, віднайдення історичних матеріалів, що стосуються університетської церкви та залучення до подій відновлення церкви, як до прямих показників відродження української духовності та ментальності. Також метою дослідження є аналіз та узагальнення літературної й джерельної бази, необхідної для розгляду особливостей закриття Олександро-Невської церкви Новоросійського університету в системі політики радянської влади та згодом відродження історії християнської святині з небуття.

Саме сьогодні потрібно неупереджене, об'єктивне вивчення історії, діяльності, тенденцій розвитку православної церкви в Україні, а насамперед взаємовідношення церкви та держави. Необхідний всебічний аналіз місця і ролі церкви в житті україн-

ського народу у XIX – на початку XX століття, розгляд становлення імперської влади та православ'я, регулювання відносин між державою і світським вишем та православною церквою, що й зумовлює актуальність обраної тематики.

Завданням дослідження є: охарактеризувати події, що сприяли виникненню церкви на початку XIX століття при Рішельєвському ліцеї; дослідити її історію за часів Імператорського Новоросійського університету; згадати представників притчу церкви; з'ясувати важливість значення церкви для університету; підкреслити авторитетність храму серед населення міста; визначити причини закриття церкви 1920 року в контексті конфлікту між більшовицькою владою та православною церквою; вивчити її роль у суспільно-політичному житті Одеси та країни цілому; заповнити існуючі фактологічні прогалини її історії та провести неупереджений аналіз широкого спектра проблем. Все це надасть можливість з'ясувати особливості взаємозв'язку між державною владою та православною церквою загалом.

До того ж 2015 року відзначається 150-річний ювілей від дня заснування Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (правонаступник Новоросійського університету). У зв'язку з чим історики частіше звертають свій погляд на малодосліджені аспекти історії флагмана вищих навчальних закладів Одеси та Південної України в цілому. Незаповненими сторінками у вивченні історії провідного університету південного регіону України залишається діюча при ньому церква святого Олександра Невського.

На наш погляд образ святого благовірного великого князя Олександра Невського, не дивлячись на всі існуючі сьогодні полярні погляди на його діяльність як державного діяча і полководця, залишається одним із символів православ'я на всі часи. Ім'я святого Олександра Невського завжди ототожнювалося в народній пам'яті з відданим служінням Батьківщині. Такі якості, як любов до Батьківщини, до Бога, до ближнього, готовність покласти своє життя заради миру і блага Вітчизни не мають терміну давності.

За час, що минув з дня смерті великого князя Олександра Невського до його образу привнесено елементи легенди, міфу, кінообразу і це свідчить про те глибоке шанування, яке завжди

віддавалося князю православним людом, але, переконані, що ці відтінки не можуть слугувати перешкодою до того, щоб і сьогодні сприймати святого Олександра Невського як реальну історичну особистість. В першу чергу, повинні пам'ятати про святого Олександра Невського те, що його духовні засади не мають часових меж, простираються у вічність. Повинні пам'ятати про те, що приймаючи рішення про його канонізацію, так само як будь-якої іншої людини, церква враховувала такі фактори, як молитовне шанування народом і здійснювані за цими молитвами чудеса, про безліч посмертних чудес з моменту його смерті й до наших днів. Детально про них можна прочитати в житті святого, а також у багатьох книгах, присвячених Олександру Невському. По-друге, цей святий дуже близький кожному християнину, якому пощастило звернутися до цієї святині, молитися святому князю в місці його упокоєння або явно відчувти благодатну допомогу, надану святим Олександром Невським тим, хто з вірою і надією закликав його в своїх молитвах. Більше того, ми впевнені, що у кожної людини, яка щиро, з глибокою вірою закликає у молитвах святого князя, в житті було своє маленьке диво. Тому з ім'ям святого благовірного великого князя Олександра Невського у кожної людини пов'язані свої глибоко особисті переживання, до яких у будь-якому випадку варто, ставитися з повагою і толерантністю, а відродження існуючих в дорадянський період храмів на честь його імені це справа часу.

Впродовж 102 років свого існування Олександр-Невська церква була своєрідним янголом-охоронцем провідних навчальних закладів Одеси – спочатку Рішельєвського ліцею, а згодом Імператорського Новоросійського університету, де в будні дні та під час святкових урочистостей збиралися представники професорсько-викладацького колективу, студенти та співробітники для отримання духовної підтримки, благословення своєї діяльності. Враховуючи ситуацію сьогодні з історією та приміщенням храму на думку спадають слова: «...Так храм оставленный – все храм...»¹.

¹ *Лермонтов М. Ю.* Расстались мы; но твой портрет // Сочинения. Том 1. – М.: Издательство «Правда», 1988. – С. 162-163.

Пропонована розвідка не охоплює всіх подій і аспектів історії храму, що пов'язано з дефіцитом джерел. Особлива складність полягає в тому, що історія університетської церкви не була вивчена ні до революції, ні в радянський час. До того ж на сьогодні відчувається колосальний брак джерел відносно цієї теми, що пов'язано з недостатньою їх збереженістю через об'єктивні та суб'єктивні причини.

Автори будуть вдячні за вказані кожним читачем помилки, недоліки та уточнення. У свою чергу автори також висловлюють подяку за отриману допомогу і підтримку від колег, друзів і родичів.

Розділ 1
**ОЛЕКСАНДРО-НЕВСЬКА ЦЕРКВА
НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
ІСТОРІЯ ТА ДОЛЯ¹**

Свет Христов просвещает всех
(Литургия Преждеосвященных Даров)²

*Премудрость, вонмем, премудрость!*³

Найвищий рівень освіченості та істинне просвітництво можливі тільки на шляху богопізнання. Саме через призму пізнання слова Божого завжди православний люд розумів ідеї просвітництва. І якщо людина була освіченою, але не знала канонів віри православної, то в народі її називали/називають «темною» людиною – бо ні образу Божого вона не прийняла, ні просвітилася світлом Христа Спасителя. У руслі цієї народної філософії діяла держава і освітньо-наукова спільнота на теренах української землі від часу початку впровадження християнства до встановлення більшовицької влади. Тому в дорадянській системі освіти в більшості навчальних закладах існували церкви. Таким чином, дві інституції поєднували зусилля щодо оволодіння молодим поколінням знань у храмі божому і храмі науки. Протоієрей Олександр-Невської церкви Новоросійського університету В. М. Войтковський такими словами ретранслював цю ідею: «Но таково же значение храма Божия и в храме

¹ Деякі аспекти даного розділу висвітлені в статтях авторів. Див.: *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Александр-Невская церковь Императорского Новороссийского университета: история и судьба // Проблемы славяноведения. – Брянск: РИО БГУ, 2010. – Вып. 12. – С. 144-157; *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Из истории Императорского Новороссийского университета: Александр-Невская церковь // Воронцовский сборник. – Вып. 4. – Одесса: Студия «Негоциант», 2011. – С. 40-46; *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Утраченная святыня Одесского университета. Александр-Невская церковь Императорского Новороссийского университета: история и судьба // Вестник Александр-Невской лавры. – № 7-8 (75-76). – СПб., 2011. – С. 10-11; *Левченко В. В.* Знищена святиня: Олександр-Невська церква Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) // Софійські читання. – К.: ВД «АДЕФ-Україна», 2013. – С. 369-372 та ін.

² *Смирнов-Платонов П. Г.* О литургии Преждеосвященных Даров. – М., 1850. – С. 45-46.

³ *Войтковский В.* Речь при первом богослужении в церкви Императорского Новороссийского университета. Значение храма Божия вообще и в частности в университете // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1889. – № 2. – С. 26.

человеческого ведения, в храме науки, в университете. И здесь он есть высшее, священное училище Боговедения, Богочтения, Богугождения. И здесь ни одна из наук, ни все они вместе не смогут заменить его; и все они без него будут представлять неизмеримый провал, ни чем ненаполнимый. Науки человеческие без науки божественной, возвещаемой словом и действием в святом Храме, в некотором отношении – тоже, что многое множество прекрасных огней и светильников, ярко освещающих ту или другую местность, в сравнении с лучезарным солнцем, недоступным прямому нашему взору, закрываемым иногда облаками, но, тем не менее, всеосвещающим и всеоживляющим»¹. Отже, церкви при навчальних закладах одночасно з функціями релігійно-культової споруди виконували завдання щодо підвищення морально-етичного виховання та культурно-просвітницької свідомості вихованців, що робило їх важливою складовою навчального процесу, форпостом охорони і поширення християнської віри та культури серед молодого покоління.

Упродовж багатьох століть релігія відіграла важливу роль у розвитку суспільства і, зокрема, в діяльності навчальних закладів усіх рівнів системи освіти. Не виключенням стали й університети, в яких викладалось богослов'я. Звичним явищем у системі освіти були домові церкви при навчальних закладах. Вони стали місцем проведення церковних служб, молебнів, літургій тощо. Студенти були зобов'язані регулярно відвідувати церковні служби. Домові церкви зазвичай будувалися при навчальних закладах, або розміщувалися безпосередньо в їх будівлях, про що свідчить їх назва. Нерідко над будівлею зводили купол та встановлювали хрест. Святі, в дні пам'яті яких засновувалися навчальні заклади та на честь яких освячувалися церкви, традиційно ставали покровителями та заступниками вихованців цих закладів.

У дорадянський час своїх небесних покровителів мали й засновані на теренах України університети, кожен з яких, згідно з університетськими статутами (1804, 1835, 1863, 1884 років), мали свої домові церкви. Зокрема, в головній будівлі Київського

¹ *Войтковский В.* Речь при первом богослужении в церкви Императорского Новороссийского университета. Значение храма Божия вообще и в частности в университете // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1889. – № 2. – С. 28.

університету було дві церкви: католицька (закрита 1863 року) та православна Свято-Володимирська (ліквідована в 1920-х роках), освячена на честь святого Володимира Великого. При Харківському університеті функціонувала православна домовая церква. Вона була закладена 17 (30) січня 1823 року та освячена на честь Святого Антонія, день поминання якого припадав на 17 (30) січня – день урочистого відкриття Харківського університету.

З відкриттям в Одесі 1865 року на базі Рішельєвського ліцею Імператорського Новоросійського університету (1865–1920), згідно з університетським статутом 1863 року¹, при ньому також діяла церква святого благовірного великого князя Олександра Невського, яка мала свою давню і насичену історію.

1.1. Храм в роки існування Рішельєвського ліцею (1817–1865): виникнення і становлення

Однопрестольна Олександрo-Невська церква була закладена 1817 року, а освячена – 7 січня 1818 року², ще за часів існування попередника Новоросійського університету – Рішельєвського ліцею. Головний, і єдиний, престол³ церкви було освячено святого Олександра Невського, на той час покровителя імператора Олександра I (1777–1825), а згодом Олександра II (1818–1881)⁴ і Олександра III (1845–1894). За наказом його імператорської величності проведення обряду освячення храму було доручено архімандриту Феофілу, настоятелю Жабського Хрестовоздвиженського монастиря⁵ – однієї з найбагатших на теренах південно-західної України релігійно-господарської організації ченців.

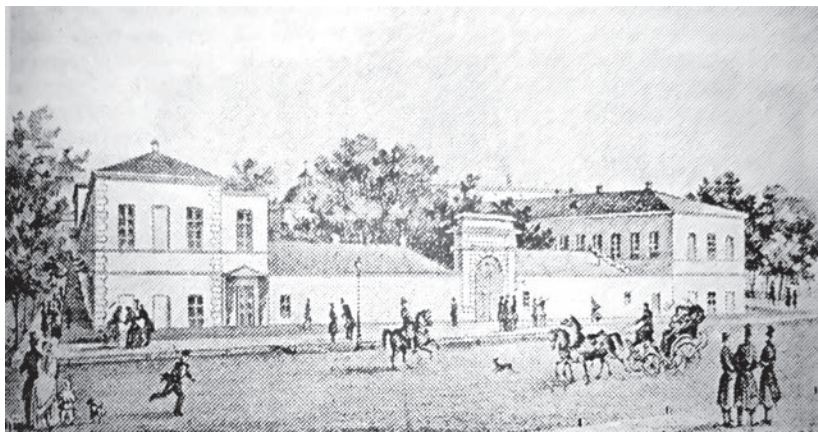
¹ Университетский устав 1863 года. – СПб.: Типография Иосафата Огризко, 1863. – С. 52–53.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 23 (1820). – Арк. 1 зв.

³ Як правило домові церкви мали один престол, тоді як приходські храми були двох- і трьохпрестольні.

⁴ Рішення Рішельєвського ліцею щодо поспадкування щорічної річниці закладу із днем тезоіменитства Олександра II відбулося 1835 року, коли він ще перебував у статусі спадкоємця престолу. Див.: Историческая записка Рижельевского лицея и Одесского округа за 1834/1835 академический год, читанная в торжественном собрании 30-го августа 1835. – Одесса: Печатано в Городской Типографии, 1836. – С. 3.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 27 (1819). – Арк. 1.

Будинок Рішельєвського ліцею (1817–1857) на вулиці Катерининській¹
(по центру будівлі за деревами видно купол церкви)

З моменту відкриття домового храму при ліцеї святий Олександр Невський став заступником його вихованців, викладачів, співробітників та пересічних міських прихожан.

Рішельєвський ліцей було засновано 1817 року внаслідок впроваджених новацій у суспільно-політичному і соціально-економічному житті на півдні України на зламі XVIII–XIX століть, які значно вплинули на подальшу долю цього навчального закладу. Він розміщувався у двох будівлях за адресою Дерibasівська, 16 і Ланжеронівська, 17. Директором ліцею на той час був абат Домінік Шарль Ніколь – французький католицький священник-емігрант, досвідчений і респектабельний педагог, який мав широкі зв'язки серед аристократії. Те, що католицькому патеру було довірено виховання ліцеїстів, більшість яких належала до православної церкви, не повинно дивувати, адже на той час міжконфесійна різниця між викладачами та вихованцями не була пріоритетною політикою царського уряду.

На тлі політичної та ідеологічної реакції проти принципів Великої французької революції та ідей Просвітництва XVIII століття, відкинувши попереднє скептичне або байдуже ставлення до релігії, представники інтелектуальної спільноти почали повер-

¹ Історія Одеси / Колектив авторів. Голов. ред. В. Н. Станко. – Одеса: Друк, 2002. – С. 119.

татися до ідеалів і моралі православної церкви. У контексті цієї політики уряд Російської імперії проголосив християнські цінності основою внутрішньої та зовнішньої політики, що, зокрема, виявилось в Акті Священного Союзу 1815 року. Для реалізації цього задуму особливо важливим завданням вбачалося виховання молоді на засадах християнської моралі, а система народної освіти повинна була поєднати у собі науку з релігією, виховувати у молодого покоління свідому покору владі як найважливішу християнську цінність. Відповідно до цієї політики статут Рішельєвського ліцею 1817 року визначав, що «Закон Божий і пізнання правил віри християнської будуть головною засадою навчання і виховання»¹. З метою якомога швидшої реалізації цього завдання з перших місяців існування ліцею, в ньому для проведення богослужінь була облаштована православна церква святого Олександра Невського, купол якої височів над двома основними будівлями ліцею. Її настоятель був православним законовчителем, який у недільні й святкові дні перед літургією звертався до вихованців із повчаннями². Першим настоятелем ліцейської домової Олександро-Невської церкви став архімандрит Феофіл.

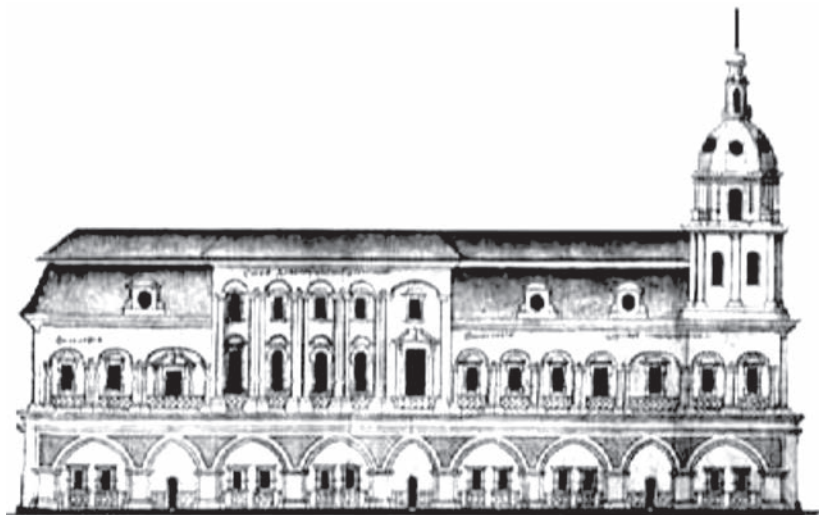
На теренах України, яка перебувала у складі Російської імперії, з кінця XVIII до початку XX століття православ'я було державною релігією, тому для багатьох державних установ нормою було мати свій домовий храм. Не виключенням стали церкви при навчальних закладах, які мали можливість відвідувати мешканці прилеглих будинків. Така церква відрізнялася від парафіяльної тільки юридично: вона була власністю приватної особи, або закладу. Приходу в загальноприйнятому сенсі в такій церкві не було.

Олександро-Невська церква Рішельєвського ліцею відповідно до сучасної функціональної типології православних храмів³ належала до навчальних (училищні, академічні або університетські) церков малого та середнього розмірів (на 100–500 осіб), які існували при вишах, у містах, з громадою і настоятелем та від-

¹ Образование и устав Ришельевского лицея в Одессе. – СПб., 1818. – С. 7.

² Образование и устав Ришельевского лицея в Одессе. – СПб., 1818. – С. 32-34.

³ Див.: Степанов О. Православный храм – функциональная типология и современные особенности // Віра і культура. – 2006. – № 32 (квітень) // Ресурс доступу: http://g-vik.narod.ru/2006/n32/06_32s7.htm

Реконструкція загальноприйнятого вигляду церкви
при навчальних закладах

різнялися від домових церков, які були розраховані на 50–100 осіб. Церкви при навчальних закладах традиційно називають домовими, але за функціями вони були близькими до парафіяльних. За розмірами та чисельністю відвідувачів їх зазвичай можна вважати малими храмами. У святкові та вихідні дні в них відбувалися богослужіння з вчиненням всіх церковних треб (особливо для учнів). Навчальні храми, як правило, були вбудованими в будівлі навчальних закладів, у вигляді каплиці, домової церкви чи окремої споруди (що було дуже рідко). У навчальних закладах, ще на етапі проектування будівлі, часто передбачалося розміщення в них церкви. Час початку діяльності храму зазвичай відповідав часу відкриття самого закладу. У деяких навчальних закладах, як й у випадку з Рішельєвським ліцеєм, рішення про влаштування домового храму з'являлося після його відкриття. Тоді вибиралося приміщення, пристойне для цієї мети і велося листування з керівництвом єпархії про надання можливості щодо заснування храму. За всіма параметрами ліцейська церква Олександра Невського відповідала загальноприйнятим стандартам храму при навчальному закладі (див. мал.).

Ще однією відмінністю навчальних церков було те, що вони були покликані не замінити, а в якійсь мірі компенсувати відвідування приходського православного християнського храму. Тоді як домові церкви сприяли збиранню, єднанню родини, збереженню православної віри, набуттю натхнення в межах однієї, окремо взятої соціальної групи, поєднаної родинними зв'язками. Домові церкви за рішенням Святішого Синоду влаштовувалися при благодійних закладах, лікарнях або монастирських келіях для дотримання необхідних церковних служб їх мешканців, які не мали можливості дотримуватися повністю всіх належних потреб у парафіяльних церквах. При державних установах, у тому числі при воєнних частинах, домові церкви створювалися як з тих же причин, так і для створення приходу з сімей службовців для більш повного духовного їх об'єднання. Посвячення таких церков часто мало меморіальне значення – на день пам'ятної події (для військових храмів – перемоги, в якій відзначилася військова частина) або на честь святого, співіменного засновника або високого покровителя. Домові церкви влаштовувалися при палацах, садибах і приватних будинках при достатній для створення приходу кількості їхніх мешканців та їх близьких або в пам'ять про шанованого члена родини. Прихожанами домових церков могли бути і сторонні особи. На фасаді вони виділялися невеликою главою, дзвіницею або хрестом над покрівлею. У майбутньому домові церкви були закриті розпорядженнями місцевого керівництва зі встановленням радянської влади¹.

Навчальні церкви були ангел-охоронцями *alma mater*, де в будні дні та під час святкових урочистостей збиралися представники колективу викладачів, студенти, співробітники, мешканці міста та його гості для отримання духовної підтримки, благословення своєї діяльності. До числа міських храмів навчальні церкви не входили, оскільки окремого приходу вони не мали, та й не у всіх були штатні священики; у деяких випадках частина священиків служила за сумісництвом. Витрати на їх утримання несла або єпархія, або ті установи та відомства, при яких ці церк-

¹ Православная энциклопедия. Том XV. – М.: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия», 2007. – С. 640-641.

ви знаходилися. Навчальних храмів в Одесі налічувалося не менше як міських (див. розділ 3).

Відкриття храму при Рішельєвському ліцеї відбулося в контексті проведення на початку XIX століття реформ в сфері духовної освіти, що мали позитивні й негативні наслідки. Останнє пояснюється частково тим, що спочатку метою кожної окремої реформи було не стільки удосконалення духовної освіти, скільки відображення пануючих у цей момент політичних поглядів, так що потреби духовної школи враховувалися далеко не в достатній мірі. Реформи ніколи не виходили від Святішого Синоду, він тільки проводив їх, діючи під тиском домінуючого політичного спрямування або державної влади, представленої в особі обер-прокурора. Реформи зароджувалися в атмосфері ентузіазму, характерного для початку царювання Олександра I, які були просякнуті ідеями зміни системи народної освіти.

Ліцейська церква була однопрестольною, але досить благоліпною. Відповідно до приміщення, де вона знаходилася за часів ліцею, її існування можна поділити на три періоди: 1817–1825, 1825–1857, 1857–1865 роки. У перші роки вона була розташована в одній з кімнат ліцею та існувала переважно за рахунок пожертвувань. Наприклад, графиня Анна Олексіївна Орлова-Чесменська подарувала ризницю, церковне начинення та книги для ведення богослужіння (всього на 10 тисяч рублів)¹. Надання коштів на потреби церкви зупинялися загальними перешкодами діяльності бюрократичного апарату на всіх рівнях, що було притаманно всім гілкам царської влади. Характерний приклад щодо чиновницько-бюрократичної системи імперського уряду знаходимо у листуванні між архімандритом Феофілом, помічником директора ліцею Ремі Жилле та попечителем Харківського навчального округу З. Я. Карнеєва (1748–1828). На прохання Феофіла від 12 квітня 1818 року надати йому ліцесм трьох тисяч рублів для пошиття ризниці та написання ікон в іконостасі, керівництво ліцею виділило 24 січня 1819 року тільки півтори тисячі рублів на пошиття ризниці, при цьому повідомивши про це попечителя

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 27 (1819). – Арк. 1; 23 (1820). – Арк. 3.

12 червня 1819 року, який погодився із скороченням суми, про що відписав у листі від 30 серпня 1819 року, а ліцей дізнався про це лише 20 жовтня 1819 року¹. Отже, понад півтора року царські чиновники узгоджували питання виділення коштів на пошиття ризи священика. Тому їм зрозуміло, що їм доводилося задовольняти церковні потреби переважно за рахунок благодійників.

Перші сім років церква залишалась внутрішньо необлаштованою. Тільки на початку 1825 року на підставі наданих настоятелем церкви Феофілом планів, викладених у записці управляючого ліцеем генерал-лейтенанта, графа Івана Йосиповича Вітта (1781–1840) від 31 грудня 1824 року до Правління ліцею², його керівництво відповідно до «височайше затвердженого» плану почало проводити дії щодо реконструкції внутрішнього оздоблення храму й вже на червень 1825 року була побудована нова церква. До неї із приміщення старої церкви було перенесено іконостас³.

Згодом, внутрішній стан приміщення церкви постійно підтримувався та облагороджувався. Так, 1832 року за часів директора ліцею М. І. Синіцина були перефарбовані внутрішні стіни⁴. Навесні 1840 року, завдяки наполегливим зусиллям церковного старости професора М. Н. Мурзакевича, почалося перекриття залізом церковної глави, встановлено новий дерев'яний хрест та відбулося переоблаштування церкви в цілому⁵. Розпис внутрішніх стін, стелі, куполу, іконостасу та царських воріт зробив (за 500 рублів) художник І. І. Ковшаров⁶, а вчитель малювання при гімназії Белоусов написав (за 140 рублів) дві ікони – Господа Спасителя і Божої Матері⁷. Восени 1840 року вдова генерал-майора Попандопуло подарувала срібну позолочену лампадку

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 27 (1819). – Арк. 2-5.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 80 (1825). – Арк. 2-2 зв., 33 зв.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 80 (1825). – Арк. 16, 34-35.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 64 (1840). – Арк. 6.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 64 (1840). – Арк. 1.

⁶ Ковшаров Іван Іванович – іконописець і художник інтер'єрів другої третини ХІХ століття. У 1827 році до Одеси його особисто запросив М. С. Воронцов для розпису власного палацу, після чого він залишився в Одесі, де оформляв інтер'єри будинків іменитих городян і церков Херсонської губернії. Серед його робіт – розпис Одеського Преображенського кафедрального собору, палац М. С. Воронцова, будівля Одеської біржі та інші.

⁷ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 64 (1840). – Арк. 6-6 зв., 8-8 зв.

(100 рублів); художник І. І. Ковшаров пожертвував біле, місяцями позолочене, у 22 свічках, панікаділо (200 рублів); колезький регістратор, вчитель гімназії Мойсеєв написав та подарував ікону святого Олександра Невського (30 рублів) тощо¹. У 1841 році було подаровано ікону великих розмірів, на якій зображено Тайну Вечерю у вирізьбленій рамці з двома різними хрестами (490 рублів), ікону Спасителя та інші речі². У вересні 1844 року, напередодні своєї смерті, письменник, таємний радник Д. М. Княжевич (1788–1844) подарував велике панікаділо (приблизно 150 рублів сріблом)³. 5 жовтня 1853 року Луїза Пятін подарувала для престолу два срібних підсвічника, про що особисто повідомила у листі директора ліцею М. Н. Мурзакевича⁴. У 1854 році образи для церкви були подаровані вчителем 2-ї гімназії, художником В. О. Серебряковим⁵, написані ним в Санкт-Петербурзі⁶. Іконостас підтримувався роботами художника І. І. Ковшарова, а стлярне різьблення виконане частково. Встановлений над церквою Хрест був безоплатно зроблений підрядником Красильниковим⁷.

Траплялися випадки, коли благодійники, що приносили пожертвування храму бажали залишитися інкогніто. Наприклад, у березні 1856 року протоієрей М. К. Павловський повідомив Правлінню ліцею, що особа яка побажала не оголошувати своє ім'я подарувала церкві срібний з позолотою ручний хрест із срібним, під черню, зображенням Спасителя, Бога, Божої матері

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 64 (1840). – Арк. 12, 17-19.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 15 (1841). – Арк. 9, 11.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 17 (1844). – Арк. 39-39 зв.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 25 (1853). – Арк. 66.

⁵ Серебряков Василь Олексійович (1810–1886) – живописець і портретист. Вихованець Імператорської Академії Мистецтв (1821–1833), в якій отримав звання класного художника і малу золоту медаль за картину «Гектор в ложнице Елены упрекает Париса в бездействии». Його головним наставником у живописі був професор А. Варнек. У 1836 році відправився в Італію, де за дорученням імператора Миколи I займався копіюванням творів старинних живописців. Найкращі копії з картин «Посещение святой Елизаветы Приснодевой» М. Альбертінеллі, «Положение во гроб» Фра-Бартоломео, «Мадонна Леонеля да-Карпи» Рафаеля і «Погребение святой Петронилль» Гверчіно. З 1845 року в Санкт-Петербурзі працював над церковним і портретним живописом. У 1848 році за низку портретів і етюд «Головы тальянки», отримав звання академіка. Автор образа в Благовіщенській церкві кінногвардійського полку в Санкт-Петербурзі, стінного живопису в Гатчинському соборі та інші.

⁶ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 3 (1854). – Арк. 1-4; Одесский Вестник. – 1854. – 16 вересня.

⁷ Одесский Вестник. – 1854. – 16 вересня.

й святого евангеліста Іона Богослова вартістю у 90 рублів сріблом¹. Отже, у переважній більшості, матеріальний стан церкви Олександра Невського за часів ліцею підтримувався за рахунок дарів міських прихожан.

У перші роки існування Рішельєвського ліцею одночасно з православною церквою також діяла й римо-католицька церква. З її відкриттям матеріальну допомогу церкві надавала княгиня Ідаліда Мартинівна Четвертинська, яка принесла у подарунок повну ризницю². 17 січня 1821 року три картини, придбаних в Італії, подарував директор ліцею Ремі Жилле³. Отже, облаштування римо-католицької церкви та її потреби у переважній більшості здійснювалося також за рахунок благодійників. Але згодом зменшення кількості католиків у ліцеї та загалом в Одесі, призвело до того, що зменшилась кількість пожертвувань. Враховуючи те, що зменшилась кількість слухачів ліцею римо-католицького віросповідання, то в цілому постало питання про закриття церкви в стінах закладу.

Тому 1831 року Правління ліцею звернулося до Могильовської римо-католицької єпархії про відсутність у закладі римо-католицького законовчителя: «По весьма малому числу воспитанников божественное служение в сей Церкви не совершается с весьма давнего времени, а оные воспитанники посещают Римско-католическую церковь в городе»⁴. 28 вересня 1831 року церква була скасована. В газеті «Одесский Вестник» офіційно було повідомлено, що в період від 1 серпня 1830 до 1 серпня 1832 років у Рішельєвському ліцеї скасована Римсько-католицька церква через незначну кількість вихованців⁵. Її начиння було передане на збереження до православної церкви ліцею, а кімната, в якій вона була розташована передана у розпорядження Правління ліцею⁶. Таким чином, понад десятилітнє існування римо-католицької церкви в Рішельєвському ліцеї було припинено.

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 7 (1856). – Арк. 17-18.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 23 (1820). – Арк. 3.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 30 (1821). – Арк. 1.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 10 (1831). – Арк. 26.

⁵ Одесский Вестник. – 1832. – 29 жовтня.

⁶ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 10 (1831). – Арк. 28, 41-42.

За часів існування православної церкви при Рішельєвському ліцеї керівництво закладу відповідно до діючої державної політики щодо виховання молоді за християнськими традиціями слідкувало за студентами, щоб вони у святкові дні відвідували церковні богослужіння. 19 серпня 1849 року інспектору Рішельєвського ліцею було надіслано записку: «Находим необходимым, чтобы все студенты Ришельевского лицея неупустительно бывали при церковных служениях я покорнейше прошу Ваше высокоблагородие согласно с изъявлением на сие желание Господина Попечителя Одесского учебного округа поставил всем студентам лицея православного исповедания в обязанность присутствовать при обедни в Лицейской церкви, а католикам – в Католической церкви, куда всякий раз командировать подведомственного Вам чиновника для отслежки по списку отсутствующих. В исполнение сей обязанности, подобно тому как и в соблюдении прочих – предписанными правилами обязанностей студента, Ваше высокоблагородие изволите обязать новопоступающих студентов, равно как и прочих, собственноручной подпиской каждого со внушением им, что нарушение правил вменяемо им будет впредь в вину не только как ..., но и как неповиновение приказаниям начальства, и вследствие того нарушающие сие правила будут подвергаемы взысканиям и исключению из Лицея. Согласно с сим Ваше высокоблагородие примите меры к точному сведению об уклоняющихся от присутствия при богослужении и благоволите сообщать мне каждый раз для постановления меры взыскания»¹. Отриманий в стінах ліцею церковний досвід назавжди залишався в пам'яті його випускників.

У своєму вторинному вигляді церква проіснувала майже тридцять два роки. У зв'язку із переїздом Рішельєвського ліцею до нової будівлі, яка знаходилась на вулиці Дворянська, 2, місце свого розташування змінила й лицейська церква Олександра Невського. 29 серпня 1857 року відбулася всеношна служба в церкві в новій будівлі ліцею, а 1 вересня після літургії проведеної єпископом Дмитрієм акт, з нагоди відкриття навчання в ліцеї. 30 серпня 1857 року – у день храмового свята – відбулося відкриття та освячення

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 138 (1849). – Арк. 1.

Поперечний розріз Церкви Рішельєвського ліцею (1854 рік)¹

¹ Випускники Одеського (Новоросійського) університету: Енциклопедичний словник. Вип. 1. – Одеса: «Астропринт», 2005. – С. 249.

знову влаштованої ліцейської церкви¹. Обряд провів Преосвященний Димитрій, єпископ Херсонський і Таврійський². Цей день для престольного свята був обраний не випадково: він припадав на день вшанування Олександра Невського. Частина начиння зі «старої» ліцейської церкви була перенесена до нового приміщення церкви, а решта передана щойно збудованій Хрестовоздвиженській церкві на Пересипі (іконостас, одинадцять ікон, царські врата тощо)³. У цілому ліцейська церква була заново повністю облаштована.

Отже, новостворений храм став пам'ятником православ'я, в якому постійно проводилися богослужіння, що давало можливість слухачам й викладачам одночасно з навчанням відвідувати церкву, брати участь у літургіях.

1.2. Діяльність церкви за часів Новоросійського університету (1865–1920)

У 1865 році з перетворенням Рішельєвського ліцею в Імператорський Новоросійський університет змінила свій статус і Олександро-Невська церква, яка з цього часу стала називатись університетською. Згідно з університетським статутом від 1863 року⁴ Новоросійський університет, рівно як й інші імператорські університети, мав право на існування при своєму закладі православної культової споруди. Із сум пожертвуваних дворянами на перетворення ліцею в університет 22 травня 1864 року було виділено 166 рублів 62 копійки на пошиття облачення для священників і дияконів церкви Олександра Невського⁵. 1 травня 1865 року, в суботу, відбулося урочисте відкриття Імператорського Новоросійського університету в присутності архієпископа Димитрія, який провів молебство в церкві⁶. Богослужіння в церкві здійснювалися

¹ Одесский Вестник. – 1857. – 29 серпня.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 72 (1857). – Арк. 20.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 106 (1859). – Арк. 1, 10-10 зв., 12, 19.

⁴ Университетский устав 1863 года. – СПб.: Типография Иосафата Огризко, 1863. – С. 52-53.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 26 (1864). – Арк. 28.

⁶ Одесский Вестник. – 1865. – 4 травня.

дев'ять місяців на рік, за виключенням вакаційних місяців¹.

На Дворянській, 2 церква знаходилася всередині будівлі на другому поверсі (окремого приміщення для причту не було). До причту входили настоятель і диякон, який одночасно виконував обов'язки псаломщика. Як правило щорічно церкві виділялося 800 рублів асигнацій, з яких 400 рублів отримував диякон, а інші 400 рублів витрачалися на хор півчих та церковні витрати. Наприклад, 1866 року диякону було сплачено 400 рублів, хору півчих – 225 рублів, а 175 рублів призначалися на різні церковні потреби².

За трьома університетськими статутами (1804, 1835 і 1863 років)³, відпускалися суми на утримання університетської церкви і священика при ній. До того ж вони припускали наявність в імператорських університетах посади професора богослов'я, місце якого міг займати тільки православний священик. Формально професор богослов'я і настоятель університетської церкви призначалися Одеською духовною консисторією. Але університетська практика дозволяє припустити, що консисторія тільки затверджувала прохання попечителя, який міг обговорювати свій вибір з професорами із допомогою ректора. У кожному разі, університет або попередній настоятель впливали на вибір консисторії, виставляючи свої, досить високі критерії, яким повинен був відповідати професор богослов'я та настоятель університетського храму. Так, було у випадку з обранням 3 листопада 1869 року В. М. Войтковського виконуючим обов'язки ординарного професора церковної історії⁴ та з обранням 1873 року О. М. Кудрявцева на посаду професора

¹ Протоколи засідань Совета Императорского Новороссийского университета. – 1866. – № 4. – С. 65.

² Протоколы засідань Совета Императорского Новороссийского университета. – 1866. – № 4. – С. 66.

³ Див.: Уставы Императорских Московского, Харьковского и Казанского Университетов 1804 г. // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1875. – Т. 1: 1802–1825. – Сб. 299; Общий устав Императорских Российских Университетов. 1835 г. // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1875. – Т. 2: 1825–1855. Отделение 1-е. 1825–1839. – Сб. 972; Общий устав Императорских Российских Университетов. 1863 г. // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1876. – Т. 3: 1855–1864. – Сб. 1042–1043 та ін.

⁴ Бачинська О. А., Бевзюк Н. П., Данилова С. С. Войтковський Василь Миронович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. Том 2: А–І. – Одеса: «Астропринт», 2005. – С. 268.

богослов'я¹, коли у виборі цих кандидатур представники університету керувалися виключно рекомендаціями професора, протоієрея церкви Олександра Невського М. К. Павловського.

Входячи до штатного розкладу Новоросійського університету, професори богослов'я і настоятелі університетської церкви виявлялися одночасно підлеглими двох відомств: Міністерства народної освіти і Святішого Синоду. Таке двоїсте становище висувало до священників-викладачів, служителів університетської церкви особливі вимоги, які змушували їх виступати одночасно в ролі інтелектуалів і пасторів та позитивно впливало на їх побут і матеріальне становище. Як члени університетської корпорації, університетські священники підпорядковувалися університетському статуту, традиціям університету, брали участь в справах його самоврядування. Як священники університетської церкви, – щорічно представляли в консисторію різного роду звіти (фінансові, сповідні розписи, метричні книги тощо).

Платня університетського священника залежала від штатів університету і змінювалася разом з ними. Штати статуту 1835 року зафіксували об'єднання двох посад – професора богослов'я і настоятеля університетської церкви – в особі однієї людини. Його особливе положення підкреслювалося тим, що в штатах він писався окремим рядком. Професору богослов'я, який був і настоятелем в університетській церкві передбачалася платня в 2500 рублів і 500 рублів квартирних асигнаціями. Ця сума була більше, ніж платня у ад'юнкта (2000 рублів), але менше ніж у екстраординарного професора (3000 рублів). На підмогу в церковних справах професору богослов'я статутом 1835 року був визначений паламар. На утримання церкви і паламаря відпускалося 1200 рублів щорічно². У штатах, зазначених статутом 1863 року, професор православного богослов'я був поставлений на перше

¹ *Безюк Н. П.* Кудрявцев Олександр Миколайович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 171; Розвиток православ'я на півдні України кінець XVIII – початок XX ст.: (на матеріалах Херсонської губернії та Південної Бессарабії): бібліогр. покажч. / ОНУ імені І. І. Мечникова; автор-упоряд.: *В. В. Самодурова, Н. М. Діанова, В. С. Кочмар*; наук. ред. та авт. вступ. ст. *Н. М. Діанова*; відп. ред. *М. О. Порезова*. – Одеса: Астропринт, 2010. – С. 342.

² Штаты Императорских Российских Университетов: С.-Петербургского, Московского, Харьковского и Казанского // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1875. – Т. 2: 1825–1855. – Отделение 1-е. 1825–1839. – С. 37.

місце. Його положення усталилося, а платню було прирівняно до зарплатні ординарного професора: 2400 рублів, 300 рублів на їжу і 300 рублів квартирних сріблом¹. У порівнянні з настоятелями церкви за лицейських часів (1819 року Феофіл отримував 400 рублів², 1849 року М. Павловський отримував як професор богослов'я 571 рубль 80 копійок і як настоятель – 145 рублів³) за майже півстоліття зарплатня збільшилася у шість разів.

У своєму жалуванні священник університетського храму заляжав від начальства вишу, але за його нагородження за старанну службу відповідав попечитель навчального округу або ректор університету. З метою узгодження цього питання, зверталися до консисторії, керівництво якої ретельно слідкувало за дотриманням вимог щодо нагородження або підвищення в чині своїх підлеглих. Подібна ситуація, наприклад, сталася з настоятелем університетської церкви О. М. Клітіним. 24 березня 1905 року ректор Новоросійського університету звернувся у листі до архієпископа Херсонського і Одеського Іустіна з проханням повідомити, чи немає з його боку зауважень щодо зведення професора богослов'я, священника О. М. Клітіна в сан протоієрея. На що 31 березня представник консисторії відповів, що з боку єпархіального начальства немає перешкод для переведення священника університетської церкви в сан протоієрея, але для отримання цієї нагороди ще не минув встановлений проміжний термін між останньою (6 травня 1903 року нагороджений наперсним хрестом⁴) та наступною нагородами⁵. У зв'язку з цим О. М. Клітін прийняв сан протоієрея наступного року⁶, коли 14 травня 1906 року визначенням Святішого Синоду він був удостоєний цього сану, а 27 серпня цього ж року преосвященним Димитрієм, єпископом Новгородським був зведений у цей

¹ Штаты Императорских Российских университетов // Сборник постановлений по Министерству народного просвещения. – СПб., 1876. – Т. 3: 1855–1864. – С. 66.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 27 (1819). – Арк. 1.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 56 (1849). – Арк. 3-3 зв.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 67 зв. – 68.

⁵ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 23-24.

⁶ О. М. Клітін був зведений у сан протоієрея 27 серпня 1906 року, хоча в одному з видань ОНУ імені І. І. Мечникова помилково вказано, що він прийняв цей сан 14 травня 1906 року. Див.: Клітін Олександр Михайлович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. Том 3: К–П. – Одеса: «Астропринт», 2005. – С. 65.

сан¹. За час служби в університеті професор, священник О. М. Клітін також був нагороджений орденом святої Анни III ступеню (6 травня 1910 року), отримав світло-бронзову медаль пам'яті 300-річчя царювання дому Романових (1913 року), «височайшим» указом нагороджений орденом святої Анни II ступеню (6 травня 1914 року)². Як члени університету, священники отримували його соціальні гарантії (пенсію, відпустки, наукові відрядження, лікування), але, як священники, ходили в рясі, а не в мундирі університетських чиновників. Всі ці факти формували у них особливу ідентичність, яку можна охарактеризувати як «дволика» ідентичність. Всі настоятелі церкви вислужили в університеті спадкове дворянство, ставали кавалерами орденів, займали посади професорів тощо.

Прибутки і витрати церкви вносилися у видану Правлінням ліцею (згодом університету) церковному старості книгу, яка щомісяця перевірялася причтом. Крім цього по закінченню кожного року староста давав звіт Правлінню університету, з наступною перевіркою та затвердженням єпархіального начальства, архієпископа Херсонського і Одеського, прибутково-видаткової книги про стан церковних сум за період від 1 вересня до 30 серпня³. У лютому 1892 року була проведена ревізія церковного майна. На затвердження були представлені нові книги опису церковного майна, оскільки колишні описи, складені 1860 і 1878 років з урахуванням списання риз, начиння та інших предметів не відповідали дійсності⁴.

В історії університетського храму зустрічаються випадки, коли фінансовий звіт подавав не тільки церковний староста, а й окремо настоятель або настоятель разом із дияконом. Наприклад, 31 березня 1888 року рапорт про стан церковних сум за другу половину 1887 року із залишком на 1 січня 1888 року від причту церкви подали протоієрей О. М. Кудрявцев і диякон Ф. І. Крохмаленко⁵. А 29 грудня 1888 року професор богослов'я, протоієрей В. М. Войтковський в рапорті на ім'я ректора Новоросійського університету

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 67 зв. – 68.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 68 зв. – 70.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1904). – Арк. 28.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1892). – Арк. 3.

⁵ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 7.

писав: «Во исполнение предложения от 21 сентября сего года... имею долг донести Вашему Превосходительству, что я проверил имущество университетской церкви, и нашел, что таковое имущество в вещах и деньгах находится в целости и наличности согласно с описью церковного имущества и с приходо-расходными церковными книгами»¹. При університетській церкві Олександра Невського відповідно до діючого законодавства обов'язково велася документація контролю і обліку всестанових актів: відомості сповідань з 1827 року², а обшукові³ і метричні книги існували з 1875 року⁴.

Як і більшість церков при навчальних закладах, університетська церква не відрізнялася багатством начиння і ризниці. Інтер'єр церкви більшою мірою був приведений у благообразний вигляд діяльністю її настоятелів, які самі жертвували кошти, і за рахунок пожертвувань одеситів⁵. Традиція принесення дарів мешканцями міста проявлялася і зберігалася у всі роки існування церкви. У перші роки функціонування університетського храму серед них була княгиня Є. К. Воронцова, пани Енно, Скаржинська та інші, які передали настоятелям церкви речей на суму 500 рублів. Дві хоругви були пожертвовані членами Ради університету в пам'ять святкування 1000-ліття від дня кончини святого Мефодія.

У церкві було декілька десятків ікон – численні дари архієреїв, колишніх випускників, ювілейні пожертвування. Ікони створювалися в різний час – були «стародавнього письма», копії з робіт знаних живописців та сучасних митців. Наприклад, образи в іконостасі церкви були написані живописцем В. О. Серебряковим⁶.

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 45.

² ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

³ Обшукова книга – звід результатів пошуків, досліджень, вивчення якого-небудь питання в Російській імперії. Обшукові книги складали для обліку матеріальних і людських ресурсів, при землекористуванні, в шлюбному діловодстві. Див.: *Ефременкова Д. А.* Еволюція правового положення супругов в Росії: IX – кінець XX вв.: дисертація ... канд. юрид. наук. – Екатеринбург, 2008. – 213 с.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 163 зв. – 164. На сьогодні у фондах ДАОО зберігаються метричні книги від 1875 до 1919 років. Див.: ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6, 11-13.

⁵ Двадцятипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстра-орд. профессора А. И. Маркевича и академические списки. – Одесса: Экономическая типография, 1890. – С. 172-173.

⁶ Серебряков Василий Алексеевич // Энциклопедический словарь / Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон. – СПб, 1890–1907 // Режим доступа: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/biograf2/11611>

Більш поширеного розмаху традиція пожертвувань набула в 1890-ті та 1910-ті роки. Так, у вересні 1892 року генерал-майор Іоанн Карлович Ейзен-фон-Шварценберг пожертвував зображення «Преображение Господние» власноручної роботи¹. У 1912 році на користь церкви було пожертвувано: 300 рублів на придбання Плащаниці (пані побажала залишитися невідомою); 35 рублів на придбання трьохсвічника та 38 рублів щомісячного внеску на потреби церкви (від княгині Ю. І. Давидової); три шовкових шитих бісером воздуха² (від родини Шестерикових); церковні речі та книги на суму 81 рубль 85 копійок (від Марії та Софії Клітіних); 25 рублів на придбання трьохсвічника та 3 рублі внеску на потреби церкви (пані побажала залишитися невідомою); 50 рублів від капітана І. Г. Бутовича; одне неповне священицьке облачення, три серветки напівшовкові та 9 пудів ладану від управляючого Одеської головної складової митниці; ікона святого Олександра Невського з кіотом при ній від професора О. Ф. Федорова; різні предмети із священними зображеннями, 532 книги і брошури із релігійно-моральним змістом від Одеської головної складової митниці³. У 1913 році церква отримала наступні дари: ікона святого Олександра Невського у великому кіоску покритому золотом від професора О. Ф. Федорова; ікона Касперовської Божої Матері для аналоя в срібно-позолоченій різі від М. І. Образцової; килим вишитий шерстю до ікони святого Пантелеїмона Цілителя від Н. С. Пашковської; покрив для аналоя, вишитий квітами по оксамиту від Х. С. Ошаніної; покрив до аналою біля Святого Престолу, вишитий квітами по оксамиту від вихованок Маріїнської 1-ї жіночої гімназії; запрестольний хрест на різнокольоровому склі вартістю 85 рублів, напрестольний трьохсвічник (50 рублів), велика ікона, писана на дереві та прикрашена емаллю Святої великомучениці Катерини, Святителя Христова Порфирія, Святого першомученика Стефана і Святої праведної Анни, ікона-складень

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 33 (1892). – Арк. 8-12.

² Воздух – велика чотирикутна ковдра, якою покривають чашу і дискос, що символічно зображує плащаницю, якою було закутано тіло Ісуса Христа.

³ Отчет о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1912 год. Составил по поручению Совета университета проф. К. М. Смирнов. – Одесса: Типография «Техник», 1913. – С. 33-34.

з чорного дерева Святого преподобного Сергія, Святого Василя Великого і Святої мучениці Любові вартістю 203 рублі 50 копійок, дві ікони Спасителя і Божої Матері в срібно-визолоченій ризи (80 рублів), Святе Євангеліє слов'янською мовою (15–20 рублів), два службника літургії Святого Іоанна Златоуста і Святого Григорія Двоєлова («Преждеосвященных Даров»), книга 12-ти євангельських читань та інші богослужбні книги від дворянки Л. П. Безкровної; лампада до образу Святого Олександра Невського (50 рублів) від директора Одеського міського кредитного товариства, дійсного статського радника В. М. Пащенко та його дружини; закритий аналой (10 рублів) від С. О. Клітіної¹. У 1914 році церква отримала в якості пожертвувань три воздуха, шитих золотом вартістю в 300 рублів від Одеської міської управи; ікону Святого Миколи Чудотворця в кіоті, срібно-позолочену від Н. А. Сердюкової; вишиту по оксамиту для аналоя ковдру від Р. П. Никітіної та два бронзових позолочених підсвічника, у шість свічок кожний від А. В. Невражина². У 1915 році церкві було подаровано: повне священицьке облачення і три воздуха, рясно вишиті золотом (від С. Ю. Вітте, на пам'ять про покійного брата, графа С. Ю. Вітте); 100 рублів на прикрашення церкви і один пуд дерев'яного масла (від Л. П. Безкровної); 100 рублів на спорудження хреста на храмі (особа побажала залишитися невідомою); три воздуха (від Р. П. Никітіної)³. Отже, впродовж всього часу існування церква була добре забезпечена церковними речами в першу чергу за рахунок пожертвувань. Заможні чиновники, купці та підприємці жертвували не тільки на храм, але і тим самим допомагали навчальному закладу. У релігії вони бачили засіб виховання кращих моральних якостей в людській душі і тому вважали, що священик повинен бути поруч з тими, хто внаслідок,

¹ Отчет о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1913 год. Составил по поручению Императорского Новороссийского университета проф. В. Н. Образцов. – Одесса: «Славянская» тип. Е. Хрисогелос, 1914. – С. 64.

² Отчет о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1914 год. Составил по поручению Совета Императорского Новороссийского университета проф. И. Ю. Тимченко. – Одесса: Типография «Техник», 1915. – С. 58.

³ Отчет о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1915 год. Составил по поручению Императорского Новороссийского университета заслуженный профессор В. Н. Мочульский. – Одесса: Типография «Техник», 1916. – С. 61.

у першу чергу, суб'єктивних причин не може прийти до нього в парафіяльний собор.

У храмі знаходилося багато богослужбових книг, деякі з них вважались цінними зразками церковно-релігійної тематики. У бібліотеці храму мали місце й сучасні періодичні видання. Наприклад, з 1888 року відповідно до розпорядження попечителя Одеського навчального округу від 8 листопада 1888 року щодо обов'язкової виписки церквами при світських навчальних закладах щотижневого журналу «Церковные Ведомости»¹ (офіційний орган Святішого Синоду), який виходив впродовж 1888–1918 років². За рахунок церковних сум причт університетського храму отримував це друковане видання. Дане рішення було визначено на засіданні Правління Новоросійського університету 15 листопада 1888 року³.

Підтримання благоустрою університетського храму відбувалося й за рахунок церковних фінансів. Наприклад, 24 грудня 1887 року в крамниці спеціально військово-офіцерських і церковних речей І. Ю. Хакаловського (знаходилася за адресою Дерибасівська, 21) причтом церкви за 7 рублів 20 копійок було куплено 2 образа – «Рождество» і «Богоявление»⁴, а 1 листопада 1903 року в торговому домі Н. Шестопалова і К. Кротова (Олександрівський проспект, 7–9) причтом церкви придбано срібний образ святого Серафима⁵. Також за рахунок церковних коштів здійснювалося забезпечення причту храму облаченням. Наприклад, 8 січня 1888 року для церкви в «Магазині торгового дома Н. Шестопалов и К. Кротов» (за адресою Олександрівський проспект, 15) для пошиття ряси причту храму було придбано матерії на суму 64 рубля 13 копійок⁶, 11 листопада 1889 року в крамниці спеціально військово-офіцерських і церковних речей І. Ю. Хакаловського за матерію і фурнітуру для пошиття одягу священнослужителів заплатили 135 рублів 70 копійок⁷, а восени

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 36.

² Див.: Тимофеева Е. С. «Церковные ведомости» (1888–1918). История издания: дис. ... канд. филол. наук. – М., 2007. – 229 с.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 35.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 63.

⁵ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1904). – Арк. 39.

⁶ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 47.

⁷ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 26.

1889 року за пошиття і починку одягу священнослужителів сплачено 70 рублів 73 копійки (8 вересня – 22 рубля 80 копійок, 8 жовтня 1889 року – 7 рублів 93 копійки, 17 листопада 1889 року за матеріал та пошиття ризи і підризника – 40 рублів¹). Отже, щороку на облачення причту університетського храму виділялися значні суми коштів² із церковних фінансів.

Великі суми із церковної скарбниці асигнувалися й на основний витратний засіб для проведення священнослужіння – свічки. Наприклад, у першій половині 1887/88 навчального року на їх придбання було виділено – 45 рублів 93 копійки (в крамниці Архієрейського дому (Софіївська вулиця) 28 серпня куплено свічок на суму 14 рублів 25 копійок³, на «Заводе воскобелильном и восковых свечей В. Д. Андрунина» (знаходився на розі вулиць Нежинської і Торгової) було придбано 31 серпня – на 3 рублі 50 копійок, 14 вересня – на 3 рублі 50 копійок, 17 жовтня – на 14 рублів 18 копійок, 14 листопада – на 3 рублі 50 копійок, 21 листопада – на 7 рублів⁴). За весь 1888 рік свічок було придбано на 212 рублів 85 копійок. На «Заводе воскобелильном и восковых свечей В. Д. Андрунина» на 192 рубля 60 копійок (2 лютого – на 15 рублів 40 копійок, 10 лютого – на 17 рублів 50 копійок, 24 березня – на 14 рублів, 11 квітня – на 10 рублів 50 копійок, 15 квітня – на 22 рублі 50 копійок, 20 квітня – на 58 рублів 10 копійок, 23 квітня – на 8 рублів 40 копійок, 19 серпня – на 14 рублів, 11 вересня – на 4 рублі 20 копійок, 8 жовтня – на 10 рублів 50 копійок, 6 листопада – на 3 рублі 50 копійок, 22 грудня – на 14 рублів)⁵, а в крамниці Архієрейського дому на суму 20 рублів 25 копійок (24 березня – на 11 рублів 25 копійок, 22 квітня – на 9 рублів)⁶. За розподілами на семестри виходить, що в осінньому півріччі

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 22, 24, 27.

² При цьому треба враховуючи, що в 1880-ті роки середньомісячна заробітна плата в Російській імперії у працівників фабрик і заводів та службовців молодших чинів становила в середньому 16 рублів Див.: *Пядьшев Д.* Цены и жалования в России в начале XX века // Ресурс доступу: http://www.talers.ru/index.php?id=81&Itemid=108&option=com_content&showall=1&view=article

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 8.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 10-14.

⁵ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 50-51, 53-54, 56-56а, 57-59, 61, 65-66.

⁶ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 52, 55.

1888/89 академічного року була витрачена приблизно така ж сама сума (46 рублів 20 копійок) як і в попередньому осінньому семестрі 1887/88 навчального року (45 рублів 93 копійки). Тоді як у весняному півріччі 1887/88 навчального року в порівнянні з осінніми семестрами на свічки було виділено більше ніж в три з половиною рази більше – 166 рублів 65 копійок. Таке значне збільшення витрат на свічки пояснюється більшою кількістю релігійних свят, що припадають на весняний семестр кожного року серед яких у першу чергу необхідно виділити Великдень, який, наприклад, 1888 року православні християни відмічали 22 квітня. Саме тому напередодні цього свята (20 квітня) причтом університетської церкви Олександра Невського було придбано свічок на досить велику суму – 58 рублів 10 копійок.

Церковні гроші причтом церкви витрачалися і на різного роду дрібні витрати. Наприклад, 20 серпня 1889 року робітникам майстерні Г. С. Ржемовського була заплачено 23 рублі за оббивку 6 віконних арок та 1 табуретки, 23 серпня того ж року 1 рубль 50 копійок за полірування столика¹. 18 вересня 1889 року настоятель В. М. Войтковський заплатив 17 рублів палітурнику І. Александрову за палітурку 25 нот з відбитком на обкладинці².

Незважаючи на критичне ставлення у різні епохи з боку священників на швидке проникнення у всі сфери життя християнського населення технічного прогресу, на початку ХХ століття університетська церква була однією з перших установ у центрі міста, яка провела електрику. У серпні 1904 року з церковних коштів було витрачено 516 рублів на підключення до церкви електрики від ближчих приміщень університету. У цій історії є один парадоксальний момент, що характеризує ставлення керівництва університету до справ церкви та і в цілому слов'янську ментальність у підході до вирішення важливої справи. 19 травня 1904 року Правління університету схвалило проект про підключення електрики з однією умовою, що всі роботи проводяться виключно за кошти церкви. І тільки 29 липня того ж року ректор О. М. Деревницький дав згоду на складання кошторису, а 3 серпня було

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 20-21.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 23.

дозволено розпочати роботи з підключення церкви до електрики. Парадокс в тому, що проект про підключення електрики було схвалено 19 травня, а дозвіл на проведення роботи було дано тільки через 74 дні – 3 серпня, за 27 днів до початку богослужіння в церкві, яке кожного навчального року починались 30 серпня – в день храмового свята¹.

Отже, упродовж всього часу існування університетської церкви на її благоустрій та різні потреби причту виділялися суттєві фінансові витрати, що дає можливість стверджувати про її досить достатнє матеріальне забезпечення. У цілому екскурс в економічну складову історії храму свідчить, що він був створений на кошти держави та благодійників.

Життя університетського храму було тісно пов'язане з життям навчального закладу та міста. У храмі постійно відбувалися урочисті богослужіння, присвячені початку кожного академічного року (30 серпня), нового календарного року та з нагоди кожної річниці (1 (13) травня) від дня заснування університету тощо². 30 серпня з лицейських часів залишався днем храмового свята. У цей день церкву відвідували не тільки представники університету, а й усі бажаючі одесити. Наприклад, так було 1887 року, в неділю, коли 30 серпня відбулося урочисте богослужіння з нагоди храмового свята, на якому були присутні ректор, професори, студенти та представники різних міських установ і закладів³, про що було оголошено в одній з місцевих популярних щоденних газет – «Новоросійський телеграф»⁴.

Серед великої кількості богослужінь доречно виділити про-

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1904). – Арк. 11-22.

² Див.: Краткий отчет о состоянии и действиях Императорского Новоросийского университета в 1867/8 академическом году. Составлен и прочтен на торжественном акте 30 августа 1868 г. секретарем Совета *В. Орловым*. – 1868. – С. 10; Краткий отчет о состоянии и действиях Императорского Новоросийского университета в 1868/9 академическом году. Составлен и прочтен на торжественном акте 30 августа 1869 г. секретарем Совета *В. Орловым*. – 1869. – С. 13; Краткий отчет Императорского Новоросийского университета в 1869/70 академическом году. – 1870. – С. 33; Краткий отчет о состоянии и действиях Императорского Новоросийского университета в 1870–71 академическом году. – 1871. – С. 11-12; Краткий отчет Императорского Новоросийского университета в 1871/72 академическом году. – 1872. – С. 10-11 та ін.

³ Новоросійський телеграф. – 1887. – 1 сентября.

⁴ Див.: Газеты дореволюционной России 1703–1917. Каталог / Сост. *Т. В. Акоюн, А. А. Кряжева, Н. П. Седова, И. А. Снигирева, С. А. Фурман*; ред. *Т. В. Акоюн, М. А. Луковская*. Руководитель работы *И. А. Снигирева*. – СПб., 2007. – С. 252.

мови протоієреїв щодо ювілеїв університету¹. Серед їх великої кількості окремо слід виділити промову протоієрея О. М. Клітіна 1 травня 1915 року, яка була проголошена з акцентом журби: «Но, к сожалению, торжество наше не ко времени и по военным обстоятельствам оно отлагается до более благоприятных условий. В настоящий же день оно исчерпывается церковным празднованием, благодарственным Господу Богу молебством»².

Виходячи з того, що інститути влади і церкви були взаємопов'язані, тому починання і новації в університеті також проводились з благословення священників університетського храму. Так було при закладенні 24 липня 1870 року астрономічної обсерваторії³.

В історії церкви Олександра Невського було чимало урочистих моментів. У ній відбувалися всі важливі події в житті університетської корпорації: відкриття навчального року, вінчання викладачів, хрещення їхніх дітей, відспівування покійних колег, молебні з нагоди університетських дат, благословення у дні християнських свят тощо.

Святкові молебні та урочисті богослужіння проходили і в інші знакові дні для православних християн. Наприклад, проголошувались промови, присвячені визначним церковним і державним подіям: з нагоди проголошення Маніфесту про скасування кріпосного права в Російській імперії від 19 лютого (3 березня) 1861 року⁴, в день тисячоліття кончини просвітителя слов'ян свя-

¹ Павловский М. Речь по случаю пятой годовщины Императорского Новороссийского Университета, сказанная после благодарственного молебствия в Университетской церкви 1 мая 1870 года // Херсонские Епархиальные Ведомости. – 1870. – 1 июня. – С. 414-421; Кудрявцев А. Речь при благодарственном Господу Богу в Александро-Невской, что при университете, церкви молебствия в первый день мая 1875 года, – день воспоминания об основании университета и о десятилетнем его существовании // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1875. – № 11. – С. 345-348.

² Клитин А. Речь пред молебствием в день пятидесятилетия Императорского Новороссийского университета (1 мая 1915 года). К отчету о состоянии и деятельности Императорского Новороссийского университета за 1914 г. – Одесса: Типография «Техник», 1915. – С. 1.

³ Краткий отчет Императорского Новороссийского университета в 1869/70 академическом году. – 1870. – С. 33; Павловский М. Речь при заложении в Одессе обсерватории, сказанная 24-го июля 1870 г. // Херсонские епархиальные ведомости. – 1870. – 1 августа (№ 15). – С. 524-526.

⁴ Павловский М. Речь, сказанная 19 марта 1861 года, в церкви Ришельевского лицея, по прочтении высочайшего Манifestа о даровании крепостным людям права состояния свободных сельских обывателей и об устройстве их быта // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1861. – № 2. – С. 529-531.

того Кирила¹, з нагоди 200-річного ювілею народження Петра Великого², на честь святих рівноапостольних Кирила і Мефодія³; на честь знаних постатей: з приводу 50-річного ювілею діяльності на користь церкви архієпископа Херсонського і Одеського Платона⁴, заупокійне богослужіння про прощення гріхів і дарування вічного життя російського письменника, мислителя, філософа і публіциста Ф. М. Достоєвського⁵, панахиди за видатним лікарем і державним діячем М. І. Пироговим⁶, знаним російським письменником І. С. Тургенєвим⁷, колишнім міністром народної освіти М. П. Боголеповим⁸ та ін. Враховуючи внесок кожного із згаданих осіб у розвиток руської культури, можна безпомилково стверджувати, що в ній чимало часу провів кожен викладач і студент університету.

Як і личило вірнопідданам Російської імперії, викладачі

¹ Краткий отчет о состоянии и действиях Императорского Новороссийского университета в 1868/9 академическом году. Составлен и прочтен на торжественном акте 30 августа 1869 г. секретарем Совета В. Орловым. – 1869. – С. 13; Речь в день тысячелетия кончины Просветителя славян св. Кирилла, сказанная в церкви Императорского Новороссийского университета 14 февраля 1869 года профессором Богословия, протоиереем М. Павловским. – Одесса: типография П. Францова, 1869. – 20 с.

² Краткий отчет Императорского Новороссийского университета в 1871/72 академическом году. – 1872. – С. 11; Павловский М. Речь, сказанная 30-го мая 1872 года в церкви Императорского Новороссийского университета, после молебствия по случаю празднования двухсотлетнего юбилея рождения Петра Великого // Херсонские епархиальные ведомости. – 1872. – 1 июня (№11). – С. 218-219.

³ Кудрявцев А. Слово в день святых равноапостольных Кирилла и Мефодия, просветителей славян, сказанное в Александрo-Невской церкви Императорского Новороссийского университета // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1875. – № 11. – С. 349-354; Кудрявцев А. Слово в день святых равноапостольных Кирилла и Мефодия, просветителей славян (произнесено 11-го мая сего года в Александрo-Невской, что при Императорском Новороссийском университете, церкви) // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1876. – № 12. – С. 157-163; Кудрявцев А. Слово в день святых равноапостольных Мефодия и Кирилла, просветителей славян // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1878. – № 12. – С. 339-343.

⁴ Кудрявцев А. Слово в день пятидесятилетнего юбилея Высокопреосвященного Платона, архиепископа Херсонского и Одесского // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1877. – № 19. – С. 588-600.

⁵ Кудрявцев А. Речь, сказанная в Новороссийском университете перед панихидою о рабе Божием Федоре Михайловиче Достоевском // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1881. – № 5. – С. 123-127.

⁶ Кудрявцев А. Н. Две речи на панихидах по Николае Ивановиче Пирогове // Одесский Вестник. – 1881. – 9 грудня.

⁷ Кудрявцев А. Н. Панихида по И. С. Тургеневе // Одесский Вестник. – 1883. – 26 серпня.

⁸ Клитин А. Памяти министра народного просвещения Николая Павловича Боголепова: речь перед панихидою 4-го марта 1901 года, сказанная в Александрo-Невской домової церкви Новороссийского университета // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1901. – № 6. – С. 201-204.

й студенти Новоросійського університету брали участь у богослужіннях присвячених членам імператорської родини з різних нагод. Наприклад, 6 квітня 1866 року всі викладачі вишу на чолі з ректором І. Д. Соколовим в церкві провели молебень Господу Богу, з промовою протоієрея М. К. Павловського¹, за збереження життя імператора Олександра II після замаху на його життя 4 квітня 1866 року². З приводу замахів на імператора також проводились богослужіння 25 травня 1867 року³, 4 квітня 1868 року⁴ тощо. Також священники університетської церкви проводили служби з нагоди річниці перебування на монаршому престолі Олександра II⁵, його тезоіменитства⁶, з дня народження імператриці Марії Федорівни⁷, цесаревича, а згодом імператора Олександра Олександровича⁸,

¹ Краткий отчет о состоянии и действиях Императорского Новороссийского университета в 1867/8 академическом году. Составлен и прочтен на торжественном акте 30 августа 1868 г. секретарем Совета В. Орловым. – 1868. – С. 10.

² Протоколы заседаний Совета Императорского Новороссийского университета. – 1866. – № 2. – С. 17.

³ Речь, сказанная в церкви Императорского Новороссийского университета при благодарственном молебне по случаю нового охранения Промыслом Божиим жизни государя императора от угрожавшей опасности, 27 мая 1867 года // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1867. – № 21. – С. 101-102.

⁴ Павловский М. Речь, сказанная 4-го апреля 1868 года в церкви Императорского Новороссийского университета при благодарственном молебствии о сохранении жизни его величества Государя императора 4 апреля 1866 года // Херсонские епархиальные ведомости. – 1868. – № 8. – С. 312-314.

⁵ Павловский М. Слово в день восшествия на всероссийский престол его величества, благочестивейшего государя императора Александра Николаевича, самодержца всероссийского // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1865. – № 14. – С. 205-209.

⁶ Павловский М. Слово в день тезоименитства его императорского величества, благочестивейшего государя императора Александра Николаевича, самодержца всероссийского // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1864. – № 13. – С. 947-950; Кудрявцев А. Слово в день тезоименитства благочестивейшего государя императора Александра Николаевича, сказанное в Александро-Невской церкви Императорского Новороссийского университета // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1875. – № 17. – С. 521-527.

⁷ Павловский М. Слово в день рождения благочестивейшей государыни, великой княгини цесаревны Марии Федоровны // Херсонские епархиальные ведомости. – 1869. – № 23. – С. 797-802; Кудрявцев А. Слово в день рождения ее императорского высочества благоверной государыни цесаревны и великой княгини Марии Федоровны // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1879. – № 23. – С. 718-726.

⁸ Павловский М. Слово в день рождения благоверного государя наследника цесаревича Александра Александровича // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1873. – № 6. – С. 134-146; Кудрявцев А. Слово в день рождения благочестивейшего государя императора Александра Александровича // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1884. – № 10. – С. 293-300; Войтковский В. Слово в храмовый праздник и в день торжественного акта в университете, а вместе в день тезоименитства государя императора Александра Александровича // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1894. – № 18. – С. 397-402.

тезоіменитства Олександри Федорівни¹ тощо.

Участь у богослужіннях в Олександрo-Невській церкві також проводили представники губернського духовенства. Наприклад, урочисті богослужіння в університетській церкві часто проводив архієпископ Херсонський і Одеський Никанор². Виступаючи в церкві Новоросійського університету в день 50-х роковин із дня смерті О. С. Пушкіна він вигукував: «Посмотрите! Посмотрите, до него все наши лучшие писатели – Ломоносов, Державин, Карамзин, Жуковский – были истинные христиане. С него же, наоборот, лучшие писатели стали прямо и открыто совращаться в язычество... Даровитейшие, самые модные из писателей призывают к общественному перевороту... Помолимся, да сгонит господь эту тучу умственного омрачения, нагнанную отчасти и предосудительным примером поэта...»³. Тональність виступу архієпископа демонструє, що серед промов пастирів були й такі, що відстоювали ідеї охорони і захисту самодержавного правопорядку та несли певний відбиток боротьби з надуманим мракобіссям, що ніколи не сприймалося представниками студентства, які в своїй більшості були прихильниками прогресивних поглядів щодо розвитку всіх сфер життєдіяльності.

Олександрo-Невська церква університету користувалася широкою популярністю серед пересічних мешканців міста та їх гостей. Ті, хто відвідували церкву постійно приділяли увагу благодійності. Протягом 1899–1903 років щорічно під патронатом Центрального комітету товариства допомоги бідним Одеси під заступництвом імператриці Марії Федорівни проходив збір пожертвувань⁴.

¹ *Клитин А.* Слово в день тезоименитства ее императорского величества государыни императрицы Александры Федоровны // Херсонские епархиальные ведомства. Неофициальный отдел. – 1908. – № 8-9. – С. 245-250.

² Никанор, Епископ Херсонский и Одесский. Поучение в день Св. Благоверного Великого Князя Александра Невского и тезоименитства Его Императорского Величества Благодетельнейшего Государя Императора Александра Александровича, сказанная в Александрo-Невской церкви Императорского Новороссийского университета // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1884. – 15 сентября. – С. 547-559; Никанор, Архиепископ Херсонский и Одесский. Беседа в храмовый день Св. благоверного Великого Князя Александра Невского и Тезоименитства Благодетельнейшего Государя Императора Александра Александровича, в церкви Новороссийского университета // Прибавление к Херсонским епархиальным ведомостям. – 1889. – 15 сентября. – С. 515-537.

³ Див.: *Забабашкин В.* Не мой Пушкин, или Лукавый демон // Стихи.ру: Ресурс доступу: <http://www.stihi.ru/2007/08/13-2502>

⁴ ГАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Д. 15 (1904). – Л. 43.

Ще однією причиною через яку університетську церкву відвідували представники різних верств населення, була наявність одного з найкращих у місті хорів, чим храм завжди приваблював численних віруючих, головним чином, завдяки прекрасному співу. У церкві завжди співав хор півчих із вихованців Рішельєвського ліцею, у середині ХІХ століття співав архіерейський хор, а згодом і хор студентів університету. У 1866 році хор складався з семи вихованців духовної семінарії¹.

У перші часи регентом був хто-небудь із студентів, а згодом вчителі співу. Витрати на хор і регента завжди були більше ніж скромними, так що співали півчі, швидше з любові до співу². Ці якості півчих проявились впродовж всього існування церкви. Майже кожного року виникали проблеми з сплатою півчим. Так, 1866 року їм не сплатили платню за богослужіння 30 серпня (в день урочистого акту щодо початку навчального року в університеті) і 1 грудня (з нагоди панахиди за упокій М. М. Карамзіна). Питання сплати за спів вирішили не на користь учасників хору. Якщо півчим за часів ліцею сплачували 15 рублів за кожне служіння, то університетське керівництво за пропозицією протоієрея М. К. Павловського прийняло рішення сплатити за два служіння 25 рублів³, тобто по 12 рублів 50 копійок за кожне. Таким чином, платня хору університетської церкви була зменшена на 2,5 рубля (17 %) за кожне служіння, хоча матеріальне забезпечення університету в порівнянні з фінансуванням ліцею було набагато кращим.

Подібне ставлення з боку керівництва Новоросійського університету зберігалось впродовж всього часу існування хору півчих. Особливо ця ситуація ускладнилася в період складного економічного становища за часів Першої світової війни. Наприклад, 16 лютого 1916 року виконуючий обов'язки церковного старости професор С. Г. Вілінський у доповідній записці на ім'я ректора

¹ Протоколи засідань Совета Императорского Новороссийского университета. – 1866. – № 4. – С. 65.

² Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстра-орд. профессора А. И. Маркевича и академические списки. – Одесса: Экономическая типография, 1890. – С. 173.

³ Протоколы заседаний Совета Императорского Новороссийского университета. – 1866. – № 4. – С. 67-68.

Д. П. Кишенського просив дозволу на збільшення платні регенту М. В. Курінному з 35 до 50 рублів¹. З цього приводу в грудні того ж року Правління університету прийняло таке рішення: «...в виду возрастающей дороговизны предметов первой необходимости и весьма тяжелого положения певчих университетского хора, внести в смету 1917 г. сумму на процентную добавку получаемому хором содержания из специальных средств университета»². Але поки керівництво приймало рішення щодо збільшення платні для регента хору інфляція поступово «з'їдала» і це підвищення.

Суспільно-політичні та соціально-економічні негаразди на теренах України у 1917–1920 роках призвели до труднощів життя регента університетської церкви, як і в цілому всього населення. На той час негативні карколомні зміни відбувалися у всіх сферах діяльності людства. Не минули ці події й університетський храм Олександра Невського. У розмаїтті різнобарвних подій тих років відбулась одна подія, яка була важливою в історії самої церкви та незвичною для історії навчальних церков загалом. 13 травня 1918 року в церкві відбулися збори професорів, доцентів і приват-доцентів православного віросповідання щодо обрання делегатів на Надзвичайні Єпархіальні збори духовенства та мирян для вирішення різних церковних питань³. Тоді ж парафіяни (викладачі та члени їх сімей, службовці університету – всього понад тисячу осіб) підняли питання про юридичне перетворення домової церкви в парафіяльну і подали прохання. Одним із головних аргументів було те, що число прихожан і відвідувачів збільшилося, тому що в найближчих домових церквах Комерційного училища, 2-ї і 4-ї гімназій (в їх приміщеннях були розміщені висипно-заразні тифозні хворі) припинилися богослужіння. У липні 1919 року Преосвященний управляючий Херсонської єпархії єпископ Олексій резолюцією № 1260 затвердив церкву Олександра Невського Новоросійського університету на другому році другого століття її існування як приходську⁴. Завдяки хору і прекрасно дотриму-

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1916). – Арк. 3.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1916). – Арк. 25-26.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 2023. – Арк. 47.

⁴ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 56, 66.

ваним благоспівам і благочитанню при богослужінні церква продовжувала підвищувати свій авторитет і популярність серед одеситів. На момент зміни статусу церкви в наявності були метричні книги всіх трьох частин з 1875 року, які були ревізовані благочинними приходських церков. Серед підписів благочинних останніх років значились прізвища протоієреїв І. В. Розова, А. Я. Чепуріна, С. А. Козловського, Шаварського¹.

Перебуваючи в структурі православної церкви Російської імперії, церква святого Олександра Невського Імператорського Новоросійського університету, рівно як й інші культові споруди на півдні України, впродовж свого понад столітнього буття відчувала на собі всі ті процеси, що відбувались у державі в цілому. Отже, основним завданням наявності Олександро-Невської церкви у відповідному вищому навчальному закладі Одеси (Рішельєвський ліцей – Імператорський Новоросійський університет) з проповідями настоятелів було формування у молоді релігійного світогляду й відповідного світовідчуття, високоморальних людських якостей, наставляння та слідування панівним на той час етичним імперативам.

1.3. Церква Новоросійського університету в богоборчий період: метаморфози долі

Революційні події 1917–1920 років стали драматичними в долі представників багатьох сфер діяльності, в тому числі в житті церкви як релігійного й соціального інституту суспільства. Трансформація соціально-економічних, громадсько-політичних і морально-етичних норм у суспільстві поставили православну церкву – моральну опору мирян – поза законом, залишивши її в безправному положенні. Трагічними стали 1920-ті роки, коли почались масові утиски, репресії, переслідування та відкрите фізичне знищення більшовицькою владою представників церковної ієрархії та віруючих.

Після жовтневого перевороту 1917 року та остаточного встановлення радянської влади більшовики прийняли низку

¹ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

декретів і постанов, спрямованих на обмеження прав церкви, в тому числі не могло бути й мови про існування храмів у закладах системи освіти. Головним з них був Декрет РНК РСФРР від 23 січня (5 лютого) 1918 року про відокремлення церкви від держави і школи від церкви¹, який був ратифікований УСРР після остаточного встановлення більшовицької влади на її території 1920 року. Відповідно до змісту Декрету 8 серпня 1918 року в пресі з'явилася постанова раднаркому про термінову ліквідацію домових церков при навчальних закладах, як таких, що не відповідали загальним завданням установ, в яких вони знаходилися. Всі банківські рахунки релігійних асоціацій були закриті, заборонялося викладання релігійних віровчень в усіх державних, суспільних і приватних навчальних закладах. Відповідно, разом з настоятельством священники позбавлялися і посади законовчителя при цих навчальних закладах. Взявши курс на відокремлення церкви від держави, більшовики на початку 1920-х років не тільки не надали церкві незалежності й не відмовилися від ідеї впливу на неї, але й виробили певну церковну політику, створили ряд спеціальних структур для роботи з церквою. Закриття домових храмів радянською владою зустрічало опір колективів тих закладів і установ, в яких знаходилися храми. Це були спроби передати храм під охорону як об'єкт, що представляє історичну або архітектурну цінність тощо. Але такі наміри дозволяли лише відтягнути закриття храму на півроку-рік.

Подібна ситуація відбувалася й в Одесі – одному з провідних культурних центрів. На початку ХХ століття в Одесі діяло близько 70 православних храмів, а в період міжвоєнних років першої половини ХХ століття припинили свою діяльність десятки соборів, сотні церковних і культових споруд². Історія кожного з них нерозривно пов'язана з історією міста. Зі встановленням 7 лютого 1920 року в Одесі радянської влади впродовж 1920–1930-х років велика кількість церков була закрита, зруйнована, перепро-

¹ Собрание узаконений і распоряжений Рабочего и Крестьянского правительства РСФСР. – 1918. – № 18. – Ст. 263.

² Михайлуца М. Православні храми Одеси: хто руйнував і хто відбудовував? (30–40-і рр.) // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. – Вип. 1. – Одеса: «Паллада», 2007. – С. 193.

фільована в різноманітні господарські приміщення, а їх майно націоналізували та використали для вирішення насущних побутових і економічних потреб держави. Згодом велика кількість священиків були репресовані. Така політика радянської влади була спрямована відносно всіх верств населення¹.

Кампанія по закриттю і ліквідації більшовиками домових церков вивчена ще не в повній мірі. Між тим, ці події становлять інтерес не тільки тому, що поповнюють наші знання з історії того чи іншого храму. Закриття домових церков стало початком масової богоборчої діяльності в СРСР. До того ж, з організації знищення домових церков вперше в історії людства почалося юридично обґрунтоване радянською владою і підтримане населенням богоборство. Унаслідок цього домові церкви стали першим об'єктом більшовицького ліквідаційного культури споруд. Сьогодні, на відстані десятків років, можемо стверджувати, що регламентація взаємин церкви і держави була обумовлена не тільки ідеєю більшовиків нібито довірити долю церков самим трудящим в особі церковних парафій, але і поступовою підготовкою до прийдешнього офіційного пограбування храмів.

Процес розправи з церквою складався з декількох процедур. Перша з них – огляд церкви, який не завжди відбувався. Після нього, а часом без його проведення, церкви опечатували. Юридичну ліквідацію або скасування церкви не завжди слід вважати підтвердженням того, що церква припиняла існування. Бували випадки, що печатки знімалися і храм відкривали, наприклад, на свята. Безперечним актом ліквідації був тільки вивіз майна. Саме тому закриття деяких церков відбувалося не з першого разу, а внаслідок наполегливої боротьби віруючих або в силу підтасування фактів укладачами документів з другого, а то й третього.

У 1920 році зі встановленням в Одесі радянської влади комісія з впровадження декрету про відділення церкви від держави і школи від церкви Одеського губернського відділу юстиції ухвалила рішення про закриття домових церков, в тому числі й церкви Олександра Невського Новоросійського університету. Хоча на місцевому

¹ Див.: Одесский мученик: Данные о репрессированных Одессы и Одесской области за годы советской власти. / Составители Л. В. Ковальчук, Г. О. Разумов и др. – Одесса: ОКФА, 2005. – Т. 3. – 896 с.; Реабілітовані історією. Одеська область: Книга перша / Упорядники Л. В. Ковальчук, Е. П. Петровський. – Одеса: АТ «ПЛАСКЕ», 2010. – 800 с.

рівні щодо університетської церкви це питання вирішувалося довго. Створений конфлікт між православною церквою та органами влади призвів до того, що серед професорів університету та представників духовенства знайшлися ревнителі відстоювання права університетської церкви на подальше існування. Впродовж весни-літа 1920 року була зроблена спроба врятувати церкву і зберегти її хоча б як музей.

1 травня 1920 року Губернський відділ народної освіти (Губнарос) видав наказ за підписами завідувача Я. П. Ряппо та завідувача підвідділом вищої школи, професора Є. М. Щепкіна¹, що на підставі Декрету про скасування церкви при навчальних закладах пропонує ректору негайно сповістити про це причт університетської церкви, братство і суспільство, «...которое печется о церкви», що з 1 травня 1920 року богослужіння не повинні відбуватися в будівлі університету. У зв'язку з цим братству і причту надавався місячний термін до 1 червня, щоб підшукати собор чи церкву, куди б вони могли перенести всю церковну обстановку: антими́нс, іконостас, ікони тощо, а до того належало суворо слідкувати за церковним майном. Окремо представниками нової влади зазначалося, що при переїзді варто простежити, «...чтобы не были унесены части залы: пол, колонны, рамы и тому подобное, и ничто не было повреждено: стены, потолок и т. д.»².

¹ Більш детально про діяльність професора Є. М. Щепкіна в період 1917–1920 років можна ознайомитися у статтях: *Максименко И. В.* Е. Н. Щепкин: к портрету историка и общественного деятеля // *Российские университеты XVIII–XX веков в системе исторической науки и исторического образования.* – Воронеж, 1994. – С. 62–65; Щепкин Евгений Николаевич (1860–1920): Библиографический указатель / Сост.: *И. В. Максименко, В. В. Самодурова*; науч. ред. *Т. Н. Попова*; авторы вступ. ст. *И. В. Максименко, Т. Н. Попова.* – Одесса, 1998. – 131 с.; *Левченко В. В.* Общественно-политическая деятельность Е. Н. Щепкина в 1917–1920 гг.: от профессора Новороссийского университета до «профессора-коммуниста» // *Проблемы истории Центральной и Восточной Европы.* – Брянск, 2009. – С. 66–71; *Левченко В. В.* Проблемы изучения интеллектуальной биографии Е. Н. Щепкина: к 150-летию со дня рождения и 90-летию со дня смерти // *Південний захід.* Одесика. Історико-красознавчий науковий альманах. – Вип. 9. – Одеса, 2010. – С. 151–162; *Музичко О. С.* «Професор з ножем»: діяльність Є. М. Щепкіна в Новоросійському університеті // *Історик Євген Миколайович Щепкін (1860–1920): постать в контексті доби / Відп. ред. В. М. Хмарський; наук. ред. Т. М. Попова.* – Одеса: ТЕС, 2012. – С. 71–88; *Музичко О. С.* Русский профессор в русском городе: национальное самосознание и взгляды на национальный вопрос Е. Н. Щепкина // *Історик Євген Миколайович Щепкін (1860–1920): постать в контексті доби / Відп. ред. В. М. Хмарський; наук. ред. Т. М. Попова.* – Одеса: ТЕС, 2012. – С. 112–123; *Левченко В. В.* Хроніка останнього року життя «червоного професора» // *Історик Євген Миколайович Щепкін (1860–1920): постать в контексті доби / Відп. ред. В. М. Хмарський; наук. ред. Т. М. Попова.* – Одеса: ТЕС, 2012. – С. 123–132 та ін.

² ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 57.

На захист збереження університетської церкви та залишення її на колишньому місці виступила частина професорів університету. Наприклад, на захист закриття університетської церкви виступив професор П. П. Соколов¹. 1 червня 1920 року він писав до Одеського Губнаросу, що майно церкви повинно бути передано до однієї з парафіяльних церков. Перенесення вітваря, антимінса, священних посудин повинно бути здійснено тільки священнослужителем. Як альтернативу він пропонував приміщення церкви перетворити в музей, бібліотеку або в зал для засідання професури, але тільки не в місце для розваг, як передбачалося новою владою. П. П. Соколов більше відстоював ідею створення музею, але також радив не поспішати з виїмкою іконостасу, не кваліфікований демонтаж якого міг пошкодити його матеріальну та художню цінність².

Скоріш за все місцеві очільники нової влади не очікували на таку відповідь від наукової інтелігенції, тому 2 червня 1920 року була висловлена категорична реакція Одеського губревкому на те, що церква при університеті до сих пір не закрита, а все її майно необхідно терміново перевести до однієї з парафіяльних культових споруд³. На тлі полеміки, яка розпочалася між місцевою владою і професорами університету щодо збереження церкви, до неї активно підключилися представники духовенства. 17 червня 1920 року протоієрей О. М. Клітін та юристконсульт управляючого Херсонської єпархії єпископ П. Белоусов через підвідділ вищої школи Одеського Губнаросу клопотали перед Народним комісаріатом освіти УСРР про залишення церкви при університеті⁴. На що 29 червня 1920 року Губревком повідомив, що однозначно залишений в силі наказ

¹ Соколов Платон Петрович (1863–1923) – доктор церковного права, професор. Випускник духовної академії та університету в Санкт-Петербурзі. Викладав у Санкт-Петербурзькому університеті, Демідовському юридичному ліцеї, університеті й Вищих жіночих курсах Києва. Член Київського юридичного товариства. Досліджував історію майнових правових відношень в православній церкві, судово-адміністративну діяльність церкви. У 1920 році працював у Новоросійському університеті. Помер у Києві. Див.: Грищенко І. С., Короткий В. А. Юридичний факультет Університету Святого Володимира 1834–1920. – К.: Либідь, 2009. – С. 231.

² ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 62.

³ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 56.

⁴ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 946. – Арк. 76-77.

про перенесення церкви з приміщень університету¹.

Заради можливого повного дотримання релігійних традицій перенесення майна церкви, Правління університету запропонувало Центральній єпархіальній церковній владі провести перенесення церкви особистими силами її представників, у повній відповідності до існуючих на цей рахунок канонічних правил і релігійних звичаїв та попросило «...окончить дело мирно и лояльно в возможно короткий срок не позднее 1 июля 1920 г.»². Церковне керівництво мабуть було не готове до такого ходу подій, у зв'язку з чим Архієпископ Херсонський і Одеський 29 червня 1920 р. звернувся до Губнаросу з проханням подовжити термін вивезення церковного майна³.

У свою чергу настоятель церкви протоієрей О. М. Клітін надав коротку історію церкви в Одеський губернський відділ юстиції, в якій головним аргументом для залишення храму при університеті висував її статус парафіяльної церкви: «Университетская церковь не называется домашней, но и не домовая, не часовня и не каплица, потому что имеет святой Алтарь, Престол и Антиминс. Имеет право приходской церкви епархиального управления»⁴. На що 3 серпня 1920 року відділ юстиції дав таку відповідь Губревкому: «В случае закрытия университетской церкви надлежит дать разрешение на перенос церковной утвари и других священных предметов в другой храм; если церковь представляет историческую ценность, как существующая около ста лет, то Губревком по предложению профессора А. И. Покровского⁵ изложенного 5 июня 1920 г. в докладной записке на имя за-

¹ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 55.

² ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 58.

³ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 61.

⁴ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

⁵ Покровський Олександр Іванович (1873–1940) – доктор богослов'я, професор. Випускник Московської духовної академії. Викладав у духовній академії та університеті Москви. Від 1917 до 1928 років жив в Одесі. Член Помісного Собору і Священного Собору російської православної церкви. Досліджував історію церкви і Біблії. Див.: *Левченко В. В.* Покровський Олександр Іванович // *Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.)*. – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 311-314; *Левченко В. В.* Ідеолог обновленства О. І. Покровський: життєвий і творчий шлях // *Держава і церква в новітній історії України*. – Полтава: ПНПУ, 2010. – С. 102-109; *Левченко В. В.* Історик церкви Олександр Іванович Покровський: на шляху до наукової реабілітації // *Церква – Наука – Суспільство: питання взаємодії*. – К., 2012. – С. 118-120 та ін.

ведуючого Отдела высших учебных заведений Е. Н. Щепкина»¹, може перетворити її, подібно церкви при Московському університеті, в церковно-археологічний музей².

Незважаючи, на всі перипетії, Олександро-Невська церква при Новоросійському університеті була закрита. Доля її церковного майна невідома. Невідомою залишається доля й її останнього настоятеля – професора богослов'я, протоієрея О. М. Клітіна.

В архівних джерелах у поодиноких згадках за 1920-ті роки щодо закриття храмів зустрічаються дані, коли протоколювався вивіз майна з церков (див. табл. 1). Отже, 1922 року з храмів Одеси були вилучені (нібито на потреби голодуючих) всі богослужбові речі, вироблені з дорогоцінних металів. Тобто закриття церков нерідко відбувалося в два прийоми – опечатування храму і спустошення храму, можливо, розділені чималим часовим інтервалом. Досі не з'ясовано, як слід визначати дату ліквідації храму. Для небагатьох храмів ліквідацією було саме його закриття, а вивіз майна ставав процедурою суто технічною. Але нерідко життя в церквах тривало і після закриття: храми відкривали для треб, на свята, домовляючись з владою на місцевому рівні. Проведення богослужінь остаточно припинялося тільки з вивезенням ікон та решти начиння.

Таблиця 1³

**Список
комиссий по изъятию церковных ценностей
по городу Одессе 28 апреля 1922 г.⁴**

<i>Время</i>	<i>Название синагоги</i>	<i>Адрес</i>
ПЕРВАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Якинвская церковь	Новосельская ул. № 34
1 час дня	Сретенская церковь	Ново-Базарная площадь
5 час. дня	Александровская церковь	Старо-Портофранковская № 111

¹ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 50-53.

² ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 49.

³ Таблиця репрезентована відповідно до оригіналу.

⁴ ДАОО. – Ф. Р-599. – Оп. 1. – Спр. 680. – Арк. 60-60 зв.

6 ½ ч. дня	Церковь Григория Богославского	Старо-Портофр. 88
8 час. дня	Кирха	Новосельского 68
ВТОРАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Кирилло-Методиевская церковь	Внешняя 74
1 час дня	Петропавловская	Петропавловская
4 час. дня	Вознесенская церковь	Мещанская/Колонтаевск. уг. Старо-Портофранк.
5 час. дня	Старообрядческая ц.	Преображенская улица
ТРЕТЬЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Церковь всех «Святых»	Старое Кладбище
1 ½ час. дня	Алексеевская	Алексеевская площ.
5 час. дня	Костел /новый/	Ст. Одесса-Товарная
7 час. дня	Благовещенская ц.	Высокий пер. 24
ЧЕТВЕРТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Александров-Невская ц.	Пироговская 2
12 ½ ч. дня	Ботаническая церковь	Канатная ул. /Свердлова/
3 час. дня	Стефановский б. Военный Собор	3 ст. возле Артиллерийск. уч.
5 час. дня	Дмитриевская церковь	2-ое кладбище христ. Б. Фонт. дор.
7 час. дня	Покровская церковь	Б. Фонтанская Дорога
ПЯТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Церковь Скорбящих	При Стурцовском О-ве /Белинская улица/
1 час. дня	Михайловский Монаст.	Маразлиевская уг. Троицкой
6 час. дня	Николаевская б. Греческ. богадельня	Удельный переулок Французский Бульв.
7 ½ ча. дня	Павло-Наталиевская уч. слепых	Французский б. 44
ШЕСТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Французская церковь	Гаванная № 3
1 час. дня	Костел	Екатерининская, 33
3 час. дня	Греческая церковь	Екатерининская уг. Троицкой
6 ½ час. дня	Армяно-Григорианская	Екатерининская 69
СЕДЬМАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Дмитриевская церковь	Жуковская 36

1 час. дня	Покровская церковь	Александровский просп.
5 час. дня	Успенская церковь	Преображенская уг. Успенской
ВОСЬМАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Пантелеймоновский Монаст.	Новорыбная ул.
2 ½ час. дня	Андреевский Монастырь	Земская улица
5 ½ час. дня	Ильинский Монастырь	Пушкинская 77
ДЕВЯТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Николаевская церковь	Платоновский Мол
12 ½ час. дня	Николаевская церковь	Порт против Бульвара
2 час. дня	Казанская церковь	Московская, 4
5 ½ час. дня	Крестово-Воздвиженская ц.	Ярморочная площадь
6 ½ час. дня	Николаевская церковь	Балтская Дорога
ДЕСЯТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Вознесенская церковь	Слободка-Романовка-Рома
1 час. дня	Рождество Богородицы	Слободка-Романовка-Рожд
3 ½ час. дня	Николаевская церковь	Дом «Трудолюбия» Лесная ул.
5 час. дня	Дмитриевская ц. /Крестовая/	Софиевская ул. 7
7 ½ час. дня	Христорождественская	Херсонская 5
ОДИННАЦАТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Входо-Ерусалимская	Тираспольская Застава
1 час. дня	Серафимская церковь	3-е Христианское Кладбище
3 час. дня	Михайловская церковь	Михайловская площадь
6 час. дня	Святодуховская церковь	Дюковск. сад /б. Казармы/
ДВЕНАЦАТАЯ КОМИССИЯ:		
11 час. дня	Собор	Соборная площадь

Закриття і знищення церкви Олександра Невського Новоросійського університету було найбільш значною подією початкового періоду богоборчої діяльності більшовиків в Одесі. Це було найпершою і серйозною перемогою безбожників, після якої стало очевидно, що компроміс церкви і радянської влади неможливий. Розправа з університетською церквою була першою і дуже значною перемогою більшовиків у боротьбі з церквою, релігією, мирянами, інтелігенцією. Радянський режим приніс до університетського храму «мерзоту запустіння». За часів комуністичного

режиму чимало святинь ставали в кращому випадку музейними експонатами, а в гіршому – предметом переплавки і продажу для покриття більшовицьких «перегинів» у політиці. У 1920 році з церкви були вилучені всі елементи церковного начиння, місце знаходження яких авторам поки що не вдалося встановити.

У період більшовицького лихоліття домовим храмам була підготовлена особлива доля – з них почалося нищення церков, на них більшовики вчилися боротьбі з народом. У результаті наступу на церкву в Одесі, вона виявилася на грані загибелі: храми розграбовані, опір віруючих зломлений, духівництво знекровлене і розколене. Унаслідок відповідної політики радянської влади відносно церкви, був нанесений небачений удар по національній культурі: зруйновані храми, зганьблені святині православ'я, знищені унікальні твори мистецтва світового значення.

Різкі й швидкоплинні зміни в УСРР у 20-х роках ХХ століття в церковному житті призвели до великих потрясінь, які подеколи важко реконструювати й пояснити, особливо якщо врахувати малу кількість опублікованих документальних матеріалів, розпошеність малочисельних джерел та неоднозначність і недосконалість історичних досліджень.

Спроба відродження університетської церкви була здійснена в 1942–1943 роках – в період окупації Одеси німецько-румунськими військами під час Другої світової війни. Політика нової влади в особі Румунської православної місії була спрямована на відбудову і відновлення діяльності релігійних храмів¹. Одним з таких храмів стала університетська церква. Робота з її відновлення проводилася від осені 1942 до весни 1943 років. На початку 1942/43 навчального року Дирекція культури Одеської примарії (міський адміністративний орган губернаторства Трансністрії)² почала збір пожертвувань на відновлення та відкриття церкви при Румунському королівському університеті (університет Трансні-

¹ Шкаровский М. В. Крест и свастика. Нацистская Германия и Православная Церковь. – М.: Изд-во Вече, 2007. – С. 471-482; Михайлуца М. І. Православна церква на Півдні України в роки Другої світової війни (1939–1945). – Одеса: Вид-во «ВМВ», 2008. – С. 144-161.

² Див.: Желясков С. А. Органы управления Одессы и Одесской области во время немецко-румынской оккупации 1941–1944 гг. // Архів. Документ. Історія. Сучасність: Праці Державного архіву Одеської області. – Одеса: Друк, 2001. – Т. IV. – С. 60-61.

стрії створений на базі Одеського університету)¹.

У зборі пожертвувань брали участь співробітники і службовці багатьох організацій і закладів Одеси: Центральна наукова бібліотека (32 марки²), дитяча клініка (59,5 марок), 2-а хірургічна клініка (35,5 марок), 1-а і 2-а терапевтичні клініки (29 марок)³ та інші. Особливий внесок у збір коштів на реставрацію церкви зробили представники викладацького складу, студенти та службовці університету. Наприклад, викладачі та співробітники політехнічного факультету університету в листопаді 1942 року зібрали 432 марки⁴. На зібрані кошти в березні-квітні 1943 року була проведена реставрація приміщення в університеті, де до 1920 року знаходилася церква. Під час реставрації проводилися столярні, малярні, слюсарні роботи, також було відцикльовано паркет. Всього ремонтних робіт, без урахування будівельних матеріалів, було проведено на 2759 марок⁵.

22 квітня 1943 року відбулося урочисте «...освящение капеллы Одесского университета в честь Александра Невского и Георгия Победоносца»⁶. Настоятелем капели став отець Миколай Гроссу. Обряд освячення провів митрополит Віссаріон в «сослужінні» восьми священників і трьох дияконів. Під час освячення співав університетський хор.

Таким чином, до весни 1943 року було відновлено тільки зовнішнє приміщення колишньої університетської церкви (без вітваря, іконостасу), у зв'язку, з чим вона і отримала назву на західноєвропейський манер – «капела», що означало, «...невелика споруда або приміщення для молитов одного знатного сімейства, для зберігання реліквій, розміщення півчих, ...яке знаходилося в замках і палацах» та «...місце зібрання віруючих, не цілком є церквою

¹ Щетников В. П. Одесский университет: 1941–1944 годы (по материалам оккупационной прессы) // Записки історичного факультету. – Одеса, 1999. – Вип. 9. – С. 266–268.

² Для розуміння значимості зібраних сум представимо шкалу заробітної плати представників деяких професій того часу: протоієрей (180–200 марок), лікар (150), повар (75), медична сестра і перукар (50), прибиральниця (40). Див.: Михайлуца М. І. Православна церква на Півдні України в роки Другої світової війни (1939–1945). – Одеса: Вид-во «ВМВ», 2008. – С. 190–192.

³ ДАОО. – Ф. Р-2271. – Оп. 4. – Спр. 159. – Арк. 221, 265–266, 358, 377.

⁴ ДАОО. – Ф. Р-2271. – Оп. 4. – Спр. 190. – Арк. 243–245.

⁵ ДАОО. – Ф. Р-2271. – Оп. 4. – Спр. 213. – Арк. 532.

⁶ Борецький В. Торжество в Университете // Одесская газета. – 1943. – 30 апреля.

(тобто немає вітваря)»¹. На сьогодні нез'ясованими залишаються причини факту збереження румунськими властями імені святого Олександра Невського у назві університетської капели, який для солдат червоної армії – противників армій Німецької імперії та Королівства Румунії у Другій світовій війні, був символом захисника Вітчизни. Хоча в цей же час, наприклад, церква Олександра Невського на території військового шпиталю була перейменована на честь святої Марії Магдалини.

Благим намірам румунської влади з відновлення культової споруди при університеті не судилося збутися. 10 квітні 1944 року Одеса була звільнена частинами радянських військ від німецько-румунських окупантів. За даними благочинного Одеської єпархії П. Ковалевського від 13 травня 1944 року на 1 травня того ж року церква Олександра Невського при університеті була закрита адміністрацією вишу². В матеріалах Державного архіву Одеської області документальних відомостей про закриття церкви та долю представників її причта на даний час не виявлено.

Унаслідок протиправних дій «терористично-атеїстичної» влади СРСР, яка проводила репресії відносно представників православної церкви, поступово приручила, підкорила і поглинула Церкву, в якій не було серйозного досвіду і традиції опору державній владі, але зате був сильний інстинкт самозбереження, націоналізму і конформізму. У подальші роки приміщення університетської церкви було переобладнано в лабораторії, а згодом у конференц-зал, який і знаходиться там до цього дня (аудиторія № 66), у стінах якого відбулося багато важливих подій, пов'язаних з університетським життям та історією.

Після того як минуло дев'яносто п'ять років від дня закриття церкви Олександра Невського Новоросійського університету та понад сімдесяти років від спроби відродження православного храму в стінах провідного вишу Одеси, багато з одеситів вже не здогадуються і не знають, що в одній з аудиторій на другому по-

¹ Див.: Большая советская энциклопедия. – М.: Изд-во «Советская энциклопедия», 1973. – Т. 11. – С. 343; Українська радянська енциклопедія. У 12-ти томах / За ред. М. Бажана. – 2-ге вид. – К.: Гол. редакція УРЕ, 1974–1985. – Том 5. – К., 1980. – С. 14 та ін.

² ДАОО. – Ф. Р-1234. – Оп. 7. – Спр. 193. – Арк. 4-5.

версі, так як і в тих чи інших міських будівлях, колись існував осередок православної віри.

За останню чверть століття в Одесі, двері низки храмів були знову відкриті, а відродження інших відбувається на наших очах. Приємно відзначити, що відбулись реконструкції і церков, що діяли при навчальних закладах у XIX – на початку XX століть, як церковні твердині для охорони і розповсюдження християнської віри та культури в системі народної освіти. Сьогодні більшість храмів з'явилися в тих приміщеннях навчальних закладів, які історично були для цього призначені. Відкривши храм там, де він був, тим самим відроджується історична традиція.

Наприклад, 1997 року відновлений храм святих Рівноапостольних Кирила та Мефодія в Одеському інституті сухопутних військ (церква колишнього кадетського корпусу), а 2002 року в Одеському національному морському університеті відродили храм святої великомучениці цариці Олександри (церква колишнього Інституту шляхетних дівчат). Хоча на основі аналізу сьогоdnішнього становища храмів вишів можна зробити висновок про те, що вони володіють вищим статусом у порівнянні з домовими церквами, традиційними для дорадянських державних установ і сучасними парафіяльними храмами, в які частіше звертаються за принципом близькості до місця проживання.

Відрадно, що більшість храмів нехай через десятки років, але з розряду «втрачених» переходять до переліку «діючих». Можливо настане час, коли про розділ «втрачених» храмів доведеться повністю забути, але поки він існує. До реєстру «втрачених» храмів входить й Олександро-Невська церква Новоросійського університету. На даний момент в Одеському національному університеті вона ще не відроджена. На жаль, в Одеському університеті не тільки не проводяться практичні дії з відновлення церкви, але й в історії університету, що переписується до кожного чергового ювілею, не згадується університетський храм і його священнослужителі. Хоча в багатьох класичних університетах пострадянського простору церкви вже відновлені: в Московському і Санкт-Петербурзькому університетах відповідно 1995 і 1996 роках. У 2002 році з ініціативи декана історичного факультету С. І. Посохова, голови православної

Антоніївській громаді Харківської єпархії професора С. М. Куделка, викладачів, співробітників і студентів університету освячено виділену в тимчасове користування храм-кімнату в приміщенні Центральної наукової бібліотеки Харківського Національного університету імені В. Н. Каразіна з надією, що храм святого Антонія буде повернений університету і Українській православній церкві. У 2010 році з благословення Святішого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета було освячено храм святого великомученика Іоана Сучавського при Чернівецькому національному університеті імені Ю. Федьковича (саме цього року виш святкував 135-річчя від дня заснування).

*Розділ 2***ПРИЧТ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОЛЕКСАНДРО-НЕВСЬКОЇ
ЦЕРКВИ: БІОГРАФІЧНІ НАРИСИ**

*Блажен, кого ты, Господи,
избрал и приблизил, чтобы
он жил в дворах Твоих.*

*Насытимся благами дома
Твоего, святого храма твоего*
(Пс. 64:5)

Кожна людина, що народилася й виросла на українській землі стикалася з духовною традицією культури українського народу, сформованою під впливом православної віри, історія якої налічує близько двох тисячоліть. За цей час з'являлися й зникали багато держав і народів, змінювалися сотні поколінь, а православна церква жива, бо міцно тримається традицією, яку охороняють служителі священного культу – причт¹ (причет, клір)².

Важливу роль у функціональній діяльності церкви святого Олександра Невського Імператорського Новоросійського університету також відігравав її причт. Кожен його представник зробив значний внесок в історію церкви. Не будемо особливо відмічати когось з його числа, бо кожен з них залишив по собі велику спадщину добрих справ та заслугує на окрему згадку, обсяг якої залежить від масиву віднайденого авторами матеріалу.

¹ Термін «причт» має синоніми «причет» і «клір», але через те, що його використовують у більш широкому сенсі та розуміють як вищий (з числа священнослужителів) і нижчий (з числа церковнослужителів) клір, то з метою запобігання плутанини і непорозуміння, автори зупинилися на першому варіанті.

² Причт або клір – загальна назва служителів культу якої-небудь культової споруди як священнослужителів (священик і диякон), так і церковнослужителів (псаломщик, півчі, регент, староста та інші). Причт кожної церкви утворюється відповідно до затвердженого для неї штату, який складається консисторією і архієреєм, на прохання парафії та при неодмінній наявності достатніх коштів утримання для всіх членів причту. На формування нового причту, а рівно на зміни в його складі, архієрей щоразу повинен питати дозволу Святішого Синоду. Див.: *Ивановский Я.* Обзорение церковно-гражданских узаконений по Духовному ведомству (применительно к Уставу духовных консисторий и Свода законов с историческими примечаниями). – СПб., 1893; *Словник української мови: в 11 томах. – Т. 4 (І–М).* – К.: Наукова думка, 1973. – С. 185; *Новий тлумачний словник української мови: у трьох томах. – Т. 1 (А–К).* – К.: Видавництво «Аконіт», 2001. – С. 844; *Новий тлумачний словник української мови: у трьох томах. – Т. 3 (П–Я).* – К.: Видавництво «Аконіт», 2001. – С. 8; *Большой российский энциклопедический словарь. – М.: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия», 2006. – С. 693 та ін.*

2.1. Настоятелі храму

Настоятель у православній церкві – старший клірик приходу або монастиря, якого призначає єпархіальний архієрей для духовного керівництва віруючими і управління причтом і приходом. У своїй діяльності він був підзвітний єпархіальному архієрею та покликаний нести відповідальність за справне, відповідно до церковного статуту здійснення богослужінь, за церковну проповідь, релігійно-моральний стан і виховання парафіян. Настоятель мав сумлінно виконувати всі богослужбові, пастирські та адміністративні обов'язки, що визначаються його посадою, згідно з принципами канонів православної церкви. До того ж він, як духовна особа, покликаний був виконувати виховні функції. Через бесіди, молитви, проповіді священник впливав на свою паству, допомагав їй духовному зростанню. Адаже головне призначення священника – слідувати тому, до чого закликав Господь, і вести за собою парафіян. Його глибока віра та активна участь у громадських заходах, пов'язаних з духовним відродженням представників соціуму, допомагали вирішувати культурні та соціальні питання. Посада настоятеля університетської церкви завжди поєднувалася з обов'язковим викладанням предмету «Закон Божий», тобто він був разом з тим і законовчителем. Дякуючи неусипній турботі настоятеля, і в цілому духовенства, при церкві постійно велася широка катехизаторська діяльність.

При відкритті церкви святого Олександра Невського ще за часів Рішельєвського лицю першим її настоятелем став архімандрит **Феофіл** (у світському житті **Петро Іванович Фініков**), який також у навчальному закладі зайняв посаду православного законовчителя. Архімандрит Феофіл, за свідченням архівних документів і мемуаристів, був ханжею, інтриганом і честолюбцем, який спромігся добитися значного впливу в Міністерстві духовних справ і народної освіти й користувався протекцією міністра, князя О. М. Голіцина¹, обер-прокурора Святішого Синоду. Напри-

¹ Ковальов С. А. Православна релігійна освіта в Одеському Рішельєвському лиціі // Історична думка. – 2010. – № 1 (2) // Ресурс доступу: http://apps.kmpu.edu.ua/is/history_journal/stat/Ковальов%20С.А..pdf

клад, у листі до керівництва Рішельєвського ліцею від 28 квітня 1818 року він пропонував здійснити освячення церкви в останнє число поточного місяця з метою «дабы предписано было от 1-го числа мая месяца выдавать ежегодно на непрменные расходы по Церкви положенные лицеем четыреста рублей»¹. Хоча він мав добре розуміти, що доїхати з Жабського Хрестовоздвиженського монастиря, підготувати та провести обряд освячення лицейської церкви за два дні було не реальною справою, але акцент щодо отримання грошей на витрати церкви ним було зроблено.

До призначення у лицей Феофіл зробив успішну кар'єру. Він отримав духовну освіту в Московській слов'яно-греко-латинській академії², а 1810 року став дияконом Успенської церкви на Дмитрівці в Москві. Через два роки на запрошення митрополита Амвросія (Подобєдова) він перебрався до Петербурга, де постригся у монахи й обійняв посаду законовчителя у кадетських корпусах³. Перебуваючи у Петербурзі, Феофіл уважно стежив за духовним життям столичного світського товариства і захопився новою течією – містицизмом. Він став активним членом відомої масонської ложі О. Ф. Лабзіна та здобув собі впливових покровителів із числа високопоставлених містиків, серед яких була і постань авторитетного князя О. М. Голіцина⁴. Кишинівський митрополит Гавриїл (Банулеско-Бодоні)⁵, до єпархії якого належало на той час одеське духовенство, отримав від О. М. Голіцина, як обер-прокурора Святішого Синоду, настанову протегувати Феофілові й надати йому гідний монастир. Виконуючи волю князя, митрополит Гавриїл призначив Феофіла настоятелем Жабського

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 27 (1819). – Арк. 1.

² Московська слов'яно-греко-латинська академія відкрита 1687 року. Серед навчальних закладів подібного виду першою у Східній Європі була Острозька слов'яно-греко-латинська академія, заснована князем К.-В. Острозьким 1576 року (на 111 раніше ніж у Москві). Див.: *Смирнов С. К.* История Московской Славяно-греко-латинской академии. – М., 1855. – 434 с.; Довідник з історії України (А – Я) / За заг. ред. *І. Підкови, Р. Шуста*. – К.: Генеза, 2001. – С. 543 та ін.

³ *Чистович И.* История перевода Библии на русский язык // Христианское чтение. – 1872. – № 4. – С. 670.

⁴ *Дубровин Н. Ф.* Наши мистики-сектанты. А. Ф. Лабзин и его журнал «Сионский вестник» // Русская старина. – 1894. – №10. – С.119; Автобиография юрьевского архимандрита Фотия // Там же. – № 7. – С. 213, 220-221.

⁵ Про постань митрополита Гавриїла див.: *Филипенко А.* «Первый Архипастырь»: жизнь и дела митрополита Гавриила (Бэнулеску-Бодони) / Автор А. А. Филипенко; автор вступительной статьи П. К. Лучинский. – Одесса, «ВМВ», 2009. – 144 с.

Хрестовоздвиженського монастиря – одного з найбагатших у Бессарабії. Це була синекура, оскільки архімандрит постійно мешкав в Одесі й особисто справами монастиря не відав¹. До того ж 28 грудня 1818 року його було призначено членом Правління ліцею з навчальної частини². Дуже швидко Феофіл зайняв у ліцеї впливове становище. Згодом, 1824 року, під Одесою було засновано Успенський монастир, настоятелем якого мав бути законовчитель Рішельєвського ліцею. Першим архімандритом цієї обителі став Феофіл³. Він користувався безумовною підтримкою з боку куратора Харківського навчального округу З. Я. Карнеєва, у підпорядкуванні якого знаходився ліцей. Маючи таку протекцію, архімандрит вступив у протистояння з абатом Ніколем за керівництво ліцейськими справами. Цікавий опис зовнішності та звичок Феофіла залишив мемуарист О. Сумароков, який навчався у ліцеї у перші роки його існування. Про настоятеля ліцейської церкви він згадував так: «Архімандритові було не більше 30 років. Він мав красиву зовнішність, *bel homme*, як кажуть французи; зріст його був помірним, колір обличчя свіжий, з рум'янцем; сірі і живі його очі пронизували наскрізь; мова приємна і м'яка, недарма на нього задивлялися одеські баришні... Літургію він служив з особливим благоговінням і, коли бувало говорив проповіді, то повертався до вітваря з почервонілим обличчям і сильно схвильованим; я це знаю тому, що я був прислужником у вітварі і свічоносієм під час служінь. Бувало, якщо архімандрит помітить, що хто-небудь із наглядців, між якими були іноземці, стояв під час церковної служби, прихилившись до стіни, негайно посилав мене, кажучи: навчи його, як стояти у церкві, а якщо хтось із професорів розмовляв під час обідні, то по закінченні її, коли він виходив з хрестом, а той підходив прикластися, то так спритно вдаряв по губах, що педагог, відходячи, мимоволі поморщиться: це було помітно з вітваря. Якщо хтось, через незнання, пропонував йому гроші за сповідь, то він, взявши їх, кидав йому вслід, з невдоволенням; так само, якщо хтось з нас підходив цілува-

¹ Чистович І. История перевода Библии на русский язык // Христианское чтение. – 1872. – № 4. – С. 671.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 23 (1820). – Арк. 2.

³ Зеленецкий К. Сведения о второклассном Успенском монастыре в окрестностях Одессы // Новороссийский календарь на 1843 г. – Одесса, 1842. – С. 342.

ти його руку, віднімаючи її, казав: «Хіба я піп?». Ліцеїсти, особливо у молодших класах, боялися Феофіла за суворість, що доходила до жорстокості. Навчальними посібниками для Закону Божого були катехізиси митрополитів Петра Могили та Платона (Левшина). У навчанні релігії панував холодний формалізм. Феофіл вимагав від вихованців, щоб вони дослівно запам'ятовували тексти підручників і переповідали їх без жодної помилки, інакше на них очікували побої та груба лайка. Зазначимо, що катехізис Петра Могили був написаний важкозрозумілою для дітей мовою, тому їм доводилося переповідати те, чого вони не могли збагнути¹. Найважливішою справою Феофіла стало залучення ліцеїстів до Біблійного товариства (президент О. М. Голіцин), покликаного розповсюджувати Святе Письмо. 27 грудня 1818 року в ліцеї, у присутності членів одеського комітету Біблійного товариства, численних глядачів, батьків і родичів вихованців відбулося урочисте відкриття Дитячого біблійного співтовариства. Це було перше об'єднання такого роду для учнівської молоді Російської імперії. Абат Ніколь в силу своїх релігійних переконань протиставив поширенню діяльності біблійного товариства у ліцеї. У зв'язку з цим Феофіл через куратора Харківського шкільного округу висунув проти директора звинувачення у католицькому прозелітизмі, забороні збільшувати кількість уроків православного Закону Божого, перешкоджанні учням вступати до лав дитячого біблійного співтовариства і вивчати Святе Письмо². У підсумку Ніколь програв боротьбу з Феофілом. У 1820 році абат втратив посаду директора ліцею, а 1821 року з директорства було усунуто Р. Жилле, однодумця і колишнього помічника Ніколя. Після цього Феофіл став справжнім господарем у ліцеї. Йому вдалося позбутися від усіх своїх супротивників у викладацькому корпусі. Новий директор, Й. А. фон Гейнлет, містично налаштований баварець, прихильник німецького квієтизму і пієтизму, прибічник впливового серед російської аристократії реформаційного релігійного руху «пробуджених»,

¹ *Сумароков А.* Воспоминания об Одесском Ришельевском лицее с 1820 по 1828 г. // Одесский вестник. – 1885. – № 266. – 30 ноября (12 декабря). – С. 2.

² *Юрченко П., Яковлев В.* Аббат Николь и первые годы Ришельевского лицея // Новороссийский календарь на 1891 г. – Одесса, 1890. – Отд. IV. – С. 86-87.

І. М. Гербановський

швидко опинився повністю в його владі. На початку 1820-х рр. зв'язки і вплив Феофіла в урядових колах підсилювалися як ніколи. Його було нагороджено орденами, за його порадами призначалися члени Св. Синоду (кишинівський архієпископ Дмитрій (Сулима), тверський архієпископ Йона (Павинський)¹. Після того як 15 травня 1824 року О. М. Голіцина було усунуто з посади міністра духовних справ і народної освіти, наприкінці 1824 року архімандрита Феофіла було

позбавлено посад законвчителя у ліцеї та настоятеля одеського Успенського монастиря. Його намагання шукати допомоги у свого давнього прихильника архієпископа кишинівського Дмитрія були марними. Зрештою, під загрозою насильства архімандрита було випроваджено з Одеси й відправлено на заслання до ростовського Борисоглібського монастиря.

Новим законвчителем і настоятелем ліцейської Олександрівської церкви 11 грудня 1824 року було призначено протоієрея **Ісидора Миколайовича Гербановського** (1783–1854). Він походив з української священницької родини, здобув освіту в Київській академії (1800), вчителював у народному училищі в Речиці (Мінська губернія). У 1810 році звільнений з Подільської єпархії та переведений до відомства екзарха Гавриїла (Банулеско-Бодоні). Мешкав у Молдавії, Валахії та Бессарабії, вивчив молдавську мову, викладав у навчальних закладах Яс і Бухаресту, в Кишинівській семінарії (1813). У 1814 році І. М. Гербановський був висвячений у сан священника, а у сан протоієрея зведений митрополитом Гавриїлом в Кишиневі 18 листопада 1815 року та став його сподвижником. Згодом він став настоятелем Миколаївської церкви у Бендерах (1819), протоієреєм Кишинівського кафедрального собору, працював викладачем Кишинівської духовної семінарії,

¹ Записки, мнения и переписка адмирала А. С. Шишкова. – Т. 2. – Берлин, 1870. – С. 223.

був призначений благочинним церков Бендерського повіту¹. З часом перебрався до Одеси де по черзі був священиком портового карантину (1820), Миколаївського собору (1822)², Преображенського собору (1822), церкви Олександра Невського при Одеському тюремному замку. З 16 лютого 1821 року, за пропозицією Новоросійського генерал-губернатора О. Ф. Ланжерона, викладав Закон Божий в Одеському інституті шляхетних дівчат³, де став першим священнослужителем. У період від 27 березня 1825 до 11 листопада 1833 років був протоієреєм ліцейської церкви. Документальних підтверджень його діяльності на цій посаді збереглося мало, але авторам вдалося віднайти маленьке за обсягом, але міцне за змістом епістолярне висловлювання одного з його колег. Як згадував у своїх мемуарах професор М. Н. Мурзакевич, заміна Феофілові була знайдена невдала: «Архімандрита було замінено найбездарнішим і найлінивішим протопопом Гербановським»⁴.

Після звільнення з Рішельєвського ліцею І. М. Гербановський був призначений настоятелем Архангело-Михайлівської церкви на Молдаванці, а 1834 року затверджений на посаді протоієрея Кишинівського кафедрального собору. Через рік його призначили священиком Одеського кафедрального Преображенського собору, а 1837 року – кафедральним протоієреєм. У цьому статусі він прослужив менше року та переведений до Архангело-Михайлівської церкви майбутнього Одеського жіночого монастиря. Останні роки свого життя провів священиком церкви Олександра Невського при Одеському тюремному замку (1847–1854)⁵.

Наступником І. М. Гербановського став ієромонах, архімандрит **Порфірій** (в миру **Костянтин Олександрович** Успенський, 1804–1885), призначений ліцейським законовчителем 2 вересня 1831 року, а настоятелем ліцейської церкви святого Олександра Невського 1833 року. Архімандрит Порфірій був блискуче осві-

¹ Духовенство Одессы 1794–1925 / Автор-составитель В. А. Михальченко. – Одесса, 2012. – С. 106-107.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 1 (1827). – Арк. 106-106 зв., 117.

³ Стрельбицкий И. Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 17.

⁴ Мурзакевич Н. Н. Автобиография // Русская старина. – 1887. – № 2. – С. 296.

⁵ Духовенство Одессы 1794–1925 / Автор-составитель В. А. Михальченко. – Одесса, 2012. – С. 107.

ченим священнослужителем. Він походив із сім'ї костромського соборного псаломщика, навчався у духовному училищі і семінарії у Костромі, а завершив освіту в Петербурзькій духовній академії, одержав вчений ступінь магістра богослов'я і до призначення у ліцей був законовчителем у 2-му кадетському корпусі у Санкт-Петербурзі¹. За словами мемуариста М. Н. Мурзакевича архімандрит Порфирій був людиною розумною і спритною, користувався у ліцеї та

Архімандрит Порфирій

серед місцевого духівництва значним авторитетом. Йому протегували куратор Одеського навчального округу Н. Ф. Покровський, якому підпорядковувався ліцей, та херсонський і таврійський архієпископ Гавриїл (Розанов). З часом вплив Порфирія на ліцейські справи підсилювався настільки, що його навіть порівнювали з сумнозвісним Феофілом². Порфирій став членом правління ліцею (1832), а 1838 року був призначений професором богослов'я, церковної історії та церковного права. Згодом став цензором Одеського цензурного комітету (1832–1835), директором Одеського опікунського комітету тюрмами (1833), був нагороджений золотим наперсним хрестом (1833), призначений настоятелем одеського Успенського монастиря з саном архімандрита (1834) та членом Херсонської духовної консисторії (1837)³. Активно поєднував освітянську і наукову діяльність⁴ із громадською роботою⁵. 18 липня 1838 року Порфирій став ректором щойно заснованої в Одесі духовної семінарії і через це був змушений залишити Олександрівську церкву та ліцей. Цю посаду обіймав впродовж

¹ Порфирій (Успенский). Книга бытия моего. – Ч. 1. – СПб., 1894. – С. V-VI.

² Мурзакевич Н. Н. Автобиография // Русская старина. – 1887. – № 3. – С. 657-658.

³ Порфирій (Успенский). Книга бытия моего. – Ч. 1. – СПб., 1894. – С. VII-XIII.

⁴ Див.: Діанова Н. М. Науково-релігійна діяльність єпископа Порфирія (Успенського) // Історія релігій в Україні: науковий щорічник. – Львів, 2007. – Кн. 1. – С. 344-355.

⁵ Некролог о Преосвященном епископе Порфирии // Прибавления к Херсонским Епархиальным Ведомостям. – 1885. – № 9. – С. 342-344.

трьох років і був звільнений з неї лише після призначення настоятелем церкви при Російській Місії у Відні.

У 1843 році за наказом Святішого Синоду був відряджений з таємною місією до Єрусалиму, де мав з'ясувати становище православної церкви і скласти план дій для її підтримки. У своєму звіті наголосив на необхідності створення Російської Духовної Місії в Єрусалимі. Уславив своє ім'я завдяки подорожам країнами Близького Сходу, місіонерській діяльності у Палестині та збіраною під час мандрівок багатющою колекцією рукописів¹. Єпископ Порфирій був людиною широко освіченою, добре знав мови, володів допитливим розумом і невтомною енергією, палко любив науку заради самої науки та був людяним у ставленні до оточуючих та особливо підлеглих. Наприклад, перед уходом з лицейської церкви 16 лютого 1838 року він звернувся до Правління лицю з проханням про надання диякону Акіму Севастьянову і старості Афанасію Спанопуло матеріальної допомоги².

Наступним протоієреєм церкви, професором богослов'я, церковної історії та церковного права Рішельєвського лицю став **Михайло Карпович Павловський** (1810–1898)³. Він народився в Єлисаветграді 1810 року (у деяких архівних документах зустрічаються дати 1808⁴ і 1809⁵ років народження⁶) в родині протоієрея Карпа Степановича Павловського⁷, що походив із духовенства Полтавщини і був видатним для свого часу душепастирем, проповідником та педагогом.

Освіту М. К. Павловський здобув у Катеринославській семінарії (1829) та Київській духовній академії. Після закінчення повного курсу академії 6 жовтня 1833 року (у цей час його батько був протоієреєм Соборної Успенської церкви Єлисаветграда) рішенням Комісії

¹ Порфирій (Успенский). Книга бытия моего. – Ч. 1. – СПб., 1894. – С. VII–XIII.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 46 (1838). – Арк. 1, 3.

³ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1 (1834). – Спр. 18. – Арк. 10.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 427. – Арк. 89-90.

⁶ Деякі раніше невідомі деталі біографії М. К. Павловського висвітлені в статті: Желясков С. А., Левченко В. В. М. К. Павловский – настоятель церкви во имя св. Александра Невского при Императорском Новороссийском университете // Воронцовский сборник. – Вып. 5. – Одесса: Студия «Негоциант», 2012. – С. 53-60.

⁷ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 168 (1849). – Арк. 48 зв.

духовного училища він був удостоєний ступеня магістра богослов'я і затверджений Міністерством народної освіти на посаді заочного вчителя в гімназії при Рішельєвському лиці¹, яку обіймав з 4 жовтня 1833 до 11 листопада 1843 років². Одночасно з цим з 20 березня 1834 року займав посаду заочного вчителя в Одеському інституті шляхетних дівчат³. 25 грудня 1835 року Його Високопреосвященством Димитрієм, архієпископом Кишинівським і Хотинським був висвячений в диякони, а 26 грудня того ж року висвячений в сан священника, після чого почав проводити богослужіння в Олександринській церкві Одеського інституту шляхетних дівчат⁴. У гімназії, що була заснована при лиці⁵ 1838 року, він був вчителем Закону Божого.

Із введенням у систему вищої освіти з 1 січня 1838 року нового університетського статуту від 1835 року відбулося відповідне цьому положенню перетворення Рішельєвського лицю. У зв'язку з цим 30 вересня 1838 року рішенням Ради Рішельєвського лицю та з дозволу Комісії духовних училищ М. К. Павловський був затверджений Міністерством народної освіти на посаді професора богослов'я (без надання докторської дисертації) і настоятелем лицейської церкви⁶. Наприкінці цього ж навчального року – 9 травня 1839 року за похвальне викладання «Слова Божого» від Його Високопреосвященства Гавриїла, архієпископа Херсонського і Таврійського він отримав сан протоієрея⁶.

За викладання релігійних курсів відповідно до канонів православної церкви та ведення життя, належне пастирю, 8 квітня 1844 року за пропозицією Його Високопреосвященства

¹ У літературі факт швидко кар'єри має й іншу інтерпретацію. Наприклад, як обдарована молода людина М. К. Павловський звернув на себе увагу ректора академії архимандрита Інокентія (Борисова) і за його рекомендацією 1833 року зайняв посаду заочного вчителя у нижчих класах Рішельєвського лицю (у старших лицейських класах викладав Порфирій). Див.: К біографії М. К. Павловського // Рішельєвський лицей і Новоросійський університет. Сборник, издаваемый бывшими воспитанниками лицея и университета. – Ч.1. – Одесса, 1898. – С. 99-100.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165б зв.

³ Исторический обзор сорокалетия Ришельевского лицея, с 1817 по 1857 год / Составлен инспектором лицея *Иосифом Михневичем*. – Одесса: Типография Л. Нитче, 1857. – С. 70; *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 19.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165б зв.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 168 (1849). – Арк. 48-49.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165в зв. – 165г зв.

М. К. Павловський був затверджений цензором проповідей, які складало одеське духовенство. Трохи більше ніж через вісім років після прийняття сану священника в тридцяти чотирирічному віці 10 грудня 1844 року він був призначений духівником при Одеському жіночому монастирі¹.

Зразкове ставлення М. К. Павловського до служби стало приводом для того, що 7 червня 1848 року Його Високопреосвященством Інокентієм (1800–1857), архієпископом Херсонським і Таврійським (у період навчання М. К. Павловського в Київській духовній академії він обіймав посаду ректора) була висловлена «полная Архипастырская признательность за полное соответствие воспитанию, полученному в духовной академии, за постоянное добросовестное исполнение своих обязанностей и снискание за то всеобщего уважения от граждан города». У подальшому архієпископ Інокентій ще двічі (у 1850 і 1851 роках) виявляв подібну «вдячність» М. К. Павловському². 15 червня 1848 року Його Високопреосвященством він був також затверджений членом навчально-моральної частини Опікунської Ради над сирітським притулком при Одеському жіночому монастирі, а 30 грудня того ж року на нього була покладена, затверджена Святішим Синодом, посада головного спостерігача за викладанням Закону Божого у світських навчальних закладах Одеси³. Після заборони 1850 року світським професорам викладати філософію у вишах, він став читати ліцеїстам курси логіки і психології. Обіймання М. К. Павловським даних посад і висока оцінка його діяльності з боку епархіального начальства є непрямыми доказами, безумовно з урахуванням його таланту і працьовитості, про підтримку архієпископом Інокентієм, що сприяло високому авторитету серед духовенства і швидкому кар'єрному зростанню.

На 1849 рік М. К. Павловський отримував платню як професор (571 рублів 80 копійок із штатної суми Міністерства народної освіти) і настоятель церкви (370 рублів сріблом із сум пансіону ліцейської гімназії), при цьому користувався казенною квартирою⁴.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165в зв. – 165г зв.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165г зв. – 165д зв.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165д зв.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 168 (1849). – Арк. 49.

Заслуживши за більш ніж тридцятирічну службу популярність і повагу серед єпархіального начальства, 14 грудня 1859 року за поданням Його Високопреосвященства та утвердженням Святішого Синоду М. К. Павловський був призначений цензором головного друкованого органу Херсонської єпархії – «Херсонских Епархиальных Ведомостей»¹. Цю посаду він обіймав майже тридцять років.

У 1865 році в житті М. К. Павловського, Рішельєвського ліцею і всієї Одеси відбулася знакова подія. На основі університетського статуту від 1863 року² Рішельєвський ліцей був перетворений в Імператорський Новоросійський університет. Одночасно закінчилася епоха Рішельєвського ліцею, за період існування якого настоятелями церкви Олександра Невського були чотири священики: архімандрит Феофіл (1818–1824), І. М. Гербановський (1824–1833), архімандрит Порфирій (1833–1838) і М. К. Павловський (1838–1865) та почалася ера нового класичного університету – Новоросійського, який став флагманом вищої школи на півдні України.

У зв'язку з цим 27 березня 1865 року наказом міністра народної освіти М. К. Павловський був призначений ординарним професором богослов'я при новому вищому навчальному закладі, а 8 травня того ж року згідно з пропозицією попечителя Одеського навчального округу Правлінням Новоросійського університету був призначений настоятелем університетської церкви³. Уже через п'ять років, 24 червня 1870 року М. К. Павловському «Всемилоштивіше» було присвоєно звання заслуженого професора⁴.

Після закінчення сорокарічної служби – 20 жовтня 1873 року М. К. Павловський був звільнений з усіх посад за власним бажанням. Маючи за довгі роки великий авторитет серед єпархіального керівництва, вже 30 жовтня 1873 року Його Високопреосвященством він був визначений Кафедральним протоієреєм і настоятелем Одеського Преображенського собору. Але через ускладнення стану

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165е зв.

² Див.: Университетский устав 1863 года. – СПб.: Типография Иосафата Огрязко, 1863. – 55, 108 с.

³ *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 22.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165ж зв.

здоров'я 15 березня 1874 року, згідно з особистим проханням, він був звільнений з резолюцією Його Високопреосвященства: «...с сожалением и прискорбием соглашаясь на увольнение О. Протоиерея Михаила Павловского от должности Кафедрального протоиерея, прошу его продолжить быть председателем Совета сиротовоспитательного заведения при Михайловском монастыре и цензором Епархиальных Ведомостей, а Консистории предлагаю числить его по клировым ведомостям согласно его желанию, при Университетской Александроневской церкви»¹. Останнє десятиліття служби М. К. Павловського, яке випало на 1873–1883 роки було пов'язане з Олександро-Невською церквою при Новоросійському університеті, де він значився позаштатним священником з дозволу єпархіального керівництва і без винагороди, з особистої згоди, брав участь у богослужіннях в урочисті та знаменні дні. Незважаючи на те, що в останні роки своєї діяльності М. К. Павловський займав різні високі посади, наприкінці своєї кар'єри виявив бажання продовжити службу священником в Олександро-Невській церкві при Новоросійському університеті, з якими його життя було пов'язане впродовж більш ніж чотирьох десятиків років.

М. К. Павловський, на відміну від переважної більшості тодішніх професорів, ніколи не читав заздалегідь написані тексти лекцій, але завжди говорив власними словами, що приємно вражало слухачів. Навіть А. С. Норов, високопоставлений урядовець Міністерства народної освіти, суворий релігійний консерватор, що ревізував Рішельєвський ліцей 1852 року, визнав викладацьку обдарованість М. К. Павловського: «Досі мені не випало у світських навчальних закладах зустрічати законовчителя, який би, вигнавши суху семінарську схоластику, шукав діяти прямо на серце людське, аби перш за все розігріти його і потім посіяти у ньому зерна вічної істини словами ясними і зрозумілими мирянинові – і, нарешті, привести це серце у святу захопленість. Такого законовчителя знайшов я у протоієреєві Павловському», – записав він у своєму щоденнику². А. С. Норов також відзначив

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165з зв. – 166 зв.

² Російська національна бібліотека імені М. Є. Салтикова-Щедріна. – Відділ рукописів. – Ф. 531. – Спр. 48. – Арк. 6 зв.

грунтовність пізнань ліцеїстів у царині богословських наук, які перевіряв особисто¹.

М. К. Павловський активно проявив себе не тільки в освітній царині, а й як настоятель. Після його призначення настоятелем життя ліцейської церкви отримало новий імпульс. Разюче змінився інтер'єр та оформлення церкви. Святі образи в іконостасі були виконані у відповідності з традиційними приписами.

Спогади колишніх ліцейських й університетських студентів містять цікаві матеріали для характеристики М. К. Павловського як викладача. М. В. Шимановський згадував, що він не любив промовляти з кафедри, а говорив, зазвичай, ходячи уздовж першої парти, та іноді у захопленні приймав театральні пози. Його лекції були дуже цікавими для слухачів бесідами на морально-релігійні теми. «В лекціях отця Павловського було усе що завгодно, – писав М. В. Шимановський, – а також і богослов'я, але у дуже малій дозі»². Студенти завжди охоче відвідували лекції М. К. Павловського, які розвивали їхню релігійну свідомість, пробуджували сумління і змушували замислюватися над етичними проблемами. Іспити, які він проводив, бувало перетворювалися на вражаючі проповіді. «Визначені посібники вивчено, конспекти складено – усе у порядку; виходить студент, цілком *ad hoc* підготовлений – і слухає півгодини живу і пристрасну промову екзаменатора, після якої поставлена оцінка (звісно, завжди чудова) є якимсь недоречним образливим додатком, що профанує даний момент, – писав той же О. І. Маркевич. – Мало того, теж саме відбувалося і на сповіді. Входиш до вітваря, схиляєш коліна, сповідуєш гріхи – і разом з відпущенням їх отримуєш моральний урок...»³.

26 грудня 1885 року одеські світська і церковна спільноти урочисто відзначили п'ятдесятиріччя служби М. К. Павловського

¹ Доречно зазначити, що природничі науки у ліцеї викладалися крізь призму релігійного світогляду. Так, відвідавши лекцію з ботаніки професора Д. О. Байкова, А. С. Норов заготував у шоденнику, що цей викладач вказував своїм слухачам на «Божий Промисел у природі», хоча, можливо, таким чином Д. О. Байков хотів лише вислужитися перед глибоко віруючим ревізором. Див.: Російська національна бібліотека імені М. Є. Салтикова-Щедрина. – Відділ рукописів. – Ф. 531. – Спр. 48. – Арк. 43.

² ДАОО. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 510. – Арк. 112 зв. – 113.

³ ДАОО. – Ф. 153. – Оп. 1. – Спр. 510. – Арк. 166-167.

в сані священика¹. У зв'язку, з цим Рада Імператорського Новоросійського університету 20 грудня 1885 року одногосно визнала його почесним членом університету. За час своєї священицької діяльності М. К. Павловський отримав нагороди, якими рідко нагороджувалися особи подібного сану: митрою (1867), орденом святої Анни 1 ступеня (1873), орденом святого Володимира 2 ступеня (1878)² та іншими.

В Одесі М. К. Павловського називали «загальним законовчителем», адже він викладав, крім ліцею, ще у багатьох інших місцевих навчальних закладах: Інституті шляхетних дівчат, Одеському повітовому училищі, Одеському міському дівочому училищі, ліцейській гімназії, був духівником вихованок і послушниць одеського жіночого Архангело-Михайлівського монастиря³. З часом М. К. Павловський зайняв дуже поважне місце серед одеського духівництва, чому сприяли його широка ерудованість, небайдужість до світської культури, участь у добродійних заходах. За ним міцно закріпилася репутація видатного проповідника та оратора⁴. Педагогічна майстерність М. К. Павловського значною мірою нейтралізувала той мертвущий формалізм, який насаджувався у царині релігійного виховання у російських школах за часів правління Миколи I.

Різнобічна церковна діяльність М. К. Павловського в Одесі протягом півстолітнього відрізка часу зробила його впливовим членом світського суспільства. Багато представників одеської еліти обирали відомого і високоморального проповідника своїм духовним настоятелем. Наприклад, він був духовним батьком відомого державного діяча, публіциста і мецената А. С. Стурдзи

¹ См.: Пятидесятилетие священства заслуженного профессора и почетного члена Императорского Новороссийского университета, протоиерея Михаила Павловского. – Одесса, 1886. – 28 с.

² Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстра-ординарного профессора *А. И. Маркевича* и академические списки. – Одесса, 1890. – С. 165.

³ Пятидесятилетие священства заслуженного профессора и почетного члена Императорского Новороссийского университета протоиерея Михаила Павловского. – Одесса, 1886. – С. 12.

⁴ Слова и речи протоиерея Михаила Павловского, профессора богословия Одесского Ришельевского лицея. – Одесса, 1851. – 364 с. На урочистому акті у лицей 20 червня 1839 р. він виголосив промову «Про необхідність, яку відчував в об'явленій релігії греко-римський світ» (публ.: Речи, произнесенные в торжественном собрании Ришельевского лицея 20-го июня 1839 года. – Одесса, 1839. – С. 1-12).

(1791–1854), який став одним із засновників Архангельського жіночого монастиря і Громади сестер милосердя в Одесі. В особистому фонді А. С. Стурдзи, що зберігається в ДАОО знаходяться листи останнього за період 1848–1854 років, в яких він звертається до М. К. Павловського з проханнями про молитви за здоров'я і благополуччя його родини¹.

Також М. К. Павловський був духівником княгині Є. К. Воронцової (1792–1880), відомої своєю благодійною діяльністю, що мала звання Почесної попечительки при управлінні жіночими навчальними закладами Одеси, з якою в 1830-ті роки вони разом були засновниками Одеського жіночого благодійного товариства². Можна припустити, що багаторічне знайомство М. К. Павловського та Є. К. Воронцової стали підставою для обрання княгинею відомого в Одесі пастиря не тільки духівником, але й священником, якому 12 жовтня 1874 року резолюцією Його Високопреосвященства було дозволено здійснювати богослужіння в домовій церкві палацу Воронцових³ (на сьогодні в приміщенні домової церкви Воронцовського палацу розташована фотостудія Міського палацу дитячої та юнацької творчості). Після смерті Є. К. Воронцової саме М. К. Павловський, згідно з даними метричних книг, «сповідував і залучав» високу особу. Враховуючи той факт, що обряд поховання здійснювався соборно за участю Його Високопреосвященства Платона, архієпископа Херсонського і Одеського, з братією Одеського Кафедрального собору та Одеським міським духовенством найімовірніше, що М. К. Павловський також брав участь у відспівуванні померлої княгині⁴.

М. К. Павловський був відомий сучасникам і як знаний богослов. Окремо видані його «Слова и речи»⁵, привітальні промови – в річних актах Рішельєвського ліцею, понад 60 промов в якості настоятеля Олександро-Невської церкви при Імператорському Новоросійському університеті присвячені різним урочис-

¹ Див.: ДАОО. – Ф. 141. – Оп. 1. – Спр. 15. – 63 арк.

² Беезюк Н. П. Павловський Михайло Карпович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. Т. 3. – Одеса, 2005. – С. 435.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165 зв. – 166 зв.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 23. – Арк. 123-123а.

⁵ Павловский М. К. Слова и речи. – Одесса: типография Францова, 1864–1872. – 205 с. та ін.

тим подіям, які опубліковані в місцевих періодичних виданнях: «Одесском Вестнике», «Херсонских Епархиальных Ведомостях», «Записках Новороссийского университета»¹ та інших.

Помер М. К. Павловський в Одесі 16 березня 1898 року на дев'яностому році життя від «дряхлості». Про це свідчить запис у метричній книзі Одеського кафедрального Преображенського собору, в якій зазначено, що «сповідував і залучав» померлого протоієрей і настоятель університетської церкви В. М. Войтковський. Обряд поховання здійснювали Його Високопреосвященство Іустін, архієпископ Херсонський і Одеський, з міським духовенством на старому кладовищі, де і був похований М. К. Павловський 19 березня 1898 року².

Незабаром після смерті М. К. Павловського його дочкою – Варварою Михайлівною Аносовою, яка після смерті чоловіка жила з батьком при Новоросійському університеті, від імені батька було засновано стипендію у розмірі 3000 рублів³. Цей вчинок характеризує М. К. Павловського як віддану університетській спільноті людину і благородного батька, який не тільки був духівником багатьох городян, але й став прикладом моральності для дочки.

З числа всіх настоятелів церкви Олександра Невського служба М. К. Павловського була найбільш тривалою – тридцять п'ять років (1838–1873). Враховуючи загальну тривалість існування церкви – 103 роки, то термін його перебування в цій іпостасі склав майже третину часу всього її існування. М. К. Павловський був настоятелем храму в скрутні часи існування церкви – зміни її статуту з лицейської на університетську, Кримської війни, реформ 1860-х років тощо. Піклувався про наступників своєї справи в Новоросійському університеті, тому склав протекцію двом своїм послідовникам – О. М. Кудрявцеву і В. М. Войтковському. Він був відомим представником духовенства свого часу, про що свідчить призначення його на різні церковні та громадські посади, від яких часто змушений був відмовлятися, та отримані нагороди і висо-

¹ Див.: Розвиток православ'я на Півдні України: кінець XVIII – початок XX ст. (на матеріалах Херсонської губернії та Південної Бессарабії): бібліограф. покажчик / автор-упоряд.: В. В. Самодурова, Н. М. Діанова, В. С. Кочмар; наук. ред. та автор вступ. ст. Н. М. Діанова; відп. ред. М. О. Подрезова. – Одеса: Астропринт, 2010. – С. 330-336.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 427. – Арк. 89-90.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 65 (1898).

кий авторитет серед одеситів. Він був знаним вченим-істориком, богословом, краєзнавцем, членом наукових товариств, автором багатьох проектів реформ церковного життя. За плідну діяльність мав найбільше нагород серед священників Одещини XIX століття.

Наступним настоятелем церкви Олександра Невського Імператорського Новоросійського університету став **Олександр Миколайович Кудрявцев** (1840–1888). Він народився у селі Троїцьке Олександрівського повіту Володимирської губернії у сім'ї священника. Освіту отримав у духовному училищі, Віфанській духовній семінарії і Московській духовній академії. По закінченню курсу наук 13 вересня 1866 року був призначений на вакансію диякона церкви Російського посольства у Відні¹. Після захисту магістерської дисертації та отримання 25 січня 1873 року ступеня магістра богослов'я і поданням професора богослов'я М. К. Павловського, який покидав кафедру, був затверджений наказом міністра народної освіти від 8 грудня 1873 року² виконуючим обов'язки професора православного богослов'я в Новоросійському університеті з 4 жовтня 1873 року³.

26 грудня 1873 року Його Преосвященством Леонідом, єпископом Дмитровським, вікарієм Московської єпархії О. М. Кудрявцев рукопокладений у сан священника⁴ та призначений настоятелем університетської церкви⁵, в статусі якого пробув до 1888 року. 13 березня 1874 року наказом Духовної консисторії призначений спостерігачем за викладанням Закону Божого в світських навчальних закладах Одеси⁶. Наказом міністра народної освіти від 29 березня 1880 року затверджений у званні професора богослов'я.

О. М. Кудрявцев користувався в Одесі популярністю як проповідник. Миряни збиралися його слухати у великій кількості, а його проповіді носили звичайно викривальний характер і відрізнялися енергією і пристрастю. Про нього ширилася слава блискучого

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 16 (1888). – Арк. 283 зв. – 284.

² Н. П. Бевзюк вказує помилкову дату призначення на посаду виконуючого обов'язки професора богослов'я – 1 травня 1873 року. Див.: *Бевзюк Н. П.* Кудрявцев Олександр Миколайович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 171.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 16 (1888). – Арк. 284 зв. – 285.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 16 (1888). – Арк. 284 зв. – 285.

⁵ Духовенство Одессы 1794–1925 / Автор-составитель В. А. Михальченко. – Одесса, 2012. – С. 254.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 164 зв. – 165 зв.

богослова і проповідника. Він мав добрі відносини з багатьма родинами колег: протоієрея Одеської Сретенської церкви Георгія Івановича Попруженка і доглядача Єлисаветградського духовного училища, кандидата богослов'я, священника Василя Антоновича Флоровського. Наслідком цього стало те, що він став хрещеним батьком Антонія Васильовича Флоровського (1884–1968) – у майбутньому відомого вченого, історика-славіста, історіографа, бібліографа¹. Цей факт підтверджує метрична книга «Свято-Покровської церкви на Ковалівці», в якій відмічено, що 16 грудня 1884 року професор богослов'я Новоросійського університету, протоієрей О. М. Кудрявцев і М. Ф. Попруженко стали хрещеними Антонія Флоровського².

О. М. Кудрявцев є автором низки цікавих за тематикою і стилем праць: «Мухамеданская религия в ее происхождении, существе и отношении к религии христианской», «Нищенство как предмет попечения церкви, общества и государства», «Сравнительный очерк видов благотворительности», «Отношение духовенства к церковному хозяйству», «Краткий очерк наиболее выдающихся трудов по церковному праву за последнее пятилетие» та інші³.

У 1888 році О. М. Кудрявцев мав перейти на кафедру богослов'я в Московський університет, але перед самим переходом захворів і 15 вересня 1888 року помер від саркоми легень і плеври. Його сповідав і залучав священник Одеського Кафедрального Преображенського собору Григорій Палемін. Обряд погребіння 17 вересня проводили Високопреосвященний Никанор, архієпископ Херсонський і Одеський та Преосвященний Мемнон, єпископ Єлисаветградський разом з міським духовенством. Тіло О. М. Кудрявцева для поховання⁴ було відправлено на його батьківщину⁵.

¹ Див.: *Попова Т. М.* Флоровський Антоній Васильович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 4. – С. 332-337; *Калінку В. В.* Флоровський Антоній Васильович // Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 424-427 та ін.

² Державний архів Кіровоградської області. – Ф. 345. – Оп. 1. – Спр. 27. – Арк. 147.

³ Див.: *Бевзюк Н. П.* Кудрявцев Олександр Миколайович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 171-172.

⁴ Н. П. Бевзюк помилково вказує на те, що О. М. Кудрявцев був похований на старому одеському цвинтарі. Див.: *Бевзюк Н. П.* Кудрявцев Олександр Миколайович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 172.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 137. – Арк. 201 зв. – 202.

О. М. Кудрявцев прожив коротке (46¹ або 47 чи 48² років), але яскраве життя. Для церкви Олександра Невського, Новоросійського університету та в цілому православних вірян він мав велику роль. Постаць О. М. Кудрявцева на сьогодні залишається менше всіх дослідженою серед настоятелів університетської церкви, а основним історичним джерелом із значним масивом невивченого наративу мають стати 63 справи його особистого фонду, що зберігається в ДАОО³.

В. М. Войтковський

Наступний настоятель університетської церкви – **Василь Миронович Войтковський** (1823–1904). Народився у Подільській губернії у родині священика. Після закінчення Подільської духовної семінарії продовжував навчання у Санкт-Петербурзькій духовній академії, яку закінчив 1849 року зі ступенем магістра богослов'я за твір «Історія Волинської єпархії». 8 листопада того ж року призначений викладачем всевітньої історії, російської церковної історії та грецької мови Кам'янець-Подільської духовної семінарії.

Від 1850 року життєвий шлях В. М. Войтковського можна розподілити на два етапи (закордонний та вітчизняний), які відображають динаміку його релігійно-громадської та науково-викладацької діяльності.

Перший етап (1850–1870) розпочався у травні 1850 року, коли Священий Синод призначив В. М. Войтковського настоятелем церкви Святої мучениці цариці Олександри у містечку Ірем (Угорщина), що була побудована 1802 року. 1 серпня 1850 року він посвячений у сан священика Преосвященним Елпідіфором,

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 137. – Арк. 201 зв.

² Бевзюк Н. П. Кудрявцев Олександр Миколайович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 3. – С. 171; Духовенство Одессы 1794–1925 / Автор-составитель В. А. Михальченко. – Одесса, 2012. – С. 254.

³ ДАОО. – Ф. 631. – Оп. 1. – Спр. 1-63.

єпископом Подільським і Брацлавським¹. Після шестирічного перебування в Угорщині, був переведений настоятелем посольської російської церкви у Копенгагені (травень 1856 – лютий 1857), але знову повернувся до Іремського храму, де прослужив до 1870 року. 6 квітня 1862 року В. М. Войтковський був посвячений у сан протоієрея. Перебуваючи за кордоном, він також правив службу у церквах російського посольства у Відні, Венеції, Карлових Варах. В останньому місті він був одним із засновників російського храму (12 липня 1862), а 30 серпня 1863 року освятив тимчасову церкву у «Богемській залі» готелю «Пупп» на ім'я Святих першеверховних апостолів Петра і Павла й почав правити богослужіння².

Другий етап (1870–1904) розпочався з повернення В. М. Войтківського до Російської імперії, де в більшому ступені приділяв увагу науковій та викладацькій діяльності. З 2 березня 1870 року він перебував на службі в Новоросійському університеті, а вже 9 травня того ж року наказом міністра народної освіти був затверджений виконуючим обов'язки ординарного професора церковної історії історико-філологічного факультету з 21 квітня, де вів курси лекцій з богослов'я, церковної історії, канонічного права. 7 серпня того ж року його було призначено викладачем Закону Божого і настоятелем церкви Інституту шляхетних дівчат³ та помічником спостерігача за викладанням Закону Божого у світських навчальних закладах Одеси (16 жовтня). 30 травня 1874 року його обрали членом правління Одеської духовної семінарії, а від серпня 1878 до січня 1879 років перебував на посаді секретаря історико-філологічного факультету⁴. 10 листопада 1888 року він залишив службу в Інституті шляхетних дівчат та зосередив свою діяльність в Новоросійському університеті в якості професора богослов'я та настоятеля церкви Олександра Невського⁵, які виконував до 7 березня 1900 року⁶. Вже 19 грудня 1888 року на засіданні Правління університету визначили видати на-

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1175. – Арк. 1 зв. – 2.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1175. – Арк. 2 зв. – 4.

³ *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 30.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1175. – Арк. 4 зв. – 6.

⁵ *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – С. 31.

⁶ *Духовенство Одессы 1794–1925 / Автор-составитель В. А. Михальченко.* – Одесса, 2012. – С. 87.

стоятелю протоіерею В. М. Войтковському 25 рублів за виконання обов'язків настоятеля церкви за грудень 1888 року¹. За плідну й відповідальну працю відповідно до пропозиції попечителя навчального округу від 25 травня 1895 року був удостоєний звання заслуженого професора. У 1899 році в університетській церкві відбулися урочисті збори, на яких представники різних навчальних закладів та громадськості міста святкували 50-річчя служіння В. М. Войтківського, а 7 березня 1900 року він пішов у відставку².

Велику кількість часу В. М. Войтківський приділяв громадським справам. Він був головою Свято-Андріївського братства, брав участь у відкритті в Одесі їдальні для малозабезпечених студентів. Він був в числі десяти викладачів історико-філологічного факультету, які неодноразово подавали до Ради університету клопотання про відкриття при університеті історико-філологічного товариства та стали його засновниками³.

Основними напрямками наукової діяльності В. М. Войтківського були питання релігії («О богослужении протестантской церкви», «О сверхъестественном в религии», «Отношения между католичеством и протестантством», «О церковном положении глаголитов», «Об упадке богослужения в протестантской церкви»), переклади творів іноземних авторів (праця П. Шафарика «Про глаголичну писемність»), історія церкви. Векторами останньої теми були церковні справи єпархій різних держав: Сербії («Платон Атанацкевич, заслуженный сербский епископ в Австрии», «История православной сербской церкви в Австрии», «Иоанн Раич, православно-сербский архимандрит и писатель»), Німеччини («О церковном соединении Германии»), Угорщини («Начатки христианства между мадьярами»), Австрії («О православной церкви в австрийских владениях», «О супружестве и безбрачии духовенства в русской церкви в Австрии», «Об униатской церкви в Австрии») та, зокрема, Галичини («О религиозном движении в Галиции», «Обрядовой вопрос

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 39

² Бачинська О. А., Бевзюк Н. П., Данилова Є. С. Войтківський Василь Миронович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 2. – С. 267.

³ Див.: Устав Историко-филологического общества при Императорском Новороссийском университете. – Одесса: Тип. «Одесского вестника», 1889. – 7 с.; Историко-филологическое общество // Записки Императорского Новороссийского университета. – Одесса, 1890. – Т. 53. – С. 726.

О. М. Клітін

в Галициї»)¹, що знаходилась на той час у складі Австро-Угорської імперії.

Помер В. М. Войтковський об 11 годині 24 лютого 1904 року в Одесі на 82 році життя². Його сповідував О. М. Клітін. Обряд погребіння здійснив настоятель Одеського кафедрального Преображенського собору, протоієрей Гавріїл Селецький разом з О. М. Клітиним та міським духовенством. Похований В. М. Войтковський 26 лютого 1904 року на Одеському міському кладовищі³.

Понад 30 років В. М. Войтковський прослужив в Новоросійському університеті на посаді професора, так само багато років він був і настоятелем університетської Олександро-Невської церкви. Не зважаючи на велику завантаженість науково-педагогічною та громадською роботою, він не припиняв основного духовного покликання – в якості настоятеля вів богослужіння в Олександро-Невській церкві.

Ще одним і останнім настоятелем університетської церкви був **Олександр Михайлович Клітін** (1860 – не раніше 1 липня 1920 року). Він народився у провінційному місті Білому на Смоленщині в родині інспектора духовного училища. Після закінчення 1880 року Смоленської духовної семінарії вступив до Московської духовної академії та успішно її закінчив 1884 року. За досягнуті успіхи під час академічного курсу 27 червня того ж року Рада Московської духовної академії присудила йому ступінь кандидата богослов'я, а митрополит Московський надав право на викладання в семінарії та при здобуванні ступеню магістра богослов'я не складати усного іспиту⁴. З 10 вересня 1884 року викладав грецьку мову в Севському духовному училищі (Оренбурзька губернія). У лютому 1889 року в Раді Московської духовної

¹ Бачинська О. А., Бевзюк Н. П., Данилова Є. С. Войтковський Василь Миронович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 2. – С. 269-270.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 84. – Арк. 21.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 592. – Арк. 92 зв. – 93.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 76 зв. – 78.

академії захистив магістерську дисертацію, яка була присвячена аргументації на користь приналежності пастирських послань апостола Павла («Подлинность посланий св. Павла к Тимофею и Титу», Київ, 1888) та 11 травня отримав ступінь магістра богослов'я¹. З 4 травня 1889 року викладав догматичне і моральне богослов'я в Київській духовній семінарії, а з 16 травня 1893 року став законовчителем Київського кадетського корпусу². З 29 квітня 1893 до 18 грудня 1900 років був настоятелем Володимирської церкви цього ж військового навчального закладу, а 16 травня 1893 року рукопокладений (через 17 днів після того як став настоятелем) у священники³.

В останній рік XIX століття О. М. Клітін переїхав до Одеси. 24 жовтня 1900 року його призначили професором богослов'я Новоросійського університету. У новому місті він також працював у Рішельєвській гімназії та на Жіночих педагогічних курсах (з 9 вересня 1903 року)⁴. З 1903 року став настоятелем церкви Олександра Невського Новоросійського університету і займав цю посаду до останнього дня існування церкви.

6 травня 1903 і 16 травня 1907 років був відряджений за кордон для проведення наукових занять. Основною проблематикою досліджень О. М. Клітіна була історія релігії. До вивчення релігії дослідник підходив з наукових позицій, що було новою методикою для православної богословської освіти. У праці «История религии» вчений виявляв загальні елементи релігій, давав їх класифікацію. Він прагнув визначити, яким чином пов'язані поняття релігії й цивілізації⁵.

10 жовтня 1914 року О. М. Клітін урочисто відзначив 30-річчя педагогічної діяльності. Він продовжував викладати в Новоросійському університеті й під час бурхливих подій 1917–1920 років⁶,

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 78 зв. – 79.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 77 зв. – 78, 80 зв. – 81.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 80 зв. – 81.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 4. – Спр. 1344. – Арк. 81 зв. – 83.

⁵ *Клитин А. М.* История религии (Опыт историко-богословского исследования). Том 1. – Одесса: типография «Русской речи». – 1910. – 544, VI с.

⁶ Див.: *Левченко В. В.* Судьбы учёных Одессы на рубеже эпох (1917–1922) // Проблемы славяноведения. – Брянск: РИО БГУ, 2009. – Вып. 11. – С. 134–146; *Левченко В. В.* Одесские ученые в условиях русской эмиграции первой волны: пути, адаптация, судьбы // Мир глазами историка: памяти академика Юрия Александровича Полякова. – М.: ИРИ РАН, 2014. – С. 139–156; *Левченко В. В.* Долі богословів-викладачів вищої школи Одеси в інтер'єрі епохи (1917–1930-ті рр.) // Держава і церква в новітній історії України. – Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. – 2013. – С. 95–100 та ін.

до його закриття. З ліквідацією кафедри богослов'я під час встановлення в Одесі 1919 року більшовицької влади у квітні він був звільнений¹. Разом з професорами О. П. Доброклонським і П. Є. Казанським йому запропонували подати заяву про своє бажання служити радянській владі². Якщо його колеги погодилися на цю пропозицію, то О. М. Клітін відмовився писати таку заяву³. З остаточним встановленням в Одесі радянської влади 1 травня 1920 року він був звільнений із штату викладачів вищої школи⁴ та зник у лещатах більшовицької вакханалії. Доля О. М. Клітіна після 1 липня 1920 року, коли він написав листа щодо не закриття церкви (див. розділ 1) є невідомою.

Таким чином, за 102 роки існування церкви Олександра Невського її настоятелями були сім священиків – по четверо за лицейських і університетських часів (церковна служба М. К. Павловського відбувалася у складі обох навчальних закладів): архімандрит Феофіл (1818–1824), І. М. Гербановський (1824–1833), архімандрит Порфирій (1833–1838), М. К. Павловський (1838–1873), О. М. Кудрявцев (1873–1888), В. М. Войтковський (1888–1903), О. М. Клітін (1903–1920).

Траплялися випадки, коли в Олександро-Невській церкві не ставало настоятеля, то для проведення богослужіння керівництву єпархії доводилося направляти священиків з інших міських храмів. Так, у 1882 році обряд вінчання проводили протодиякон Одеського Кафедрального Преображенського Собору Павло Перебаскін⁵, а обряд хрещення провів протоієрей Іоанн Смирнов⁶. Наприклад, 28 вересня 1888 року ректор Новоросійського університету С. П. Ярошенко в листі до попечителя Одеського навчального округу повідомив, що в зв'язку зі смертю протоієрея О. М. Кудрявцева тимчасове завідування церковним майном було доручено професору церковної історії протоієрею В. М. Войтковському, а для проведення богослужіння на кожний випадок запропоновано запрошувати священиків міських

¹ Одесский университет за 75 лет (1865-1940). – Одесса, 1940. – С. 152.

² Высшая советская школа в Одессе // Вестник Одесского губернского отдела народного образования. – 1920. – № 4. – С. 17.

³ ДАОО. – Ф. Р-1359. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 98.

⁴ Высшая советская школа в Одессе // Вестник Одесского губернского отдела народного образования. – 1920. – № 4. – С. 19.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 4 зв. – 5.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 1 зв.

церков. На підставі цього було запрошено у архієпископа щодо тимчасового прикомандирування до церкви одного зі священників¹. Приблизно через три тижні – 17 жовтня 1888 року попечитель Одеського навчального округу в листі до ректора Новоросійського університету повідомив, що архієпископ Херсонський і Одеський листом від 14 жовтня 1888 року повідав про відкомандирування для служіння в університетській церкві Олександра Невського священника Михайла Мирославлева, який був учителем в Одеських міських училищах². На цій посаді він перебував впродовж двох місяців. 19 грудня 1888 року на засіданні Правління Новоросійського університету було визначено видати священнику М. Мирославлеву як виконуючому обов'язки настоятеля церкви винагороду в розмірі 50 рублів із церковних сум³. Отже, при необхідності звершити богослужіння запрошували священників найближчого парафіяльного храму. У цілому кожен настоятель церкви Олександра Невського залишив по собі спадщину добрих справ, які примножували добробут православної святині.

Таким чином, діяльність настоятелів університетської церкви була спрямована у пастирському і культурному напрямках. Значна частина священників успішно викладала історико-релігійні й історико-церковні дисципліни в багатьох світських навчальних закладах міста різного рівня, що сприяло зростанню освітнього та морально-релігійного рівня молодого покоління.

2.2. Диякони, старости і регенти церкви

Крім настоятелів значну роль у діяльності культової споруди займали й інші представники причту, які мали різні літургійні обов'язки та відігравали важливу роль у культурному і соціальному служінні церкви.

На сьогодні встановлено імена чотирьох дияконів церкви Олександра Невського, в обов'язки яких входило співслужіння єпископам і пресвітерам у здійсненні богослужінь. Одним із

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 28

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 29-29 зв.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 41, 44

перших був **Данило Стапішевський** (1820–1832)¹. Ще одним дияконом у період від 22 січня 1838 року² до 1863 року³ був **Акім Севастьянов**. За вірну службу 22 січня 1852 року попечитель Одеського навчального округу у вигляді надбавки до жалування призначив видати йому 60 рублів сріблом⁴.

У 1863 році дияконом було призначено **Федора Івановича Крохмаленка**⁵. Слід відмітити його понад сорокалітню службу – 1863–1906⁶, коли ніс службу диякона ще від часів ліцейської церкви – 1863 року⁷. Він отримав освіту в Одеському духовному училищі 26 квітня 1852 року та був призначений послушником в Корсунський монастир, а 3 травня 1853 року переведений до Бахчисарайського скиту. З 3 жовтня 1858 року був псаломщиком Хрестової церкви Архієрейського дому. У період від 24 травня 1859 до 18 травня 1862 років перебував у Санкт-Петербурзі у свиті Високопреосвященного Дмитрія, архієпископа Херсонського і Одеського. 29 вересня 1863 року був висвячений у диякони на вакансію псаломщика церкви Олександра Невського при Рішельєвському ліцеї⁸, де й пропрацював понад сорока років. Наприкінці XIX століття отримав зарплатню у розмірі 450 рублів⁹.

Останнім дияконом університетської церкви став **Євфимій Іванович Агненко**. Його діяльність, як і багатьох співробітників, припала на тяжкі роки початку XX століття – 1906–1920 роки. Заходи, що вживалися Правлінням університету щодо поліпшення економічного становища представників церкви у зв'язку із зростаючою інфляцією в країні не давали позитивного результату. До кінця 1917 року з поглибленням економічної кризи в критичному становищі опинилася більшість співробітників університету. Незважаючи на

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 52 (1834). – Арк. 2-5.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 168 (1849). – Арк. 48-49.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 9 (1863). – Арк. 1.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 4 (1852). – Арк. 6-7 зв.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 9 (1863). – Арк. 1.

⁶ Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Типография Е. И. Фесенко, 1906. – С. 43.

⁷ Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстр-орд. профессора *А. И. Маркевича* и академические списки. – Одесса: Экономическая типография, 1890. – С. 173.

⁸ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 2а. – Спр. 577. – Арк. 165 зв. – 165а зв.

⁹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1888). – Арк. 1; Спр. 15 (1890). – Арк. 1.

це, 21 жовтня 1917 року Правління університету знайшло можливість задовольнити прохання диякона Є. І. Агненко про видачу йому грошової допомоги на лікування у розмірі 100 рублів¹.

Як і у випадку з позаштатними настоятелями така ж сама ситуація траплялася й з дияконами. Наприклад, 1917 року обов'язки диякона в університетській церкві виконували протодиякон і диякон Одеського Кафедрального собору Сергій Богдановський і Микола Онищенко².

В університетській церкві також існувала посада паламаря – служителя православної церкви, який дзвонив у дзвони, співав на криласі та допомагав при богослужінні. З перших років відкриття та впродовж довгого часу серед причту церкви не було більш одного дячка³. Від 1818 до 1853 років (з перервою) обов'язки паламаря виконував **Афанасій Спанопуло**⁴. На посаді паламаря також був **Матвій Куницький**. Із всього терміну його діяльності вдалося встановити, що він звільнився у січні 1831 року⁵. З 1 вересня 1852 до 1853 років паламарем був унтер-офіцер, служитель ліцею **Кульпіт**⁶. 18 травня 1853 року Правління ліцею звернулося до попечителя Одеського навчального округу з проханням сплачувати йому жалування. На це 7 липня 1853 року отримав дозвіл у розмірі 2 рублів сріблом⁷. Паралельно з цим **Афанасій Спанопуло** звернувся з проханням поновити його на цій посаді. Виходячи з того, що останній працював паламарем довгий час не отримуючи за це платні, 22 червня 1853 року попечитель Одеського навчального округу вирішив саме його призначити на цю посаду, з чим 20 липня 1853 року погодилося й Правління ліцею⁸. Такий підхід у виборі кадрів можна вважати як мінімум цинічним.

Особливе місце серед представників причту займав церковний староста, який був повіреним приходу, що обирався для спільного

¹ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 12. – Спр. 112. – Арк. 16.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1166. – Арк. 7 зв. – 9.

³ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 46 (1838). – Арк. 2.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 14 (1853). – Арк. 34-35.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 10 (1831). – Арк. 1-2.

⁶ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 14 (1853). – Арк. 24, 36.

⁷ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 14 (1853). – Арк. 24, 36.

⁸ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 14 (1853). – Арк. 34-35 зв.

з причтом придбання, зберігання та використання церковних грошей, різного церковного майна, під наглядом і керівництвом благочинного та єпархіального начальства, архієпископа Херсонського і Одеського¹. Через матеріальну відповідальність староста обирався прихожанами на 3 роки за згодою причта та затверджувався на посаді єпархіальним архієреєм. В якості приклада приведемо ситуацію із обранням на посаду старости А. Г. Григор'єва. 22 жовтня 1890 року настоятель, протоієрей В. М. Войтковський через відсутність при церкві старости направив рапорт до Правління Новоросійського університету про обрання на цю посаду А. Г. Григор'єва². 23 жовтня 1890 року після заслуханого клопотання В. М. Войтківського про обрання на посаду старости підполковника А. Г. Григор'єва чотирма присутніми членами він був обраний в старости³. Але новобраний староста не міг відразу приступити до виконання своїх обов'язків без дозволу з боку свого керівництва. Тому А. Г. Григор'єв у листі від 22 листопада 1890 року до Правління Новоросійського університету просив дати йому час на клопотання перед військовим начальством дозволу на заняття посади старости. Згодом, отримавши позитивну відповідь від воєнного міністра, він повідомив Правління університету про свою згоду виконувати обов'язки старости⁴. Після цього на засіданні Правління університету 27 листопада 1890 року слухали заяву А. Г. Григор'єва, що відповідно до пропозиції зробленої йому настоятелем В. М. Войтковським і ректором І. С. Некрасовим та після отриманого дозволу міністра народної освіти заявив про свою згоду прийняти посаду церковного старости при церкві⁵. Але на цьому процедура обрання не завершилася. 29 листопада 1890 року вже керівництво Новоросійського університету просило архієпископа Херсонського и Одеського Никанора про затвердження А. Г. Григор'єва на посаді старости⁶. Отже, процедура обрання старости пройшла засідання у трьох відомствах (єпархія, міністерство народної освіти, військове міністерство)

¹ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 38.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 37.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 43.

⁵ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 41.

⁶ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1890). – Арк. 42.

і на чотирьох рівнях (церква, Правління університету, єпархія, міністерство народної освіти) та тривала понад місяць.

Старости церкви Олександра Невського переважно обиралися зі сторонніх осіб ліцею/університету, головним чином із середовища багатого одеського купецтва. Церковними старостами у різні часи були одеський купець **Афанасій Спанопуло** (1818–1838)¹, який був рекомендований Преосвященним Філаретом, митрополитом Московським і Коломенським. Зі слів архімандрита Порфирія вказаних у записці до Правління ліцею від 16 лютого 1838 року, за весь час він виконував обов'язки, починаючи від ктитора до останнього церковного служителя². У 1839–1845 роках старостою був **Микола Никифорович Мурзакевич**³ (1806–1883)⁴. Син священика, виховувався в Смоленській духовній семінарії та Московському університеті на морально-політичному відділенні. Знаний професор добре проявив себе і як господарник. Саме за часів його староства була перекрита залізом церковна глава, встановлено новий дерев'яний хрест та в цілому переоблаштована церква⁵. Інспектор ліцею **Григорій Іванович Соколов**⁶ займав пост старости у 1845–1849 роках⁷.

У наступні роки у різні часи старостами церкви були одеський купець **Феодор Портнов** (1859⁸–1866), помічник проректора Новоросійського університету **Д. І. Логинов** (1866–1876), одеський купець **Папа Криона Нікола** (1878–1885)⁹, генерал-майор **Аполлон Гаврилович Григор'єв**¹⁰ (1890–1903), капітан артилерії

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 46 (1838). – Арк. 1.

² ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 46 (1838). – Арк. 2.

³ Див.: *Хмарський В. М.* Мурзакевич Микола Никифорович // *Одеські історики*. Енциклопедичне видання. Том 1 (початок XIX – середина XX ст.). – Одеса: Друкарський дім, 2009. – С. 252-257 та ін.

⁴ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 50 (1840). – Арк. 1; Спр. 64 (1840). – Арк. 1, 3, 11; Спр. 15 (1841). – Арк. 2, 11, 15; Спр. 17 (1844). – Арк. 6, 39, 45, 69; Спр. 39 (1845). – Арк. 6, 18.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 64 (1840). – Арк. 1.

⁶ Исторический обзор сорокалетия Ришельевского лицея, с 1817 по 1857 год / Составлен инспектором лицея *Иосифом Михневичем*. – Одесса: Типография Л. Нитче, 1857. – С. 66.

⁷ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 2. – Спр. 121 (1849). – Арк. 16.

⁸ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 3. – Спр. 63 (1859). – Арк. 1-3.

⁹ Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета. Историческая записка экстр-орд. профессора *А. И. Маркевича* и академические списки. – Одесса: Экономическая типография, 1890. – С. 173.

¹⁰ Див.: *Страницы военного некрополя старой Одессы: биографический справочник / Составил И. В. Дивный*. – К., 1996. – С. 53-54.

І. Г. Бутович (1914), підполковник у відставці **Петро Олексійович Казарінов**, член міської управи, статський радник **Павло Сергійович Аркудинський** (1914)¹, ординарний професор Новоросійського університету **Сергій Григорович Вілінський**² (1916), поміщик Подільської губернії **Микола Георгійович Крупенський** (1916–1917)³, асистент Новоросійського університету **Микола Миколайович Акимович** (1917), генерал-майор, князь **Дмитро Георгійович Маврокордато** (1917)⁴.

Серед всіх старост церкви хочемо відмітити постать вченого широкого профілю – С. Г. Вілінського, який багато підготував праць на церковно-історичну тематику, особливо цікавлячись письмовими пам'ятками. На відміну від багатьох своїх колег з Новоросійського університету він був по-справжньому церковною людиною і ніколи цього не приховував.

Більшість православних церков, для виконання богослужбового співу, завжди мали особливих півчих. Не виключенням стала й церква святого Олександра Невського. У 1825–1828 роках вихованців ліцею церковному співу вчив **Павло Самсонов**⁵. З 14 червня 1828 року до 1830 року регентом вокальної музики був **Артемій Михайлович Космін**⁶. У 1831–1836 роках вчителем піснеспівів був канцелярист, колезький регістратор **Дементій Терентьєв**⁷. У ліцейські часи навчання церковному співу відбувалося не на високому рівні з різних об'єктивних причин – відсутність нот, музичних інструментів⁸ тощо. Проблемним питанням залишалась сплата регентам жалування за проведення навчання. Так сталося з Павлом Самсоновим, якому після уходу Йосифа Гейнлета було відмовлено в обіцяній платні у розмірі 550 рублів. Ця справа отримала гучного розголосу, а до її вирішення втрутилося міністерство народної

¹ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

² Див.: *Александров О. В., Іванова О. А.* Вілінський Сергій Григорович // Професори Одеського (Новоросійського) університету. – Одеса, 2005. – Т. 2. – С. 255-256 та ін.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1916). – Арк. 10, 17-18.

⁴ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1917). – Арк. 1, 5, 16, 19.

⁵ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 80 (1825). – Арк. 17; 10 (1831). – Арк. 3.

⁶ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 26 (1830). – Арк. 3-5; 10 (1831). – Арк. 6-6 зв., 9, 23.

⁷ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 10 (1831). – Арк. 12-13; Спр. 47 (1836). – Арк. 2.

⁸ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 10 (1831). – Арк. 14, 27; Спр. 47 (1836). – Арк. 4-5.

освіти, після чого регенту сплатили тільки 150 рублів¹.

У подальші роки регентами були **Макавейський, А. Александров** (1892)², **М. В. Курінний** (1914–1916)³. За часів університетської церкви витрати на хор і регента завжди були більш ніж скромними, так що співали півчі, швидше з любові до співу⁴. Особливо ці якості півчих проявилися в період складного економічного становища часів Першої світової війни. Так, 16 лютого 1916 року виконуючий обов'язки старости С. Г. Вілінський у доповідній записці на ім'я ректора Д. П. Кишенського просив дозволу на збільшення утримання регенту М. В. Курінному з 35 до 50 рублів⁵. І тільки в грудні 1916 року Правління університету прийняло рішення, що «...в виду возрастающей дороговизны предметов первой необходимости и весьма тяжелого положения певчих университетского хора, внести в смету 1917 г. сумму ... на процентную добавку получаемому хором содержания из специальных средств университета»⁶.

Таким чином, причт церкви святого Олександра Невського Новоросійського університету утворився за належним для неї штатом, який складався духовною консисторією і єпископом на прохання приходу і при неодмінній наявності достатніх коштів утримання для всіх членів причту. У різні періоди існування церкви, як в лицейські, так і в університетські часи, фінансування всіх представників причту було нестабільним, що часто призводило до вирішення цієї проблеми за межами університету та міста. Штат причту не завжди був у повному складі, через що окремі посади впродовж довгого часу залишалися вакантними. У цілому, не зважаючи на деякі проблеми у формуванні штату причту, богослужіння у церкві проводилися регулярно, що сприяло зростанню загальної кількості мирян та підвищенню її авторитету серед інших православних культових споруд Одеси.

¹ ДАОО. – Ф. 44. – Оп. 1. – Спр. 80 (1825). – Арк. 36-38, 46-47, 49-50.

² ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 8. – Спр. 15 (1892). – Арк. 10, 42.

³ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1917). – Арк. 23.

⁴ Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета... – С. 173.

⁵ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1916). – Арк. 3.

⁶ ДАОО. – Ф. 45. – Оп. 10. – Спр. 12 (1916). – Арк. 25-26.

*Розділ 3***МЕТРИЧНІ КНИГИ ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО**

*Так говорит Господь:
горе пастырям, которые пасли себя самих!
Не стадо ли должны пасты пастыри!
(Иезекииль, гл. 34, 2)*

Основні події в житті людини, які підлягають обов'язковій реєстрації, отримують відображення в актах цивільного стану та мають юридичне оформлення. Народження і смерть, укладання й розірвання шлюбу, усиновлення й удочеріння, встановлення батьківства, зміна імені, по батькові та прізвища завжди документуються, тобто супроводжуються записами щодо цих подій. Тільки після державної реєстрації у відповідних документах всі названі акти вважаються визнаними на законодавчому рівні та отримують офіційне підтвердження основних фактів життєдіяльності людини.

Історія документування процесів цивільного стану налічує кілька століть. Процес оформлення даного виду документів розвивався відповідно до особливостей кожної історичної епохи та був обумовлений специфікою нормативно-правового регулювання цієї діяльності в рамках чинного законодавства того чи іншого державного утворення, а також організаційною структурою установ, уповноважених здійснювати реєстрацію актів цивільного стану.

Система документознавства, що пов'язана з актами цивільного стану на теренах України в дорадянський період, відрізнялася різноманіттям видів і типів документів. У більшості випадків це була церковна документація, яка велася при проведенні релігійних обрядів хрещення, вінчання, відспівування і поховання. Особлива роль належала метричним книгам¹, які були достовірними джерелами відомостей щодо населення волостей, повітів і міст, народжуваності, шлюбності, смертності та соціаль-

¹ Церковна документація також була представлена сповідними відомостями, книгами шлюбних обшуків та дозволами на вступ у шлюб, виписками з метричних книг, звітними документами у вигляді статистичних зведень, зроблених на підставі метричних книг тощо.

ної структури на їх території. Завдяки цим книгам здійснювалися облікова (демографічна), правова, соціальна та інші функції.

Історичний досвід документування актів цивільного стану дозволив сформуватися сучасній системі реєстрації подібного роду документів, розвиватися з урахуванням наступності, але не ідентичності. У минулому залишилися ті норми і правила, які не були затребувані суспільством, але частково відновлюються і використовуються в діяльності нинішніх церковних установ та мають, у першу чергу, ознаку підтвердження проведення релігійного обряду, а не юридичного документу.

На сучасному етапі, в контексті звернення суспільної уваги до історичного минулого, посилилася необхідність залучення до наукового обігу нових джерел, у тому числі й матеріалів церковної реєстрації актів стану, що мають значний, не розкритий у повному обсязі, інформаційний потенціал. У зв'язку з цим виникає необхідність узагальнення досвіду вивчення метричних книг, оцінки ефективності наявних методик при розкритті інформативних можливостей метрик, а також встановлення їх місця у комплексі джерел щодо дослідження різних аспектів історії на теренах України у другій половині XIX – на початку XX століття.

Особливості документування зазначеного періоду були обумовлені нормативними записами, в рамках яких і вироблялося складання та оформлення кожного виду документа. На формуванні системи документознавства того часу відбивалися процеси поступального розвитку суспільства, реформування державного апарату, змін законодавства тощо. Впливали і загальні тенденції в розвитку системи документації. Саме тому складанню та оформленню документів цивільного стану, їх підтвердженню надавалося вагоме юридичне значення.

Метричні книги є єдиним всестановим документом, що відображає рух населення на теренах України в дорадянській період. Дослідження метричних книг як історичного джерела є важливою і маловивченою проблемою джерелознавства. Тому *мета дослідження* полягає у комплексному аналізі метричних книг та вияв-

ленні їх інформаційного потенціалу для розкриття різних питань історії України у зазначений період. В контексті вивчення історії виникнення та існування метричних книг, основними аспектами дослідження стали: роль метрик в системі інформаційно-документальної комунікації глобального простору, виявлення їх інформаційного потенціалу як історичного джерела для статистичних, джерелознавчих, правознавчих, соціологічних, історичних, демографічних, краєзнавчих, генеалогічних та інших досліджень.

3.1. Метричні книги в історіографічному просторі

Вивчення метричних книг як одного з видів документів через призму історичного джерела для різних сфер життєдіяльності людини є важливою і маловивченою проблемою, яка у комплексному викладі не отримала широкого висвітлення у науковій літературі. Всю існуючу історіографію щодо дослідження метричних книг у різних аспектах, контекстах і вимірах, умовно можна розділити на три фази: імперську, радянську, сучасну.

За імперських часів для дослідників метричні книги були водночас офіційним діючим документом та історичним джерелом. До них на той час переважало ставлення як до документів із поточною інформацією. У зв'язку з цим дослідники аналізували можливості покращення чинної реєстрації, розробляли методи щодо їх статистичної обробки як діючого джерела, визначали юридичне значення метричних книг тощо¹.

Перша спроба проведення джерелознавчого дослідження метричних книг була проведена одним з провідних статистів і економістів XIX століття Д. П. Журавським. Він відносив метричні книги до джерел нестатистичної спрямованості, підкреслював відомчий характер ведення записів та виділяв низку причин, які формують у дослідників ставлення до метричних книг як до відносно досто-

¹ Васик О. В. Історіографія вивчення метричних книг // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк, 2008. – № 3-4 (39/40). – С. 23.

вірного джерела¹. Київські дослідники Т. О. Маковецький і О. Новицький розглядали метричні книги через призму питань демографічних процесів, зокрема займалися складанням «таблиць смертності та народжуваності»². Уперше за імперських часів значний матеріал з історії метричних книг у контексті документування актів цивільного стану підготував і проаналізував обер-секретар Святішого Синоду С. П. Григоровський³. Л. П. Новіков розглядав метричні книги з точки зору формування юридичних норм та їх оформлення, а також питання ведення і зберігання метрик та їх застосування у повсякденному житті⁴. Імперсько-радянський демограф-статист С. О. Новосельський виділив основні недоліки церковної реєстрації актів стану, із них були: фіксація культової, а не демографічної події, занесення до списків новонароджених осіб, хрещених у дорослому віці, відсутність у метричних книгах інформації про мертвонароджених, немовлят, які померли до хрещення, самогубців, непідготовленість духівництва до статистичної роботи⁵. Таким чином, за імперських часів з'явилися перші дослідження, засновані на матеріалах метричних книг, в яких дослідники, серед яких більшість авторів були священнослужителями або

¹ Журавский Д. П. Об источниках и употреблении статистических сведений. – К.: Тип. И. Вальнера, 1846. – С. 132-144.

² Таблицы смертности и рождаемости киевского населения, составленные по метрическим книгам за (1880–1887 гг. Год 1–8). Ежемесячно. (Год 1. 1880) // Известия Киевской городской думы. – 1880. – № 9–10; 1881. – № 1, 3. (Годы 2–4. 1881–1883) // Приложение к Протоколам Общества киевских врачей за 1881, 1882, 1883. (Год 5. 1884) // Известия Киевской городской думы. – 1884. – № 7–12. (Год 6. 1885) // Известия Киевской городской думы. – 1885. – № 9–12; 1886. – № 1. (Год 7. 1886) // Известия Киевской городской думы. – 1887. – № 5–6. (Год 8. 1887) // Известия Киевской городской думы. – 1887. – № 8; 1888. – № 1. За рр. 1880–1885 «Таблицы» складені Т. Е. Маковецьким, за рр. 1886–1887 – О. Новицьким. Див.: Історія міста Києва з найдавніших часів до 2000 року: Наук.-допом. бібліогр. покажч. у виданнях XVII ст. – 2000 р.: Т. II, Кн. 10. – К.: Інститут історії АН України. – 2010. – С. 9.

³ Григоровский С. О браке и разводе, о детях внебрачных, узаконении и усыновлении и о метрических документах. Сборник церковных и гражданских законов с дополнениями и разъяснениями на основании циркулярных указов и сепаратных определений святейшего синода, с отдельной статьей о родстве и свойстве и с приложением графической таблицы степеней свойства. – 12-е изд. – СПб.: Синод. тип., 1912. – 328 с.

⁴ Метрики (общие акты состояний) у православных (по ведомствам епархиальному и военнo-духовному), инославных, старобрядцев, сектантов, евреев, караимов и магометан: Акты гражд. состояния в Царстве Польском: Сб. законоположений, церк. правил, распоряжений, разъяснений и указаний... / Сост. Л. П. Новиков. – СПб: Типография А. С. Суворина, 1907. – 294 с.

⁵ Див.: Новосельский С. А. Смертность и продолжительность жизни в России. – Петроград: типография Министерства внутренних дел, 1916. – 208 с.

чиновниками, а не науковцями, почали розглядати питання історії появи метричного обліку, порядок реєстрації цивільного стану, законності метричних записів та зробили спроби оцінити достовірність метрик переважно як статистичного джерела, тобто, в першу чергу, для отримання, як відмітив запорізький дослідник С. Г. Гузенков, формалізованих даних¹.

У радянський період цьому питанню науковці почали приділяти увагу в період 1970–80-х років. Ігнорування дослідниками метричних книг як об'єкту дослідження в 1920–60-ті роки, у першу чергу, було пов'язано з ідеологічною заангажованістю їх суті, так як метрики, відповідно до більшовицької/комуністичної ідеології вважалися надбанням «буржуазного» минулого, ставлення до якого радянських вчених у різні часи коливалося в діапазоні від радикально-критичних до нігілістичних поглядів. Під час другої історіографічної фази одним з перших дані метричних книг почав використовувати естонський історик-демограф Х. Е. Паллі, який репрезентував їх інформаційний потенціал для відновлення історії естонських сімей². Про чисельність і потенціал метричних книг, та їх невикористання у наукових дослідженнях писав історик-архівіст, начальник відділу науково-дослідної роботи Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР – А. В. Єлпатьєвський³. Важливою тезою його ґрунтовної праці стало наголошення на тому, що метрики є однією із стійких документальних систем із суспільно-правовим значенням і закріпленням в них станової приналежності. На важливість введення метричних книг у науковий простір, історію формування метричного обліку в Російській імперії, до складу якої входила значна частина українських земель та певні недоліки їх змісту звернув увагу фахівець у галузі історичної демографії В. М. Кабузан⁴. Історик-

¹ *Гузенков С. Г.* Метричні книги як джерело з історичної демографії Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2005. – С. 6.

² *Палли Х. Э.* Система идентификации эстонских семей XVII–XVIII в. // Проблемы исторической демографии СССР. – Таллинн, 1977. – С. 158-175.

³ *Елпатьевский А. В.* К истории документирования актов гражданского состояния в России и СССР (с XVIII в. по настоящее время) // Актовое источниковедение. – М.: Наука, 1979. – С. 55-84.

⁴ Див.: *Кабузан В. М.* Изменения в размещении населения России в XVIII – первой половине XIX в. (по материалам ревизий). – М.: Наука, 1971. – 192 с.; *Кабузан В. М.* Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половине XIX века (1719–1858 гг.). – М.: Наука, 1976. – 308 с. та ін.

кліометрист Б. М. Миронов популяризував і використав математичні методи у вивченні статистичних даних метричних книг¹. Вивченням історії народонаселення за різними видами документів церковного обліку проводила новосибірська дослідниця українського походження Н. А. Миненко. При порівнянні ревізій і метричних книг, вона виявила розбіжності між ними і відзначила постійний недооблік населення церквою, а також встановила низку фактів, які сприяли цьому: недотримання священиками термінів подачі метрик у вищі інстанції, спотворення імен парафіян і сіл, велика кількість старообрядців, відсутність достатньої кількості священнослужителів, брак коштів у прихожан і можливість заплатити за хрещення, вінчання чи відспівування тощо², чим продемонструвала критичний підхід до вивчення цих видів історичних джерел. Незважаючи на це, дослідники продовжували використовувати у своїх працях масові джерела церковного обліку населення. Всі дослідники радянського часу, попри властиві метричним книгам недоліки, не відмовлялися від використання їх як одного з видів джерел для наукових досліджень, а навпаки відзначали їх своєрідність та історичне значення, але переважно розглядали метрики як історичне джерело для статистичних та історично-демографічних досліджень³, майже не звертаючи увагу на цінність їх інформативності для інших напрямів студіювання.

В останні п'ять років ХХ сторіччя увага дослідників пострадянського простору до цінної інформативності масових джерел церковного обліку, у тому числі й метричних книг, активно посилилася, що призвело до появи великої кількості наукових праць та написання і захисту дисертаційних досліджень. У деякій мірі, в чому повністю підтримуємо російську дослідницю М. В. Віннік⁴, це безумовно пов'язано з накопиченим досвідом

¹ *Миронов Б. Н.* Метрические ведомости XVIII–XIX вв. – важнейший источник по исторической демографии России // *Источниковедение отечественной истории.* – М., 1982. – С. 100–117.

² Див.: *Миненко Н. А.* Массовые источники по демографии крестьянского двора XVIII – первой половины XIX вв. // *Источниковедение и археография Сибири.* – Новосибирск, 1977. – С. 41–58.

³ *Гузенков С. Г.* Метричні книги як джерело з історичної демографії Південної України другої половини XIX – початку ХХ ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2005. – С. 7.

⁴ *Віннік М. В.* Метрические книги как источник по истории населения России [Электронный ресурс] // *Демоскоп Weekly.* – 2012. – № 535–536. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2012/0535/analit012.php>

та досягненнями науковців західних країн. Проте, на нашу думку, важливим аспектом є активізація проведення з незаангажованих позицій досліджень різних аспектів дорадянського періоду, на більшість з яких було накладено табу. Важливою відмінністю сучасної фази вивчення і використання метричних книг як історичного джерела стало залучення їх інформативності щодо проведення досліджень в контексті локальних та персоніфікованих історій, насамперед пов'язаних з увагою дослідників до нового комплексу знань – регіонології (регіоналістики, регіонознавства), яка постала як «міждисциплінарна наукова і просвітницька діяльність», межує «з історичною наукою, теорією та історією культури, культурологією та низкою соціальних наук»¹ та сприяє вивченню локального на тлі загальноісторичного й загальнокультурного². Тому за останні два десятиріччя російські³

¹ Див.: *Попова Т. Н.* Проблемы категориального аппарата историко-региональных исследований в современной российской историографии // Записки історичного факультету. – Одеса, 2001. – Вип. 11. – С. 26; *Попова Т. Н.* Историографический процесс в региональном измерении: подходы и понятия // Історико-географічні дослідження в Україні. – Число 7. – 2004. – С. 293; *Попова Т.* К анализу региональной историографии: институционный поход // Регіональна історія України. – Вип. 1. – 2007. – С. 47-66 та ін.

² Див.: *Колесник І. І.* «Регіональне» як чинник формування української національної історіографії // Записки історичного факультету. – Вип. 1. – Одеса, 1995. – С. 66.

³ *Антонов Д. Н., Антонова И. А.* Метрические книги: время собирать камни // Отечественные архивы. – 1996. – № 4. – С. 15-28; № 5. – С. 29-42; *Антонов Д. Н., Антонова И. А.* Метрические книги: система защиты от фальсификации // Делопроизводство. – 1999. – № 1. – С. 67-72; *Конькова А. Ю.* Законодательство Российской империи о составлении и оформлении метрических книг // Государство и право. – 2000. – № 11. – С. 81-88; *Князева Е. Е.* Метрические книги Санкт-Петербургского консисториального округа как источник по истории лютеранского населения Российской империи XVIII – нач. XX вв.: Дис. на ... канд. ист. наук. – Санкт-Петербург, 2004. – 438 л.; *Ларичев А. А.* Метрические книги соборов и церквей Самарской губернии второй половины XIX – начала XX вв. как исторический источник // Восьмье Иоанновские чтения: Сборник научных трудов. – Самара, 2004. – С. 80-84; *Исаченкова А. И.* Документирование процесса бракосочетания в дореволюционной России // Делопроизводство. – 2005. – № 3. – С. 88-101; *Антонов Д., Антонова И.* Метрические книги России XVIII – начала XX в. – М., 2006. – 385 с.; *Исаченкова А. И.* Метрические книги как источники актовых записей в дореволюционной России (на примере Пермской губернии) // Архивы в региональном информационном пространстве. – Пермь, 2006. – С. 65-74; *Маркова М. А.* Первичные документы по учету населения Санкт-Петербургской губернии XVIII – первой половине XIX вв. как исторический источник: метрические книги, исповедные росписи, ревизские сказки: Дис. ... канд. ист. наук. – М., 2006. – 183 л.; *Исаченкова А. И.* История документирования актов гражданского состояния в дореволюционной России: учеб. пособие: изд. 2-е, доп. и перераб. – Пермь, 2006. – 168 с.; *Винник М. В.* Метрические книги как источник для изучения сословно-профессиональной структуры населения г. Барнаул в последней трети XIX в. // Проблемы народонаселения в зеркале истории: Шестые Валентеевские чтения: Том 2. – М., 2010. – С. 80-87; *Винник М. В.* Сезонность демографических процессов (на примере метрических книг Покровского прихода г. Барнаул, 1877–1886 гг.) // Демографические аспекты социально-экономического развития. Вип. 22. – М., 2012. – С. 251-267 та ін.

та українські¹ вчені почали активно розглядати цю проблему з урахуванням введення в науковий обіг нових методів дослідження і обробки джерел. На сучасному етапі ґрунтовний історіографічний аналіз дослідження метричних книг було проведено мариупольською² і московською³ дослідницями, відповідно О. В. Васик і М. В. Вінник. Таким чином, вище згадані напрацювання вчених дозволяють розглянути загальні та відмінні моменти в дослідженнях матеріалів метричних книг. Основна увага дослідників приділялася питанням статистики, демографії та історії населення в різні історичні періоди, через призму яких намагалися знайти пояснення сучасним процесам.

Залучення до наукового обігу нових документів, у тому числі й матеріалів церковної реєстрації актів стану, що мають зна-

¹ Греки Одеси. Іменний покажчик по метричним книгам Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви. – Ч. 1: 1800–1831 рр. – Одеса, 2000. – 364 с.; *Льман І.* Метричні книги як джерело з церковного устрою Південної України другої половини XVIII – першої половини XIX ст. // Наукові записки. – К., 2001. – Т. 7. – С. 197-211; *Терещук Н.* Метрические книги – источноковедческая база по изучению православных греков г. Севастополя (по материалам Государственного архива г. Севастополя) // Культурные памятники в мировой культуре: Археологический, исторический и философский аспекты. – Севастополь, 2004. – С. 164-171; *Гузенков С. Г.* Метричні книги як джерело з історичної демографії Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2005. – 20 с.; *Набока О.* Метрические книги фонда Херсонской духовной консистории // Одеські архіви: Інформаційний бюлетень Державного архіву Одеської області. – 2007. – № 1. – С. 67-69; *Пивовар А. В., Ковтун М. В.* Метричні книги Одеського архіву – це роман про людські долі // Одеські архіви: Інформаційний бюлетень Державного архіву Одеської області. – 2007. – № 3. – С. 71-73; Зведений каталог метричних книг, що зберігаються в державних архівах: міжархівний довідник: Т. 1-8. – К., 2009-2013; *Васик О. В.* Використання інформації метричних книг для генеалогічного пошуку (за матеріалами державного архіву Донецької області) // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк, 2010. – № 1-2 (43/44). – С. 80-86; *Желясков С., Левченко В.* Метричні книги Олександрівської церкви Імператорського Новоросійського університету як історичне джерело: статистичне, джерелознавче та історично-демографічне дослідження // Записки історичного факультету. – Одеса, 2010. – Вип. 21. – С. 212-219; *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метрические книги Александровской церкви Императорского Новоросийского университета как источник биографических исследований его профессорско-преподавательского состава // Південний захід. Одесика. Історико-красназнавчий науковий альманах. – Вип. 11. – Одеса, 2011. – С. 22-34; Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Вип. 1. 1797–1939. – Одеса, 2011. – 424 с.; *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метричні книги Олександрівської церкви Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) як джерело для історичних, статистичних, джерелознавчих, демографічних, красназнавчих та генеалогічних досліджень // Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Вип. 1. 1797–1939. – Одеса, 2011. – С. 91-97; *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метричні книги в системі інформаційно-документальної комунікації (за матеріалами Державного архіву Одеської області) // Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві. – К., 2013. – С. 12-14 та ін.

² Див.: *Васик О. В.* Історіографія вивчення метричних книг // Історичні і політологічні дослідження. – Донецьк, 2008. – № 3-4 (39/40). – С. 23-28.

³ Див.: *Винник М. В.* Метрические книги как источник по истории населения России [Электронный ресурс] // Демоскоп Weekly. – 2012. – № 535-536. URL: <http://www.demoscope.ru/weekly/2012/0535/analit012.php>

чний, не розкритий у повному обсязі, інформаційний потенціал є одним із завдань вчених на сучасному етапі. Отже, актуальним питанням виступає й необхідність узагальнення досвіду вивчення метрик, оцінки ефективності наявних методик при розкритті їх інформативно-документальних можливостей.

У цьому плані помітне значення мають досягнення російських дослідників Д. М. Антонова та І. А. Антонової, які розділили зміст метричних книг на дві складові: статистичну і номінативну¹. За їх судженням у статистичній частині можна виявити кількість демографічних подій за рік або певний період в окремій губернії, порівняти число народжень і смертей, дізнатися про кількість православного населення та іншу статистичну інформацію. Номінативна частина становить більш цінну інформацію для дослідників. Крім імені та прізвища людини, з якою відбувалася та чи інша подія, можна дізнатися інформацію про віросповідання, місце походження і проживання, соціальний статус, рід занять тощо. Подібну інформацію можна отримати і про родичів основного суб'єкта запису в метриці, дані про яких також вносилися у передбачені для цього графи. У третій частині метричних книг «Про померлих» вказувалася причина смерті, що дозволяє дослідникам проаналізувати поширеність певних захворювань на території окремого приходу або населеного пункту, також оцінити ступінь грамотності причта, що робить запис у книзі тощо. У цілому, статистичний і номінативний зміст метричних книг як історичного джерела сприяє деталізованому вивченню різних аспектів історії як на масштабному, так і локальному рівнях. Отже, накопичення попередніми дослідниками знань з питань вивчення історичних і джерелознавчих складових метричних книг дозволяє змістити акценти та зосередити увагу на комплексному дослідженні ролі метрик у реконструкції окремих моментів регіональної історії.

Тому основною метою даного дослідження є вивчення метричних книг Олександрівської церкви Імператорського Новоросійського університету як історичного джерела, виявлення його інформаційного потенціалу для вивчення історії народона-

¹ Див.: Антонов Д. Н., Антонова И. А. Метрические книги России XVIII – начала XX в. – М., 2006. – 385 с.

селення та особливостей формування, розгляд основних демографічних характеристик і дослідження історичних процесів на локальному рівні на теренах України.

3.2. Метричні книги в системі документально-інформаційної комунікації¹

Розвиток системи інформаційно-документальної комунікації, а саме удосконалення використання ретроспективної інформації, на сучасному етапі вважається одним з головних факторів еволюції суспільства. Концепція генези системи інформаційно-документальної комунікації, як однієї з важливих артерій постіндустріального суспільства, заслуговує на ретельне вивчення. На нашу думку, її слід розглядати відповідно до концепції інформаційного суспільства, що є різновидом теорії постіндустріального суспільства, прихильники якої висловлюють тезу, що розвиток інформаційного суспільства є «четвертим» сектором економіки, після сільського господарства, промисловості та сфери послуг².

Оснovoю взаємин інформаційного суспільства, а також усіх соціальних процесів та явищ забезпечує у вузькому значенні документ, а в широкому – система документації, складовою якої виступають метричні книги. Їх вивчення є актуальним питанням, так як вони мають науково-історичне та прикладне значення, оскільки дозволяють детально розглянути тенденції розвитку, причини появи нових видів або різновидів документів, усвідомити функцію документа в державному регулюванні соціальних процесів на теренах України у XIX – на початку XX століть та його роль у житті людини.

Вивчення систем документації, що оформляють життя населення протягом зазначеного хронологічного відрізка, відбувалося на фундаменті історичного методу, з вивченням історично

¹ Деякі аспекти даного розділу висвітлені в статті. Див.: *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метричні книги в системі інформаційно-документальної комунікації (за матеріалами Державного архіву Одеської області) // Інформаційно-документальні комунікації в глобалізованому суспільстві. – К., 2013. – С. 12-14.

² Див.: *Белл Д.* Прихід постіндустріального суспільства // Сучасна зарубіжна соціальна філософія. – К., 1996. – С.194-251 та ін.

сформованих причин і передумов появи документа, складання його формуляра, розвитку системи документації та її трансформації, коректування формуляра або його складової внаслідок зміни історичної обстановки. Метричні записи виконують різні функції та мають важливе значення як документи, що свідчили про права цивільного стану¹. Тому, крім законодавчої та релігійно-культурної, вони несуть джерелознавчу, статистично-демографічну, правову, історичну, соціальну та наукову функції. Однак ведення метричних книг ніколи не виконувало функцію обліку населення для всіх потреб держави, «не виключало проведення переписів населення і створювало можливість перевірки даних одного реєстра даними іншого»². До 1917 року на підставі метричних книг держава вела додатковий статистичний облік населення: визначалася станова приналежність і точний вік, складалися списки призовників, громадянам видавалися різні документи³.

У конкретному розумінні метрична книга (або метрика) – паперовий формуляр, в якому духовенство реєструвало акти цивільного стану прихожан церкви: хрещення (народження), вінчання (шлюб), відспівування/поховання (смерть). На західноукраїнських землях метричні книги з'явилися у XVI столітті, у Наддніпрянщині – в XVII столітті. На сьогодні метрична книга православної церкви села Сихів Львівської області за 1600 рік є найдавнішою в Україні. Повсюдне ведення церковних метричних книг і записів для православного духовенства в Російській імперії було визначено законом від 1722 року, який встановлював обов'язкове ведення записів народжених і померлих, вказував, що саме має записуватися, а також вводив регулярну періодичну статистичну звітність природного руху населення. Проте більш-менш справне ведення метрик, особливо ж подання статистичної звітності, прищепилося дуже нескоро. Тому через два роки після видання закону 1722 року Синод повторив розпорядження щодо ве-

¹ Метрики (общие акты состояний) у православных (по ведомствам епархиальному и военно-духовному), инославных, старобрядцев, сектантов, евреев, караимов и магометан: Акты гражданского состояния в Царстве Польском: Сб. законоположений, церковных правил, распоряжений, разъяснений и указаний... / Сост. Л. П. Новиков. – СПб: Типография А. С. Суворина, 1907. – С. 10.

² Антонов Д. Н., Антонова И. А. Метрические книги: время собирать камни // Отечественные архивы. – 1996. – № 4. – С. 23.

³ Антонов Д. Н., Антонова И. А. Метрические книги: время собирать камни // Отечественные архивы. – 1996. – № 4. – С. 19.

дення метричних книг, долучив їх форму і вимагав надсилати за кожен рік звітні відомості. Суттєвий вплив на розвиток та вдосконалення системи ведення метричних книг зробили чисельні укази Синоду, які вимагали дотримання правил щодо їх ведення¹.

У 1724 році Синодом російської православної церкви було затверджено зразок формуляра метричної книги та видано наказ «О ежегодном доставлении табелей со сведениями о рождавшихся, вступивших в брак и умерших за год», а їх ведення стало обов'язковим для священників не тільки православної церкви, а й для католиків, лютеран, іудеїв, магометан тощо. Для членів протестантських конфесій реєстрація актів цивільного стану здійснювалась повітовими та волосними управліннями. В Російській імперії, до складу якої входило ≈ 90 % етнічних українських земель, метричні книги мали право вести представники духовенства або ж окремих цивільний посадовець – чиновник. За радянської влади, після відокремлення церкви від держави та після масового закриття храмів, у поодиноких випадках ведення метричних книг продовжувалось в неофіційній формі впродовж 1920-х років.

Остаточний порядок ведення православних метрик і сама форма метричних записів на теренах України була встановлена 7 лютого 1838 року, коли указом Синоду «О ведении метрических книг по новым формам» про ревізію щомісяця причтом, була дана нова форма², яка надалі вже не змінювалася. Метрична книга була розрахована на один рік, мала три розділи та велася в трьох екземплярах (виключення складають римо-католицькі та іудейські метрики, де четверта надавалася до губернського правління): перший – робочий або чернетка (вівся під час проведення обрядів, з якого переписувалися дані до двох інших), другий – церковний або парафіяльний (після перевірки благочинного зберігався у храмі), третій – консисторський (іноді складався з декількох книг церков одного повіту або міста). Перші два зберігалися в церкві, а третій в єпархіальному управлінні. Виходячи з назви фонду та структури метрик, які зберігаються

¹ Див.: Васик О. В. Законодавче регулювання метрикації у Російській імперії // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Т. 129. Вип. 116. Історія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 145-149.

² Антонов Д. М., Антонова И. А. Метрические книги: время собирать камни // Отечественные архивы. – 1996. – № 5. – С. 29.

в ДАОО, слід вважати, що це переважно екземпляри консисторії. Раз або два рази на рік метрики перевірялися у консисторії шляхом порівняння текстів двох екземплярів, що й засвідчував підписом благочинний. Усі члени церковного причту, відповідно до законодавства, несли відповідальність за дотримання правил ведення метрик¹. Із закінченням року один чистовий примірник залишався при церкві, а другий надсилався на зберігання до архіву консисторії. Починаючи з 1838 року, записи про народжених, одружених і померлих в православних метриках велися за уніфікованими формами (див. табл. 2).

Обсяг парафіяльної метричної книги найчастіше був близько 200–250 листів. Повну юридичну силу мали документи видані на основі консисторського примірника. Записи в метричній книзі проводилися відразу після проведення обряду, а записи про шлюб звірялися з обшуковими книгами.

Таблиця 2

Форми метричних книг, діючих від 1838 року
«Метрическая книга, данная из _____ духовной консистории
в _____ церковь для записи родившихся,
браком сочетавшихся и умерших, на _____ год

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения	Рукоприкладство свидетелей записи по желанию
Мужского пола	Женского пола	рождения	крещения					

Подпись священника и участвовавших причетников _____

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители	Подпись свидетелей записи по желанию
-------------	--------------	---	-------------	--	--------------	-----------------------	---------------------	--------------------------------------

Подпись священника и участвовавших причетников _____

¹ Гузенков С. Г. Метричні книги як джерело з історичної демографії Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06. – Запоріжжя, 2005. – С. 15.

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение, и где погребены
мужского	женского	смерти	погребения		мужского	женского			

Подпись причта погребавшего _____».

Отже, структура метрик (за виключенням книг рабинату) складалась з трьох частин:

1. «Про народжених» – вказувалася дата народження й хрещення, ім'я народженого або охрещеного, імена та стан батьків, їх віросповідання, імена й стан хрещених, законність або незаконність народження; відмічався факт усиновлення/удочеріння із зазначенням дати події, імен, по батькові та прізвища нових батьків та місця їх проживання; фіксувалося приєднання до православ'я через обряд хрещення представників інших конфесій християнства і віросповідань;

2. «Про одружених» – вказувалися імена, по батькові, прізвища, станова приналежність молодят та їх батьків, вік наречених та дані поручителів, який за рахунком шлюб; за умови розривання шлюбу, вказувалася дата його розірвання та причина; обмовлялася можливість або неможливість подальшого вступу в шлюб;

3. «Про померлих» – ім'я, по батькові, прізвище, вік померлого, дата і причина смерті, відомості про сповідання, дата і місце поховання, станова приналежність померлого.

При записах у всіх трьох частинах обов'язково вказувалися імена настоятеля й диякона, які проводили той чи інший обряд та робили записи у книгах. Матеріали консисторського і парафіяльного діловодства ревізувались благочинним (адміністративно-судова посадова особа православного духовенства, яка здійснювала всебічний нагляд за церквами і духовенством округу)¹. Кожна книга завершується «екстрактом» (з другої половини ХІХ століт-

¹ Энциклопедический словарь / Ф. А. Брокгауз и И. А. Ефрон. – Т. IV. – СПб, 1891. – С. 60-61; Енциклопедія українознавства / Гол. ред. В. Кубійович. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 654.

тя – відомостями) про статистику актових записів за рік з урахуванням статевого та вікового критеріїв їх суб'єктів. Окремо зазначалися особи, що змінювали віросповідання, померли неприродною смертю, вік померлих, позашлюбні діти, близнята та інші виключення.

У 1865 році був виданий закон¹, що діяв до самої революції та встановлював порядок складання й повідомлення губернським статистичним комітетам і особам цивільного відомства статистичних відомостей з церковних книг та актів. Цей порядок, встановлений законом для вилучення відомостей з метричних книг православного віросповідання, за розпорядженням Міністерства внутрішніх справ був поширений і на збирання відомостей зі всіх інших сповідань, а також зроблений обов'язковим і для цивільних осіб та установ, що вели метрики (поліція, волосні правління, міські управи). Згідно з цим порядком, духовенство всіх віросповідань, всі інші особи та установи, які вели записи народжених, померлих і шлюбів, повинні були щороку до 15 лютого наступного року доставляти за встановленими формами зведені цифрові відомості до місцевих статистичних комітетів. Православне парафіяльне духовенство зазвичай представляло статистичні таблиці через своїх благочинних.

На підставі записів у метричних книгах видавалися метричні свідоцтва (виписи). За законом записи у метричних книгах вважалися судовим доказом. При відсутності метричних книг або при сумнівності їх записів за доказ народження приймалися сповідні розписи, родоводи, міські обивательські книги, формулярні списки і ревізькі казки (а також випис з церков, де народився хрещений), додатково він підтверджувався показаннями свідків, присутніх при хрещенні.

Записи актів стану реєструвалися в метричних книгах того дня, коли відбувалося одне з трьох таїнств, у хронологічному порядку, відповідно до обрядових подій, що відбувалися впродовж року. Записи проводилися представником причту та засвідчувалися підписами священнослужителів храму, що виконували обряд і свідками (за бажанням), які брали участь у проведенні

¹ Собранія узаконеній и распоряженій правительства, издаваемыя при Правительствующем Сенате. – СПб., 1866. – С. 141.

обряду (крім записів про померлих). Тому метричні книги є важливим і значущим історичним джерелом, яке є єдиним всестановим документом відповідно до законодавства Російської імперії – «Законы о состояниях»¹, що фіксує в хронологічній послідовності акти цивільного стану, і одним з основних, і чи не найбільш достовірних для досліджень у різних галузях наукового простору.

У багатьох випадках замість станової приналежності суб'єктів метричних записів (батьки, подружжя, хрещені, поручителі, померлі) вказувалася посада, назва установи та чин осіб, що знаходились на державній службі (військові й цивільні) та навчались або закінчили навчальний заклад. У цьому випадку стає можливим встановити професію, місце роботи, чин батька дитини, народженої або померлої, нареченого й нареченої. Крім відображення найважливіших демографічних і біографічних фактів, записи книг, вказуючи хрещених при хрещенні й поручителів при вінчанні, можуть допомогти дослідникам генеалогії в з'ясуванні оточення батьків хрещених і родин молодят. У деяких випадках лише з одного запису про хрещення, наприклад, дослідник генеалогії відразу може дізнатися імена трьох поколінь (сина, батька, діда).

Підписи у метриках настоятеля й диякона, які здійснювали обряди та засвідчували їх, дають можливість з'ясувати місце та дати діяльності кожного з представників кліру. Наприклад, О. М. Кудрявцев, будучи настоятелем університетської церкви, проводив обряди таїнств не тільки в ній, а також в інших храмах Одеси. Так, 15 квітня 1882 року він провів хрещення в Одеській Успенській церкві разом з дияконом Максимом Гордієнком, а запис про проведення обряду було зроблено в метричній книзі за місцем його настоятельства².

Указом Святішого Синоду від 23 грудня 1889 року підкреслювалося світське та загальнодержавне значення метричних книг «со введением закона о всесословной воинской повинности», оскільки «призыв к исполнению оной совершается на основании так называемых посемейных списков, составляемых

¹ Законы о состояниях. Книга вторая: Об актах состояний / Сост. А. М. Нюренберг. – М., 1894. – С. 255-267, 429-444.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 1 зв. – 2.

и проверяемых по метрическим книгам»¹. Отже, метричні книги протягом свого існування були офіційним документом та мали велике значення для населення, що на законодавчому рівні підтверджується значною увагою до розвитку та вдосконалення їх форми та системи дії. Вони є важливим історичним джерелом, що й визначає актуальність даного комплексного дослідження.

Одночасно з визначенням позитивних рис метричних книг, необхідно зазначити й щодо помилок, невірних трактувань або коментувань фактів записів. Загалом варто звернути увагу на відображення в записах метричних книг соціального статусу всіх суб'єктів культових обрядів. Підтвердженням цього є винесення на перше місце у всіх графах трьох частин, де записувалися дані безпосередніх учасників таїнств із зазначенням чина особи (відповідно до таблицю про ранги), а лише потім вказувалось ім'я, по батькові та прізвище. Звичайно пояснення цього факту лежить на поверхні та є відображенням ментальності та філософії населення Російської імперії (за своєю сутністю була становою державою), серед якого в більшості основним пріоритетом у житті вважалося досягнення кар'єрного зростання, що відмічалось у таблиці про ранги та надавало відповідні привілеї у соціальному просторі².

Формулювання записів у метричних книгах часто були статистично невірними. Наприклад, в метричній книзі Олександр-Невської церкви Новоросійського університету під час підсумкового запису причтом за 1877 рік загальну кількість охрещених було вказано, що всього «народилося чоловічої статі три (3) і жіночої статі три (3), в числі народжених чоловічої статі два приєднаних з євреїв». Хоча двоє вихрестів з іудеїв не можна віднести до народжених цього року так як на час проведення обряду хрещення двом хлопцям євреям було 18 і 16 років³. Отже, при підведенні демографічних підсумків щодо приросту населення за

¹ Григоровский С. О браке и разводе, о детях внебрачных, узаконении и усыновлении и о метрических документах. Сборник церковных и гражданских законов с дополнениями и разъяснениями на основании циркулярных указов и сепаратных определений Святейшего Синода, с отдельной статьей о родстве и свойстве и с приложением графической таблицы степеней свойства. – СПб.: Синод. тип., 1910. – С. 269.

² Дана ситуація неодноразово була описана в художній літературі – «Шинель», «Ревизор» (М. В. Гоголь) та ін.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 105 зв. – 108.

1877 рік у будь-яких масштабах (міста або країни) вже спостерігається помилка на дві людини. З іншого боку, враховуючи освітній рівень священика О. М. Кудрявцева, який проводив ці обряди та засвідчував дані записи у метричній книзі, складно сприйняти думку, що він не відрізняв факт народження дитини від обряду її хрещення або граматично помилився (використані слова «народилося» і «народжених»). Тоді, враховуючи ставлення до іновірців у Російській імперії, особливо обмеженість євреїв у багатьох правах¹, дозволимо собі припущення, що відповідно до домінуючої шовіністичної ідеології за часів царату в православній церкві домінувала тенденція трактування обряду хрещення людини з іншої віри як факт її народження. Ця ситуація набула змін 1882 року, коли рукою того ж священика О. М. Кудрявцева формулювання відносно запису хрещення іновірців мало інший вигляд: «Итого в 1882 году родилось мужского пола три (3) и присоединена в православие одна – всего 4»². Хоча і цей запис не є коректним відносно змісту того, що, виходячи з нього, виникає висновок про загальну кількість народжених 1882 року, а насправді мова йде тільки про охрещених дітей цього року в одній церкві.

Пізніше, ніж для православного віросповідання, в Російській імперії з'явилися закони про ведення метричних книг для інших віросповідань: євангелічно-лютеранської церкви 1764 року (з подальшим 1832 року об'єднавчим Законом), римо-католицької церкви 1826 року, ісламської віри 1828 і 1832 років, іудеїв 1835 року, мусульман Закавказького краю 1872 року. Це, втім, не означає, що раніше метрики серед представників цих релігійних конфесій не велися. Наприклад, 1710 року в Санкт-Петербурзі завели першу метричну книгу хрещених католиків. Обов'язок ведення метричних книг було покладено на духовних осіб різних віросповідань – священиків, настоятелів (у католиків), проповід-

¹ Див.: *Раскин Д. И.* «Еврейский вопрос» в документах высших государственных учреждений Российской империи XIX – начала XX в. // *История евреев в России. Проблемы источниковедения и историографии.* – СПб., 1993. – С. 60-77; *Бэкон Г.* Положение евреев в России после разделов Польши // *Главы из истории и культуры евреев Восточной Европы.* – Тель-Авив, 1995. – С. 248-253; *Гончаров В. В.* Правовое положение еврейского меньшинства в Украине к. XIX – н. XX вв. // *Етнічна історія народів Європи: Національні меншини. Етноархеологія.* – К., 1999. – С. 19-23 та ін.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 2 зв. – 3.

ників (у лютеран), газзанів (у караїмів), імамів (у магометан), рабинів (у євреїв).

Згідно з «Положенням про євреїв» від 1804 року, в обов'язки рабинів входила функція ведення метричних книг у двох примірниках. Один з них зберігався в самій синагозі, інший – в міських установах. Метричні книги іудеїв, що зберігаються в Державному архіві Одеської області, склали фонд рабинату. Записи актів громадянського стану в синагогах велися за приблизно такими ж схемами, як у християн (народження, обряд обрізання, одруження, смерть). Проте в релігії євреїв немає церковної організації, є тільки обрядова сторона, і Талмуд не покладає спеціально ні на кого обов'язків здійснення обрядів, залишаючи право за будь-ким з віруючих здійснювати їх. Це призводило до того, що метричні записи вели не постійно. Часто не проводився метричний запис народження і смерті дівчаток. Над хлопчиками проводився обов'язковий релігійний обряд обрізання, ведення обліку якого був необхідний в силу існуючих законів про військову повинність та постійно перевірявся. Для іудеїв існував щомісячний і річний контроль духовних правліль та річний – міських дум, під час яких звірялися метричні записи. За яким принципом вибиралося місце запису в метричній книзі на сьогодні не встановлено. Єврейські метричні книги велися на двох мовах: на лівій сторінці розвороту текст російською, на правій – той же текст дублювався на івриті або ідиш. Роки за єврейським літочисленням вказуються в обох варіантах, в єврейському тексті періодично зустрічаються вказівки на дати християнського календаря. Деякі записи нерідко втрачені в результаті недбалого обрізання листів після зшивання зошитів. Існували проблеми, пов'язані з передачею російською мовою єврейських особистих імен і топонімів. Це було пов'язано з недостатнім володінням російською граматиною євреїв, що вели метричні книги. Наприклад, ім'я і прізвище матері відомих чотирьох одеських науковців Рубінштейнів¹ в метричних книгах рабинату про народження синів значиться в різних варіантах: у записі 1889 року про народження

¹ Див.: Левченко В. В. Научные династии евреев в Одесском (Новороссийском) университете // Научные труды по иудаике: Материалы XVIII Международной ежегодной конференции по иудаике. – М., 2011. – Т. 2. – С. 256-271.

сина Сергія – Шендель Перля, а у записі 1891 року про народження сина Григорія – Шейндель Перель¹.

На сьогодні в Державному архіві Одеської області зберігаються метричні книги представників шістьох сповідань: православ'я, вірмено-григоріанського, римо-католицького, протестантського, іудаїзму, ісламу². На сучасному етапі в період інтенсивного відродження церковних громад різних віросповідань, особливо важливим є вивчення історичного досвіду діяльності їх попередників. В процесі своєї діяльності нові представники громад нерідко звертаються до прикладів ведення церковного діловодства в дорадянський період. Їх комплексне вивчення як історичного джерела дозволить дослідникам виділити етноконфесійні особливості в розвитку церковних громад. Історикознавче дослідження метричних книг різних конфесій представляє особливий інтерес у контексті розвитку сучасної історичної науки. Загалом же дана проблема залишається недостатньо розробленою, оскільки метричні книги кожного регіону з його міжетнічним і поліконфесійним складом населення мали свої особливості й нюанси ведення.

Велике значення при дослідженні має зазначення в метриці географічного місця походження родин, які на час запису були мешканцями Одеси в другому, третьому або четвертому поколіннях. Ці дані дозволяють встановити географічне походження мігрантів, що приїжджали до губернії або в Одесу. Також ці записи дають відомості про динамічність міграційного процесу на теренах України в ХІХ – на початку ХХ століть. За ними можна встановити географічний ареал родинних, особистих, професійних та інших зв'язків людей. Це дає можливість дослідникам генеалогії визначити місце зберігання документів попередніх поколінь роду. У цілому метрики протягом свого існування мали велике значення для уряду, що на законодавчому рівні підтверджувалося значною увагою до розвитку та вдосконалення системи ведення метричних книг³.

¹ ДАОО. – Ф. 39. – Оп. 5. – Спр. 44. – Арк. 169; Спр. 59. – Арк. 20.

² Див.: Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Вип. І. 1797–1939. – Одеса, 2011. – 424 с.

³ Див.: Васик О. В. Законодавче регулювання метрикації у Російській імперії // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Т. 129. Вип. 116. Історія. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 145-149.

Метричні книги є одним із всестанових документів, який відображає рух населення та залишається найменш дослідженим комплексом джерел дорадянського періоду, особливо ті, які зберігаються в регіональних архівах. Ведення даного виду документів знаходилося в юрисдикції духовного, військового і цивільного відомств та здійснювалося відповідно в церковному приході, священником військового формування та представником влади. Записи метрик виконують різні функції. Крім початкової, культової, що зводилось до запису хрещення, вінчання і поховання, тобто фіксування біографічних відомостей, сьогодні вони несуть статистико-демографічну, правову й наукову функції та є не тільки первинним генеалогічним джерелом, але й найбільш достовірним відносно до всього масиву родовідних матеріалів. У вигляді офіційної системи обліку актів стану метрики проіснували до 1920-х років, однак у неофіційній формі вони існували й за часів СРСР¹.

Після більшовицького перевороту у жовтні 1917 року усі метричні книги різних релігійних конфесій були конфісковані, а у священників відібрано право вести подібні документи. В СРСР новою системою контролю і обліку основних подій у житті людини стала цивільна реєстрація актів стану, встановлена вже через два місяці після жовтневого перевороту декретом Ради Народних Комісарів від 18 грудня 1917 року «О гражданском браке, о детях и о ведении книг актов состояния»². З прийняттям 16 вересня 1918 року ВЦВК «Кодекса законов об актах гражданского состояния, брачном, семейном и опекунском праве»³, метрики поступово були скасовані. У радянські часи їх замінили на книги запису актів цивільного/громадянського стану (ЗАЦС/ЗАГС), на сьогодні в Україні – книги державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС). За законодавством СРСР та більшості країн пострадянського простору метрики протягом 75 років зберігаються в архівах регіональних органів ДРАЦС, а потім передаються на постійне зберігання до державних архівів.

¹ Енциклопедія українознавства / Гол. ред. В. Кубійович.. – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1524.

² Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1917–1918 гг. – 1918 г. – № 11. – С. 160.

³ Собрание узаконений и распоряжений рабочего и крестьянского правительства. – 1918. – № 76-77. – Ст. 818.

На сучасному етапі переважна більшість метричних книг зберігається в регіональних архівах України. Одним із основних архівосховищ України, де зберігається велика колекція метрик за період від кінця XVIII до початку XX століть є ДАОО. В його фондах зберігається близько 7 тисяч метрик різних релігійних конфесій – православної, римо-католицької, євангелічно-лютеранської, євангелічно-реформаторської, вірменської (вірмено-григоріанської), іудейської, ісламської (мусульманської, магометанської), а також так званих «сектантів» (баптисти, розкольники) та тих, хто не сповідував жодної віри. Переважна більшість метрик (близько 6,2 тисяч) належить до православних парафій і сконцентрована у фонді «Херсонської духовної консисторії»¹. Таким чином, ДАОО має у своєму розпорядженні величезну колекцією метричних книг, але на жаль, дослідники рідко звертаються до цього джерела, тому метричні книги залишаються малодослідженими, а їх інформативна база залишається не введеною у науковий обіг.

Вивчення і аналіз метричних книг в контексті документально-інформаційної комунікації дає можливість стверджувати, що вони виконували релігійну, культову, станову, статистичну, демографічну, правову, історичну та інші функції. Інформація метрик дозволяє відстежити історію церков, частину демографічних рухів населення у період від кінця XVIII до початку XX століть, з'ясувати долю персоналій чи узгодити дату їх народження або смерті, обставини особистого та громадського життя мешканців та гостей населеного пункту, деякі факти їх біографії. Простежуючи обряд хрещення, можна дізнатися про традиції хрещення, надання імені дитини (об'єкт дослідження ономастики) та відмітити риси ментальності народу/нації (наприклад, лютерани вказували годину народження і смерті). Оскільки у метриках зазначалося віросповідання батьків, то на їх основі можна простежити процес «асиміляції» іновірців. Практика запису хрещених і поручителів надає можливість виявити коло спілкування, неформальних зв'язків та багато інших фактів їх повсякденного життя. Метрики є основою для генеалогічних досліджень дорядянської доби та особливо пері-

¹ Білоусова Л. Г. Метричні книги у Державному архіві Одеської області // Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Вип. I. 1797–1939. – Одеса, 2011. – С. 76.

оду війн 1914–1920 років та революційних змагань, у зв'язку з тим, що з тих часів джерел збереглося мало. До того ж метрики мають велике значення не тільки для реконструкції родоводу, але також дозволяють вивчати особистість та її входження до малої соціальної групи. Незважаючи на високу інформативність, записи метричних книг бажано вивчати в сукупності з іншими історичними, статистичними й демографічними документами.

Акти цивільного стану та супровідні їх документи представляють цілий комплекс документації, що має свою внутрішню структуру, яка відрізняється своєрідністю форми, змістом і оформленням. Вивчення документів ХІХ – початку ХХ століть, виявлених у ДАОО, показує, що широкого поширення набули уніфіковані форми багатьох видів документів. Всі вони свідчать про спроби привести в однаковість більшу частину повторюваної інформації в кожному документі. Крім того, уніфікований текст найважливіших форм документів видрукуваний друкарським способом, що дозволяє говорити про досить чітку і продуману архітектоніку документації.

3.3. Евристичний потенціал метричних книг церков при навчальних закладах Одеси у ХІХ – на початку ХХ століть¹

Дослідження різноманітних аспектів історії Одеси є однією з провідних тем у науковому ландшафті сучасних вчених. Однією з них є історія церков і навчальних закладів південного міста, долі яких довгий час перепліталися. До часу остаточного встановлення радянської влади велика кількість навчальних закладів, починаючи від духовної семінарії і закінчуючи університетом, мали свою домову церкву. Вони були янголами охоронцями альма-матер, у яких під час свят і урочистих подій збиралися викладачі, учні, студенти, співробітники та міське населення для отримання духовної підтримки, благословення. Діяльність духовенства в на-

¹ Деякі аспекти даного розділу висвітлені в статті. Див.: Желясков С. А., Левченко В. В., Левченко Г. С. Церкви при навчальних закладах Одеси: історико-теоретичний та інформаційно-статистичний огляди // Одеські архіви. Інформаційний бюлетень Державного архіву Одеської області. – Вип. ХVІ (№№ 1–3). – Одеса, 2012. – С. 49–56.

вчальних закладах була важливою складовою їх пастирства.

У процесі дослідження проблем історії церков і навчальних закладів учені використовують різні за походженням джерела, критерієм відбору яких служить їх видова розбіжність. Для розширення кола джерел у дослідженні зазначеної проблеми пропонуємо залучити метричні книги церков, які діяли при навчальних закладах, що складають джерельну базу як для перших, так і для других та розкривають різні аспекти їх діяльності.

Метричні книги загалом та церков навчальних закладів зокрема є одними з найменш вивчених комплексів масових джерел дорадянського періоду, особливо ті, які зберігаються в регіональних архівах. Сучасні науковці рідко звертаються до записів метричних книг, через що це джерело залишається малодослідженим. З великої кількості метричних книг, що зберігаються в Державному архіві Одеської області, об'єктом дослідження авторів стали метричні книги церков при навчальних закладах з метою визначення репрезентативності їх матеріалів для певних напрямів історичного дослідження.

Метричні книги церков при навчальних закладах Одеси, окрім Олександро-Невської церкви Новоросійського університету¹, ще не ставали об'єктом наукового дослідження. При роботі з ними авторами були застосовані комплексні методи обробки їх інформації, що поєднали у собі елементи математики, статистики, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. Аналіз архівних джерел дозволяє стверджувати, що метричні книги виконували культову, статистико-демографічну, правову, фіскальну, наукову та інші функції, частина з яких простежується на матеріалах дослідження. Набуття метриками нових функцій породжувало

¹ Див.: *Желясков С., Левченко В.* Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету як історичне джерело: статистичне, джерелознавче та історично-демографічне дослідження // *Записки історичного факультету.* – Одеса, 2010. – Вип. 21. – С. 212-219; *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метрические книги Александро-Невской церкви Императорского Новороссийского университета как источник биографических исследований его профессорско-преподавательского состава // *Південний захід. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах.* – Вип. 11. – Одеса, 2011. – С. 22-34; *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) як джерело для історичних, статистичних, джерелознавчих, демографічних, краєзнавчих та генеалогічних досліджень // *Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг.* Вип. I. 1797–1939. – Одеса, 2011. – С. 91-97 та ін.

появу похідних документів (метричних виписів, свідоцтв тощо) та приміток і додаткових записів, зроблених у метричних книгах. В історично-демографічних дослідженнях метричні книги розглядаються як одне із додаткових джерел, поряд із основними – матеріалами переписів, ревізій тощо. Тому книги на сьогоднішній день залишаються важливим історичним джерелом, де в хронологічній послідовності фіксувалися акти цивільного стану.

У 2011 році з'явилося видання «Зведеного каталогу метричних книг»¹, що включає перелік наявних у фондах ДАОО метричних книг 53 православних церков Херсонської духовної консисторії за період від кінця XVIII сторіччя до початку 1920-х років міста Одеси та передмість. Із загальної кількості храмів автори виокремлюють ті, що діяли при навчальних закладах, які відповідно поділялися на світські та духовні, а згідно з профілем підпорядковувалися Міністерству народної освіти, Військовому міністерству та Святішому Правлячому Синоду. Самі церкви входили до складу Херсонській єпархії православної церкви. Відомості щодо наявності церков інших парафій у відповідний хронологічний період при навчальних закладах авторами не виявлені.

Певна частина священнослужителів поєднувала службу Божу з освітянською діяльністю у духовних і світських навчальних закладах. При цьому вони, з одного боку, діяли у відповідності з духовним покликанням у якості настоятелів храмів, а з іншого – як педагоги, що викладали у навчальних закладах релігійні дисципліни: Закон Божий, Богослов'я, історія церкви тощо².

Серед світських навчальних закладів, що підпорядковувалися Міністерству народної освіти, у десяти з них були церкви: Григоріє-Богословська церква при Одеському міському училищі, Олександринська церква при Інституті шляхетних дівчат, Олександринська церква при 2-му дівочому училищі, Олександринська церква при 4-й чоловічій гімназії, Олександро-Невська церква при Імператорському Новоросійському університеті, Олександро-Не-

¹ Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг. Вип. I. 1797–1939. – Одеса, 2011. – 424 с.

² Див.: *Діанова Н. М.* Внесок вищого православного духовенства Одеси в розвиток світської освіти у другій половині XIX ст. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2010. – Вип. XXIX. – С. 37-40.

вська церква при Комерційному училищі, Миколаївська церква при 2-й чоловічій гімназії, Олександро-Невська церква при Казенному училищі, Олексіївська церква при 5-й чоловічій гімназії, Павло-Наталіївська церква при училищі сліпих. Метричні книги останніх чотирьох храмів на сьогодні авторами не виявлені, хоча скоріш за все, враховуючи дані картотеки про народжених Державного архіву Одеської області за 1890–1920 роки, вони не велись.

У відомстві Військового міністерства знаходилися три одеських навчальних заклади при яких діяли церкви: Георгіївська церква при Юнкерському училищі, Кирило-Мефодіївська церква при Кадетському корпусі та Сергіївська церква при Артилерійському училищі.

Духовних навчальних закладів, підпорядкованих Святішому Правлячому Синоду, при яких були храми налічувалося три: Кирило-Мефодіївська церква при Духовному училищі, Свято-Андріївська церква при Духовній семінарії, Свято-Дмитрівська церква при єпархіальному жіночому училищі. Останньої церкви метричні книги не виявлені.

На сьогодні фонди ДАОО налічують метричні книги дев'яти храмів при світських (шість цивільних і три військових) і двох храмів при духовних навчальних закладів, що разом складає одинадцять церков, метрики яких зберігаються. Час їх діяльності припадає на другу половину XIX – початок XX століть (за виключенням поодинокого випадку з метричною книгою за 1834 рік церкви Інституту шляхетних дівчат), коли в Одесі відбувався потужний освітній та релігійний рухи серед громадян. У місті закладалися, будувалися і освячувалися ціла низка церков, які проіснували тільки певний час. Причиною припинення їх діяльності стало утвердження 1920 року радянської влади в Одесі.

Окремо серед всіх храмів виступає Олександро-Невська університетська церква, яка діяла при державному виші. Всі інші функціонували при середньо-спеціальних або загально-середніх навчальних закладах. Як ми вище зазначали Олександро-Невська церква університету вже стала об'єктом окремого синтетичного наукового дослідження. Тому основна увага буде приділена іншим десятиєм храмам.

Відповідно до профільного підпорядкування навчальних закладів розглянемо наявність метричних книг храмів, що діяли при них.

Другий за кількістю масив метричних книг храму, який діяв при навчальному закладі підпорядкованому Міністерству народної освіти, крім університетської церкви, – це всестанові документи церкви на ім'я святого благовірного князя Олександра Невського при Комерційному училищі. У наявності є тільки п'ять метричних книг (за 1885–1888 і 1890 роки) з тридцяти шести років її існування. В усіх них представлені записи про народження та відсутні записи про шлюб, а в трьох (за 1885, 1886, 1890 роки) відсутні записи про смерть¹. Одеське комерційне училище імені імператора Миколи I як середній навчальний заклад, що готував учнів до комерційної діяльності було засноване 1862 року. Спочатку воно знаходилося на розі вулиць Софіївської та Торгової, а 1877 року було переміщено у спеціально збудовану будівлю на вулиці Преображенській, 8. У цьому приміщенні як і попередньому, не передбачалося окремого місця для церкви. Трагічна смерть імператора Олександра II 1 березня 1881 року, викликала бажання одеського купецького стану увічнити пам'ять царя. Тому було вирішено спорудити храм святого Олександра Невського в будівлі Комерційного училища. На початку 1884 року будівництво храму повністю завершилася. Його урочисте освячення відбулося 29 березня 1884 року. У різні часи настоятелями церкви були священники Антоній Чепурін (перші десять років), Платон Петров, Микола Чудновцев, протоієрей Платон Лук'янов. Беззмінним псаломщиком при храмі був Федір Петрович Пирожний². На початку 1920-х років за розпорядженням радянської влади церква була закрита, а її скарб відвезли до єпархіального складу. На сьогодні благоліпна будівля на початку Преображенської, що зазнала значних змін у радянський час, належить Одеському національному економічно-

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30, 69, 93, 137, 173.

² Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 311; *Михальченко В. А.* Судьба коммерческого училища и его домовая церковь в революционные годы (1917–1922) // 150-річчя комерційної освіти в Одесі. Матеріали круглого столу, 12 грудня 2012 р., Одеса / Відп. ред. М. І. Зверяков. – Одеса, 2013. – С. 56-59.

му університету, яка має такий же профіль як у дорадянський час, але храм у ній не відновлено.

Найбільш складна ситуація з метричними книгами храмів дорадянської епохи сталася зі спадщиною церкви святої мучениці цариці Олександри при Інституті шляхетних дівчат. За більш ніж вісімдесятирічну історію існування церкви на сьогодні в наявності маємо дві метричні книги за 1834 і 1875 роки, в яких наявні записи тільки про смерть¹. Інститут було започатковано 1821 року як середній навчальний заклад закритого типу з повним пансіоном, переважно для дівчат з дворянських сімей на вулиці Мечникова (Внешня), 34. Історія храму починає відлік від 1833 року, коли інститутська церква була не тільки влаштована, але й забезпечена всім необхідним для здійснення в ній богослужіння, але урочисте освячення відбулося тільки 8 квітня 1834 року. У своєму первісному вигляді вона проіснувала до 1859 року, коли була побудована нова. У 1897 році церква була знову розширена. Її освячення відбувалося в жовтні того ж року. У різні часи настоятелями були протоіерей Михайло Павловський, який прослужив понад 30 років, протоіерей Василь Войтковський, священник Іоан Сапоровський, протоіерей Іоан Стрельбицький². Останнім настоятелем церкви святої Олександри, коли вона була переведена 1920 року в один з житлових будинків на вулиці Старопортофранківській, був священник Михайло Користін. Щодо закриття церкви в матеріалах Державного архіву Одеської області таких відомостей на даний час не виявлено, але вона згадується серед переліку закритих в Одесі церков станом на 1 грудня 1929 року³. 8 лютого 2002 року Олександринська церква була відроджена, але тепер вона існує при іншому навчальному закладі – Одеському національному морському університеті.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 61.

² Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; *Стрельбицкий И.* Церковь Одесского института императора Николая I. – Одесса, 1907. – 108 с.

³ Див.: *Кочанова О. О., Левченко В. В.* До історії церкви св. мучениці Олександри при Інституті шляхетних дівчат // Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Проблеми і перспективи розвитку транспорту: технологія, управління, економіка, логістика, право» та 65 студентська науково-технічна конференція ОНМУ: Зб. тез доповідей. – Одеса: Вид-во ОНМУ, 2012. – С. 165-166.

У фондах ДАОО зберігаються дві метричні книги (за 1919, 1920 і 1921 роки) церкви святої мучениці цариці Олександри при 2-му дівочому училищі (середньо-спеціальний навчальний заклад, готував вчителів для початкових навчальних закладів). В одній з книг відсутні записи про смерть, а у другій – про шлюб¹. Будівля, в якій знаходилась Олександринська церква на сьогодні не збереглася.

За понад двадцятирічне існування церкви святителя Григорія Богослова і мучениці Зої при Одеському міському училищі (середньо-спеціальний навчальний заклад, що готував учителів для початкових навчальних закладів) зберігається одна метрична книга (1919–1920 роки), в якій у наявності записи про народження і смерть (відсутні записи про шлюб)². Григоріє-Богословська церква одна з молодих за віком. У період підготовки до святкування 100-річчя міста міський голова Григорій Григорович Маразлі виступив з пропозицією побудувати на власні кошти церкву для духовного розвитку учнів декількох навчальних закладів міста. Місце для церкви було обрано на Старопортофранківській вулиці, 18 у провулку між міським шестикласним училищем і 2-ю жіночою гімназією. Закладка нового храму відбулася 9 серпня 1894 року, а 16 березня 1896 року було здійснено урочисте освячення на ім'я святителя Григорія Богослова і святої мучениці Зої (на честь святих покровителів батьків Г. Г. Маразлі). Клір храму складали священник Микола Іванович Матвеевич, псаломщик Федір Константинович Бойченко і староста Іван Іванович Русаневич (на 1914 рік). У 1930-ті роки храм було закрито, а його приміщення перебудовано під склад хлібокомбінату³. Храм Григорія Богослова й мучениці Зої знову освячено 14 березня 1991 року.

Також у наявності одна метрична книга за 1919–1920 роки зі всіма записами церкви святої мучениці Олександри при 4-й чоловічій гімназії⁴. Гімназія як середній загальноосвітній

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1220, 1237.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1237.

³ Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 157-164, 313; *Олімпіків О. С.* Наснага одеської душі: Одеські храми та добродійні товариства і осередки. – Одеса: Астропринт, 2008. – С. 78.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1237.

навчальний заклад існувала на вулиці Пушкінська, 9. На 1914 р. до кліру церкви входили протоіерей Євсей Фадейович Новик і староста Костянтин Олександрович Шапошников¹. Сьогодні в цьому приміщенні розташовано Музей західного та східного мистецтва. Церкву не відновлено.

Кращою є ситуація з наявністю метричних книг храмів при навчальних закладах, що знаходилися у підпорядкуванні Військового міністерства. Єдиним дорадянським храмом Одеси, метричні книги якого відповідно до років існування, збереглися майже в повному обсязі – за шістнадцять років (1902–1919), є церква святих рівноапостольних Кирила і Мефодія при Кадетському корпусі. Виключення складають метрики двох років – 1914 і 1915. У наявних метричних книгах відсутні тільки записи про шлюб за 1911 рік². Кирило-Мефодіївська церква при Кадетському корпусі (закритий початковий військово-навчальний заклад з програмою середньо-спеціального навчального закладу з повним пансіоном і напіввійськовим внутрішнім станом для підготовки молоді до військової кар'єри) діяла від 1902 до 1919 років. Її урочиста закладка відбулася 10 травня 1901 року на 4-й станції Великого Фонтану (Фонтанська дорога, 10). 6 жовтня 1902 року було освячено корпусний храм у пам'ять святих рівноапостольних Кирила і Мефодія. На 1914 рік протоіереєм церкви був Сергій Васильович Петровський, дияконом Іван Корнійович Фролов, псаломщиком Яків Лукич Рубан³. На сьогодні церква не відновлена.

Тільки шість метричних книг (за 1879, 1880, 1886, 1887, 1888, 1889 роки) за майже п'ятдесятирічне існування церкви святого великомученика Георгія Переможця при Юнкерському училищі зберігаються у фондах ДАОО. Книги представлені всіма трьома записами, окрім записів про шлюб і смерть, що відсутні в метриці 1886 року⁴. Училище було засноване 27 червня 1865 року як військово-навчаль-

¹ Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 315.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 527, 559, 592, 627, 689, 714, 748, 802, 822, 847, 899, 930, 1128, 1237.

³ Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 315; *Решетов С.* Одесский кадетский корпус: страницы истории // *Вечерняя Одесса.* – 2009. – 2 июня.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 11. – Спр. 17; Оп. 12. – Спр. 13, 80, 93, 137, 147.

ний заклад з метою підготовки офіцерів піхоти для російської армії. Церква знаходилася в приміщенні закладу на Італійському бульварі, 8. Храмове свято співпадало зі святом училища – 6 травня (23 квітня) – день пам'яті святого великомученика Георгія Переможця¹. На сьогодні будинок зберігся, але церква не відновлена.

Три метричних книги церкви преподобного Сергія Радонежського при Артилерійському училищі за 1917, 1918, 1919 роки зберігаються у ДАОО, в яких у наявності всі записи². Училище було відкрито 1912 року за адресою – Фонтанська дорога, 4. 8 жовтня (25 вересня) 1913 року відбулося урочисте відкриття училища, яке було названо на честь онука імператора Миколи I, генерала-інспектора артилерії і шефа училища князя Сергія Михайловича. За традицією при училищі було відкрито храм на честь небесного покровителя шефа училища – преподобного Сергія Радонежського, як покровителя російського воїнства і особливого покровителя дітей, бажаючих успіхів у навчанні. Храм училища розташовувався в центральній частині другого і третього поверхів головного корпусу. Після революції богослужіння в Свято-Сергієвому храмі припинилися, а в ньому розмістили спортивний зал і музей училища. Сучасний стан церкви преподобного Сергія Радонежського вельми жахливий.

Репрезентація метричних книг храмів при духовних навчальних закладах подібна з ситуацією метричних книг храмів при навчальних закладах Військового міністерства. Наприклад, церкви святого апостола Андрія Первозванного при Духовній семінарії – православний середньо-спеціальний навчальний заклад, що готував кадри священнослужителів. Спочатку храм знаходився в будівлі на розі Олександрівського проспекту та вулиці Жуковського (Поштова), а з 1903 року за адресою – вулиця Канатна (Полтавської перемоги), 99. На 1914 рік до складу кліру церкви входили протоіерей Костянтин Васильович Бречкевич, духовний протоіерей Василь Ілліч Іващенко, священник Олександр Онісіфорович Новицький, диякон Олександр Олексійович Балунаца³. У 1920 році за наказом Губернського відділу

¹ Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1164, 1215, 1230.

³ Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 316.

народної освіти Свято-Андріївська церква була закрита. На сьогодні храм відновлено, а в ДАОО зберігаються тридцять метричних книг за період від 1878 до 1911 років (відсутні книги за 1887, 1902, 1903, 1904 роки). Записи про народжених знаходимо у двадцяти двох книгах (відсутні за 1900, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911 роки). У метриці за 1880 рік відсутні записи щодо укладення шлюбів. Менше всього записів про смерть, що спостерігаємо тільки в одинадцяти книгах (відсутні записи за 1879, 1880, 1881, 1886, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1908, 1910 роки)¹.

Незважаючи на майже сорокарічне існування церкви святих рівноапостольних Кирила і Мефодія при Духовному училищі, у фондах ДАОО зберігаються метричні книги тільки за два роки – 1919 і 1920. У них представлені записи про народження і смерть (відсутні записи про шлюб)². Одеське чотирикласне духовне училище як православний початковий навчальний заклад було засноване 1838 року на вулиці Мечникова (Внешня), 74. Храм був побудований 1882 року. У різні часи в ньому служили священники Михайло Клопотов, Федір Міляновський, протоієрей Стефан Костянтинович Карпинський³. З остаточним встановленням радянської влади храм було закрито. Кирило-Мефодіївська церква знову освячена 19 грудня 1997 року.

Дані метричних книг церков при навчальних закладах Одеси ХІХ – на початку ХХ століть у співвідношенні наявності їх кількості до загального терміну існування культової споруди дуже незначні. Причини відсутності значної кількості метричних книг на сьогодні не встановлені. Хоча, незважаючи на це, співробітники ДАОО сподіваються, що наявна кількість всестанових документів одеських церков «ймовірно буде доповнена».

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 117; Оп. 12. – Спр. 12, 27, 38, 46, 76; Оп. 13. – Спр. 7, 37, 38, 119, 139, 161, 178, 207, 232, 263, 298, 329, 362, 395, 431, 482, 512, 800.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1237.

³ Див.: Справочная книга Херсонской епархии. – Одесса: Тип. Е. И. Фесенко, 1906; Храмы и монастыри Одессы и Одесской области. – Одесса, 2005. – С. 167-175, 310; *Оліїникив О. С.* Наснага одеської душі: Одеські храми та добродійні товариства і осередки. – Одеса: Астропринт, 2008. – С. 70-71.

Короткий огляд історії храмів при навчальних закладах Одеси дає можливість простежити назви церков, які зазначені у метричних книгах, завдяки чому можна дослідити поширення культу тих чи інших святих на території Одеси та в цілому на теренах Південної України. Так, серед назв храмів при навчальних закладах Одеси найбільше зустрічаються культові споруди названі на честь святих Олександри (тричі), Олександра Невського (двічі) та Кирила і Мефодія (двічі). І якщо освячення церков освітніх закладів на честь просвітителів та проповідників християнства, творців слов'янської абетки, перших перекладачів богослужбових книг на слов'янську мову – Кирила і Мефодія, що стали покровителями всіх, хто отримує знання, є певною мірою закономірним фактом, то освячення храмів на честь святих Олександри і Олександра Невського має політично-релігійне підґрунтя. Справа в тому, що враховуючи близькість інститутів влади і церкви в Російській імперії, до складу якої на той час входила Південна Україна, то церква популяризувала святих, іменами яких називали самодержців та представників їх родин. А виходячи з того, що в XIX столітті, коли саме в Одесі й була відкрита більшість церков, на російському престолі були імператори Олександр II й Олександр III, а дружинами Миколи I й Миколи II були Олександри Федорівни (відповідно принцеса Шарлотта Прусська і принцеса Вікторія Гессен-Дармштадтська), то й більшої популярності набували святі, імена яких носили члени родини Романових.

Інтерес до питань історії церков і навчальних закладів як серед фахівців, так і серед населення не зменшується, тому метричні книги, які велися при них, на сьогоднішній день залишаються важливим і багатовекторним історичним джерелом. У свою чергу звернення до метричних книг храмів при навчальних закладах Одеси дозволяє виявити або уточнити біографічні дані представників кліру і педагогічного складу, в тому числі їх родичів тощо. Метричні книги представляють безсумнівний інтерес для науковців та краєзнавців, які вивчають минуле Одеси та України.

Розділ 4

МЕТРИЧНІ КНИГИ ОЛЕКСАНДРО-НЕВСЬКОЇ ЦЕРКВИ НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ В НАУКОВОМУ ПРОСТОРІ

*И думал я, как бы уразуметь это:
но это трудно было в глазах моих,
доколе не вошел я в святилище Божие
и не уразумел конца их
(Пс. 72:16,17)*

Розширення джерельної бази досліджень шляхом запровадження до наукового обігу нових історичних джерел, вивчення їх інформаційного потенціалу залишається одним із перспективних напрямів розвитку історичної науки. Саме від рівня використання джерельних комплексів значною мірою залежить якість досліджень. Особливу групу історичних джерел, що розкривають різні аспекти соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного життя України становлять метричні книги, які є первісними джерелами реєстрації станової й вікової структури населення, що були введені в різних регіонах у період від XVI до XVII століть.

Метричні книги є одним із встановлених документів, який відображає рух населення та залишається найменш дослідженим комплексом масових джерел дорядянського періоду, особливо тих, які зберігаються в регіональних архівах. Метрики виступають важливим історичним джерелом для науковців (істориків, статистиків, демографів, краєзнавців тощо) та сприяють розширенню джерельної бази наукових досліджень шляхом запровадження до наукового обігу нової інформативної бази, вивченню їх наративного потенціалу та залишається одним із перспективних напрямів розвитку історичної науки. Саме від рівня використання джерельних комплексів значною мірою залежить якість певних історичних досліджень. Особливу групу історичних джерел, що розкривають різні аспекти соціально-економічного, суспільно-політичного та культурного життя Східної Європи в цілому та зокрема Одеси становлять

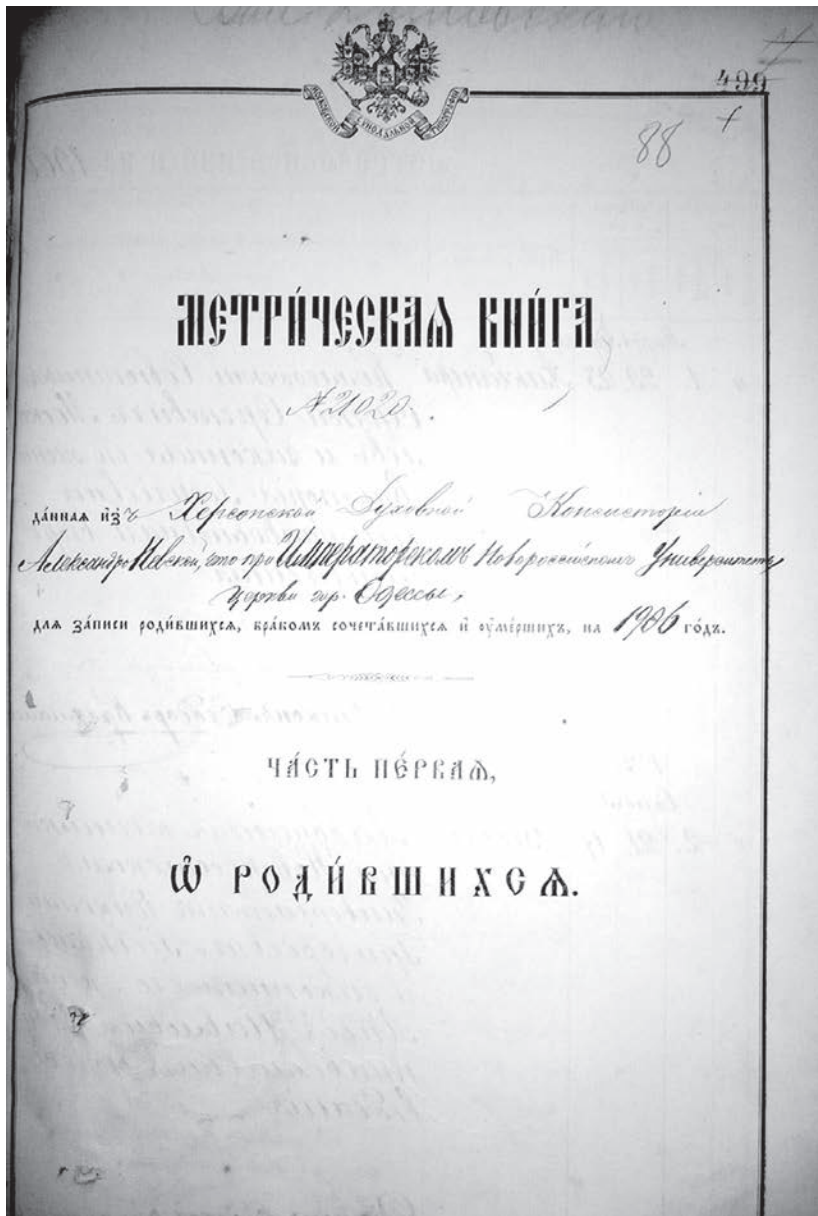
метричні книги, що зберігаються в ДАОО за період з кінця XVIII до початку XX століть. На жаль, дослідники рідко звертаються до записів метричних книг, через що це джерело залишається мало-дослідженим. З великої кількості метричних книг, що зберігаються в ДАОО, об'єктом дослідження було обрано метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) з метою визначення репрезентативності їх матеріалів для вивчення певних напрямів досліджень: історії університету, церкви та міста в цілому за період 1875–1919 років. Також одним із факторів звернення авторів до метричних книг університетської церкви є 150-річний ювілей з часу заснування університету та 95-річне припинення діяльності храму, який впродовж 55 років був духовною складовою університету.

4.1. Метричні книги університетського Олександро-Невського храму: джерелознавчий аспект¹

Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету ще не виступали об'єктом наукового дослідження. Метою даної студії є дослідження метричних книг університетської Олександро-Невської церкви як багатогранне джерело для різноманітних і різнопланових досліджень. Хронологічні межі обумовлені 1875 роком, саме з цього часу відклались метричні книги в Державному архіві Одеської області, та 1920 роком, коли з встановленням радянської влади Олександро-Невська церква була ліквідована, а функції ведення актів громадянського стану від церков були передані державним установам.

Основною метою джерелознавчого аспекту дослідження метричних книг Олександро-Невської церкви з виявленням їх

¹ Деякі аспекти даного підрозділу висвітлені в статтях: *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету як історичне джерело: статистичне, джерелознавче та історично-демографічне дослідження // *Записки історичного факультету.* – Одеса, 2010. – Вип. 21. – С. 212-219; *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метричні книги Олександро-Невської церкви Імператорського Новоросійського університету (1865–1920) як джерело для історичних, статистичних, джерелознавчих, демографічних, краєзнавчих та генеалогічних досліджень // *Державний архів Одеської області. Зведений каталог метричних книг.* Вип. I. 1797–1939. – Одеса, 2011. – С. 91-97.

Перша сторінка метричної книги
церкви святого Олександра Невського Імператорського Новоросійського
університету за 1906 рік

інформаційного потенціалу для вивчення історії народонаселення та особливостей формування як історичного джерела, у контексті демографічних характеристик і вивчення демографічних процесів, виявлення генеалогічних зв'язків, уточнення біографічних даних відомих постатей тощо на території Одеси на базі метричних книг.

Під час проведення даної розробки авторами були застосовані комплексні методи обробки їх інформації, що поєднували у собі елементи математики, статистики, логіки, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін. При створенні інформаційних баз даних були використані кількісні методи і комп'ютерні технології. Статистичні підрахунки доповнювалися змістовним аналізом ситуації із застосуванням історико-порівняльного та історико-типологічного методів. Дане дослідження було проведено на локальному рівні в контексті загальних суспільно-політичних, соціально-економічних і культурних тенденцій Російської імперії, тому отримані результати можна вважати складовою загальної картини Одеси, губернії та країни в цілому. Дослідження метричних книг як джерела для історичних, статистичних, демографічних, краєзнавчих, генеалогічних та інших досліджень є важливою і маловивченою проблемою джерелознавства.

При зверненні до метричних книг виникає питання про їх змістовну достовірність та точність, вірогідність наочної інформації.

За даними архівної евристики у ДАОО у фонді «Херсонська Духовна Консисторія» (фонд 37) за період 1875–1920 років зберігається 42 метричні книги університетської Олександрівської церкви (див. табл. 3). Чотири метричні книги (1878, 1881, 1904 і 1920 років) відсутні. Стверджувати про існування метричної книги 1920 року нам дає підстави той факт, що радянська влада, яка негативно ставилася до релігії та культових споруд, в Одесі була встановлена 7 лютого 1920 року, церква була закрита 1 травня 1920 року, хоча дискусія про її закриття тривала впродовж трьох місяців, включно до серпня 1920 року¹. Підстав для заперечення щодо проведення культових обрядів до встановлення радянської

¹ Див.: Левченко В. В., Левченко Г. С. Александровская церковь Императорского Новороссийского университета: история и судьба // Проблемы славяноведения: сб. научных статей и материалов. – Брянск: РИО БГУ, 2010. – Вып. 12. – С. 144-157.

влади та припинення функціонування храму до його закриття на сьогодні авторами не віднайдено. Отже, дозволимо собі припустити, що метрична книга за 1920 рік, поки не встановимо документальне підтвердження про зворотнє, мала право на існування.

Таблиця 3

**Пошукові та статистичні дані метричних книг
Олександрівської церкви Новоросійського університету
за 1875–1920 роки**

Рік	Пошукові дані (фонд-опис-справа-аркуші)	Статистичні дані		
		Народжених чол. + жінок. = всього	Одру- жених	Померлих чол. + жінок. = всього
1875	37-6-61-482-490	2+2=4	3	1+0=1
1876	37-6-87-469-482	4+3=7 (1*)	–	0+1=1
1877	37-6-111-105-114	3+3=6 (2*)	1	1+1=2
1878	книга відсутня	–	–	–
1879	37-11-11-274-283	0+1=1	5	2+0=2
1880	37-12-28-295-304	2+1=3	4	2+0=2
1881	книга відсутня	–	–	–
1882	37-12-55-1-10	3+1=4 (1*)	4	3+0=3
1883	37-12-75-1-14	4+3=7 (1*)	9	5+1=6
1884	37-13-18-184-203	3+3=6	3	2+2=4
1885	37-13-30-1-14	0+5=5 (1*)	2	2+0=2
1886	37-13-69-162-181	1+3=4	6	1+1=2
1887	37-13-93-72-91	1+3=4 (1*)	6	1+0=1
1888	37-13-137-194-204	1+3=4	4	4+0=4
1889	37-13-147-382-401	2+0=2	11	1+1=2
1890	37-13-158-77-88	6+1=7	10	–
1891	37-13-188-64-76	4+0=4 (2*)	11	1+0=1
1892	37-13-206-1-13	5+0=5 (2*)	7	1+0=1
1893	37-13-245-154-163	2+0=2	5	0+1=1
1894	37-13-274-82-93	2+1=3 (1*)	6	1+3=4
1895	37-13-315-152-166	0+8=8	12	2+0=2
1896	37-13-343-65-77	3+1=4 (1*)	9	2+0=2
1897	37-16-13-119-132	4+4=8	6	2+0=2

1898	37-13-408-57-68	3+2=5	11	-
1899	37-13-430-5-9, 13-14	-	8	-
1900	37-13-472-66-78	5+0=5 (1*)	9	1+0=1
1901	37-13-504-125-132	2+1=3	5	-
1902	37-13-525-97-110	5+1=6 (2*)	8	1+0=1
1903	37-13-559-110-121	1+2=3 (2*)	2	0+1=1
1904	37-13-592-85-92	2+1=3	10	2+0=2
1905	37-13-627-93-104	3+1=4 (1*)	10	3+1=4
1906	37-13-689-88-99	0+3=3	8	2+0=2
1907	37-13-714-103-116	2+1=3	7	5+1=6
1908	37-13-748-94-104	-	5	0+1=1
1909	37-13-802-37-48	0+1=1	5	0+1=1
1910	37-13-824-1-16	0+3=3 (1*)	6	3+3=6
1911	37-13-849-1-8	1+1=2	5	-
1912	37-13-882-1-11	0+4=4	7	-
1913	37-13-922-1-14	1+1=2	8	4+1=5
1914	37-13-985-1-6	-	4	-
1915	37-13-1023-1-8	1+0=1 (1*)	3	2+0=2
1916	37-13-1073-1-18	4+1=5	10	4+1=5
1917	37-13-1166-1-18	2+0=2	29	3+1=4
1918	37-13-1220-95-123	-	50	3+3=6
1919	37-13-1230-92-119	5+3=8	59	5+0=5
1920	книга відсутня	-	-	-
	Всього:	87+71=158 (21*)	383	70+25=95
*У тому числі представники інших віросповідань, що прийняли православну віру.				

Структура метричних книг Олександрівської церкви університету відповідно до канонів православної церкви складалась з трьох частин: «про народжених», «про одружених», «про померлих». У цілому, загальна кількість записів за всі роки поступово збільшувалася до початку ХХ століття. 159 записів про народжених зберігаються в 39 книгах з 42 (записи про народжених відсутні в книгах за 1908, 1914 і 1918 роки). Треба відмітити, що серед 159 записів про народжених 21 запис про «приєднаних» (хрещених у дорослому віці) до православної церкви представників інших

віросповідань із зазначенням їх попередньої конфесійної приналежності. Серед 21 вихреста були представники таких конфесій: іудаїзм (11), лютеранство (2), католицтво (7), старообрядство (1). Відокремлення серед записів актів про народження хрещення іновірців дозволяє підвищити достовірність даних про загальний рівень народжуваності та дослідити процес їх переходу до православ'я.

383 записи про одружених мають місце в 42 книгах з 43 (записи про реєстрацію шлюбів відсутні в книзі за 1876 рік) дають можливість відновити деякі демографічні показники: як вікову структуру шлюбів, визначити напрямки шлюбних міграцій мешканців конкретних населених пунктів, відновити історію окремих сімей та встановити особи іноземних гостей, що перебували в місті певний час. Записи про одружених у метричних книгах за період жовтень 1918 – липень 1919 років дають підтвердження факту вказаного у звіті О. М. Клітіна¹ про проведення богослужінь у приміщенні Олександрівської церкви університету настоятелями церкви Комерційного училища Миколи І² і церкви Одеського кадетського корпусу³. У приміщеннях цих церков були розміщені хворі на тиф, через що проведення богослужіння було неможливим.

Дані про померлих зберігаються в 36 книгах з 43 (реєстрації актів про померлих відсутні в книгах за 1890, 1898, 1899, 1901, 1911, 1912, 1914 роки). Інформація цих записів дозволяє встановити дату смерті й погребіння та причину смерті покійного. Хоча за визначенням С. Г. Гузенкова, яке ми підтримуємо, встановлення причин природних смертей залишалось на розсуд священнослужителів⁴. Враховуючи відсутність у них медичної освіти, тому зрозуміло, що їх висновок щодо причини смерті не завжди був об'єктивним. Завдяки даних цієї частини книг чітко встановлюються дати смерті професорів Імператорського Новоросійського університету та місця їх поховання.

¹ ЦДАВОВ України. – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 930. – Арк. 66.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1220. – Арк. 111 зв. – 116; ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1230. – Арк. 97 зв. – 103.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1230. – Арк. 105-107.

⁴ Гузенков С. Г. Метричні книги як джерело з історичної демографії Південної України другої половини XIX – початку XX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.06. – Запоріжжя, 2005. – С. 15.

У багатьох випадках замість стану учасника обряду (батьки, хрещені, поручителі) вказувалося місце роботи та чин (переважна більшість тих осіб, що знаходились на державній службі та навчались або закінчили навчальний заклад). У цьому випадку стає можливим встановити професію, місце роботи, чин батька дитини, народженої або померлої, нареченого й нареченої. Крім відображення найважливіших демографічних і біографічних фактів, записи книг, вказуючи хрещених при хрещенні й поручителів при вінчанні, можуть допомогти дослідникам генеалогії у з'ясуванні родинного оточення хрещених і молодят. У деяких випадках лише з одного запису про хрещення дослідник генеалогії відразу може дізнатися імена трьох поколінь (сина, батька, діда).

При записах у всіх трьох частинах обов'язково вказувалися імена настоятеля й диякона, які проводили той чи інший обряд та робили записи у книгах. Матеріали консисторського і парафіяльного діловодства ревізувались благочинним – особою призначеною єпархіальним архієреєм керувати церквами кількох парафій, що складала благочинний округ, одним з багатьох обов'язків якого був контроль правильності ведення парафіяльного діловодства та церковного архіву¹. Підписи у метричних книгах Олександрівської церкви університету настоятеля й диякона, які здійснювали обряди та засвідчували їх, дають можливість з'ясувати дати діяльності кожного зі священнослужителів.

Велике значення при дослідженні метричних книг університетської церкви як джерела має визначення в записах книг географічного місця походження родин, які на час запису були мешканцями Одеси в другому, третьому або четвертому поколіннях. Ці дані дозволяють встановити географію осіб, що приїздили в губернію і, в першу чергу, в Одесу. Також ці записи дають відомості про динамічність міграційного процесу в Росії в останній чверті XIX – на початку XX століть. За ними можна встановити географічний ареал родинних, особистих, професійних та інших зв'язків людей. Винятком виступають представники дворянства, для яких часто взагалі не згадується місце проживання, а тільки

¹ Енциклопедія українознавства / Гол. ред. В. Кубійович. – Львів, 1993. – Т. 2. – С. 654.

стан. Єдине, що може бути – це вказівка на губернію, в якій проживав дворянин. Це дає можливість дослідникам генеалогії визначити місце зберігання документів попередніх поколінь роду. На тлі того, що інтерес до питань генеалогії як серед фахівців, так і серед населення не убуває, метричні книги на сьогоднішній день залишаються дуже важливим і значущим історичним джерелом.

Метричні книги Олександро-Невської церкви Новоросійського університету несуть великий обсяг інформації з історії населення, що є значним масивом даних для дослідження історико-демографічних питань, які охоплюють широкий спектр проблем, пов'язаних з динамікою населення Одеси та частково всього південного регіону. Історико-демографічні дослідження охоплюють широкий спектр проблем, пов'язаних з динамікою населення того чи іншого регіону. Не виключенням є Південна Україна з її центром – Одесою. Тому акценти зроблено на з'ясуванні чисельності населення з визначенням причин його змін, складу населення, шлюбу й сім'ї, природного руху й міграції населення. Також записи в метричних книгах, завдяки згадкам про іноземців, дають можливість узгодити деяку інформацію про них та інтенсивність міграційних процесів. Ці відомості можна доповнити джерелами іншого походження (зокрема іноземного). Як історичне джерело дані метрик є також важливою інформацією для з'ясування певних аспектів періоду революцій, Першої світової і громадянської війн. Отже, для дослідження історії народонаселення, що сприяє вивченню різних аспектів історичного процесу, важливим історичним джерелом є документи церковного походження.

Проблемним полем на даний час є визначення критеріїв, що надавали право громадянам проводити церковні обряди саме в Олександро-Невській церкві Новоросійського університету.

Аналіз метричних книг як архівних джерел дає підстави стверджувати, що вони виконували культову, статистико-демографічну та правову функції. Інформація метричних книг дозволяє відстежити історію церкви, частину демографічних рухів населення в період 1875–1919 років, з'ясувати долю персоналій чи узгодити дату їх народження або смерті, обставини особистого та громадського життя одеситів та гостей міста, деякі факти їх

біографії. Простежуючи імена охрещених, можна дослідити поширення культури тих чи інших святих в регіоні, а на підставі метричних записів дізнатися про традиції хрещення, іменування дитини (що є об'єктом дослідження ономастики). Оскільки у метричних книгах зазначалося віросповідання батьків, то на їх основі можна простежити процес «асиміляції» іновірців. Практика запису хрещених і поручителів надає можливість виявити коло спілкування, неформальних зв'язків одеситів та багато інших фактів їх повсякденного життя.

Безумовно, дані метричних книг університетської Олександро-Невської церкви принесуть користь краєзнавцям, біографам, історикам, всім хто цікавиться історією міста та генеалогією¹, вони заслуговують на поширене введення до наукового обігу.

4.2. Наукове співтовариство Новоросійського університету: метричні книги Олександро-Невської церкви як історичне джерело біографічних досліджень²

Біографії викладацького складу Новоросійського університету традиційно привертають увагу, як науковців³, так і широкого кола шанувальників історії. Свій вклад у висвітлення цього питання вносять історики, краєзнавці та фахівці інших областей знань, виявляючи і публікуючи документи, пов'язані з інтелектуальною біографією представників викладацького штату Новоро-

¹ Див.: *Васик О. В.* Використання інформації метричних книг для генеалогічного пошуку (за матеріалами державного архіву Донецької області) // *Історичні і політологічні дослідження*. – Донецьк, 2010. – № 1-2 (43/44). – С. 80-86.

² Деякі аспекти даного підрозділу висвітлені в статті авторів: *Желясков С. А., Левченко В. В.* Метрические книги Александро-Невской церкви Императорского Новороссийского университета как источник биографических исследований его профессорско-преподавательского состава // *Південний захід*. Одесика. Історико-краєзнавчий науковий альманах. – Вип. 11. – Одеса, 2011. – С. 22-34.

³ Див.: *Левченко В. В., Левченко Г. С.* Біоісторіографічні дослідження в українській історіографії на зламі ХХ–ХХІ століть: регіональний аспект // *Історіографічні дослідження в Україні* / Гол. ред. *В. А. Смілій*; відп. ред. *О. А. Удод*. – К.: НАН України. Ін-т історії України, 2012. – Вип. 22: Доп. та мат. Міжн. наук. конф. «Інститут історії України на зламі епох, у світлі традицій та перетворень. 75 років інституціонального буття» (20–21 жовтня 2011 р., м. Київ). – С. 443-462.

сійського університету. Ми, в свою чергу, хотіли б звернути увагу на окрему групу документів, що зберігаються в ДАОО та містять в собі додаткові відомості про викладацький склад провідного університету Південної Пальміри. Це – метричні книги Олександрівської церкви при Новоросійському університеті, що зберігаються у фонді 37 – «Херсонська Духовна Консисторія».

Метричні книги велися для запису народжень, шлюбів і смертей, фіксували основні біографічні відомості. Вони є не тільки первинним генеалогічним джерелом, але й найбільш достовірним відносно всієї маси матеріалів родоводу. Крім свого цивільно-правового значення, метричні книги слугують важливим статистичним матеріалом щодо вивчення демографії. Ведення метричних книг знаходилося в юрисдикції духовного відомства, на прикладі університетської Олександрівської церкви – у Херсонській Духовній Консисторії та здійснювалося безпосередньо в храмі.

У ДАОО за період 1875–1920 років зберігається 42 з 45 метричних книг університетської Олександрівської церкви. Три метричні книги (за 1878, 1881 і 1920 роки) відсутні. У збережених 42 метричних книгах зареєстровано 32 новонароджених (17 дівчаток і 15 хлопчиків) у представників викладацького складу Новоросійського університету: професорів Ф. І. Леонтовича (1833–1910) – Софія (1875 рік народження), Всеволод (1876), Зінаїда (1877), Олександр (1880)¹, К. І. Карастельова (1828–1886) – Віра (1876)², І. Ф. Синцова (1845–1914) – Людмила (1883)³, М. Я. Грота (1852–1899) – Наталія (1884)⁴; М. Ю. Чижова (1853–1910) – Антоніна (1885), Тетяна (1886), Борис (1888)⁵, М. І. Малініна (1847–1885) – Іоанн (1883), Марія (1886)⁶, І. О. Івановського (1858–19??) – Віра (1895)⁷, Б. Ф. Веріго (1860–1925) – Сергій (1896)⁸, І. Л. Яворського

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 61. – Арк. 483 зв.; Спр. 87. – Арк. 470 зв.; Спр. 111. – Арк. 106 зв.; Оп. 12. – Спр. 28. – Арк. 295 зв.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 87. – Арк. 471 зв.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 75. – Арк. 3 зв.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30. – Арк. 1 зв.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30. – Арк. 1 зв.; Спр. 69. – Арк. 163 зв.; Спр. 137. – Арк. 195 зв.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 75. – Арк. 3 зв.; Спр. 69. – Арк. 162 зв.

⁷ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 315. – Арк. 152 зв.

⁸ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 343. – Арк. 66 зв.

(1853–1920) – Лавр і Володимир (1897), Тетяна (1902), Георгій (1904)¹, О. М. Деревницького (1859–1943) – Петро (1901), Ольга (1904)², О. М. Клітіна (1860–19??) – Олександр (1905), Тетяна (1912)³, М. О. Багуєва (1855–1917) – Сергій (1907)⁴, О. Я. Шпакова (1868–1927) – Лідія (1909)⁵, О. І. Томсона (1860–1935) – Марія (1912)⁶; приват-доцентів О. П. Казанського (1859–19??) – Борис (1891), Ольга (1894), Сергій (1896)⁷, К. М. Смирнова (1864–19??) – Олена (1895), Михайло (1897)⁸, В. М. Образцова (1873–1926) – Ігор (1911)⁹; асистента Р. П. Сапожнікова – Наталія (1911)¹⁰.

З представлених даних у метричних книгах констатуємо, що самими «молодими» батьками з професорів у віці 32 років стали М. Ю. Чижов і М. Я. Грот, а самими віковими (52 роки) – М. О. Багуєв, О. І. Томсон і О. М. Клітін. Середній вік професора під час народження дитини становив ≈ 42 роки, а приват-доцента ≈ 34 роки. Найбільш популярними дитячими іменами були Тетяна і Сергій (по три рази).

Завдяки метричним книгам можемо уточнити інформацію щодо кількості дітей професорів. Наприклад, одеський історик О. Є. Музичко згадує про двох синів Ф. І. Леонтовича¹¹, хоча в метричних книгах віднайшли записи щодо трьох – Григорія (1871), Всеволода (1876) і Олександра (1880). Незабаром, відповідно 1875 і 1882 років, Григорій та Олександр померли¹². Можемо констатувати і такий трагічний факт як смерть одного з батьків до народження дитини. Так, професор М. І. Малінін помер 8 грудня

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 16. – Спр. 13. – Арк. 120 зв.; Оп. 13. – Спр. 525. – Арк. 98 зв.; Спр. 592. – Арк. 82 зв.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 504. – Арк. 125 зв.; Спр. 592. – Арк. 83 зв.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 627. – Арк. 94 зв.; Спр. 882. – Арк. 3 зв.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 714. – Арк. 103 зв.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 802. – Арк. 37 зв.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 882. – Арк. 1 зв.

⁷ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 188. – Арк. 64 зв.; Спр. 274. – Арк. 82 зв.; Спр. 343. – Арк. 67 зв.

⁸ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 315. – Арк. 155 зв.; Оп. 16. – Спр. 13. – Арк. 119 зв.

⁹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 849. – Арк. 1 зв.

¹⁰ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 849. – Арк. 2 зв.

¹¹ *Музичко О.* Історик Федір Іванович Леонтович (1833–1910): Життя та наукова діяльність. – Одеса, 2005. – С. 27.

¹² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 61. – Арк. 487 зв.; Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 8 зв.

1885 року, а через три з половиною місяці – 21 березня 1886 року (дати подані за старим стилем) народилася його донька Марія.

Своєрідний інтерес, на наш погляд, представляють записи хрещених новонароджених, які дають можливість визначити коло спілкування, неформальні зв'язки представників викладацького співтовариства Імператорського Новоросійського університету.

Зі спогадів професорів В. І. Модестова та І. І. Мечникова відомо, що в перші роки існування університету в середовищі професорів існували дві корпорації (групи) – «малороси» і «москвичі»¹. До першої відносилися викладачі, які перейшли з Рішельєвського ліцею в університет (К. І. Карастельов, Ф. І. Леонтович, Р. В. Орбінський) та ті, які стояли біля його витоків (Є. Ф. Сабінін, Л. Ф. Беркевич, І. І. Патлаєвський, С. П. Ярошенко, В. Н. Юргевич та інші). Друга група складалася з професорів, які прибули в Одесу з інших університетів Російської імперії (І. І. Мечников, М. О. Умов, І. М. Сеченов, О. О. Ковалевський, Я. Я. Вальц, М. О. Головінський та інші)². За спогадами професорів основою для формування цих груп були особисті та професійні відносини, наукові інтереси, політичні погляди тощо.

Завдяки метричним книгам університетської Олександрівської церкви, маємо можливість доповнити, що не останню роль у формуванні груп професорів грали і культові взаємини (восприємництво, порука), які, безумовно, сприймалися як родинні відносини та відігравали велику роль у повсякденному спілкуванні. Наприклад, хрещеними батьками дітей Ф. І. Леонтовича, і відповідно його кумами, були професори К. І. Карастельов, О. М. Богдановський і М. І. Малінін³. У свою чергу доньку К. І. Карастельова хрестив професор Є. Ф. Сабінін⁴.

Хрещеними дітей професорів Новоросійського університету також ставали дружини і родичі їх колег, що підтверджує

¹ Новоросійський університет в воспоминаниях современников / Автор-составитель Ф. А. Самойлов. – Одесса, 1999. – С. 15, 68.

² Новоросійський університет в воспоминаниях современников / Автор-составитель Ф. А. Самойлов. – Одесса, 1999. – С. 220.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 61. – Арк. 484; Спр. 87. – Арк. 471; Спр. 111. – Арк. 107; Оп. 12. – Спр. 28. – Арк. 296.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 87. – Арк. 472.

зміцнення між ними сімейно-родинних взаємин. Так, хрещеними батьками дітей Ф. І. Леонтовича (відповідно його кумами) були дружина протоієрея університетської церкви, професора О. М. Кудрявцева – Анна Платонівна, брат Є. Ф. Сабініна – Георгій Федорович, родичка І. І. Патлаєвського – Анна Миколаївна, донька О. М. Богдановського – Анна Олександрівна. У свою чергу дружина професора Є. Ф. Сабініна – Ольга Стефанівна була хрещеною донькою професорів І. Ф. Синцова¹ і М. Ю. Чижова².

Відносно формування професорської корпорації в середовищі самого Новоросійського університету можна сказати, що завдяки культовим зв'язкам утвердилися родинні взаємини сімей професорів Ф. І. Леонтовича – К. І. Карастельова – О. М. Богдановського – М. І. Малініна – Є. Ф. Сабініна – І. І. Патлаєвського – І. Ф. Синцова – М. Ю. Чижова. У світлі цих даних логічним і резонним у спогадах В. І. Модестова виглядає факт організації «... ректором еженедельных собраний у себя на дому, где охотно принимались все профессора и преподаватели университета с семьями, объединявших лишь небольшой кружок лиц, составлявших ректорскую партию»³. У даному випадку мова йде щодо партії/групи Ф. І. Леонтовича, який протягом тривалого часу займав в університеті поважні адміністративні посади (ректор (1869–1877), декан юридичного факультету (1877–1881), проректор (1881–1884), а навколо його персони відбувалося об'єднання переважно професорів юридичного факультету. Не завжди подібні родинні взаємини в професійному середовищі отримували позитивну оцінку. Наприклад, І. І. Мечников двох професорів з цієї корпорації характеризував наступним чином: «Карастелёв и Сабинин являются инициаторами и руководителями подлой группы. Эти двое друзей, которые имеют одинаково большую власть, поскольку один из них декан, а второй исполняет обязанности декана как старший по службе, прибегают ко всем не честным и незаконным способам»⁴.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 75. – Арк. 4.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30. – Арк. 2.

³ Новороссийский университет в воспоминаниях современников / Автор-составитель Ф. А. Самойлов. – Одесса, 1999. – С. 15.

⁴ Борьба за науку в царской России. – М.-Л., 1931. – С. 212.

На протипагу згаданим вище професорам в середовищі викладачів університету були особи «...не желавшие стоять близко к ректору», до числа яких відносилися «...исключительно молодые профессора и доценты»¹. Серед них дружні зв'язки підтримували професора М. Я. Грот і Ф. І. Успенський, що підтверджується хрещенням останнього 1885 року Наталії Грот². Також близькі стосунки пов'язували професорів Б. Ф. Веріго і М. М. Ланге. Це підтверджується тим, що останній 1896 року став хрещеним сина Б. Ф. Веріги³. Приват-доцент, доктор медицини В. М. Образцов 1911 року хрещеним батьком для свого сина обрав також приват-доцента, доктора медицини Л. І. Ускова⁴. Були випадки, коли викладачі з числа «новоприбулих» підтримували відносини з колегами колишніх місць служби. Наприклад, екстраординарний професор О. Я. Шпаков переїхав до Одеси з Києва 1903 року й при хрещенні доньки Лідії 1909 року хрещеним обрав колишнього колегу з Київського університету професора О. О. Ейхельмана⁵.

Подібне масштабному професорському об'єднанню в Новоросійському університеті в 1870–1880-х роках існувало й на зламі ХІХ–ХХ століть, членами якого були родини викладачів О. М. Деревицького – О. П. Казанського – О. І. Алмазова – Г. І. Перетятковича – П. М. Ардашева. У даному випадку мова йде про партію/групу О. М. Деревицького, який також протягом тривалого часу займав в університеті високі адміністративні посади (декан історико-філологічного факультету (1894–1903), ректор (1903–1905), а навколо нього відбувалося об'єднання викладачів переважно історико-філологічного факультету. Так, 1894 року професор Г. І. Перетяткович став хрещеним дочки приват-доцента О. П. Казанського⁶. Уже 1901 року останній, будучи виконуючим обов'язки екстраординарного професора, хрестив сина

¹ Новороссийский университет в воспоминаниях современников / Автор-составитель Ф. А. Самойлов. – Одесса, 1999. – С. 15.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30. – Арк. 2.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 343. – Арк. 67.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 849. – Арк. 2.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 802. – Арк. 38.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 274. – Арк. 83.

О. М. Деревицького¹. Ще одним кумом О. М. Деревицького 1904 року став декан юридичного факультету О. І. Алмазов². У свою чергу 1901 року О. М. Деревицький був поручителем нареченої (поручитель нареченого приват-доцент С. Кульбакін) при одруженні приват-доцента П. М. Ардашева (35 років) з дочкою коростишевського міщанина Радомисльського повіту Київської губернії А. М. Толкач (20 років)³.

Тісні взаємини членів сімей професорів Новоросійського університету досить часто встановлювали не тільки з колегами, а в більшості випадків, й з родичами або з іншими городянами, тим самим уникаючи внутрішньої університетської корпорації. До такого числа відносяться професори М. І. Малінін, І. О. Івановський, К. М. Смирнов, І. Л. Яворський, О. М. Клітін, М. О. Батуєв, О. І. Томсон.

У розділі збережених метричних книг Олександрівської церкви «про шлюб» знаходимо дані щодо семи весіть представників викладацького складу. Крім вищезгаданого П. М. Ардашева в університетській церкві також вінчалися приват-доценти С. І. Гловайський (1888)⁴, Г. Г. Де Метц, І. М. Занчевський (обидва 1889)⁵, В. М. Мочульський (1891)⁶, М. М. Кравченко (1909)⁷ і професор, декан історико-філологічного факультету О. П. Доброклонський (1913)⁸. Поручителем нареченої на одруженні приват-доцента М. М. Кравченка 1909 року був приват-доцент, юрист П. О. Михайлов⁹.

Деякі весілля за наявністю кількості представників викладацького корпусу університету можна назвати «університетськими». Наприклад, 26 квітня 1889 року на вінчанні приват-доцента Г. Г. Де Метца поручителями від нареченої був приват-доцент

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 504. – Арк. 126.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 592. – Арк. 84.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 504. – Арк. 127 зв. – 128.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 137. – Арк. 197 зв.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 147. – Арк. 390 зв.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 188. – Арк. 67 зв.

⁷ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 802. – Арк. 42 зв.

⁸ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 922. – Арк. 5 зв.

⁹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 802. – Арк. 43.

П. А. Спіро, а від нареченого приват-доценти І. М. Занчевський та І. Ю. Тимченко. Цікаво, що І. М. Занчевський, майбутній ректор університету (1905–1907, 1917–1918), трохи більше ніж через два місяці – 2 липня 1889 року вже сам вінчався в університетській церкві (записи про ці два вінчання в метричній книзі зроблені на одній сторінці). Його дружиною стала донька помічника одеського поліцмейстера О. І. Кузовлева (24 роки), а поручителями – доктор медицини В. М. Занчевський та приват-доцент, механік І. Ю. Тимченко¹. У цілому, 1889 рік став для І. М. Занчевського успішним як в особистому житті, так і в професійному зростанні. 12 жовтня 1889 року, після захисту дисертації на тему «Теорія гвинтів і додаток її до механіки», Радою Новоросійського університету він був затверджений у ступені магістра механіки².

У записах метричних книг окремих інтерес викликає одруження, яке за складом наречених і поручителів можна сміливо назвати весіллям «елітної молоді» того часу, серед яких були діти тільки професорів Новоросійського університету. 2 жовтня 1911 року вінчалися син професора, декана історико-філологічного факультету О. А. Павловського – Георгій (24 роки) і дочка професора, ректора С. В. Левашова – Марія (23 роки). Авторитетом прізвищ в університетському середовищі вражає і склад поручителів: від нареченого сини професорів О. І. Загоровського та М. М. Попова – відповідно Євген і Микола, а від нареченої сини професорів М. Ю. Чижова і О. А. Павловського – відповідно Борис і Микола³.

Варто виділити й одруження професора О. П. Доброклонського влітку 1913 року, яке в його житті було другим. Справа в тому, що перша його дружина – Марія Павлівна померла 21 липня 1910 р., обряд відспівування по якій також відбувався в університетській церкві⁴. Менш ніж через три роки – 5 червня 1913 року у віці 57 років О. П. Доброклонський одружився вдруге. Його обраницею стала дочка полковника Григорієва – Марія Григорівна

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 147. – Арк. 390 зв.–391.

² *Голотюк Й. Й.* Занчевський Іван Михайлович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. – Т. 1. – Одеса, 2005. – С. 50.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 849. – Арк. 4 зв. – 5.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 824. – Арк. 13 зв.

Група професорів ІНУ, 1907 р.

1 ряд (зліва направо): Г. І. Перетяткович, Ю. Ф. Клименко, О. М. Клітін, колишній попечитель Одеського учбового округу О. О. Муєн-Пушкін, С. В. Левашов, С. С. Головін, М. Ю. Чижов, О. Ф. Федоров;

2 ряд: О. В. Корш, М. О. Щогольєв, О. І. Алмазов, О. Ф. Маньковський, О. І. Щербаків — попечитель Одеського учбового округу, О. І. Томсон;

3 ряд: О. П. Доброклонський, К. П. Серапін, О. І. Загоровський, Д. П. Кишенський, В. І. Адамович, П. С. Казанський, О. Д. Орлов

(28 років). Різниця у віці подружжя становила 29 років. Титулованим був і склад поручителів: з боку нареченого – сини професорів О. І. Загоровського і К. І. Коровицького, відповідно Євген і Леонід, а з боку нареченої – професор, ректор Д. П. Кишенський і надвірний радник Т. П. Троцький¹. На наш погляд, не виключено, що саме другий шлюб О. П. Доброклонського в такому поважному віці позитивно вплинув на професійну діяльність вченого. По-перше, 1916 року (у віці 60 років) захистив докторську дисертацію і був затверджений у ступені доктора церковної історії, а по-друге, багато уваги приділяв адміністративним справам: декан (1912–1919), виконував обов'язків ректора (декілька місяців 1915, 1916, 1917 років)².

Звернення до метричних книг згаданої церкви дозволяє виявити або уточнити дати народження і смерті людей з найближчого оточення викладацького складу, в тому числі їх дітей. Записи в метриках дають можливість виявити особисті взаєми-

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 922. – Арк. 5 зв. – 6.

² Мирошниченко В. О. Доброклонський Олександр Павлович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. – Т. 1. – Одеса, 2005. – С. 62

ни між представниками педагогічного штату та узгодити окремі дані їх професійної діяльності. Наприклад, можна констатувати, що О. П. Казанський виконував справи екстраординарного професора від 1896 року, а не з 1908 року як це зазначено в одному з сучасних університетських видань¹.

Церкву відвідували не тільки співробітники і студенти університету, але й всі бажаючі міщани. Нерідко в ній брали шлюби й представники вищого світу. Так, відомий російський державний діяч С. Ю. Вітте (1849–1915) у своїх «Воспоминаниях» розповідав, що будучи студентом Новоросійського університету (1866–1870), став свідком вінчання в університетській церкві однієї з доньок доктора Андрієвського з князем Шервашидзе, одним із впливових князів Кавказу, ад'ютанта фельдмаршала князя Барятинського і двоюрідного брата князя Шервашидзе, який перебував при особі Імператриці Марії Федорівни².

У житті церкви поруч із радісними подіями мали місце й трагічні моменти – відспівування і прощання з померлими. Серед них були й професори Новоросійського університету – історик М. П. Смирнов³, правознавці І. І. Патлаєвський, М. М. Шпилевський⁴, М. І. Малінін⁵, математик К. І. Карастельов⁶. 17 вересня 1888 р. прощались із настоятелем церкви та професором богослов'я ІНУ протоієреєм О. М. Кудрявцевим (помер від саркоми). Прощальний молебень служили Високопреосвященний Никанор, архієпископ Херсонський і Одеський та Преосвященний Мемнон, єпископ Єлисаветградський разом із міським духовенством. Тіло для поховання було відправлено на батьківщину в село Троїцьке Олександрівського повіту Володимирської губернії⁷.

¹ Іванков О. П., Сумарокова Л. М., Іванова-Георгієвська Н. А. Казанський Олександр Павлович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. – Т. 3. – Одеса, 2005. – С. 13.

² Witte С. Ю. Воспоминания. Детство. Царствование Александра II и Александра III – (1849–1894). – Берлін: Изд-во «Слово», 1923 // Режим доступа: http://az.lib.ru/w/witte_s_j/text_0010.shtml

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 111 зв. – 112.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 75. – Арк. 10 зв. – 11.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30. – Арк. 8 зв. – 9.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 69. – Арк. 174 зв. – 175.

⁷ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 137. – Арк. 201 зв. – 202.

Джерелом для біографій професорів Новоросійського університету також є третя частина метричних книг Олександро-Невської церкви – розділ «Про померлих». Загальна кількість зареєстрованих у книгах смертей представників сімей викладацького корпусу університету складає 29 записів. Чотири з них відносяться до членів їх сімей (3 дітей і 1 дружина), а з решти 25 записів ми дізнаємося дати і причини смерті, дати та місця поховання професорів: М. П. Смирнова, Д. М. Абашева, І. І. Патлаєвського, М. М. Шпилевського, М. І. Малініна, К. І. Карастельова, О. М. Кудрявцева, В. К. Надлера, В. О. Яковлева, О. Є. Назімова, В. М. Войтковського, В. М. Массена, В. М. Репяхова, Ф. Н. Шведова, О. О. Кочубинського, М. Ю. Чижова, О. К. Кононовича, О. А. Павловського, О. В. Ристенко, П. Я. Борисова, М. О. Батуєва, О. М. Ляпунова, Л. І. Ускова, О. І. Загорівського, С. В. Левашова.

Дані третьої частини метричних книг дають можливість встановити і уточнити деякі факти останніх днів життя професорів Новоросійського університету. Наприклад, дізнаємося, що Л. І. Усков трагічно помер 23 березня 1919 року від вогнепального поранення і похований 27 березня¹. А в записі про смерть і поховання С. В. Левашова, у графі «От чего умер» записано: «Растрелян большевиками в Одесской Чрезвычайке». І якщо факт розстрілу С. В. Левашова більшовиками був відомий, то місяцем винесення вироку вважався липень 1919 року². У метричній книзі день смерті датований 16 червня 1919 року. Інтерес викликає і дата поховання – 29 серпня, яка підтверджує той факт, що після приходу до Одеси 23 серпня армії А. І. Денікіна, в місті працювала Особлива слідча комісія з розслідування злочинів більшовиків, яка розкрила масові поховання жертв Одеської надзвичайної комісії³. Не виключено, що внаслідок її роботи було знайдено і впізнано тіло професора С. В. Левашова, поховання якого відбулося 29 серпня на «Одесском новом кладбище»⁴. Зазначимо,

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1230. – Арк. 115 зв. – 116.

² Василевська Є. М., Кузнецов В. О. Левашов Сергій Васильович // Професори Одеського (Новоросійського) університету: Біографічний словник. – Т. 1. – Одеса, 2005. – С. 56.

³ Файтельберг-Бланк В., Савченко В. Сколько крови стоил коммунизм? («Красный» террор в Одессе 1918–1921 годов) // Порто-франко. – 2002. – № 2.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1230. – Арк. 116 зв. – 117.

що «Одесским новым кладбищем» на той час називалася «нова ділянка» виділена Міською управою для поховань у районі 2-го міського кладовища¹.

У цілому метричні книги Олександрівської церкви університету є важливим джерелом для уточнення біографій багатьох представників його викладацького складу: Д. М. Абашева, М. О. Батуєва, П. Я. Борисова, В. М. Войтковського, М. Я. Грота, О. І. Загоровського, О. М. Деревницького, І. О. Івановського, О. П. Казанського, К. І. Карастельова, О. М. Клітіна, О. К. Кононовича, О. О. Кочубинського, О. М. Кудрявцева, С. В. Левашова, Ф. І. Леонтовича, О. М. Ляпунова, М. І. Малініна, В. М. Массена, В. К. Надлера, О. Є. Назімова, В. М. Образцова, О. А. Павловського, І. І. Патласьвського, В. М. Репяхова, О. В. Ристенко, Р. П. Сапожнікова, І. Ф. Синцова, М. П. Смирнова, О. І. Томсона, Л. І. Ускова, М. Ю. Чижова, Ф. Н. Шведова, О. Я. Шпакова, М. М. Шпилевського, І. Л. Яворського, В. О. Яковлева та інших.

У метричних книгах університетського храму дослідники також можуть знайти матеріали щодо історії студентського життя, особливо в контексті повсякденності: одруження, хрещення дітей і восприємництво, поручительство під час вінчання родичів, друзів і знайомих, смерті, випадки якої зустрічались і серед людей молодого віку. Так, 12 листопада 1919 року в Олександрівській церкві Новоросійського університету відбулося одруження студента університету Сергія Стефанського (з дворян, корінний одесит) і Зої Корбул. Його батько – доктор медицини В'ячеслав Карлович Стефанський, в ті роки старший лікар Старої міської лікарні та завідувач бактеріологічної станції, а з 1920-х років професор Одеського медичного інституту.

Інтерес до питань біографістики та генеалогії як серед фахівців, так і серед населення не меншає, тому метричні книги на сьогоднішній день залишаються дуже важливим і значущим історичним джерелом для дослідження історичних, статистичних, джерелознавчих, демографічних, краєзнавчих, генеалогічних та інших проблем. У свою чергу звернення до метричних книг

¹ ДАОО. – Ф. 16. – Оп. 124 (ч. 1). – Спр. 10335. – Арк. 3.

Олександро-Невської церкви при Новоросійському університеті дозволяє виявити або уточнити дати народження і смерті людей з найближчого оточення викладацького складу, в тому числі їх дітей, деякі факти їхніх біографій. Безумовно, вони принесуть користь краєзнавцям, біографам професорів, особливо при коментуванні листів, щоденників, мемуарів. Крім дослідників історії університету, метричні книги становлять безсумнівний інтерес для краєзнавців та істориків, які вивчають минуле міста Одеси, його жителів.

4.3. Метричні книги університетської Олександро-Невської церкви в науковому просторі історії України

Зміни, що відбулися у глобалізованому світі за останню чверть століття, з трансформацією соціально-економічних умов життя та ментальності суспільства, змінили й підходи до вивчення історичних процесів і явищ. Починаючи з радянських часів, історична наука при аналізі загальних закономірностей розвитку суспільства не враховувала роль регіонального/локального чинника. Однак, кожен окремих регіон, населений пункт є носієм і відображенням соціально-економічного й культурного повсякденного життя. Будучи цілісною територіальною спільнотою, зі сформованими соціально-економічними, національними та ідеологічними засадами, локальне середовище концентрує у своїх кордонах всі основні сфери життєдіяльності населення, але в той же час є лише ланкою в більш широкій системі. До того ж сьогодні поняття суспільства розглядається більш персоніфіковано, а тому у вивченні різних аспектів історичної науки намітився перехід від вивчення суспільно-політичної і соціально-економічної історії мас і класів, з недооцінюванням ролі особи в історії, до вивчення феномену людини у всій її багатозначності. Звуження рамок об'єкта дослідження до меж окремо взятого осередку, у даному випадку церкви, або постаті дозволяє продемонструвати конкретно-безперервний процес еволюції суспільства на тлі окремого історичного періоду.

Тому один з аспектів обраної теми обумовлений інтересом до особистості, необхідністю формування наукових знань про життєдіяльність людини в період XIX – на початку XX століть, а деякі факти, що відображають історію життя окремих персонажів тих часів, представлені в метричних книгах церкви Олександра Невського Новоросійського університету. Відповідно розглянуто події частини мешканців Одеси, що засвідчують їх народження, вступ до шлюбу, смерть; характеризують станову приналежність (цивільно-правовий стан) – до дворянства, міщанства, купецтва, селянства, інтелігенції, «іногородців», підтверджують їх освіту, проходження державної служби тощо. Отже, предметом дослідження виступає історія формування та розвитку населення південного регіону України у XIX – на початку XX століть.

Зокрема, записи метричних книг університетської церкви надають відомості про динамічність міграційного процесу в Одесі в другій половині XIX – на початку XX століть. При оцінці динаміки населення Одеси ці процеси часто не беруться до уваги дослідниками. Однак це є грубою помилкою, тому що вони мають пряий вплив на приріст населення Південної Пальміри. Значення переселень набагато більше, ніж їх частка в загальній чисельності населення, тому що самі переселенці стають суб'єктами природного відтворення. Особливо це слід враховувати при вивченні метрик, де основна частина міграційних процесів припадає на так звану побутову міграцію (заміжжя тощо). За даними метричних книг можна встановити географічний ареал родинних зв'язків людей. Винятком є тільки дворяни, для яких часто взагалі не згадано про місце проживання, а тільки стан. Єдине, що може бути – це вказівка на губернію, в якій проживав дворянин. Таким чином, метричні книги складають основу для досліджень різних галузей соціогуманітарних знань.

Наприклад, у метричних книгах університетської церкви зустрічаємо дані щодо вихідців з різних регіонів Російської імперії, в тому числі з теренів України. Так, православну віру в церкві університету прийняла міщанка Житомира Волинської губернії, єврейка Сура-Рухля Добринова¹. На Одеському міському кладовищі

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 1 зв.

1882 року був похований купець 2-й гільдії міста Золотоноша Полтавської губернії, Іустин Іванович Патлаєвський – батько професора Новоросійського університету І. І. Патлаєвського¹. 8 вересня 1884 року селянин власник Чернігівської губернії і повіту села Климентинівки Семен Федосейович Бабенко і дружина селянина власника Полтавської губернії Прилуцького повіту села Охонок Анна Павлівна Іваненкова хрестили доньку Наталію взводного унтер-офіцера в запасі Петра Никифоровича Сороки².

У зазначених метричних книгах також згадуються іноземці, які перебували в регіоні. Наприклад, 23 травня 1876 року грецький віце-консул Костянтин Петрович Калоті, французько-підданий Карл Філібертович Сікард і дружина грецько-підданого Тереза Францівна Паппадато охрестили Романа – сина грецько-підданих Софії Карлівни і Лева Ксенофонтівича Паппадато (вона римсько-католицького, а він православного віросповідання)³. 13 квітня 1879 року в Одесі відбулося інтернаціональне весілля. Донька австрійського підданого, неогоціанта Карла Мемерта – Єлизавета Карлівна Мемерт (православного віросповідання) вінчалася з дворянином Херсонської губернії, губернським секретарем Сергієм Івановичем Кашневим (православного віросповідання), а поручителями були одеський купець Олександр Карлович Мемерт, австрійський підданий Фердинанд Фердинандович Оксенбауер, італійський підданий Карл Вікентійович Россі, чиновник французького консульства Ернест де Фюльженс, італійський підданий Сергій Карлович де-Антоніні і болгарський уродженець Іван Бейєф Екзарх⁴. Подібні випадки траплялися й на початку ХХ століття. Наприклад, 12 січня 1903 року донька італійського підданого Феодора Сонданса – Віра Феодорівна (православного сповідання) вінчалася із студентом Новоросійського університету, дворянином Олександром Аполлінарійовичем Клечановським (православного сповідання)⁵. Відомості щодо згаданих персон та

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 8 зв. – 9.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 18. – Арк. 184 зв. – 185.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 87. – Арк. 471-472.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 11. – Спр. 11. – Арк. 276 зв. – 277.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 559. – Арк. 116 зв.

інших осіб, імена яких зустрічаються у записах, можуть бути доповнені з джерел консульств Австрії, Бельгії, Греції, Італії, Швейцарії та інших.

Фактор особистості ніколи не був значущим чинником, а, навпаки, постійно зневажався в колізіях «глобальних» звершень радянської влади, особливо якщо мова йшла про персонажів дореволюційної генерації, більшість з яких отримали тавро «ворогів» в історії СРСР. Цей пережиток соціального минулого дуже живучий і тому важливо звертати увагу на матеріали щодо біографій відомих постатей, які також зустрічаються у записах метричних книг університетської церкви Олександра Невського. Наприклад, князь Михайло Родіонович Кантакузін, граф Сперанський – директор департаменту духовних справ іноземних сповідань і Михайло Михайлович Кантакузін, граф Сперанський – генерал, герой Першої світової війни, командир Кірасирського Його Величності лейб-гвардії полку¹; контр-адмірал, учасник Кримської війни Федір Федорович Нарбут²; флотоводець, океанограф, полярний дослідник, кораблебудівник, віце-адмірал Степан Осипович Макаров³; механік-винахідник, перший у світі винахідник кіноапарату, фактично – першовідкривач кіно Йосип Андрійович Тимченко⁴; засновник Чорноморсько-Дунайського пароплавства, князь Феофіл Євгенійович Гагарін⁵; князь Олександр Олександрович Трубецької⁶; донька підполковника Василя Муравйова-Апостола – Ольга Василівна Муравйова-Апостол⁷; губернський секретар Олексій Михайлович Орлай (Орлай де Карва)⁸ та багато інших.

Завдяки даним метричних книг маємо можливість дізнатися й про добрі відносини багатьох родин, що залишили пам'ять про себе в історії. Наприклад, 5 грудня 1882 року

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 61. – Арк. 483-484.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 107 зв.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 11. – Спр. 11. – Арк. 277 зв. – 278.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 158. – Арк. 77 зв. – 78.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 28. – Арк. 298 зв. – 299.

⁶ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 18. – Арк. 191.

⁷ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 5 зв.

⁸ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 18. – Арк. 185 зв. – 186.

граф Михайло Володимирович Толстой і дружина тимчасового Одеського генерал-губернатора та командуючого військами Одеського військового округу Йосипа Володимировича Гурка стали хрещеними сина князя Василя Дмитровича Голіцина – Михайла¹. Херсонський Губернський предводитель дворянства Іван Іраклійович Курис, один з яскравих представників відомого дворянського роду Курисів, власник грандіозної колекції, яка зробила його одним з найбільших колекціонерів свого часу, 8 вересня 1882 року став хрещеним батьком сина почесного мирового судді Одеського мирового округу, губернського секретаря Миколи Пилиповича Бутенка². Таємний радник, голова департаменту Харківської судової палати, почесний мировий суддя Одеси Володимир Володимирович Граве 12 листопада 1880 року був поручителем таємного радника, сенатора Олексія Васильовича Білостоцького³. Полковник Олександр Андрійович Густ, дружина полковника Анна Вікторівна Бахірева, капітан 1 рангу Федір Федорович Нарбут, дружина прокурора Катеринославського окружного суду Марія Аполлонівна Ревуцька 23 грудня 1877 року стали хрещеними Віри – доньки кандидата юридичних наук, дворянина Василя Фердинандовича Немітца (лютеранського віросповідання) і Софії Аполлонівни (православного віросповідання)⁴. Колезький радник Павло Михайлович Миклашевський, вдова таємного радника Віра Іллівна Тройницька, донька дійсного статського радника Софія Миколаївна Тройницька 28 грудня 1877 року хрестили Іллю – сина колезького секретаря Михайла Ілліча Миклашевського та його дружини Ольги Миколаївни⁵. 3 квітня 1877 року командир 1 ескадрону 5 гусарського Олександрійського полку майор Михайло Миколайович Інгістов вінчався з донькою статського радника Івана Спиридоновича Карузо – Марією Іванівною Карузо, а поручителями наречених були губернський секретар Іван Сергійович

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 2 зв. – 3.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 2 зв. – 3.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 28. – Арк. 299 зв. – 300.

⁴ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 107 зв.

⁵ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 107 зв.

Леонтьєв, спадковий почесний громадянин Петро Степанович Раллі, губернський секретар Спиридон Іванович Карузо і ад'ютант командуючого військами Одеського військового округу, майор Ахіллес Стаматійович Кумбарі¹. 2 вересня 1918 року поручителями при вінчанні князя Олександра Львовича Урусова і доньки почесного громадянина Наталії Василівни Дроздової були полковник у відставці Андрій Олександрович Бенкендорфський, старший лейтенант барон Павло Леонардович Унгерн-Штернберг, діючий статський радник Павло Петрович Шкот і ротмістр, князь Петро Петрович Трубецької².

Серед багатьох записів метричних книг університетської церкви не дослідженими залишаються часті випадки хрещення одеськими високопосадовцями та представниками їх родин вихідців з інших віросповідань. Наприклад, 26 квітня 1877 року одеський міський голова, таємний радник Микола Олександрович Новосельський і дружина командувача військами Одеського військового округу, генерал-ад'ютанта Володимира Савича Семеки – Ольга Олександрівна Семека стали хрещеними батьками двох вихрестів з іудейського віросповідання: сина одеського міщанина Абрама Реденського (на підставі резолюції Його преосвященства, преосвященного Нафанаїла, єпископа Новомиргородського, Вікарія Херсонського від 7 квітня 1877 року) – Миколи (Берах, 18 років) та сина купця 2 гільдії, Катеринославської губернії, міста Олександрівська Давида Шендеровича Дробинського (на підставі резолюції Його преосвященства, преосвященного Нафанаїла, єпископа Новомиргородського, Вікарія Херсонського від 16 квітня 1877 року) – Миколи (Григорій, 16 років)³.

На сьогодні залишається відкритим питання критеріїв для відвідувачів університетської церкви, але однозначно, що коло вірян, які проводили в ній обряди не було обмежене особами, які належали до закладу, в якому перебувала культова споруда. Також достовірним фактом є те, що університетська церква привертала до себе численних відвідувачів з різних верств населення. Отже,

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 109 зв. – 110.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1220. – Арк. 110 зв. – 111.

³ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 105 зв. – 106 зв.

церква Олександра Невського відіграла значну роль в релігійно-му житті Одеси та в цілому населення південних теренів України.

Таким чином, аналіз метричних книг церкви святого Олександра Невського Новоросійського університету як історичного джерела дає можливість стверджувати, що вони виконували культову, статистико-демографічну, правову та інші функції. Інформація метричних книг дозволяє відстежити історію церков Одеси, частину демографічних рухів населення в період 1875–1919 років, з'ясувати долю персоналій чи узгодити дату їх народження або смерті, обставини особистого та громадського життя одеситів та гостей міста, деякі факти їх біографії, створення колективних біографій (дворянства, корпорації науковців, контингенту студентства тощо), позначення або уточнення контурів просопографічних портретів представників державних органів влади, військових відомств і культури. Простежуючи імена охрещених, можна частково дослідити приналежність населення до тієї чи іншої конфесії в регіоні, а на підставі метричних записів дізнатися про традиції хрещення, іменування дитини тощо. Оскільки у метричних книгах зазначалося віросповідання батьків, то на їх основі можна простежити процес «асиміляції» іновірців. Практика запису хрещених і поручителів надає можливість виявити коло спілкування, неформальних зв'язків одеситів та багато інших фактів їх повсякденного життя. Метричні книги є основою для генеалогічних досліджень останньої чверті XIX – початку XX ст. та особливо періоду революційних подій і громадянської війни, у зв'язку з тим, що з цього часу історичних і статистичних джерел збереглось дуже мало. Як генеалогічне джерело метричні книги мають велике значення не тільки для реконструкції родо-воду, але також дозволяють вивчати особистість та її входження до малої соціальної групи. Незважаючи на високу інформативність, записи метричних книг і, зокрема, університетської церкви, необхідно, як і будь-яке історичне джерело, вивчати в сукупності з іншими історичними, законодавчими, статистичними й демографічними джерелами.

Інформаційний потенціал метричних книг церкви святого Олександра Невського Новоросійського університету може бути використаний краєзнавцями, біографами, істориками, правознавцями, статистиками, демографами, соціологами і всіма, хто цікавиться історією Південної України, Одеси, Херсонської єпархії, церков Одеси, Новоросійського університету, біографією представників його викладацького і студентського складів, генеалогією окремих сімей і персоналій тощо. Метричні книги заслуговують масштабного введення до наукового обігу, що відкриває нові горизонти в проведенні ґрунтовних різнопланових досліджень, заснованих на використанні арсеналу засобів історичної науки, спеціальних історичних дисциплін та з використанням міждисциплінарних зв'язків.

ПІСЛЯМОВА

Після прочитання цієї книги у деякої частини читачів може виникнути запитання: «Навіщо будувати і відновлювати храми?». Адже людина може помолитися і наодинці. Та й ходити для цього в храм зовсім не обов'язково, звернутися до Бога з проханням можна і вдома: став перед іконами, запалив свічку і помолився, анітрохи не гірше, ніж в храмі. Не тільки вдома перед іконами людина може молитися, але, навіть, на роботі, в офісі або в машині, в степу або в лісі, Господь і там почує наші молитви. Навіщо ж тоді треба відновлювати і будувати храми?

По-перше, минулий богоборчий час ХХ століття затьмарив все церковне й духовне, і саме життя зробив заідеологізованим. Люди похилого віку знають, як із серця і душі виривали Бога, нищили храми, скидали дзвони і хрести. У радянському минулому запанували барвисті гасла і заклики з оплесками, але для простого народу все те, що зводилося віками було перевернуте. Тому можна з повною упевненістю сказати, що моральний борг держави і всього суспільства відновити ті святині, які були зруйновані. І внутрішньо наш народ це відчуває, а доказ тому – вже сотні відновлених і побудованих заново храмів і церков.

Православ'я на теренах нашої країни відомо з давніх часів. Віра в Христа Спасителя надихала на захист Вітчизни не одне покоління хоробрих козаків і підводила до благих справ мешканців Одеси. А там, де є віруючі люди, повинні бути і храми. У нашому місті вони були завжди. І не тільки приходські храми, але й домові церкви при різних установах і закладах.

За останню чверть століття в Одесі та в цілому на пострадянському просторі, двері багатьох храмів було відкрито, а відродження інших відбувається на наших очах. Приємно відзначити, що реконструйовані церкви, які діяли при вищих навчальних закладах у період ХІХ – на початку ХХ століття, як церковні твердині для охорони і розповсюдження християнської віри та культури в мережі вищої школи. Тим більше, що релігія, яку сповідують парафіяни цих домових храмів, не стає обов'язковою

для всіх студентів і викладачів. Вони можуть вільно відвідувати або не відвідувати богослужіння у домових церквах при вишах.

Церква святого благовірного великого князя Олександра Невського Новоросійського університету була закрита 95 років тому. Вважаємо, що вихід в світ цієї книги це не тільки один із кроків до відбудови культурної споруди та повернення первинного значення архітектурної цінності, а й важливий крок до відродження духовності та вшанування зверненням до призабутої складової історії alma mater студентів, викладачів і співробітників Одеського національного університету імені І. І. Мечникова як наступника славетної історії Новоросійського університету. Освячена 1818 року, університетська церква пережила складні часи створення, реорганізації, закриття. Але навіть за жорстоких подій 1920-х років, церква відіграє для університетського духовного життя важливу роль. І не тільки для вишу, а й привертаючи увагу його випускників та мешканців місця до духовного життя.

Отже відродно, що більшість храмів нехай і через десятки років, але з розряду «втрачених» переходять до переліку «діючих», тож сподіваємось, що до цієї категорії у найближчому майбутньому приєднається університетська церква Олександра Невського. Скепсис адептів відсутності культових споруд у навчальних закладах заздалегідь передбачимо відповіддю, що відродження домового храму при виші жодним чином не зачіпає світської сутності держави, оскільки не змінює в цьому випадку конституційні основи державного управління та державного ладу, абсолютно не змінює характер освіти – вона не стає від цього релігійною, а продовжує залишатися світською, оскільки програма навчання не змінюється, дисципліни, що викладаються залишаються незмінними. Інша справа, що, освічуючи душі людей, вона спонукає їх діяти на основі християнської моралі.

Якщо студенти та викладачі вишу вирішать сповідувати православну релігію, то це – їхнє законне право, яке не може бути обмежене навіть Конституцією України, оскільки дане їх право не порушує основ конституційного ладу, моральності, здоров'я, прав і законних інтересів людини і громадянина, забезпечення

оборони країни і безпеки держави. Навпаки, судячи із заклопотаності державних органів проблемами моральності сучасної молоді, держава повинна вітати і активно підтримувати відродження святинь православної церкви. Відкриття храмів при вишах має сприяти створенню української помісної церкви і самостійного розвитку на основі національних культурних традицій.

Проведене дослідження має досить попередній характер, разом з тим це перший досвід подібного роду для Одеси, України та Східної Європи в цілому. Звісно, дане дослідження, безперечно, не висвітлює всі аспекти теми і залишає місце для її подальшого аналізу. Залишаються не розроблені проблеми співпраці священників з владними структурами, розгляд канонічно-догматичних й церковно-правових основ їх релігійної діяльності тощо. Темою окремого дослідження також може стати роль настоятелів церкви у суспільно-політичному і державницькому розвитку українського народу у XIX – на початку XX століття, коло мирян, що відвідували церкву тощо. При подальшому, більш детальному аналізі метричних книг церкви святого Олександра Невського Новоросійського університету, можливі різноаспектні дослідження окремих соціальних груп, які внаслідок участі у проведених церковних обрядах вступали у взаємовідносини на новому субкультурному і соціальному рівні. Записи метричних книг університетської церкви як інформативне історичне джерело можуть стати одним із джерел для вивчення демографічної структури населення Одеси. Безумовно, разом з ними слід вивчати матеріали ревізій, переписів, поточної статистики тощо. В цілому ж широке планомірне дослідження метричних книг, дозволить дослідити різні аспекти (історичні, демографічні, генеалогічні, соціальні, культурні тощо) населення Південної Пальміри. Сподіваємось, що ці виголошені питання та інші, що можуть виникнути у науковців у майбутньому будуть вирішені наступними дослідниками.

Починаючи з кінця 1980-х років, в суспільстві почався період відродження духовності, повернення до призабутих традицій та історії. На тлі цих соціально-суспільних явищ в університеті

проявився інтерес до історії церкви святого Олександра Невського, а її приміщення сьогодні є складовою його матеріальної бази. Пам'ять про храм спонукала співробітників університету та його випускників неодноразово виступати з ініціативою відтворення храму. Дана праця, має стати поштовхом для відродження церкви, бо вона є берегинею духовних традицій нашого народу і як казав у своїх проповідях останній настоятель церкви святого благовірного великого князя Олександра Невського Новоросійського університету О. М. Клітін:

«Христос посред вас да будет во все дни жизни вашей!»¹

¹ Клітин А. М. Речь пред началом лекций учебного года 1901–1902 года // Записки Императорского Новороссийского университета. – 1902. – Т. 86. – С. 56.

ДОДАТОК

Метричні книги церкви святого Олександра Невського Новоросійського університету (1875–1919)¹

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории
в Одесскую университетскую Александро-Невскую церковь,
для записки родившихся, браком сочетавшихся и умерших в 1875 г.²

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Апреля 29	Мая 13	Михаил	Коллежский секретарь, князь Михаил Родионович Кантакузин – граф Сперанский и жена его Елизавета Карловна, он православного, а она реформатского вероисповедания.	Отставной поручик Петр Викторович Фролов-Багреев, жена генерал-майора, княгиня Мария Александровна Кантакузина, полковник князь Михаил Алексеевич Кантакузин и жена коллежского Секретаря Лаура Карловна Капгер.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							
	1	Апреля 11	Июня 14	Вера	Диякон Александроневской, что при Императорском Новоросийском университете церкви, Феодор Иванович Крохмаленко и жена его Антонина Филипповна, оба православного вероисповедания.	Потомственный почетный гражданин Константин Николаевич Палаузов и вдова коллежского секретаря Александра Кайтановна Скачевская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев.
Священник Александр Кудрявцев							
	2	Июня 13	Июня 18	Михаил	Титулярный советник Михаил Иванович Капгер и жена его Лаура Карловна, он православного, а она реформатского вероисповедания.	Действительный статский советник Иван Логинович Горемыкин, жена тайного советника Александра Михайловна Капгер, коллежский секретарь Карл Карлович Сикард и жена коллежского секретаря княгиня Елизавета Карловна Кантакузина – графиня Сперанская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							

¹ Публікація метричних книг подана відповідно до правопису, стилю і граматики сучасної російської мови. Додаткові записи зроблені на сторінках метричних книг, через проблеми з розшифруванням почерку, екстракти/відомості та ревізії благочинних не представлені.

² ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 61. – Арк. 482-495.

	2	Июня 6	Июля 1	София	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Федор Иванович и жена его Анастасия Авдонова, оба православного вероисповедания.	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Корнилий Иванович Карастелев и жена священника университетский церкви Анна Платоновна Кудрявцева.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
Итого родилось в 1875 году мужского пола два (2) и женского пола два (2), обоего пола четыре (4)							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Октября 12	Помощник секретаря С.-Петербургского окружного суда, губернский секретарь Георгий Юлиевич Меллер, вероисповедания лютеранского, первым браком.	Двадцати семи лет. 27	Дочь отставного подполковника Александра Спиридонова Карузо, девица Елена Александровна Карузо, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати пяти лет. 25	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Григорий Егорович Карузо и коллежский регистратор Эммануил Петрович Францов. По невесте: дворянин Егор Егорович Карузо и полковник Андрей Федорович Аркулов.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Ноября 9	Член Одесского окружного суда, коллежский асессор Николай Христофорович Гофман, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати восьми лет. 38	Дочь надворного советника Александра Андреевича Кирикова, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Новороссийского университета Иван Яковлевич Германсон и титулярный советник Егор Николаев сын Деласари. По невесте: член Одесского окружного суда, коллежский асессор Иван Иванович Зерен и студент Новороссийского университета Павел Яковлевич Германсон.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

3	Ноября 9	Студент 4-го курса юридического факультета Императорского Новороссийского университета Сергей Васильевич Бураков, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати девяти лет. 29	Дочь коллежского асессора Аркадия Алексеевича Муромцева, девица Елена Аркадиевна Муромцева, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: одесский купец Андрей Игнатиевич Бортневский и действительный статский советник Егор Антонович Томашевский. По невесте: студент Новороссийского университета Христофор Николаевич Мичу-Николаевич и отставной Поручик Павел Васильевич Бураков.
Итого браков в 1875 году три (3). Священник Александр Кудрявцев							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Мая 3	Мая 3	Ординарного профессора Императорского Новороссийского университета, действительного статского советника Феодора Ивановича Леонтовича сын Григорий.	4		От кровавого поноса		Настоятель Александроневской университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
Итого умерло в 1875 году один (1). Священник Александр Кудрявцев									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории
в университетскую Александроневскую церковь г. Одессы,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и о умерших, на 1876 год¹

Часть первая, о родившихся

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 87. – Арк. 469-482.

Счет родив- шихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1			Февраля 8	Марк	На основании резолюции Его Превосвященства, Превосвященного Нафанаила епископа Новомиргородского, викария Херсонского, последовавшей от 3 февраля 1876 года, просвещен святым крещением студент Новороссийского университета Марк Григорьевич Ярон, сын ветеринарного врача и жены его Анны, еврейского закона, 19-ти лет и наречен при св. крещении Марком, в честь св. апостола евангелиста Марка, празднуемого церковью 25 апреля.	Тайный советник Николай Николаевич Сушев и жена флота капитана 1-го ранга Наталия Михайловна Зеленая.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							
1		Марта 27	Апреля 22	Любовь	Кандидат юридических наук Василий Фердинандович Немитц и законная жена его София Аполлоновна, он лютеранского, а она православного вероисповедания.	Артиллерии полковник Феодор Ильич Бахирев и жена дворянина Евгения Аполлоновна Осипова.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							
2		Февраля 1	Апреля 24	Леонид	Титулярный советник Леонид Григорьевич Сухомлинов и его законная жена Александра Фокишна, оба православного вероисповедания.	Капитан Одесского местного батальона Александр Павлович Парийский и жена коллежского ассессора Мария Федоровна Домбровская.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							
3		Апреля 11	Мая 23	Роман	Греческо-подданный Лев Ксенофонтович Паппадаго и законная жена его София Карловна, он православного, а она римско-католического вероисповедания.	Греческий вице-консул Константин Петрович Калоти, французско-подданный Карл Филибертович Сикард и жена греческо-подданного Тереза Францовна Паппадаго.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							

4		Мая 28	Июня 1	Всево- лод	Ректор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Федор Иванович Леонтович и законная жена его Анастасия Авдоновна, оба православного вероисповедания.	Статский советник Егор Федорович Сабинин, вдова коллежского асессора Анна Николаевна Патлаевская, действительный статский советник Александр Михайлович Богдановский и дочь действительного статского советника Леонтовича, девица Анастасия Федоровна.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Дьякон Федор Крохмаленко							
2		Июня 1	Июня 13	Вера	Профессор университета, действительный статский советник Корнилий Иванович Карастелев и законная жена его Александра Лукинишна, оба православного вероисповедания.	Статский советник Егор Федорович Сабинин и дочь землевладельца Бессарабской губернии Яского уезда местечка Скулян Мария Егоровна Мафо.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Дьякон Федор Крохмаленко							
3		Октября 27	Декабря 14	Мария	Коллежский советник, Логин Логинович Меринг и законная жена его Пелагея Георгиевна оба православного вероисповедания.	Одесский комендант, генерал-майор Карл Андреевич Вильк и жена надворного советника Вера Георгиевна Гирс.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с дьяконом Феодором Крохмаленко
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Дьякон Федор Крохмаленко							
Итого родилось в 1876 году мужского пола четыре (4), женского три (3), обоего пола семь (7)							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Апреля 3	Апреля 4	Диакона Александро-Невской, что при Императорском Новороссийском университете Феодора Ивановича Крохмаленко – дочь Вера.		1	От воспаления мозга		Настоятель Александро-Невской университетской церкви, священник Александр Кудрявцев. На Одесском городском кладбище.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории г. Одессы
в университетскую Александро-Невскую церковь,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1877 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	Января 18	Марта 10	Антонина	Диакон Александронеvской, что при Императорском Новороссийском университете церкви, Феодор Иванович Крохмаленко и жена его Антонина Филипповна, оба православного вероисповедания.	Потомственный почетный гражданин Константин Николаевич Палауз и жена действительного статского советника Пелагея Николаевна Богдановская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев							
1			Апреля 26	Николай	На основании резолюции Его Преосвященства, Преосвященного Нафанаила, Епископа Новомиргородского, Викария Херсонского, от 7 апреля 1877 года за № 522, просвещен Св. Крещением сын одесского мещанина Абрама Реденского – Берах, он же Бенедикт, еврейского закона, 18 лет, и наречен при Св. Крещении Николаем, в честь Святителя и Чудотворца Николая, празднуемого церковью 9-го мая.	Одесский городской голова, тайный советник (Александр) Николай Александров Новосельский и жена командующего войсками Одесского военного округа, генерал-адъютанта Владимира Савича Себеки, Ольга Александровна Себека.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 105-114.

2			Апреля 26	Николай	На основании резолюции Его Пресвященства, Пресвященного Нафанаила, Епископа Новомиргородского, Викария Херсонского, от 16 апреля 1877 года за № 578, просвещен Св. Крещением сын 2-й гильдии купца, Екатеринославской губернии города Александровска, Давида Шендоровича Дробинского – Григорий, еврейского закона, 16 лет, и наречен при Св. Крещении Николаем, в честь Святител и Чудотворца Николая, празднуемого церковью 9-го мая.	Одесский городской голова, тайный советник Николай Александров Новосельский и жена командующего войсками Одесского военного округа, генерал-адъютанта Владимира Савича Семеки, Ольга Александровна Семека.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Мая 3	Мая 28		Зинаида	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Феодор Иванович Леонтович и жена его Анастасия Авдонова, оба православного вероисповедания.	Ординарный профессор Новороссийского университета, действительный статский советник Александр Михайлович Богдановский и дочь действительного статского советника Анастасия Федоровна Леонтович.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Октября 18	Декабря 23		Вера	Кандидат юридических наук, дворянин Василий Фердинандович Немитц и жена его София Аполлоновна, он лютеранского, а она православного вероисповедания.	Полковник Александр Андреевич Густ, жена полковника Бахирева – Анна Викторовна, капитан 1-го ранга Феодор Федорович Нарбут и жена прокурора Екатеринославского окружного суда Мария Аполлоновна Ревуцкая.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Декабря 15	Декабря 28		Илия	Коллежский секретарь Михаил Ильич Миклашевский и жена его Ольга Николаевна, оба православного вероисповедания.	Коллежский советник Павел Михайлович Миклашевский, вдова тайного советника Вера Ильинишна Тройницкая и дочь действительного статского советника София Николаевна Тройницкая.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
Итого в 1877 году родилось мужского пола три (3) и женского пола три (3), в числе родившихся мужского пола два присоединенных из евреев. Обоего пола шесть (6). Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Апреля 3	Командир 1-го эскадрона 5-го гусарского Александровского Императорского Высочества Великого князя Николая Николаевича старшего полка, майор Михаил Николаевич Ингистов, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати шести лет. 36	Дочь статского советника Ивана Спиридоновича Карузо, девица Мария Ивановна Карузо, православного вероисповедания первым браком.	Тридцати лет. 30	Настоятель Александровской, что при Новороссийском университете церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: губернский секретарь Иван Сергеевич Леонтьев и потомственный почетный гражданин Петр Степанович Ралли. По невесте: губернский секретарь Спиридон Иванович Карузо и адъютант командующего войсками Одесского военного округа, майор Ахиллес Статматьев Кумбари.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших	Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
	Мужск.	Женск.		Мужск.	Женск.			
1	Февраля 1	Февраля 3	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник, Михаил Павлович Смирнов.	43		От воспаления легких	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев.	Священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко								
1	Июня 29	Июля 1	Диакона Александровской, что при Императорском Новороссийском университете, церкви Феодора Ивановича Крохмаленко – дочь Антонина.		5 ½ месяцев	От детского поноса	Священник Одесского Кафедрального Преображенского Собора Григорий Палемин с исправляющим должность псаломщика Иваном Семенцем.	На Одесском городском кладбище.
Священник Григорий Палемин								

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории
в Одесскую Александро-Невскую университетскую церковь,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1879 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещение
Мужск. пола	Женск. пола	рожде-ния	креще-ния				
	1	Апреля 30	Июня 10	Ольга	Товарищ прокурора Одесского окружного суда, коллежский ассесор Владимир Иванович Росковшенко и жена его Варвара Прохоровна, оба вероисповедания православного.	Греческо и жена действительного статского советника Варвара Яковлевна Росковшенко.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							
Итого в 1879 году родилось женского пола одна (1). Священник Александр Кудрявцев							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Апреля 13	Дворянин Херсонской губернии, губернский секретарь Сергей Иванович Кашнев, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати одного года. 31	Дочь австрийско-подданного негоцианта Карла Мемерта, девица Елизавета Карловна Мемерт, православного вероисповедания, первым браком.		Настоятель Александро-Невской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: Одесский купец Александр Карлов Мемерт, австрийско-подданный Фердинанд Фердинандович Оксенбауер и итальянско-подданный Карл Викентиевич Росси; по невесте: чиновник французского консульства Эрнест де Фюльженс, итальянско-подданный Сергей Карлов де-Антонини и болгарский уроженец Иван Бейеф Экзарх.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диякон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 11. – Спр. 11. – Арк. 274-283.

2	Апреля 15	Землевладелец Бессарабской губернии, Аккерманского уезда Алексей Данилович Хоперский, вероисповедания православного, первым браком.	Тридцати пяти лет. 35	Дочь надворного советника Вильгельма Шванберга, девица София-Генр Шванберг, римо-католического вероисповедания, первым браком.	Настоятель Александровской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: бельгийский подданный Оттон Павлович Миллер, Корнет Александр Францович Багенский и коллежский секретарь Порфирий Григорьевич Навроцкий; по невесте: французский гражданин Адольф Францов сын Сорон и коллежский ассессор Фабий Валентинович Дель-Бубба.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
3	Октября 31	Исправляющий должность начальника отделения в отделе военных сообщений временной комиссии для окончания дел и счетов бывшей действующей армии, надворный советник Валериан Александрович Ленской, православного вероисповедания, первым браком.	Сорока четырех лет. 44	Дочь поручика 1-го Московского кадетского корпуса, ныне состоящего в прикомандировании к Окружному штабу Одесского военного округа полковника Николая Францовича Снарского, девица Жозефина Николаевна Снарская, римо-католического вероисповедания, первым браком.	Настоятель Александровской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: тайный советник Николай Васильевич Кидошников и военный инженер, подполковник Иван Михайлович Сукин; по невесте: подполковник Северин Северинович Полубинский и коллежский ассессор Евгений Паладиевич Букреев.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Ноября 2	Флигель-адъютант, капитан 2-го ранга Степан Осипович Макаров, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати пяти и девяти месяцев	Дочь отставного инженера поручика Николая Федорова Якимовского, девица Капиталина Николаевна Якимовская, православного вероисповедания, первым браком.	Настоятель Александровской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: мичман 2-го Черноморского флотского экипажа Константин Петрович Арнаут и подполковник 11-го гусарского Изюмского полка Иван Васильевич Волькенау; по невесте: инженер капитан Владимир Степанович Неплюев и надворный советник Иван Константинович Янкудио.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
5	Ноября 11	Дворянин Подольской губернии Евстафий Алексеевич Калашников, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати трех лет. 23	Дочь командира, капитана 1-го ранга, а потом вице-адмирала (ныне умершего) Петра Николаевича Бессарабского, девица Мария Петровна Бессарабская, православного вероисповедания, первым браком.	Настоятель Александровской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: австрийский подданный Антон Антонович Кюр, прусский подданный Карл Иванович Виднер и австрийский подданный Мартан Антонович Кюр; по невесте: капитан Константин Петрович Бессарабский, 11-го гусарского Изюмского полка Иван Васильевич Волькенау и управляющий Волочическою таможенною, статский советник Леонтий Викторов Иванов.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
Итого в сем 1879 году браков пять (5). Священник Александр Кудрявцев						

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Января 22	Января 24	Студент Императорского Новороссийского университета 1-го курса физико-математического факультета отделения математических наук Александр Юлианович Зверович.	22		От повешения		Погребение совершено на Одесском городском кладбище настоятелем университетской церкви, священником Александром Кудрявцевым и диаконом Феодором Крохмаленко, на основании разрешения, данного судебным следователем на билет для погребения, явленном в бульварном участке и записанном под №36 22 января 1879 года.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
2		Мая 9	Мая 10	Студента 4-го курса юридического факультета Императорского Новороссийского университета Станислава Юлиановича Ломницкого сын Владимир.	10		От воспаления легких		Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
Итого умерло в 1879 году мужского пола два (2). Священник Александр Кудрявцев									

Метрическая книга,

данная из Херсонской духовной консистории в Одесскую университетскую церковь, для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1880 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 28. – Арк. 295-304.

1		Февраля 16	Февраля 27	Александр	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Феодор Иванович Леонтович и жена его Анастасия Авдоновна, оба вероисповедания православного.	Статский советник Михаил Иванович Малинин и дочь действительного статского советника Анна Александровна Богдановская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		Февраля 20	Апреля 23	Ольга	Майор Александр Иванович Крылов и жена его Елена Эдуардовна, оба вероисповедания православного.	Военный следователь военного С.-Петербургского окружного суда, статский советник Митрофан Яковлевич Лавровский и вдова генерал-майора Ольга Николаевна Гайли.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Ноября 18	Ноября 30	Петр	Граф Ипполит Ильич Капнист и жена его Елизавета Васильевна, оба вероисповедания православного.	Ротмистр Дмитрий Алексеевич Траскин и дочь графа Капниста, графиня Елизавета Ипполитовна Капнист.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Января 11	3-й Его Императорского высочества великого князя Георгия Михайловича батареи Гвардейской конно-артиллерийской бригады поручик Лев Михайлович Слэзкин, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати четырех лет. 24	Дочь помещика, штабс-капитана Георгия Иаковлева Эрдели, девица Вера Георгиевна Эрдели, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати лет. 20	Настоятель Александровской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: председатель Одесского военно-окружного суда генерал-майор Владимир Николаев Кирилин и 1-й батареи 15 артиллерийской бригады капитан Николай Владимиров Кирилин; по невесте: чиновник особых поручений Временного одесского генерал-губернатора, коллежский секретарь Иван Алексеев Павлов и чиновник особых поручений Временного одесского генерал-губернатора надворный советник Иван Константинов Янкудио.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

2	Апреля 30	Гвардейского экипажа мичман князь Феофил Евгениевич Гагарин, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати пяти лет. 25	Дочь умершего генерал-лейтенанта Федора Федоровича Моллера, девица Александра Федоровна Моллер православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский советник Федор Федоров Иванов и коллежский советник Михаил Климентиев Беренс; по невесте: действительный статский советник Григорий Александрович Евреинов и титулярный советник Петр Михайлович Зеленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Октября 26	Адъютант жандармского управления города Одессы, поручик Михаил Дмитриевич Загоскин, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати трех лет. 23	Вдова капитана, начальника Одесского отделения Киевского жандармского полицейского управления железных дорог, Владимира Константиновича Кириази, Евгения Александровна Кириази, православного вероисповедания, вторым браком.	Двадцати лет. 20	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: капитан корпуса жандармов Андрей Андреев Добродеев и того же корпуса штабс-капитан Александр Ильич Иванов; по невесте: дворянин Михаил Фомич Лузанов и мичман Владимир Николаевич Юрковский.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Ноября 12	Присутствующий в 1-м отделении 5-го департамента Правительствующего Сената, сенатор, тайный советник Алексей Васильевич Белостоцкий, православного вероисповедания, вторым браком.	Сорока одного года. 41	Дочь председателя Коммерческого суда города Одессы, тайного советника Александра Федотовича Митькова, девица Наталия Александровна Митькова, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати шести лет. 26	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: действительный статский советник Владимир Владимирович Граве и коллежский советник Анатолий Федорович Докс; по невесте: дворянин Петр Константинович Казимир и дворянин Константин Игнатьевич Писаржевский.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			

1		Января 4	Января 7	Уволенный от службы согласно прошению, ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Дмитрий Николаевич Абашев, православного вероисповедания.	49	От паралича дыхательных ветвей	Священник Одесского кафедрального Преображенского собора Михаил Запольский.	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко								
2		Декабря 14	Декабря 16	Правитель канцелярии попечителя Одесского учебного округа, коллежский советник Михаил Михайлович Селецкий, православного вероисповедания.	64	От перерождения печени	Настоятель больницы церкви протоиерей Матфей Веселовский.	Настоятель Александроневской, что при Новороссийском университете, церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко								

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории
в университетскую Александро-Невскую церковь г. Одессы,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1882 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещение
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1		Апреля 15	София	На основании указа Херсонской духовной Консистории, от 27 марта сего года за № 2437, мещанка города Житомира Вольнской губернии, еврейка Сура-Рухля Добринова, тридцати одного года, просвещена Св. Крещением по чиноположению православной церкви и наречена во имя Св. Мученицы Софии – Софию.	Директор народных училищ Херсонской губернии, статский советник Александр Сергеевич Князев и жена священника Успенской церкви Александра Васильевича Розова.	Профессор православного богословия Новороссийского университета, священник Александр Кудрявцев с причтом Одесской Успенской церкви – в той же церкви.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Максим Гордиенко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 55. – Арк. 1-10.

1	Мая 15	Июня 24	Константин	Секретарь Правления университета, коллежский ассессор Мануил Иванович Беляев и законная жена его Вера Григорьевна, оба православного вероисповедания.	Корпуса флотских штурманов капитан Александр Васильевич Матвеев и жена отставного поручика Антонина Эммануиловна Овен.	Одесского военного госпиталя протоиерей Иван Васильевич Смирнов с Диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Иоанн Смирнов. Диакон Феодор Крохмаленко. Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев						
2	Август 9	Сентябрь 8	Евгений	Почетный мировой судья Одесского мирового округа, губернский секретарь Николай Филиппович Бутенко и законная жена его Прасковья Осиповна, оба православного вероисповедания.	Херсонский губернский предводитель дворянства, статский советник Иван Ираклиевич Курис и вдова майора Прасковья Корнеевна Буковецкая, дворянин Осип Осипович Буковецкий и вдова ротмистра Вера Богдановна Бутенко.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
3	Ноябрь 17	Декабрь 5	Михаил	Адъютант командующего войсками Одесского военного округа, ротмистр князь Василий Дмитриевич Голицын и законная жена его Прасковья Михайловна, оба православного вероисповедания.	Доктор медицины, статский советник, граф Михаил Владимирович Толстой и жена временного Одесского генерал-губернатора и командующего войсками Одесского военного округа Мария Андреевна Гурко.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
Итого в 1882 году родилось мужского пола три (3) и присоединена в православие одна – всего 4. Священник Александр Кудрявцев						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Января 24	Кандидат на судебные должности при прокуроре Одесской судебной палаты, кандидат права, Федор Макарьевич Манжевский, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати пяти лет.	Дочь бывшего механика при Императорском Новороссийском университете умершего подполковника Михаила Даниловича Куликова, девица Екатерина Михайловна Куликова, православного вероисповедания, первым браком	Двадцати четырех лет.	Настоятель университетской церкви священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: учитель Мариинской женской гимназии Петр Корнилович Борзаковский и студент Новороссийского университета Афанасий Иванович Погибка; по невесте: студент Новороссийского университета Арсений Иванович Храмов и дворянин Михаил Ксенофонтович Тимофеев.

Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Апреля 25	Младший судовой врач 1-го Черноморского флотского Его Императорского высочества генерал-адмирала экипажа, надворный советник Аполлон Николаевич Корольков, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати шести лет. 36	Дочь диакона Александроневской, что при Новороссийском университете, церкви, Федора Ивановича Крохмаленко, девица Александра Федоровна Крохмаленко, православного вероисповедания, первым браком.	Семнадцати лет. 17	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с протодиаконом Одесского кафедрального Преображенского собора Павлом Перебаскиным.	По жениху: действительный статский советник Александр Михайлович Богдановский и директор народных училищ Херсонской губернии Александр Князев; по невесте: статский советник Григорий Иванович Грузевич-Нечай и отставной поручик артиллерии Николай Иванович Толмачев.
Священник Александр Кудрявцев. Протодиакон Павел Перебаскин							
3	Мая 21	Служащий по вольному найму в управлении временного Одесского генерал-губернатора, почетный гражданин Василий Васильевич Смоленов, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати девяти лет. 29	Дочь умершего фельдфебеля Ефрема Петрова, девица Вера Ефремовна Петрова, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати трех лет. 23	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: отставной штабс-капитан Илья Константинович Штегман и титулярный советник Иван Алексеевич Казаринов; по невесте: одесский мещанин Аким Васильевич Гайновский и одесский 2-й гильдии купец Николай Дмитриевич Смирнов.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Октября 31	Командир № 3 эскадрона лейб-гвардии гусарского Его величества полка, ротмистр Антон-Станислав Константинович Гартинг, римокатолического вероисповедания, первым браком.	Двадцати семи лет. 27	Дочь умершего подполковника Василия Муравьева-Апостола, девица Ольга Васильевна Муравьева-Апостол, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати трех лет. 23	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: флигель адъютант генерального штаба подполковник князь Петр Дмитриевич Святополк-Мирский и поручик 12-го драгунского Маринупольского полка Антон Константинович Гартинг; по невесте: студент лицея цесаревича Николая, Владимир Иосифович Гурко и студент лицея цесаревича Николая, Борис Михайлович Петрово-Соловово.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
Итого в 1882 году браком сочеталось – 4. Священник Александр Кудрявцев							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Февраля 26	Февраля 28	Купец 2-й гильдии города Золотоноша, Полтавской губернии, Иустин Иванович Патлаевский.	72		От воспаления левого легкого		Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
2		Ноября 12	Ноября 15	Бывший врач Новороссийского университета, надворный советник Павел Алексеевич Иванов.	52		От чахотки	Священник Одесского кафедрального Преображенского собора Михаил Запольский.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
3		Декабря 7	Декабря 8	Проректора Новороссийского университета, действительного статского советника Федора Ивановича Леонтовича – сын Александр.	3		От воспаления мозга		Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
Итого в 1882 году умерло мужского пола три (3). Священник Александр Кудрявцев									

Метрическая книга,

данная из Херсонской духовной консистории в Александровскую университетскую церковь г. Одессы для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1883 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 12. – Спр. 75. – Арк. 1-14.

1		Февраля 1	Февраля 12	Николай	Отставной полковник Николай Ильич Виноградский и законная жена его Ольга Александровна, оба православного исповедания.	Отставной губернский секретарь Александр Ильич Виноградский и жена прусско-подданного Елисавета Александровна Фон-Клейст.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		8	20	Феодор	Состоящий в запасе армии взводный унтер-офицер Петр Никифорович Сорока и законная жена его Феодосия Афанасьева, оба православного исповедания.	Крестьянин собственник Черниговской губернии и уезда с Климентиновки Семен Федосеев Бабенко и жена крестьянина собственника Полтавской губернии Прилуцкого уезда с. Охонок Анна Павловна Иваненкова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви священник Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
	1	Марта 6	Апреля 7	Лидия	Диакон Александровской, что при Новороссийском университете церкви, Феодор Иванович Крохмаленко и законная жена его Антонина Филипповна, оба православного исповедания.	Коллежский ассесор Иван Алексеевич Казаринов и жена статского советника Мария Яковлевна Шпилевская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев.
Настоятель церкви, протоиерей Александр Кудрявцев							
3			Августа 6		Инженер-архитектор Иосиф Иванович Плоновский, римско-католического исповедания, сорока лет, на основании письменного заявленного желания присоединится к Святой православной церкви, присоединен к таковой с совершением таинства св. миропомазания (по несовершенной конформации) с оставлением прежнего имени Иосиф.	Таинство Св. Миропомазания совершил настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко, в Воскресенской, что на Среднем фонтане церкви.	
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4		Октяб-ря		Иоанн	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Михаил Иванович Малинин и законная жена его, оба православного исповедания.	Коллежский ассесор Михаил Васильевич Уклонский и жена потомственного дворянина Анастасия Михайловна Бологовская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

	2	Ноября 12 Декабря 30	Людмила	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Иван Федорович Синцов и законная его жена Пелагея Михайловна, оба православного исповедания.	Статский советник Димитрий Иванович Азаревич и жена действительного статского советника Ольга Степановна Сабинина.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
	3	Декабря 6 31	Ольга	Корнет Ахтырского полка Иосиф Петрович Скаржинский и законная его жена Ольга Константиновна, оба православного исповедания.	Статский советник Павел Михайлович Миклашевский и вдова гвардии полковника Анастасия Иосифовна Скаржинская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко						
Итого в 1883 году родилось мужского пола 4, женского 3, обоего пола семь (7). Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Ф. Крохмаленко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Январь 19	Студент Императорского Новороссийского университета Александр Николаев Свечников, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати пяти лет. 25	Дочь Могилевского мещанина Фомы Михайлова Недельского девица Надежда, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Теодор Владиславов Пеховский и действительный студент Новороссийского университета Иван Иванович Акимович; по невесте: учитель Одесского городского 4-х классного училища Александр Александрович Ганенко и кандидат права Новороссийского университета Николай Степанович Граников.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

2	Январь 23	Помощник управляющего канцелярией временного Одесского генерал-губернатора, коллежский советник Василий Михайлович Каченовский, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати шести лет. 36	Дочь дворянина Киевской губернии, Чигиринского уезда, титулярного советника Николая Александровича Малаева, девица Юлия Николаевна Малаева, православного вероисповедания, первым браком.		Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: титулярный советник Петр Михайлович Зеленко и камер-юнкер двора Его императорского величества, титулярный советник Борис Александрович Озеров; по невесте: Корнет 21-го драгунского Белорусского полка Михаил Николаевич Малаев и коллежский ассессор Иван Алексеевич Казаринов.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Февраль 14	Агент службы хозяйственного отдела Общества Юго-Западных железных дорог, тираспольский 2-й гильдии купец Ефим Акимович Штрик, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати двух лет. 32	Дочь умершего капитана Антона Бартолича, девица Мария Антонова Бартолич, римо-католического вероисповедания, первым браком.	Семнадцати лет. 17	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По женихе: Прапорщик Михаил Егоров Кетхуд и Дворянин Михаил Фомич Лузанов; по невесте: Черногорско-подданный Артур Антонович Бартолич и Присяжный поверенный Владимир Александрович Клопотовский.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Февраль 16	Окончивший курс в Императорском Новороссийском университете по отделению естественных наук, священный сын Евгений Лукич Рекало, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати пяти лет. 25	Дочь комиссара С.-Петербургской железной дороги Вениамина Федорова Венцель, девица Олимпиада Вениаминовна Венцель, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский секретарь, инспектор Одесской второй гимназии, Иван Боровский и коллежский ассессор Илларион Григорьевич Шрамков; по невесте: окончивший курс наук в Императорском Новороссийском университете Афанасий Иванович Погибка и учитель городской женской Мариинской гимназии Петр Карнилович Борзаковский.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

5	Апреля 24	Студент Императорского Новороссийского университета Иван Михайлов Занчевский, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати двух лет. 22	Дочь штаб-капитана Болеслава Грабовского, девица Виктория Грабовская, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Александр Аполлонович Мануилов и поселянин собственник Карл Яковлевич Меснер; по невесте: дворянин Илья Никифорович Черкунов и поручик Иван Степанович Лейбин.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Апреля 29	Корнет 10-го дивизиона лейб-гвардии Атаманского Его императорского величества наследника цесаревича полка, Василий Николаевич Терентьев, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати семи лет. 22	Дочь умершего потомственного почетного гражданина Якова Германсона, девица Евгения Яковлевна Германсон, евангелическолютеранского исповедания, первым браком.	Двадцати пяти лет. 25	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский ассессор Павел Яковлевич Германсон и генерального штаба капитан Василий Петрович Жолтановский; по невесте: коллежский ассессор Владимир Ксаверьевич Кудрявцев и адъютант командира 8-го армейского корпуса поручик Петровский.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Июня 1	Инженер-технолог Константин Егорович Скачков, православного вероисповедания, первым браком.	Тридцати четырех лет. 34	Дочь отставного подпоручика Адольфа Овена, девица Виктория-Пелагея Адольфовна Овен, римо-католического вероисповедания, первым браком.	Девятнадцать лет. 19	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: поручик в отставке Николай Степанович Саханский и архитектор Генрих Филиппович Лонский; по невесте: одесский 1-й гильдии купец Дмитрий Петрович Котляревский и инженер, отставной поручик Борис Федоров Гаусман.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Июля 17	Помощник одесского полицеймейстера, надворный советник Иван Александрович Менчуков, православного исповедания, вторым браком.	37	Дочь действительного статского советника, Иосифа Доливо-Добровольского, девица Ольга Иосифовна, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: помощник полицеймейстера, коллежский ассессор Николай Константинович Мейер и брант подполковник Николай Иванович Петерсен; по невесте: помощник пристава, губернский секретарь Филимон Михайлов Паславский и надворный советник Николай Матвеев Пузиновский.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

9	Октября 2	Французский гражданин, инженер путей сообщения Лев Леонович Огон, православного исповедания, вторым браком.	25	Дочь отставного корнета, барона Александра Осиповича Рено, девица Елисавета Александровна, православного исповедания, вторым браком.	23	Протоиерей Михаил Павловский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: тайный советник Григорий Григорьевич Маразли и тайный советник Иосиф Григорьевич Михневич; по невесте генерал-адъютант Аполлон Спиридонов Костанда и статский советник Теофил Игнатьев Вдовиковский.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
Итого в 1883 году браком сочеталось девять (9). Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение, и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Января		Студент Новороссийского университета Илларион Прохорович Стоматеев.	30		От чахотки		Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
		15	17						
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
2		Апреля		Бывший экзекутор Новороссийского Университета Коллежский Ассессор Константин Юрьевич Карякин.	58		От чахотки	Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев.	Тот же настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
		11	13						
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									

3	Мая		Студент Новороссийского университета Филипп Кондратьевич Журавский.	31	От буржачки		Настоятель университетской церкви, священник Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
	12	13					
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александроневскую университетскую церковь г. Одессы для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1884 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1 2	Апреля 15	Июня 4	Нина Елена {Близнецы	Студент Императорского Новороссийского университета Николай Осипович Кривицкий и законная его жена Лукья Александровна, оба православного вероисповедания.	Действительный статский советник Александр Михайлович Богдановский и жена статского советника Мария Васильевна Кузьмина.	Настоятель институтской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		Июня 8	Июня 10	Александр	Отставной унтер-офицер Семен Михайлович Слободинюк и законная его жена Акилина Петровна, оба православного вероисповедания.	Сын обер-офицера Варфоломей Данилов Потораднел и жена бобруйского мещанина Мария Петровна Пуховская.	Настоятель институтской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3		Августа 29	Сентября 8	Наталья	Состоящий в запазе армии взводный унтер-офицер Петр Никифорович Сорока и законная его жена Феодосия Афанасьева, оба православного вероисповедания.	Крестьянин собственник Черниговской губернии и уезда сел. Климентиновки Семен Федосеев Бабенко и жена крестьянина собственника Полтавской губернии Прилуцкого уезда сел. Охонюк Анна Павловна Иваненкова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 18. – Арк. 184-203.

2		Октября 2	Октября 12	Николай	Подполковник 23-го драгунского Вознесенского полка Константин Павлович Григорьев и законная его жена Варвара Николаевна, оба православного вероисповедания.	Коллежский секретарь Константин Игнатьевич Писаржевский и жена надворного советника Прасковья Яковлевна Скуридина.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3		Ноября 20	Декабря 8	Леонид	Коллежский регистратор, дворянин Алексей Михайлович Орлай де-Карва и законная его жена Людмила Александровна, оба православного вероисповедания.	Отставной штаб-ротмистр Виктор Викторович Скаржинский и жена надворного советника Виктория Александровна Значо-Яворская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Апреля 22	Дворянин Подольской губернии Гайсинского уезда и землевладелец деревни Юлиановки, Юлиан Антонович Лопушанский, римско-католического исповедания, вторым браком.	Тридцати одного года. 31	Дочь умершего штабс-капитана 112-го пехотного Уральского полка Людвиг Маркелова Серадзского, девица Надежда Людвиговна Серадзская, православного исповедания, первым браком.	Шестнадцати лет. 16	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Константин Осипович Вилияновский и подпоручик, князь Александр Александрович Трубецкой; по невесте: действительный статский советник Георгий Иванович Супруненко и коллежский ассессор Тимофей Мойсеевич Соломонов.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Апреля 29	Кандидат на судебные должности при прокуратуре Одесской судебной палаты действительный студент Павел Петрович Кузманский, православного исповедания, первым браком.	Двадцати шести лет. 26	Дочь умершего потомственного почетного гражданина Якова Германсона, девица Леонида Яковлевна Германсон, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	Двадцати трех лет. 23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский ассессор Владимир Ксаверьевич Кудревич и коллежский ассессор Павел Яковлевич Германсон; по невесте: генерального штаба капитан Василий Петрович Желтаковский и коллежский ассессор Иван Иванович Зерен.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

3	Сентября 16	Исправляющий должность правителя канцелярии Одесского градоначальника Александр Мелетьевич Дмитренко, православного исповедания, первым браком.	Тридцати лет. 30	Италианско-подданная Луиджия Альберти, законная дочь Джакомо и Каролины Джаморети, римско-католического исповедания, первым браком.	Тридцати лет. 30	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: купец Михаил Михайлович Балихов и коллежский асессор Николай Ильич Экскузович; по невесте: врач Александр Николаевич Косаговский и потомственный почетный гражданин Юрий Мелетьевич Дмитренко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Февраля 10	Февраля 13	Дочь помощника проректора Новороссийского университета Степана Ивановича Маньковского – Варвара.		30	От плеврита		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
1		20	22	Студент Императорского Новороссийского университета II курса историко-филологического факультета, дворянин, Николай Маркович Ванкевич.		24			Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
	2	22	23	Вдова священника Марфа Моисеева Марченко.		75		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									

2		Декабря 20	Декабря 22	Студент Императорского Новороссийского университета Ферапонт Петров Иванов.	25	От чахотки		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с причтом Сретенской церкви. На Одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко								

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую университетскую церковь г. Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1885 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся	Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения	
	Мужск. пола	Женск. пола					рождения
		1	Ноября 26 Января 3	Наталья	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, Николай Яковлевич Грот и жена его Наталья Николаевна, оба православного вероисповедания.	Действительный тайный советник, член Государственного совета Константин Карлович Грот, ординарный профессор Новороссийского университета, статский советник Федор Иванович Успенский, дочь тайного советника Елизавета Иаковлевна Грот и жена потомственного гражданина Мария Александровна Севастополю.	Настоятель институтской церкви, протоиерей Василий Войтовский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
	2		Января 8 Января 27	Антонина	Экстраординарный профессор Новороссийского университета Николай Ефимович Чижов и жена его Лидия Викентиевна, оба православного вероисповедания.	Протоиерей Ростовского гренадерского полка, Викентий Николаевич Делекторский и жена действительного статского советника Ольга Стефановна Сабинина.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 30. – Арк. 1-4.

	3	Апреля 27	Мая 12	Надежда	Законоучитель Одесской 2 гимназии, священник Владимир Филипович Величков и жена Варвара Иаковна, оба православного вероисповедания.	Инспектор Одесской духовной семинарии, коллежский советник Василий Александрович Анисимов и начальница Одесского епархиального женского училища, дочь титулярного советника, девица Надежда Васильевна Маляревская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
	4		Августа 10	София	Дочь умершего полковника Генриха Львовича Гирша-Брамма и законной жены его Марии Петровны, урожденной Моллерус, девица София Генриховна, лютеранского вероисповедания, 17 лет на основании письменно заявленного желания присоединиться к святой православной церкви, присоединена к таковой, с совершением Таинства св. Миропомазания с оставлением прежнего имени София.	Присоединение и таинство Св. Миропомазания совершил настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко в Воскресенской, что на Среднем Фонтане церкви.	
	5	Октября 4	Октября 8	Екатерина	Отставной центр, офицер Симеон Михайлов сын Слободиник и законная его жена Акилина Петровна, оба православного вероисповедания.	Отставной стрелок Симеон Андреев сын Андреев и жена отставного рядового Анна Бондар.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев.
Протоиерей Александр Кудрявцев							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 9	Подпоручик 8-го понтонного батальона Антон-Бернард Станиславович Бургард, римо-католического вероисповедания, первым браком	Двадцати трех лет.	Дочь коллежского советника, ныне заслуженного профессора Новороссийского университета, действительного статского советника Александра Михайловича Богдановского, девица Анна Александровна православного вероисповедания, первым браком.	Девятнадцати лет.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: командир 13-го саперного батальона, полковник Леонид Андреевич Кокин и подпоручик 13-го саперного батальона Михаил Иванович Щербинский, по невесте: студент Новороссийского университета Николай Прокофьевич Куринный и студент Новороссийского университета Николай Николаевич Новиков.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

2	Января 25	Великобританский подданный Фред Нортроп, сын Джонатана Нортропа протестантского вероисповедания, секты конгрегационалистов, в городе Бинглеи, в Англии, первым браком.	Двадцати шести лет. 26	Дочь австрийского подданного Карла Федорова Мемерта, девица Ольга Карловна Мемерт, православного вероисповедания, первым браком.	Двадцати восьми лет. 28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: великобританский подданный Фридрих Фомич Смельс и великобританский подданный Ричард Ричардов Вебстер, по невесте: одесский купец Александр Карлович Мемерт, инженер Евгений Карлович Мемерт и штурман Феодор Иванович Кулаков.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Ноября 10	Ноября 12	Окончивший курс наук в Новороссийском университете Стефан Кузьмич Шульга.	27				Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
2		Декабря 8	Декабря 9	Декан юридического факультета и ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Михаил Иоанович Малинин.	40		От дифтерита		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую
университетскую церковь города Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1886 год¹

Часть первая, о родившихся

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 69. – Арк. 162-181.

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	Января 10	Февраля 10	Ольга	Отставной полковник, Николай Ильич Виноградский и законная его жена Ольга Александровна, оба православного вероисповедания.	Дворянин Александр Ильич Виноградский и вдова генерал-лейтенанта Мария Иоановна Неверовская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		Февраля 25	Марта 15	Николай	Состоящий в запасе армии взводный унтер-офицер Петр Никифоров Сорока и законная его жена Феодосия Афанасьева, оба православного вероисповедания.	Крестьянин собственник Черниговской губернии и уезда, с Климентиновки Семен Федосеев Бабенко и жена крестьянина собственника Полтавской губернии, Прилуцкого уезда, с. Охонек Анна Павлова Иваненкова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
	2	Марта 21	Апреля 6	Мария	Жена ординарного профессора Новороссийского университета, статского советника Михаила Ивановича Малинина, умершего 8-го декабря 1885 года, вдова Вера Афанасьевна Малинина, православного вероисповедания.	Статский советник Дмитрий Иоаннович Азарев и жена протоиерея Анна Антоновна Кудрявцева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
	3	Сентября 14	Октября 2	Татьяна	Экстраординарный профессор Новороссийского университета, Николай Евфимович Чижов и законная его жена Лидия Викентьевна, оба православного вероисповедания.	Доктор медицины Константин Викентьевич Делекторский и жена протоиерея Ростовского гренадерского полка Александра Иаковлевна Делекторская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители

1	Января 8	Учитель Тифлиской 2-й мужской гимназии Петр Ильич Обломский, православного исповедания, первым браком.	Двадцати семи лет 27	Дочь одесского мещанина Василия Павлова Владыченко, девица Мария Васильевна, православного исповедания, первым браком.	Семнадцати лет 17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудряцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: германско-подданный Александр Романович Манский и коллежский регистратор Дномид Степанович Сачеванов; по невесте: турецко-подданный Ставро Антонович Антониади и греческо-подданный Георгий Иванович Писпась.
Протоиерей Александр Кудряцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Апреля 30	Мировой судья 4-го участка Симферопольского округа, Таврической губернии, коллежский регистратор, Александр Григорьевич Шостак, православного исповедания, вторым браком.	Тридцати четырех лет 34	Дочь титулярного советника, ныне умершего коллежского асессора Василия Георгиевича Спиранде, девица Феодора Васильевна Спиранде, православного исповедания, первым браком.	Двадцати лет 20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудряцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: старший врач одесского карантина, надворный советник Антоний Николаевич Ригана и потомственный почетный гражданин Константин Николаевич Палаузов; по невесте: потомственный почетный гражданин Григорий Осипович Кислов и маякский мещанин Стилиан Панаиотович Триархи.
Протоиерей Александр Кудряцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Июня 4	Окончивший курс наук, с правом на степень кандидата, в Новороссийском университете Николай Дмитриевич Знойко, православного исповедания, первым браком	Двадцати четырех лет 24	Дочь коллежского регистратора Феодора Феодоровича Вельчева, девица Александра Феодоровна Вельчева, православного исповедания, первым браком.	Девятнадцати лет 19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудряцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: кандидат исторических наук Лев Юлианович Лазаревич-Шепелевич и окончивший курс университета Иосиф Иосифович Скилиоти; по невесте: почетный гражданин Иван Михайлов Топалов и дворянин Константин Константинович Белоусов.
Протоиерей Александр Кудряцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Июня 4	Окончивший курс наук, с правом на степень кандидата в Новороссийском университете, Иосиф Иосифович Скилиоти, православного исповедания, первым браком.	Двадцати трех лет 23	Дочь коллежского регистратора Георгия Николаевича Хорвата, девица Лидия Георгиевна Хорват, православного исповедания, первым браком.	Двадцати трех лет 23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудряцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: окончивший курс в Новороссийском университете Николай Прокофьевич Куринный и окончивший курсы в том же университете Лев Максимович Зиберов; по невесте: дворянин Лев Михайлович Бориславский и студент Новороссийского университета Петр Ильич Пананчев.
Протоиерей Александр Кудряцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

5	Октября 12	Дворянин, губернский секретарь Лев Иосифович Лысаковский, римско-католического исповедания, первым браком.	Сорока трех лет. 43	Дочь умершего дворянина Николая Афанасьевича Макри, девица Елена Николаевна Макри, православного исповедания, первым браком.	Тридцати пяти лет. 35	Настоятель университетской церкви Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: надворный советник Александр Петрович Алебранд и надворный советник Людвиг Филиппович Брун; по невесте: дворянин Людвиг Карлов Сикард и надворный советник Митрофан Васильевич Пуришкевич.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Октября 26	Итальянский подданный, уроженец из г. Бердьянска, корреспондент Эрнест Биндер-Мантовани, лютеранского исповедания, первым браком.	Двадцати восьми лет. 28	Дочь Тераспольского 3-й гильдии купца Карпа Александрова Персианова, девица Леонида Карповна Персианова, православного исповедания, первым браком.	Двадцати шести лет. 26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: одесский купец Густав Густавович Гезелле и дворянин Николай Владимирович Ранд; по невесте: одесский купец Феодор Мартинович Генцлер и одесский купец Густав Яковлев Гуммель.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Января 18	Января 20	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Корнилий Иоаннович Карастелев.	59		От воспаления легких		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									
	1	Апреля 6	Апреля 8	Статского советника Логина Логиновича Меринга дочь Наталья.		5	От воспаления почек		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую
университетскую церковь г. Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1887 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Января 11	Января 11	Георгий	Согласно указа Херсонской духовной консистории от 16 декабря 1886 года за № 11474 о просвещении св. Крещением студента Императорского Новороссийского университета Гершена Израилитина, иудейского исповедования, 22 лет, 11 января сего года присоединен помянутый Израилитин к св. православной церкви, с совершением таинства св. Крещения и наречением имени Георгий, в честь св. великомученика Георгия Победоносца, празднуемого 23-го апреля.	Ректор Новороссийского университета, действительный статский советник Семеон Петрович Ярошенко.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		Февраля 16	Марта 5	Любовь	Российский императорский вице-консул в Варне, временно проживающий в Одессе, титулярный советник Иоанн Федорович Похитонов и законная его жена Александра Стефановна, оба православного исповедания.	Надворный советник Владимир Иоаннович Игнатьев и жена тайного советника Анна Богдановна Зиновьева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Марта 24	Апреля 6	Мария	Курской Губернии Новоосколского уезда, Чернянской волости крестьянин Никифор Симеонов Чигринский и законная его жена Татьяна Андреева, оба православного исповедания.	Отставной унтер-офицер Петр Никофоров Сорокин и жена личного гражданина Надежда Ильинишна Топалева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 93. – Арк. 72-91.

	3	Февраля 14	Мая 31	София	Механик при Новороссийском университете, одесский мещанин Иосиф Андреев Тимченко и законная его жена Анастасия Алексеева, оба православного исповедования.	Одесский мещанин Иаков Васильев Медведев и дочь лаборанта Новороссийского университета Мария Игнатьева Видлем.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 7	Помощник классных наставников Ришельевской гимназии, губернский регистратор Емельян Данилович Макавейский, православного исповедания, первым браком.	Тридцати трех лет. 33	Дочь австрийского подданного Арсения Дорофеева Павковича, девица Екатерина Арсениевна Павкович православного исповедания, первым браком.		Священник Александроневской церкви Одесского коммерческого училища Антоний Чепурин с протодиаконом Василием Гиляновским.	По жениху: помощник классных наставников Одесской 1-й прогимназии Димитрий Ияковлевич Чепурин и титулярный советник Владимир Николаевич Беккер; по невесте: ученый рисовальщик Сергей Павлович Павлович и действительный студент Стефан Васильевич Геведарица.
Священник Антоний Чепурин							
2	Января 7	Учитель математики и физики Мариупольской Мариинской женской гимназии, состоящий в VIII классе, Александр Петрович Сергеев, православного исповедания, первым браком.	Двадцати семи лет. 27	Дочь отставного титулярного советника Георгия Петрова Попова, девица Валентина Георгиевна Попова, православного исповедания, первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: штурман дальнего плавания Феодор Феодосиевич Лущенко и личный почетный гражданин Андрей Феодосиевич Лущенко; по невесте: юнкер Одесского юнкерского училища Димитрий Петров Сергеев и вольный штурман Иоанн Иустинович Фортуну.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Января 11	Прикомандированный к Черноморской минной № 3 роте, поручик 11-го саперного батальона Иоанн Спиридонович Куппа, православного исповедания, первым браком.	Двадцати восьми лет. 28	Дочь умершего французскоподданного Романа Шамбона, девица Елизавета Тереза-Генриетта Эмма Романовна Шамбон, римско-католического исповедания, первым браком.		Настоятель университетской церкви протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: потомственный почетный гражданин Иван Петрович Деопик и коллежский асессор Демосфен Егорович Мазиров; по невесте французский гражданин Феодор Паскалевич Жюльен и французский гражданин Петр Францович Нуво.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

4	Января 25	Поручик 56 пехотного Житомирского Его императорского высочества великого князя Николая Николаевича младшего полка Виктор Андреевич Врагий, православного исповедания первым браком.	Тридцати лет. 30	Дочь капитана, ныне начальника артиллерии 14-го армейского корпуса генерал-лейтенанта Леонида Адамовича, девица Екатерина Леонидовна Адамович православного исповедания первым браком.	Двадцати одного года. 21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: отставной подпоручик Митрофан Иванович Глотов и дворянин Иоанн Фомич Грекулов; по невесте: подпоручик Житомирского полка Дмитрий Иоаннович Марковец и подпоручик Житомирского полка Феофил Францович Свирский.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Апреля 12	Дворянин Орловской губернии Севского уезда, Евгений Дмитриевич Постельников, православного исповедания первым браком.	Двадцати четырех. 24	Дочь севского уездного врача, надворного советника Льва Андреева Климонтовича, девица Зинаида Львовна Климонтович, православного исповедания первым браком.	Двадцати лет. 20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: заслуженный ординарный профессор университета Св. Владимира, действительный статский советник Федор Феодорович Эргардт и студент Новороссийского университета Николай Николаевич Новиков; по невесте: потомственный почетный гражданин Василий Тимофеев Голубев и купеческий сын Афанасий Алексеев Соколов.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Мая 17	Отставной ротмистр, дворянин Николай Емельянович Плешков, православного исповедания, вторым браком.	Тридцати лет. 30	Дочь дворянина Георгия Матвеева Густа, девица Надежда Георгиевна Густа, православного исповедания, первым браком.	Двадцати лет. 20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Феодор Спиридонович Мироскеди и штабс-капитан Константин Иванович Терлецкий; по невесте: Иоанн Иоаннович Эржиу, дворянин и Владимир Николаевич Эржиу, дворянин.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день	Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.			Мужск.	Женск.			
смерти	погребения							

1		Января 19	Января 21	Студент III курса физико-математического факультета Новороссийского Университета, дворянин Георгий Михайлович Данильченко.	22	От чахотки	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Кудрявцев. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,

данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую, что при Новороссийском университете, церковь города Одессы, Херсонской епархии, для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1888 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся	Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
	Мужск. пола	Женск. пола				
		1	Января 19 Января 27	Ксения Состоящий в запасе армии взводный унтер-офицер Петр Никифоров Сорока и законная его жена Феодосия Афанасиева, оба православного исповедания.	Государственный крестьянин Херсонской губернии, Ананьевского уезда, селения Валегоцулово Логин Прокофиев Ганган и жена крестьянина собственника Полтавской губернии, Прилукского уезда, сел. Охонок Анна Павлова Иваненкова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
За смертью настоятеля протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
		2	Января 30 Февраля 2	Анна Отставной унтер-офицер Василий Иоанов Мирошкинков и законная его жена София Лукианова, оба православного исповедания.	Отставной рядовой Иоанн Лукианов Бондарев и его жена личного гражданина Надежда Ильина Топалова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
За смертью настоятеля протоиерей В. Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
		3	1887 г. Декабря 28 Февраля 23	Надежда Член Одесской судебной [...], коллежский ассессор Але[...] Львович Боровиковский и законная его жена Елисавета Юлиевна, оба православного исповедания.	[...] председатель Одесской судебной палаты, тайный советник Павел Петрович Веселовский и жена действительного статского советника Мария Аполоновна Ревуцкая.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко.
За смертью настоятеля протоиерей В. Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 137. – Арк. 194-204.

1	Марта 30 Апреля 26	Борис	Экстраординарный профессор Новороссийского университета, коллежский советник Николай Евфимиев Чижов и законная его жена Лидия Викентиева, оба православного исповедания.	Инженер путей сообщения Владимир Викентиев Делекторский и жена протоиерея Александра Яковлева Делекторская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев.
За смертью настоятеля протоиерей Василий Войтковский					

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Февраля 14	Товарищ прокурора Одесского окружного суда, коллежский советник Александр Николаев Холгивников, православного исповедания, первым браком.	39	Дочь итальянского подданного Иосифа Анатра, девица Екатерина Иосифова Анатра, римско-католического исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко	По жениху: действительный статский советник Михаил Григориев Акимов, товарищ прокурора Одесского окружного суда, надворный советник Николай Михайлов Левченко и титулярный советник Михаил Спиридонов Куппа; по невесте: коллежский советник Александр Афанасиев Балас, одесский 1-й гильдии купец Анжело Анжелович Анатра и инженер технолог Юлий Петров Струнке.
За смертью настоятеля церкви протоиерей Василий Войтковский. Диякон Феодор Крохмаленко							
2	Мая 1	Приват-доцент Новороссийского университета по предмету финансового права, магистр Сергей Иоаннов Иловайский, православного исповедания, первый брак.	26	Дочь отставного штаб-ротмистра, ныне действительного статского советника Сергея Николаева Сомова, девица Екатерина Сергеева Сомова, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель церкви Одесского института благородных девиц и и. д. ординарного профессора Новороссийского университета, протоиерей Василий Войтковский с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.	По жениху: статский советник Дмитрий Евстигнеев Тимофеев и статский советник Иосиф Иоаннов Завадовский; по невесте: гвардии поручик Николай Петров Крюков и сын действительного статского советника Николай Сергиев Сомов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диякон Феодор Крохмаленко							

3	Июня 5	Действительный студент Новороссийского университета Евгений Симонов Тарапанов, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь настоятеля церкви Одесского института благородных девиц и и. д. ординарного профессора Новороссийского университета по кафедре истории церкви, протоиерея Василия Войтковского, девица Елена Васильева Войтковская, православного исповедания, первым браком.	23	Протоиерей Благовещенской, при прихотском заведении церкви, протоиерей Николай Игнатъев с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко	По жениху: дворянин Михаил Иоаннов Фронцкевич и поручик 59-го пехотного Люблинского полка Михаил Симонов Иванов; по невесте: дворянин Митрофан Лукич Семков-Савойский и дворянин Юрий Юриев Саморуло.
Протоиерей Николай Игнатъев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Августа 19	Помощник секретаря Одесской судебной палаты, коллежский секретарь Иустин Феодоров Вильковский, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь библиотекаря Новороссийского университета, статского советника Виталия Шишковского, девица Екатерина Виталиева, православного исповедания, первым браком.	27	Настоятель церкви Одесского института благородных девиц и и. д. ординарного профессора Новороссийского университета, протоиерей Василий Войтковский с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.	По жениху: действительный статский советник Аркадий Алексеевич Муромцев и действительный статский советник Виктор Иоаннов Колбасъев; по невесте: кандидат права, дворянин Владимир Иоаннов Пахалович и провизор Эдуард Карлович Вицман.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Января 3	Января 4	Студент 4-го курса физико-математического факультета Новороссийского университета Георгий Захарьев Садило.	24		От болезни паралича сердца, после перенесенного [...]		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На городском новом кладбище.
За смерти настоятеля протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

2	Января 4	Января 7	Студент 1-го семестра юридического факультета Новороссийского университета Василий Джавров.	24	От воспаления брюшины	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. Тело для предания земле отправлено на родину в г. Тифлис.
За смертью настоятеля протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
3	Апреля 6	Апреля 8	Студент 1-го семестра физико-математического факультета Новороссийского университета Михаил Николаев Стасюков.	21	От чахотки	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Кудрявцев с диаконом Феодором Крохмаленко. На городском новом кладбище.
За смертью настоятеля протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Сентября 15	Сентября 17	Настоятель церкви и профессор богословия при Новороссийском университете, протоиерей Александр Николаевич Кудрявцев.	46	От саркомы легких и плевры	В ы с о к о п р е о с в я щ е н н ы й Никанор, архиепископ Херсонский и Одесский и Преосвященный Мемнон, епископ Елисаветградский совместно с городским духовенством. Тело для предания земле, с разрешения начальства, отправлено на родину в село Троицкое, Александровского уезда, Владимирской губернии.
Профессор университета, протоиерей институтской церкви Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую церковь
Новороссийского университета г. Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1889 год¹

Часть первая, о родившихся

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 147. – Арк. 382-401.

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Октября 2	Октября 11	Сергий	Отставной унтер офицер Семен Михайлович Слободин и законная его жена Анна Петрова, оба православного исповедания.	Отставной рядовой Симеон Андреев и жена отставного рядового Анна Бондарева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Ноября 23	Декабря 3	Александр	Запаса армии заретный служитель рядовой 163-го пехотного Ленкоранского полка Иосиф Феликсов Павельский и законная его жена Стефанида Михайлова, он римско-католического, она православного вероисповедания.	Состоящий в запасе армии 14-го стрелкового батальона ефрейтор Никифор Иосифов Ковалев, и жена турецкого подданного Анастасия Павлова Михайлова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Апреля 16	15-го стрелкового полка поручик Мечислав Антонович Янишевский римско-католического вероисповедания, первым браком.	24	Вдова губернского секретаря Мария Александрова Заньковская, православного вероисповедания, вторым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: 4-й батареи 14-й артиллерийской бригады подпоручик Сергей Ильич Богданович и 56-го пехотного Житомирского полка подпоручик Александр Павлов Федошин; по невесте: студент Императорского Новороссийского университета Димитрий Сигаревич и 13-го саперного батальона поручик Феодор Лукич Белявский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

2	Апреля 16	И. д. помощника секретаря Варшавского окружного суда, коллежский секретарь Леонид Александров Шульгин, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь умершего дворянина Иоанна Георгиева Бибери, девица Елена Иоаннова Бибери, православного исповедания, первым браком.	26	Настоятель уницеритетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: Генерального штаба генерал-майор Александр Николаевич Шульгин и дворянин Димитрий Иоаннов Бибери; по невесте: корнет лейб-гвардии уланского Его величества полка Михаил Евграфов Аленич и дворянин Николай Александров Руссо.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Апреля 16	Студент Императорского Новороссийского университета Николай Васильев Балашев, православного исповедания, первым браком.	31	Дочь губернского секретаря Николая Шейнфельд, девица Надежда Николаева Шейнфельд, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: действительный статский советник, окружной инспектор Симеон Андреевич Чехович и инженер, коллежский ассесор Павел Семенович Чехович; по невесте: статский советник Александр Иоаннов Певницкий и студент университета Св. Владимира Николай Алексеев Соколов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Апреля 23	Лейб-гвардии уланского Его величества полка штабсротмистр Сергей Дмитриев Чистяков, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь командира 4-й батареи 14-й артиллерийской бригады, полковника Константина Фреймана, девица София Константинова Фрейман, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: 12-го саперного батальона подпоручик Максим Александров Берх, штабс-ротмистр 23-го драгунского Астраханского полка Сергей Ксавериевич Фосс и Донского казачьего 8-го полка сотник Яков Симеонов Чекунов; по невесте: Генерального штаба штабс-капитан Александр Константинович Фрейман и адъютант 15-го военно-телеграфного парка поручик Николай Дмитриев Танеев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Апреля 26	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета, магистрант Георгий Георгиев Де-Метц, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь штабс-капитана Карла Крафт, девица Сарра Карлова Крафт, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: приват-доцент Новороссийского университета Иоанн Михайлов Занчевский и приват-доцент Новороссийского университета Иона Юриевич Тимченко; по невесте: французский гражданин Николай Яковлевич Поммер и приват-доцент Новороссийского университета Петр Антонович Спиро.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

6	Июля 2	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета, магистрант Иоанн Михайлов Занчевский, православного исповедания, вторым браком.	28	Дочь помощника Одесского полицеймейстера, отставного капитана Иоанна Кузовлева, девица Елена Иоаннова Кузовлева, православного исповедания первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: старший ординатор Киевского военного госпиталя, доктор медицины, коллежский советник Василий Михайлов Занчевский и приват-доцент Новороссийского университета Иоанн Юриев Тимченко; по невесте: действительный студент Новороссийского университета Павел Михайлов Политаев и сын отставного капитана Владимир Иоаннов Кузовлев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Июля 5	Нежинский грек Стефан Карлов Мурмураки, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь греческоподанного Дионисия Бенетато, девица Поликсена Дионисиева Бенетато, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: землевладелец Кирилл Николаев Ламзаки и дворянин Евгений Васильев Ганский; по невесте: потомственный почетный гражданин Николай Андреев Палаузов, и Елисоветградский мещанин Николай Афанасиев Алфимов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Сентября 6	Инженер путей сообщения, коллежский асессор Владимир Викентиев Делекторский, православного исповедания первым браком.	35	Дочь инженер-механиков подполковника, ныне генерал-майора Иоанна Глотова, девица Зинаида Ионнова Глотова, православного исповедания первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: профессор Новороссийского университета, коллежский советник Николай Евфимиев Чижов и судебный следователь, титулярный советник Владимир Александров Белоусов; по невесте: инженер, коллежский асессор Леонид Петров Белявин и студент Новороссийского университета Алексей Петров Паризо.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
9	Октября 1	Запасный Черноморской минной 3-й роты рядовой Константин Алексиев Калашников, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь Звенигородского мещанина Киевской губернии Северина Босяцкого, девица Елена Северинова Босяцкая, православного исповедания, первым браком.	16	Настоятель университетской церкви, протоиерий Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: крестьянин Харьковской губернии, города Чугуева Егор Иоаннов Шаровкин и потомственный гражданин Феодосий Николаев Стрельбицкий; по невесте: запаса армии унтер-офицер Иоанн Иоаннов Иванов и мещанин Подольской губернии, города Летичева Антоний Островский.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
10	Октябрь 11	Дворянин Лев Михайлов Бориславский, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь состоящего в V-м классе Владимира Яковлева, девица Александра Владимировна Яковлева православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По жениху: действительный статский советник Александр Михайлович Богдановский и действительный статский советник Валериан Николаевич Лигин; по невесте: действительный статский советник Викентий Иванович Шерцель и коллежский советник Николай Евфимов Чижов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
11	Октябрь 22	Бессарабской губернии дворянин Василий Афанасиев Мелеги, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь дворянина Василия Коцовского, девица Вера Василиевна Коцовская, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По жениху: италянскоподданный Виктор Иоаннов Мурат, дворянин Иоанн Живалло, и дворянин Михаил Иоаннович Живалло; по невесте: студент Новороссийского университета Иоанн Спиридонов Инглези, и сын штаб-офицера Лев Александр Тарасевич.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Октябрь 17	Октябрь 20	Начальница Одесского института благородных девиц, вдова действительного статского советника Анна Феодоровна Чукуанова.			От брюшного тифа	По недостаточности сознания во время семидневной болезни не исповеданна и не приобщенна.	Протоиерей университетской церкви Василий Войтковский, протоиерей Старокладбищенской церкви Григорий Палемин, священник той же церкви Павел Переваскин, священник институтской церкви Григорий Вышеславцев с диаконом Старокладбищенской церкви Николаем Мяенко и прочим причтом той же церкви. Погребена на Одесском старом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

1		Декабря 1	Декабря 2	Студент Новороссийского университета, отделения естественных наук VII семестра, Сергей Иоаннов Азбукин.	24	От чахотки	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую,
Императорского Новороссийского университета, церковь г. Одессы,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1890 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся	Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения	
	Мужск. пола	Женск. пола					рождения
1		Февраля 1	Февраля 2	Петр	Состоящий в запасе армии взводный унтер-офицер Петр Никифоров Сорока и законная его жена Феодосия Афанасиева, оба православного исповедания.	Крестьянин собственник Черниговской губернии и уезда села Климентиновки Симеон Феодосив Бабенко и жена крестьянина собственника Полтавской губернии Прилукского уезда села Охонок Анна Павлова Иваненкова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Января 23	Апреля 4	Иосиф	Механик при Новороссийском университете одесский мещанин Иосиф Андреев Тимченко и законная его жена Анастасия Алексеева, оба православного исповедания.	Коллежский советник Павел Иоаннов Вережников и жена одесского мещанина Евдокия Леонтиева Шедиво.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3		Марта 31	Апреля 15	Дмитрий	Генерального штаба капитан Сергей Дмитриев Чистяков и законная его жена София Константиновна, оба православного исповедания.	Генерального штаба подполковник Евгений Александрович Ферсман и жена командира 4-го батальона 14-й артиллерийской бригады полковника Елисавета Петрова Фрейман.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 158. – Арх. 77-88.

4	Февраля 26	Апреля 16	Михаил	Окончивший курс в Новороссийском университете с правом на степень кандидата Николай Васильев Балагиев и законная его жена Надежда Николаева, оба православного исповедания.	Инженер Коллежский ассессор Павел Карлович Чехович и жена губернского секретаря София Яковлева Шейнфельд.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
5	Апреля 15	Апреля 29	Симеон	Отставной унтер-офицер Дамиан Никифоров Козырский и законная его жена Матрена Яковлева, оба православного исповедания.	Состоящий в запасе армии взводный унтер-офицер Петр Никифоров Сорока и жена отставного унтер-офицера Фекла Михайлова Дармограева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
1	Апреля 25	Мая 9	София	Законоучитель Одесского института благородных девиц священник Григорий Вышеславцев и законная его жена Ольга Иоаннова, оба православные.	Настоятель С-Петербургской Благовещенской церкви, что на Васильевском острове протоиерей Иоанн Иоаннович Демкин и жена управляющего хозяйственной частью Одесского института благородных девиц Елена Андреева Завадовская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с исправляющим должность псаломщика студентом Новороссийского университета Павлом Гришковым
Протоиерей Василий Войтковский. Студент Новороссийского университета Павел Гришков						
6	Октября 5	Октября 28	Сергий	Крестьянин Каменец-Подольской губернии, Браславского уезда, местечка Немирова Иоанн Димитриев Гаврисенко и законная его жена Анастасия Феодорова, оба православные.	Одесский мещанин Михаил Феодоров Бук и жена Браславского мещанина Каменец-Подольской губернии Варвара Иоаннова Сницарова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 7	Кандидат права Дмитрий Дмитриев Протопопов, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь управляющего акцизными сборами Херсонской губернии, статского советника Николая Клица, девица Вера Николаева Клица, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По женихе: титулярный советник Косма Максимов Дьяков и приват-доцент Императорского Новороссийского университета Иоанн Юриев Тимченко; по невесте: коллежский советник Дамиан Иоаннов Ламзаки и младший фейерверкер 5-й батареи 15-й артиллерийской бригады Сергей Александров Яблонский.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
2	Января 14	Запаса армии 3-й роты Киевской крепостной артиллерии капитан Михаил Николаев Кржиновский, римско-католического исповедания, первым браком.	32	Дочь Мецовского помещика Калужской губернии Петра Алхиреева, девица Ирина Петрова Алхиреева, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: крестьянин Вольнской губернии, м. Купель Иосиф Петров Чеховский и крестьянин Каменец-Подольской губернии села Ободного, Иоанн Павлов Джыжула; по невесте: одесский помещик Михаил Иоаннов Гетманец и матрос 1-й статьи Добровольного флота Симеон Михайлов Офицеров.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
3	Января 28	Кандидат права Новороссийского университета Иоанн Николаев Крашенинников православного исповедания, первым браком.	30	Дочь дворянина Александра Феликсова Францкевича, девица Констанция Александрова Францкевич, православного исповедания, первым браком	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: дворянин Зиновий Иоаннов Голиков и подпоручик 15-го стрелкового полка Сергей Ильин Сурменев; по невесте: отставной инженер генерал-майор Игнатий Иоаннов Попкевич и кандидат права Новороссийского университета Исаак Стефанов Суворов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Февраля 2	13-го саперного батальона Александр Евфимиев Жданко, православного исповедания, первым браком.	32	Дочь лейб-гвардии уланского полка ротмистра, ныне генерал-лейтенанта Юрия Александрова Бороздина, девица Ермения Юриева Бороздина, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: 15 военнополового парка Николай Дмитриев Танев и подпоручик 13-го саперного батальона Георгий Иоаннов Картацци; по невесте: ротмистр 24-го драгунского Лубенского полка Андрей Валерианов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
5	Июня 29	Доктор медицины Август-Альберт Александрович Шварц, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	37	Дочь российско-императорского консула в Тульче, статского советника Аристарха Антонова Челебидеки, девица Мария Аристархова, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: действительный статский советник Генрих Михайлович Мейер и профессор Новороссийского университета Эрнест Романович Фон-Штерн; по невесте: землевладелец Алексей Дмитриев Каравасели и агент Министерства иностранных дел в Одессе, надворный советник Алексей Дмитриевич Пуятта.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
6	Сентября 9	Одесский 2-й гильдии купец Григорий Стефанов Балец, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь бывшего помощника при Новороссийском университете, коллежского советника Стефана Маньковского, девица Ольга Стефанова Маньковская, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: кандидат естественных наук Сергей Гаврилов Крапивин и корнет Леонид Михайлов Баихов; по невесте: коллежский советник Григорий Стефанов Маньковский, инженер-технолог Владимир Гаврилов Крапивин и младший фейерверкер из вольноопределяющихся Михаил Гаврилов Крапивин.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
7	Ноября 11	Канцелярский чиновник при Одесского главной складочной таможне, коллежский секретарь Александр Александров Абрамович, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь отставного военного инженер полковника Павла Заварзина, девица Мария Павлова Заварзина, православного исповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: надворный советник Гавриил Алексеев Липинский и юнкер Одесского пехотного училища Михаил Александров Абрамович; по невесте: отставной майор Павел Александров Сарнавский подпоручик 16-го стрелкового Его величества полка Павел Павлов Заварзин и губернский секретарь Владимир Николаев Рубанович.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
8	Ноября 11	Казначей Императорского Новороссийского университета Георгий Иоаннов Золотов, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь отставного коллежского советника Феодора Тимофеева Панченко, девица Наталия Феодорова Панченко, православного исповедания, первым браком	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По женихе: кандидат естественных наук Иоанн Оттонов Пекарский и коллежский советник Александр Васильев Вырлан; по невесте: кандидат математических наук Василий Ауман и коллежский советник Сергей Иоаннов Березин.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

9	Ноября 11	Греческо-поданный уроженец из Афин, Константин Михайлов Мангель, православного исповедания, первым браком.	46	Дочь прусско-подданного Иосифа Виденмайер, девица Лидия Иосифова Виденмайер, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По женихе: подпоручик 13-го саперного батальона Николай Александров Сыроболярский и надворный советник Иоанн Алексиев Казаринов; по невесте: провизор Эдуард Францович Вебер и одесский 2-й гильдии купец Иоанн Николаев Бушулянов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
10	Ноября 11	Подпоручик 5-й батареи 15-й артиллерийской бригады Владимир Александров Лавдовский, православного исповедания, первым браком.	26	Дочь Черноморского экипажа лейтенанта Владимира Сербинова, девица Наталия Владимировна Сербинова, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По женихе: кандидат математических наук Павел Василев Кучков и инженер Станислав Людвигов Балинский; по невесте: отставной штабс-капитан гвардии Константин Петров Сербинов и поручик 59-го пехотного Люблинского полка Михаил Симеонов Иванов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую Императорского Новороссийского университета церковь г. Одессы, Одесского уезда, Херсонской епархии, для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1891 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Апреля 13	Мая 2	Борис	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета Александр Павлов Казанский и законная жена его Ольга Викторовна, оба православного исповедания.	Протоиерей московской церкви Петра и Павла, что в Новой Басманной, Павел Иоаннов Казанский и жена протоиерея московской Казанской, что у Калужских ворот, церкви Мария Сергиевна Покровская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 188. – Арк. 64-76.

2		1871 г. Августа 30	Сентября 5	Александр	Студент университета Св. Владимира Михаил Борисов Шерр и законная жена его Евгения, оба иудейского исповедания.	Присяжный поверенный Николай Ильич Мечников и жена члена Одесского окружного суда, надворного советника Александра Савицкая.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко, во исполнении указа Консistorии от 20 августа 1891 года за № 9175.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко							
3		1864 г. Января 12	1864 г. Февраля 8	Оскар, в православии Орест	Австрийско-поданный Рудольф Фельдау и законная жена его Шарлота Джаксон, оба римско-католического исповедания.	Присяжный поверенный дворянин Виктор Константинович Анастасьев и дворянин Федор Михайлович Станевич.	Присоединение к православной церкви и Св. Миропомазание совершил протоиерей университетской Александровской церкви, Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко 12-го октября 1891 г.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко							
4		Декабря 7	Декабря 8	Павел	Отставной взводный унтер-офицер Петр Никифоров Сорока и законная жена его Феодосия Афанасиева, оба православного исповедания.	Отставной унтер-офицер Симеон Михайлов Слободинюк и дочь турецко-подданного Василия Иванова, девица Анастасия.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Января 11	42-го драгунского Митавского полка Корнет Сергей Эдуардович барон Штейгер, реформатского исповедания, первым браком.	22	Дочь отставного штабс ротмистра Виктора Скаржинского, девица Мария Викторова Скаржинская, православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко.	По жениху: отставной капитан 1-го ранга Павел Сергеев Воронов и потомственный почетный гражданин Алексей Федоров Канцеров; по невесте: генерал-лейтенант Василий Емельянович Савченко-Бельский и корнет князь Владимир Константинович Имеретинский.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко						
2	Января 19	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета, коллежский советник Василий Николаев Мочульский, православного исповедания, первым браком.	34	Дочь потомственного почетного гражданина Константина Поповича, девица Анна Константинова Попович, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко. По жениху: коллежский асессор Георгий Герасимов Каменский и надворный советник Людвиг Филиппов Брун; по невесте капитан Георгий Иоаннов Констанда и доктор, надворный советник Дионисий Димитриев Мочульский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко						
3	Января 28	16-го стрелкового Его величества полка капитан Викентий Венедиктов Губаржевский, православного исповедания, первым браком.	38	Дочь австрийского подданного Михаила Калужеровича, девица Елена Михайловна Калужерович, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко. По жениху: (Дворянин Владислав Либарович Писко) 16-го стрелкового Его величества полка подпоручика Михаил Петров Мадатов и ставропольский купец Иоанн Никианов Карамышев; по невесте: корнет-майор, князь Николай Павлович Горчаков и одесский 1-й гильдии купец Иоанн Зографос.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко						
4	Января 30	Варшавский житель, дворянин, провизор Эдуард-Карл Францов Вебер, римско-католического исповедания, первым браком.	29	Дочь прусско-подданного Иосифа Виденмайера, девица Юлия Иосифова Виденмайер, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко. По жениху: дворянин Владислав Либарович Писковский и греческо-подданный Константин Михайлов Мангель; по невесте: коллежский советник, доктор медицины и акушер Карл Генрихсен и надворный советник Иоанн Алексиев Казаринов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко						
5	Апреля 28	Бессарабский губернский архитектор, надворный советник Григорий Стефанов Лозинский, православного исповедания, первым браком.	36	Дочь владельца М. Скуляна, Кишиневского купца Георгия Христофорова Мафо, девица Елесавета Георгиева Мафо, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко. По жениху: 14-го драгунского Лубенского полка поручик Александр Марковский, полковник Владимир Саввич Сафонов и полковник Николай Петрович Мальхин; по невесте: корнет 24-го драгунского Лубенского полка Евгений Иоаннов Цветинович и подполковник корпуса жандармов Михаил Александрович Роменский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко						

6	Апреля 28	Окончивший курс наук в Императорском университете Св. Владимира со степенью лекаря Михаил Григорьев Пресницкий, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь губернского секретаря Василия Унтилова, девица Елисавета Василиева Унтилова, православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко.	По жениху: присяжный поверенный Андрей Феодоров Пукалов и земский врач Анатолий Феодоров Пукалов; по невесте: коллежский ассессор Афанасий Трофимов Федорович и поручик 59-го пехотного Люблинского полка Владимир Николаев Баллас.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко							
7	Июня 12	Окончивший курс наук в Императорском Новороссийском университете Владимир Николаев Софроничский, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь члена Одесской судебной палаты, коллежского ассессора Александра Боровиковского, девица Вера Александрова Боровиковская, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко.	По жениху: окончивший курс в Новороссийском университете Дмитрий Спиридонов Инглези и студент Новороссийского университета Константин Иоаннов Шпак; по невесте: экстраординарный профессор Новороссийского университета Игнатий Александров Ивановский и действительный статский советник Михаил Григорьевич Акимов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Федор Крохмаленко							
8	Июня 30	Стольначальник Одесского окружного интенданского управления, капитан Мефодий Афанасиев Бежан, православного исповедания, первым браком.	53	Дочь виртембергско-поданного архитектора Фридриха Райгера, девица Адельгейд-Павлина Фридрихова Райгер, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	35	Настоятель одесской Петропавловской церкви, протоиерей Евлампий Арнольд с диаконом Федором Крохмаленко.	По жениху: диакон Одесского кафедрального собора Евгений Бассанский и французский гражданин Людовик Бертран; по невесте: отставной полковник Николай Семенов Крупенский и отставной полковник Генрих Иоаннов Будель.
Протоиерей одесской Петропавловской церкви Евлампий Арнольд. Диакон Федор Крохмаленко							
9	Июля 12	Окончивший курс наук в Императорском Новороссийском университете Иосиф Иаковлев Пергамент, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь ординарного профессора Новороссийского университета, статского советника Владимира Сокольского, девица Мария Владимировна Сокольская, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко.	По жениху: окончивший курс наук Новороссийского университета Дмитрий Спиридонов Инглези и врач Иоанн Францов Кмита; по невесте: окончивший курс Новороссийского университета Иоанн Спиридонов Инглези и экстраординарный профессор Новороссийского университета Игнатий Александров Ивановский.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									
10	Августа 25	Псаломщик предместья г. Одессы дальнической Георгиевской церкви Антоний Романов Артаसेвич, православного исповедания, первым браком.		22	Дочь университетской церкви диакона Федора Крохмаленко, девица Ольга Феодорова, православного исповедания, первым браком.		20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Одесского кафедрального собора Иоанном Тимотиевичем.	По жениху: надзиратель Одесского духовного училища Михаил Дометиев Дудицкий и надзиратель Одесского духовного училища Иоанн Павлов Новиков; по невесте: помощник инспектора Новороссийского университета, надворный советник Феодор Аркадиев Лагодовский и ординарный профессор Новороссийского университета Игнатий Александров Ивановский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Иоанн Тимотиевич									
11	Августа 25	Штабс-капитан Роберт Эдуардов Родольяти, лютеранского исповедания, первым браком.		32	Дочь прусско-подданого Стефана Бальца, девица Мария Стефановна Бальц, православного исповедания, первым браком.		21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Одесского кафедрального собора Иоанном Тимотиевичем.	По жениху: эстандарт-юнкер Сергей Михайлов Баляхов и дворянин Александр Алесиев Соловьев; по невесте: кандидат юридических наук Исаак Стефанов Суворов и одесский купец Григорий Стефанов Бальц.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Иоанн Тимотиевич									

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Февраля 13	Февраля 14	Сын почетного гражданина Онуфрия Гавриилова Левитского – Николай.	1 г.	и 8 месяцев	От конвульсий		Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую
при университете церковь города Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1892 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Ноября 23 1837 года	Декабря 1	Александр	Дворянин Андрей Андреев Вериго и законная жена его Надежда Михайлова, оба римско-католического вероисповедания.	Полковник Александр Карлов Крюгер и дочь помощника Раиса Михайлова Алексеева.	Римско-католический священник Ксаверий Кавецкий. Присоединение же к православию настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко 11-го августа 1892-го года.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Сентября 13	Сентября 20	Петр	Крестьянин Подольской губернии, Брацлавского уезда, селения Гута, Ульян Павлов Левинский, римско-католического исповедания и законная жена его Мария Стефановна – православная.	Крестьянин Подольской губернии, Брацлавского уезда, селения Гута, Иосиф Евфимов Федорович и жена крестьянина Подольской губернии, Гайсинского уезда, деревни Полоч Мария Евфимова Гавенко.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3		Июля 24	Ноября 15	Александр	Механик при Новороссийском университете, одесский мещанин Иосиф Андреев Тимченко и законная его жена Анастасия Алексеева, оба православного исповедания.	Коллежский советник Павел Иоаннов Вережников и жена одесского мещанина Иосифа Шедиво-Евдокия Леонтиева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 206. – Арк. 1-13.

4		1881 года	Марта 4	Марта 8	Николай	Дворянин Адам Лонгинов Вольмер и законная его жена Эмилия, оба римско-католическое исповедания. Сын их поименованный здесь Николай постановлением Херсонского окружного суда, 30 июня 1892 года усыновлен Николаю Николаевичу Иосса отставному капитану 2-го ранга, православного исповедания.	При крещении восприемниками были: Иосиф Болеславский с Еленою Верига. При миропомазании – дворянин Иоанн Петров Сидоров и дочь дворянина Михаила Занчевского – Дария Михайлова.	Римско-католический священник Раймунд Довьялло. Присоединение же к православию через миропомазание – совершал настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко, 6-го декабря 1892 года.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								
5		Ноября 23	Декабря 26		Александр	Крестьянин Каменец-Подольской губернии, Браславского уезда, местечка Немирова, Иоанн Димитриев Гаврисенко и законная жена его Анисия Феодорова, оба православные.	Одесский мещанин Михаил Феодоров Бук и жена одесского мещанина Анна Васильева Папасова	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 8	15-го стрелкового Его высочества князя Черногорского Николая I-го полка подпоручик Василий Павлов Ефремов, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь оставного майора Михаила Сильвестровича, девица Людмила Михайлова Сильвестрович, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: 15-го стрелкового полка подпоручик Николай Андреев Лишин и 15-го стрелкового полка подпоручик Николай Иаковлев Навроцкий, по невесте: очаковской крепостной артиллерии поручик Владимир Владимиров Андреевский и пограничной стражи ротмистр Георгий Василюв Емануель.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 19	Вольный штурман Иоанн Стефанов Проломский, православного исповедания, первым браком.	27	Дочь английского подданного Александра Цорна, девица Луиза Александрова Цорн, римско-католического исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: поручик запаса армейской кавалерии Лев Михайлов Беренс и сын губернского секретаря Леонид Иоаннов Шаповалов; по невесте: одесский купеческий сын Христофор Иоаннов Бабадагли и дворянин Иоанн Василюв Нивицкий.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
3	Января 22	Окончивший курс в Императорском Новороссийском университете Александр Александров Герцо-Виноградский, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь греческо-подданного Мильтиадиса Вуроса, девица Хариклия Мильтиадисова Вурос, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По жениху: окончивший курс в Императорском Новороссийском университете Всеволод Викторов Стратонов и дворянин Дмитрий Петров Веймар; по невесте: одесский мещанин Георгий Пасхальев Криона и греческо-подданный Константин Дмитриев Кази.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Сентября 20	Помощник библиотекаря Императорского Новороссийского университета Петр Стефанов Шестериков, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь французского подданного Стефана Лантераса, девица Елизавета-Клавдия Стефанова Лантерес, римско-католического исповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По жениху: помощник библиотекаря Новороссийского университета, коллежский ассессор Михаил Лукич Павлов и коллежский ассессор Георгий Герасимов Каменский; по невесте: кандидат математики Владимир Николаев Габбе и коллежский советник Николай Петров Марченко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
5	Сентября 20	Исправляющий должность земского начальника 7-го участка Екатеринославского уезда, губернский секретарь Илия Вениаминов Фрей, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь французского подданного Иакова Поммера, девица Елена Иаковлева Поммер, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По жениху: дворянин Алексей Константинов Писаржевский и дворянин Николай Афанасиев Васютинский; по невесте: дворянин Василий Иоаннов Богдан и дворянин Сергей Марцелинов Малешевский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
6	Сентября 27	Французско-подданный, уроженец города Одессы, Константин Вильгельмов Гекман, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь французского гражданина, уроженка города Одессы, девица Юлия-Изабелла Францова Кампе, римско-католического исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. По жениху: потомственный почетный гражданин Савватий Феофанов Певнев и московский мещанин Николай Василиев Банкетов; по невесте: винницкий мещанин Карл Францов Поплавский и одесский мещанин Георгий Пасхалиев Криона.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

7	Ноября 9	Генерального штаба капитан Евгений Александрович, православного исповедания, первым браком.	30	Дочь инженера-технолога Сергея Пахомова, девица Евгения Сергиева Пахомова, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: инженер-механик Михаил Иоаннов Носач и лесничий Виктор Мелетиев Дмитриенко; по невесте: лейтенант 18-го флотского экипажа Петр Константинов Панютин и ротмистр Георгий Василиев Емануель.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Июля 13	Июля 14	Служитель при инспекции Императорского Новороссийского университета, по вольному найму, титулярный советник Евгений Антониев Крылов.	48		От хранического воспаления почек		Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую Императорского Новороссийского университета церковь города Одессы, Херсонской епархии, для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1893 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск.	Женск.	рождения	крещения				
1		Января 28	Февраля 2	Феодосий	Служащий при университете, состоящий в запасе армии 76-го резервного пехотного батальона старший унтер-офицер Михаил Димитриев Денисов и законная жена его Мария Филиппова, оба православные.	Состоящий в запасе армии Бобруйской крепостной артиллерии фейерверкер Петр Малахияев Малахов и жена отставного вахмистра Феодосия Афанасиева Сорока.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 245. – Арк. 154-163.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Март 1	Апреля 2	Борис	Помощник инспектора студентов Новороссийского университета, коллежский советник Феодор Аркадиев Лагодовский и законная жена его Наталия Александрова, оба православного вероисповедания.	Директор Кишиневской 1-й гимназии, действительный статский советник Василий Львович Соловьев и жена начальника Кишиневской городской железнодорожной станции Надежда Алексеева Трофимова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетававшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 11	Граф Владимир Василиев Стенбок-Фермор, православного исповедания, первым браком.	26	Дочь действительного статского советника Сергея Николаева Сомова, девица Евпраксия Сергиева Сомова, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: кандидат естественных наук Лев Александров Тарасевич и студент Петровской академии Евстафий Николаев Ните; по невесте: запасной корнет Федор Владимиров Миллер и дворянин Александр Евгениев Иваницкий.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Апреля 11	Окончивший курс наук в Новороссийском университете, дворянин Алексей Иоаннов Ревуцкий, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь дворянина Николая Кирикава Эржиу, девица Вера Николаева Эржиу, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Григорий Михайлов Черепов и дворянин Алексей Павлов Анисимов; по невесте: дворянин Георгий Рафаилов Карачан и ротмистр Григорий Иоаннов Синицын.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Апреля 18	Корнет 21-го драгунского Белорусского полка Георгий Борисов Гаусман, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь действительного статского советника Михаила Смирнова, девица Софья Михайлова Смирнова, православного исповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Одесского Архангело-Михайловского монастыря церкви Львом Басовым.	По жениху: губернский секретарь Александр Василиев Якунин и корнет 21-го драгунского Белорусского полка Владимир Дмитриев Черноглазов; по невесте: отставной капитан 1-го ранга Павел Сергеев Воронов и корнет Сергей Алексеев Кантакузен.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Лев Басов							

4	Апреля 25	Французско-подданный, уроженец из Кишинева, Лев Константинов Претр, православного исповедания, первым браком.	25	Дочь одесского 2-й гильдии купца Иоанна Оттерстеттера, девица Матильда-Полина Иоаннова Оттерстеттер, евангелическо-лютеранского исповедования, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: шкипер дальнего плавания Сергей Данилов Квецинский и великобританско-подданный Аполлон Густавов Цорн; по невесте: личный дворянин Иоанн Петров Митрович, одесский 1-й гильдии купец Карл Реник-Вагнер и инженер Вильгельм Карлов Мейер.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Августа 18	Уволенный в запас армии корнет Владимир Иоаннов Любинский, православного исповедания, первым браком.	26	Дочь генерал-майора Александра Фифилова, девица Ольга Александрова Фифилова, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: 24-го драгунского Лубенского полка поручик Евгений Иоаннов Цветинович и 24-го драгунского Лубенского полка корнет, князь Давид Вахтангович Гураимов; по невесте: 24-го драгунского Лубенского полка корнет Николай Константинов Драгич, поручик Николай Афанасиев Васютинский и дворянин Феодор Спиридонов Миросхеда.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Октября 6	Октября 7	Жена находящегося в запасе армии старшего унтер-офицера Михаила Денисова – Мария Филиппова.		28	От чахотки	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко, на Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									
	2	Мая 11	Мая 12	Жена отставного вахмистра, служившего в лейт-гвардии Гродненском гусарском полку Петра Никифорова Сороки Феодосия Афанасиева, православная.		36	От болезни рака матки		Протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко на новом городском кладбище.

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую,
при Новороссийском университете церковь гор. Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1894 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Февраля 26	Мая 29	Владимир	Дворянин Оскар Альфред Михаил Филиппов Брун и законная жена его Мария Андреева, он римско-католического, а она православного исповедания.	Инженер путей сообщения, коллежский ассессор Владимир Генрихов Бун и дочь подполковника Елисавета Василиева Зенькова.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		Октября 9	Ноября 13	Ольга	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета, коллежский секретарь Александр Павлов Казанский и законная его жена Ольга Викторовна, оба православного исповедания.	Ординарный профессор Новороссийского университета, действительный статский советник Георгий Иоаннов Перетяткович и жена протоиерея Московской Казанской, что у Калужских ворот, церкви, Мария Сергиевна Покровская.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2 ¹		1867 года Апреля 4	Мая 21	Роман	Австрийско-подданный Рудольф Фельдау и законная его жена Шарлотта, урожденная Джаксон, оба римско-католического исповедания.	При крещении воспитанниками были: Петр Шостак и Каммила Бонак. При миропомзании – присяжный поверенный, коллежский ассессор Виктор Константинов Анастасиев.	Римско-католический священник Герман Деллер. Присоединение же к православию через миропомзание – совершал настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко, 11-го декабря 1894 года.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 274. – Арк. 82-93.

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 26	Студент Императорского Новороссийского университета Владимир Николаев Албранд, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь надворного советника Александра Буракова, девица Екатерина Александрова Буракова, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: доктор медицины Илья Эдуардов Лиснер, дворянин Владимир Николаев Эржиу и дворянин Георгий Рафаилов Карачан; по невесте: губернский секретарь Оскар Адольфов Куликовский, коллежский советник Александр Филиппов Андреевский и дворянин Александр Кириаков Леонард.
Протоирей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Февраля 18	Дворянин Александр Иоаннов Курис, православного исповедания, первым браком.	21	Дочь дворянина Владислава Машевского, девица Елисавета-Наталья Владислава Машевская, евангелическо-реформатского исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: барон Арист Аристов Мас и князь Павел Александров Абамелик; по невесте: отставной штабс-капитан Иван Игнатьев Машевский и действительный статский советник Валериан Лигин.
Протоирей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Мая 6	Дворянин Владимир Николаев Гербель, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь присяжного поверенного, коллежский асессора Виктора Анастасиева, девица Валентина Викторова Анастасиева, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: двора Его величества камер юнкер, барон Петр Феодоров Бюллер и генерал-майор Николай Михайлов Чичагов; по невесте: 24-го драгунского Лубенскаго полка корнет Владимир Михайлов Сирбу и ротмистр Михаил Михайлов Сирбу.
Протоирей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Июня 10	Окончивший курс в Новороссийском университете Евстафий Романов Скибицкий, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь дворянина, отставного подпоручика Иоакима Дорошевского, девица Мария-Екатерина Иоакимова, римско-католического исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: потомственный дворянин Иоанн Федоров Билинский и окончивший курс в Новороссийском университете Константин Дмитриев Фарди; по невесте: из дворян Балтский купец Поликарп Василий Урсульский и 14-го стрелкового полка подпоручик Альвиан Захаров Конахевич.

Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Сентября 11	Штабс-ротмистр 24-го драгунского полка Лубенского полка Феодор Петров Нелидов, православного исповедания, первым браком.	30	Дочь отставного инженера полковника Митрофана Черкасова, девица Людмила Митрофанова, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: штабс-ротмистр 24-го драгунского Лубенского полка Димитрий Николаев Подосинников и штабс-ротмистр того-же полка Николай Петров Коломнин; по невесте: отставной штабс-ротмистр Лубенского полка Иоанн Николаев Русанов и корнет Иоанн Александров Андрианов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Ноября 6	Препаратор при физическом кабинете Новороссийского университета, Александровский мещанин Екатеринославской губернии, Петр Иоаннов Захаров, православного исповедания, первым браком.	38	Швейцарско-подданная, девица Мария-Анжелика Лоншан, римско-католического исповедания, первым браком.	35	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский регистратор Иосиф Андреев Тимченко и потомственный почетный гражданин Иоанн Михайлов Топалов; по невесте: тульский мещанин Иоанн Максимов Фомин и крестьянин Харьковской губернии и уезда, деревни Окопы Стефан Андреев Тимченко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Февраля 27	Марта 1	Жена отставного фельдфебеля Василия Калашникова – Лидия Григориева.		40	От хронического воспаления легких	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский.	Тот-же настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

1		Марта 31	Апреля 2	Профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Василий Карлов Надлер.	56	От аневризмы аорты и эмфиземы легких.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский.	Тот-же настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. Предан земле на Одесском городском старом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								
2		Октября 30	Ноября 1	Мать жены профессора Новороссийского университета, вдова дворянина Марианна Феодорова Папаспираки.	77	От кровоизлияния		Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								
3		Декабря 12	Декабря 14	Отставного унтер-офицера Дамиана Никифорова Козырского дочь Мария.	18	От бутгорчатки легких.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский.	Тот же настоятель университетской церкви, Протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую
университетскую церковь, города Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1895 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 315. – Арк. 152-166.

1	1894 г. Декабря 13	1895 г. Января 2	Вера	Экстраординарный профессор Новороссийского университета, статский советник Игнатий Александрович Ивановский и законная его жена Мария Михайловна, оба православного исповедания.	Землевладелец, статский советник Федор Константинович Куличенко и вдова статского советника Аполлинария Николаевна Нестроева, которой место, при купели, заступала киевская мешанка Мария Иоаннова Ивановская.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко						
2	1894 г. Ноября 19	Января 4	Ольга	Помощник инспектора студентов Новороссийского университета, коллежский советник Федор Аркадиевич Лагодовский и законная его жена Наталия Александровна, оба православного исповедания.	Директор Кишиневской 1-й гимназии, действительный статский советник Василий Львович Соловьев и жена дворянина Вера Григорьевна Мандражи.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко						
3	Февраля 25	Апреля 5	Наталия	Механик при Новороссийском университете, коллежский регистратор Иосиф Андреев Тимченко и законная его жена Анастасия Алексеевна, оба православного исповедания.	Шкипер дальнего плавания, дворянин Киевской губернии Лев Карлов Русецкий и жена одесского мешаннина Евдокия Леонтиева Шедиво.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко						
4	Апреля 1	Апреля 9	Мария	Унтер-офицер Симеон Кузьмин Науменков и законная его жена Мария Мартинианова, оба православного исповедания.	Крестьянин Киевской губернии, Уманского уезда, села Русаловки, Иаков Никифоров Криштов и его одесского мешаннина Мелания Михайлова Тихмановская.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко						
5	Апреля 3	Мая 6	Лидия	Помощник библиотекаря Новороссийского университета, потомственный дворянин Петр Стефанов Шестериков, православного исповедания, и законная его жена Луиза Стефановна, урожденная Лантерес, римско-католического исповедания.	Жена члена Государственного совета, генерала от инфантерии Мария Стефановна Рооп и Одесский городской голова, профессор Новороссийского университета, действительный статский советник Валерий Николаевич Лигин.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко						
6	Марта 14	Мая 10	Мария	Коллежский секретарь Николай Василиев Балашев и законная его жена Надежда Николаевна, оба православного исповедания.	Инженер, коллежский ассессор Василий Иоаннов Сергиевский и жена инженера, надворного советника Павла Чеховича – София Альбертовна.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко						

	7	Апреля 20	Мая 28	Елена	Приват-доцент Новороссийского университета, коллежский секретарь Константин Михайлов Смирнов и законная его жена Александра Иоаннова, оба православного исповедания.	Землевладелец Иоанн Иоаннов Чангули и вдова доктора медицины Елена Константинова Даллас.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
	8	1870 года Сентября 26	Ноября 4	Ольга	Австрийско-подданный Карл Емануэль Рандич и законная его жена Александрина, урожденная Закиванова, оба римско-католического вероисповедания.	При крещении восприемниками были: потомственный почетный гражданин Карл Емануилов Де-Асардачрез. Прокурация Иосиф Рандич и Ольга Рандич. При миропомазании – горный инженер Лев Иоаннов Цимбаленко и дворянка Мария Алексиева Мышенкова.	Таинство крещения совершал Одесской римско-католической церкви Прелат Георгий Разутович. Присоединение же к православию через миропомазание совершал настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко 23 сентября 1895 г.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 8	Дворянин Владимир Нолле, православного исповедания, первым браком	30	Дочь действительная статского советника Иоанна Феодоровича Синцова, девица Ольга Иоаннова, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: отрядный офицер Одесской бригады пограничной стражи корнет Борис Адольфов Изнар и поручик 55-го пехотного Подольского полка Василий Иоаннов Дмитриев; по невесте: дворянин Борис Евфимов Клименко и дворянин Владимир Иоаннов Некрасов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

2	9	Преподаватель гимназии Императора Александра III в Болграде, коллежский советник Иустин Анастасиев Грищинский, православного исповедания, вторым браком.	39	Учительница Болградской женской гимназии, девица Софья Иоаннова Сыхарова, православного исповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По невесте: директор Одесской 3-й гимназии Петр Иоаннов Феерчак и надворный советник Евгений Симеонов Тарапанов; по жениху: дворянин Александр Александров Абрамович и личный дворянин Василий Григорьев Завадский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	11 Января	Субалтерн-офицер Сандомирской бригады отдельного корпуса пограничной стражи, корнет Михаил Матвиев Решетовский, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь дворянина, статского советника Иосифа Очеповского, девица София-Мария Иосифова, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: генерал-майор Викентий Иорданович Домбровский и действительный статский советник Митрофан Василиевич Шимановский; по невесте: действительный статский советник Николай Иоаннович Мерзляков и статский советник Алексей Алексеевич Нестроев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	15	Штурман дальнего плавания Самуил Самуилов Донгворт, православного исповедания, первым браком.	25	Дочь дворянина Николая Бороздна, девица Анна Николаева Бороздна, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин, состоящий в запасе армейской кавалерии, корнет Константин Адрианов Лоссиевский и почетный гражданин Митрофан Верхградский; по невесте дворянин Ипполит Иоаннов Юрьевич и штурман дальнего плавания Алексей Феодосиев Шевелев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	29 Января	Студент Новороссийского университета Александр Дмитриев Мими, православного исповедания, первым браком.	23	Дворянка Вера Августиновна Грабовская, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: кишиневский купец Дмитрий Дмитриев Мими и надворный советник Евгений Симеонов Тарапанов; по невесте: студент Новороссийского университета Петр Иоаннов Михайлов и студент того-же университета Иоанн Константинов Фраже.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

6	Апреля 9	Младший врач 10-го Восточно-сибирского линейного батальона, лекарь Николай Наумов Романовский, православного исповедания, первым браком.	30	Дочь инженера-технолога, дворянина Василия Гарина, девица Анна Василиева, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: титулярный советник Дементий Дементьев Белошицкий и надворный советник Анатолий Порфирьев Поплавский; по невесте: коллежский советник, доктор медицины Карл Генрихсен и архитектор Валериан Иоаннов Шмидт.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Апреля 28	Состоящий в запас армейской кавалерии штабс-ротмистр Константин Александров Бржозовский, православного исповедания, первым браком.	27	Дочь умершего дворянина, надворного советника Владимира Егорова Димо, девица Елена Владимирова, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Аркадий Иоаннов Радов и состоящий в VIII классе Андрей Иаковлев Поммер; по невесте: дворянин Василий Иоаннов Богдан и дворянин Александр Кириаков Леонард.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Мая 22	Дворянин Алексей Александров Повницкий православного исповедания, первым браком.	29	Дочь генерал-майора Прокофия Иоаннова Черника, девица Ольга Прокофиева, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Вячеслав Карлов Стефанский, ветеринарный врач Павел Александров Рождественский и доктор Михаил Иоаннов Федоров; по невесте: есаул Виталий Алексеев Ющенко и поручик 151-го пехотного Пятигорского полка Владимир Ильич Кундин.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
9	Сентября 3	Уволенный из Горного института сын статского советника, Борис Фердинандов Ранхнер, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь коллежского асессора Петра Сокальского, девица Неонила Петрова, православного исповедания, первым браком.	26.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Ричард Карлов Петерсен и художник-академик Александр Андреев Попов; по невесте: дворянин Александр Александров Яблоновский-Снадзский и статский советник Антоний Александров Матвеев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
10	Сентября 24	Одесского купца сын Михаил Иоаннов Цимбаленко, православного исповедания, первым браком.	32	Дочь австрийско-подданного Карла Рандич, девица Ольга Карлова, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: поручик Владимир Филиппов Потте и швейцарский гражданин Эмиль Христианов Сперле; по невесте: поручик Митрофан Михайлов Черников и подпоручик Леонид Михайлов Бакихов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

11	Октябрь 8	Студент Императорского Новороссийского университета Владимир Михайлов Воинов, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь дворянина Иоахима Дорощевского, девица Анеля-Геронима Иоахимова, римско-католического исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: корнет запаса армии Лука Василиев Воинов и коллежский ассessor Владимир Константинов Балабуха; по невесте: студент Новороссийского университета Александр Александров Гринчевский и надворный советник Владимир Порфирьев Поплавский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
12	Октябрь 15	Ротмистр 6-го лейб-драгунского Павлоградского императора Александра III полка Павел Эрнестов Коцебу, православного исповедания, первым браком.	30	Дочь греческо-подданного, майора Ахиллеса Кумбари, девица Мария Ахиллесова, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: граф Димитрий Николаевич Маврос и граф Феодор Артурович Келлер; по невесте: коллежский советник Павел Стефанович Ралли и князь Александр Александрович Мурузи.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Ноября 4	Ноября 6	Служащий при университете отставной унтер-офицер Иоанн Петров Малихатка.	45		От легочного кровоизлияния	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									
2		Ноября 9	Ноября 11	Студент Новороссийского университета Аркадий Евгеньев Ковалевский.	22		От бурчатки кишек	Протоиерей Василий Войтковский.	Настоятель университетской церкви, протоирей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую университетскую
церковь города Одессы, Херсонской епархии
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1896 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		1881 года 6 Ноября	10 Декабря	Михаил	Австрийско-подданный Андрей Бона и разведенная 13-го ноября 1881 года жена его Роза Бона, урожденная Кортич, он лютеранского исповедания, а она римско-католического.	При крещении были: вдова Мария Нифетова, урожденная Шроп и капитан 57-го Модлинского пехотного полка Павел Осиповский. При Мирропозании свидетелями были: статский советник Василий Георгиев Димитриуль и коллежский асессор Иосиф Григорьев Турцевич.	Крещение совершал пробыт Бинеман, евангелическо-лютеранский в Одессе пастор. Состоя учеником III класса Одесской 2-й мужской гимназии, согласно собственному желанию и желанию матери его 24 марта 1896 года Михаил Бона присоединен к православию через мирропозание законоучителем Одесской 2-й мужской гимназии, протоиереем Петром Агапьевым с заменяющим псаломщика учеником той же гимназии Михаилом Илляшенко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диякон Федор Крохмаленко							
2		Февраля 11	Апреля 9	Сергий	Экстраординарный профессор Новороссийского университета, надворный советник Бронислав Фортунатов Вериги и законная его жена Анна Стефанова он римско-католического исповедания, а она православного.	Ординарный профессор Новороссийского университета Николай Николаев Фон-Ланге и дочь действительного статского советника Антонина Юрьева Тимченко.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Федором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диякон Федор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 343. – Арк. 65-77.

	1	Октябрь 12 Декабря 29	София	Помощник инспектора студентов Новороссийского университета, коллежский советник Феодор Аркадиев Лагодовский и законная жена его Наталия Александрова, оба православного исповедания.	Директор Кишневской 1-й мужской гимназии, действительный статский советник Василий Львович Соловьев и жена начальника городской железнодорожной станции в г. Кишиневе Надежда Алексиева Трофимова.	Н а с т о я т е л ь университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
	3	Декабря 13 Декабря 30	Сергий	И. д. экстраординарного профессора Императорского Новороссийского университета Александр Павлов Казанский и законная жена его Ольга Викторова, оба православного исповедания.	Протоиерей Московской церкви Петра и Павла, что в новой Басманной, Павел Иоаннов Казанский и жена протоиерея Московской Казанской, что у Калужских ворот, церкви, Мария Сергиева Покровская.	Н а с т о я т е л ь университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 7	Земский начальник 3-го участка, Ананьевского уезда, дворянин Владимир Николаевич Гофман, православного исповедания, первым браком.	31	Дочь дворянина Виктора Акацатова, девица Вера Викторова, православного исповедания, первым браком.	19	Н а с т о я т е л ь университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Михаил Иоаннов Комарницкий и корнет 3-го драгунского Сумского полка Евгений Александров Кохно; по невесте: дворянин Николай Сергиев Сомов и штабс-капитан Владимир Иоаннов Гах.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 10	Сверхштатный экстраординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Иоанн Лаврович Яворский, православного исповедания, вторым браком.	42	Дочь дворянина Владимира Голликова, девица Олимпиада Владимировна, православного исповедания, первым браком.	20	Н а с т о я т е л ь университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: инспектор народных училищ, статский советский Леонид Платонович Шпановский и коллежский секретарь Александр Львов Алексеев; по невесте: коллежский асессор Сергей Павлов Исаупов и статский советник Феодор Андреев Шеневский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

3	Января 24	Сын секретаря совета при Новороссийском университете stolonachalnik rasporyaditel'nogo stola kanceliarii odeskogo gradonachal'nika, kollezhskii sekretar' Vladimir Vasiliiev Orlov, pravoslavnogo ispovedaniia, pervym brakom.	29	Дочь одесского мещанина Димитрия Луговского, девица Екатерина Димитриева, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский регистратор Павел Алексеев Зубов и дворянин Александр Леопольдов Наццолини; по невесте: дворянин Лев Владимиров Писаржевский и дворянин Борис Васильев Орлов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Января 26	Студент Императорского Новороссийского университета Лев Николаев Мечников, православного исповедания, первым браком.	20	Дочь греческо-подданного Димитрия Бельтаки, девица Надежда Димитриева, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Василий Димитриев Иванов и состоящий в VIII классе преподаватель Иосиф Иаковлев Пергамнт; по невесте: потомственный дворянин Георгий Васильев Раулин и поручик Анатолий Вильгельмов Швамберг.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Марта 31	Мичман 13-го флотского экипажа Адольф Адамов Масальский, римско-католического исповедания, первым браком.	26	Дочь умершего отставного капитана 2-го ранга Николая Крылова, девица Мария Николаева, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: подпоручик 4-го стрелкового артиллерийского дивизиона Александр Владимиров Добровольский и штурман дальнего плавания Алексей Георгиев Пора-Леонович; по невесте: граф Мануил Александрович Подгаричани-Петрович и подпоручик 4-го стрелкового артиллерийского дивизиона Владимир Владимиров Добровольский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Марта 31	Мировой судья 1-го участка Могилевского округа, Подольской губернии, коллежский секретарь Василий Лазарев Гади, православного исповедания, первым браком.	29	Евдокия Александрова Кокораки, урожденная Ермошкина, православного исповедания, разведенная с мужем ее запаса армии поручиком Илиею Константиновым Кокораки с предоставлением ей вступить в новое супружество.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: губернский секретарь Петр Тимофеев Делов и кандидат на судебные должности Павел Николаев Кулисиц; по невесте: присяжный поверенный Афанасий Симеонов Белоусов и коллежский секретарь Владимир Михайлов Сердюков.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

7	Март 31	Помощник инспектора студентов Новороссийского университета, коллежский советник Павел Митрофанов Прохоров православного исповедания, вдов после второго брака.	67	Дочь диакона, потомственная почетная гражданка, девица Варвара Викторовна Сахарова, православного исповедания, первым браком.	52	Законоучитель Одесской 2-й мужской гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.	По жениху: исправляющий должность профессора Новороссийского университета Александр Павлов Казанский и инспектор Одесского реального училища Карл Василиев Май; по невесте: профессор Новороссийского университета Иоанн Феодоров Синцов и поручик запаса армии Иоаким Платонов Зубковский.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Апреля 21	Дворянин Петр Иоаннов Порубаев, православного исповедания, первым браком.	26	Дочь диакона Александроневской, что при Императорском Новороссийском университете, церкви Феодора Крохмаленко, девица София Феодорова, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Покровской церкви Иаковом Предаевичем.	По жениху: коллежский секретарь Владимир Львов Деминитру и потомственный почетный гражданин Николай Григорьев Шпаковский; по невесте: потомственный дворянин Константин Парменов Балдин и коллежский советник Феодор Аркидиев Лагодовский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Иаков Предаевич							
9	Октября 6	Великобританско-поданный Георгий Эдуардов Кару, римско-католического исповедания, первым браком.	28	Дочь одесского мещанина Александра Бильштейн, девица Вера Александрова, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Матвей Игнатиев Хелминский и дворянин Станислав Северинов Заруский; по невесте: статский советник Симеон Иоаннов Ручко и коллежский асессор Павел Иоаннов Василеский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших	Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
	Мужск.	Женск.		Мужск.	Женск.			
1		Апреля 10 Апреля 13	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, коллежский советник Владимир Алексиев Яковлев.	55		От эмфиземы легких	Неизвестно	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								

2	Октябрь 30	Ноября 1	Сын учителя Одесского коммерческого училища Владимир Евгениев Тарапанов.	7	От воспаления мозга	Настоятель Александроневской, что при Одесском Коммерческом училище, церкви священник Антоний Чепурин с псаломщиком Феодором Пирожным и диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко. На городском старом кладбище.
Священник Антоний Чепурин. Псаломщик Феодор Пирожный. Дьякон Феодор Крохмаленко						

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александроневскую церковь
при университете г. Одессы Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1897 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	28 1896 г. Ноября	3 1897 г. Января	Ольга	Дворянин Константин Владимиров Нолле и законная жена его Ольга Иоаннова, оба православного исповедания.	Действительный статский советник Иван Феодоров Синцов и жена отставного гвардии капитана Надежда Петрова Нолле.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко							
	2	4 Марта	16 Марта	Ольга	Отставной унтер-офицер Симеон Козмин Науменков и законная жена его Мария Мартинианова, оба православного исповедания.	Отставной рядовой Патапий Андреев Сорочкин и жена одесского мещанина Мелания Михайлова Тихмановская.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко							
1		3 Февраля	1 Апреля	Михаил	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета Константин Михайлов Смирнов и законная его жена Александра Иоаннова, оба православного исповедания.	Дворянин Константин Иоаннов Даллас и вдова действительного статского советника Мария Константинова Смирнова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Дьякон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 16. – Спр. 13. – Арк. 119-132.

2	Мая 14	Мая 14	Лавр. Близнецы	Сверхштатный экстраординарный профессор Новороссийского университета, статский советник, Иван Лавров Яворский и законная жена его Олимпиада Владимирова, оба православного исповедания.	Без восприемников	За совершенной слабостью сил крещение совершено мирянином, отцом, и не дополнено священнослужителем за последовавшую через час смертью.
3	14	15	Владимир		Потомственный дворянин Леонид Иоаннов Голиков и дочь дворянина, девица Мария Владимирова Голикова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
3	Августа 11	Сентября 1	Ольга	Студент Императорского Новороссийского университета, дворянин Алексей Феодоров Хинкулов и законная жена его Екатерина Онисимова, оба православного исповедания.	Дворянин Феодор Лукьянов Хинкулов и жена землевладельца Бессарабской губернии, титулярного советника, Мария Иоаннова Малай.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Августа 30	Сентября 7	Александр	Запаса армии рядовой Митрофан Иоанн Оболуев и законная жена его Варвара Максимова, оба православного исповедания.	Унтер-офицер запаса армии Иаков Сергиев Божанов и жена отставного Вахмистра Иулиания Константинова Сорока.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Октября 17	Ноября 8	Татьяна	Дворянин Всеволод Симеонов Тарапанов и законная его жена София Онисимова, оба православного исповедания.	Землевладелец Бессарабской губернии, титулярный советник, Онисим Георгиев Малай и жена дворянина Зинаида Симеонова Друганова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Дата жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Дата невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	-------------	--	--------------	-----------------------	---------------------

1	Июня 4	Студент Императорского Новороссийского университета Николай Михайлов Политов, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь одесского второй гильдии купца, девица Ольга Иоаннова Ларионова, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Александр Федоров Козловский и аккерманский мешанин Иоанн Алексиев Лаврентьев; по невесте: состоящий в VIII классе Павел Михайлов Политов и студент Новороссийского университета Каспар Георгиев Гойлов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Июня 6	Студент Императорского Новороссийского университета, дворянин Вячеслав Карлов Вронский, православного исповедания, первым браком.	25	Дочь надворного советника Павла Григориева Шиповаленко, девица Людмила Павлова, православного исповедания, первым браком.	23	Священник Одесской Средней церкви протоиерей Александр Лебедев с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Бронислав Цезарев Тржецеский и студент Новороссийского университета Константин Александров Костенский; по невесте: коллежский советник Алексей Иоаннов Нецаев и землемер-таксатор Иосиф Михайлов Бобновский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Июля 9	Младший кандидат на должности по судебному ведомству при Одесском окружном суде Виктор Аполлонов Уразов, православного исповедания, первым браком.	27	Дочь коллежского assessора Елена Павлова Василевская, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: кандидат на судебные должности, коллежский секретарь Валентин Иосифович Варфоломеев и студент Новороссийского университета Аполлон Петрович Норов; по невесте: студент С.-Петербургского университета Владимир Иосифович Варфоломеев и дворянин Георгий Эмильевич Де-Марвиль.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Иоанн Тимотиевич							
4	Сентября 26	Дворянин, барон Эвальд-Евгений Рудольфов фон Клейст, лютеранского исповедания, первым браком.	30	Дочь статского советника Александра Михайлова Беренс, православного исповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: статский советник Александр Николаев Юренев и отставной подполковник Андрей Федоров Петрович; по невесте: Кишиневский 2-й гильдии купец Константин Евангелиев Митаки и полковник Аристарх Никифоров Вишняков.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

5	Октябрь 19	Временно исправляющий должность старосты столоначальника в Бессарабской казенной палате, губернский секретарь Михаил Игнatieв Воеводский, православного исповедания, первым браком.	27	Дочь греческо-подданного Евгения Константинова Пруссали, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: греческо-подданный Николай Дмитриев Агриропуло и студент Новороссийского университета Аполлон Петров Норов; по невесте: греческо-подданный Иоанн Аристов Иван и надворный советник Василий Христофоров Писпас.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Октябрь 26	Поручик 26-го пехотного Могилевского полка Владимир Генрихов Шиндлер, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь механика при Императорском Новороссийском университете, коллежского регистратора, Ольга Иосифова Тимченко, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: поручик 40-го драгунского Малороссийского полка Константин Генрихов Шиндлер и поручик Владислав Владиславов Лагевницкий; по невесте: поручик Александр Захарьев Егоров и надворный советник Мануил Иоаннов Беляев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Мая 1	Мая 3	Отставной помощник инспектора студентов Императорского Новороссийского университета, коллежский советник Павел Митрофанов Прохоров.	69		От амилоидного перерождения, вследствие нагноения в костях	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									
2		Августа 21	Августа 22	Рядовой запаса армии Митрофан Иоаннов Оболуев.	40		От разрыва аневризмы аорты	Университетской церкви протоиерей Василий Войтковский.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую
университетскую церковь города Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1898 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	Января 11	Января 21	София	Валдайский мещанин, Новгородской губернии, Иоанн Петров Матюшкин и законная жена его Зельма-Эмилия Эдуардова, он православного, а жена лютеранского исповедания.	Инженер путей сообщения, коллежский секретарь, Михаил Василиев Брайкевич и жена инженера путей сообщения, коллежского асессора, София Стефанова Бунче.	Законоучитель Одесской второй гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		1897 г. Ноября 29	Апреля 6	Виктор	Титулярный советник Владимир Викторов Рудевич и его законная жена Анна Феоктистова, оба православного исповедания.	Сын статского советника Евгений Иоаннов Домонтович и дочь потомственного дворянина Ольга Викторовна Рудевич.	Законоучитель Одесской второй гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
	2	Мая 30	Июня 7	Анна	Состоящий в запасе армии рядовой 48-го пехотного Одесского полка Андрей Касианов Ивлев и законная его жена Мария Емилианова, оба православного исповедания.	Отставной майор Освальд Иоаннов Штекер и вдова ротмистра Ольга Андреева Пузыревская.	Законоучитель Одесской второй гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Мая 7	Июля 3	Николай	Поручик запаса артиллерии Василий Владимиров Блажков и законная жена его Лидия Михайлова, оба православного исповедания.	Отставной поручик Николай Николаев де Лакур и жена коллежского советника Елена Владимировна Валицкая.	Законоучитель Одесской второй гимназии, протоиерей Петр Агапьев.
Протоиерей Петр Агапьев.							
3		Сентября 13	Октября 22	Сергий	Статский советник Василий Феодоров Милев и законная жена его София Владимировна, оба православного исповедания.	Инженер путей сообщения Александр Феодоров Милев и дворянка Мария Парменова Балдина.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский и диакон Феодор Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 408. – Арх. 57-68.

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Января 7	Учитель Батумской мужской гимназии Евгений Александров Чогошвили, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь италианско-подданного Евгения Луиджева Симони, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: одесский мещанин Георгий Пасхалиев Криона и греческо-подданный Андрей Константинов Кази; по невесте: студент Харьковского университета Владимир Александров Чогошвили и колонист Херсонской губернии Михаил Генрихов Канцлер.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 7	Чинovníк особых поручений Одесского окружного интендантского управления, коллежский секретарь Владимир Александров Ратко, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь дворянина Евгения Владимира Матвеева, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: подпоручик князь Владимир Георгиев Кантакузен и штабс-капитан Александр Александров Ратко; по невесте: подпоручик Дмитрий Александров Ратко и поручик Павел Владимиров Дмитриев.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Января 9	Студент II курса Харьковского практического технологического института Алексей Александров Тарасевич, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь секретаря правления Новороссийского университета, надворного советника, Вера Мануилова Беляева, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: статский советник Василий Андреев Орлов и коллежский советник Николай Петров Марченко; по невесте: сын коллежского assessора Владимир Павлов Федоровский и коллежский assessор Георгий Герасимов Каменский.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Января 11	Контролер 4-го округа Херсонского акцизного управления Вячеслав Василиев Орлов, православного исповедания, первым браком.	27	Дочь полковника София Ксавериева Сташевич, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: титулярный советник Владимир Василиев Орлов и коллежский советник Иоанн Алексиев Казаринов; по невесте: поручик Владимир Ксавериев Сташевич и поручик Владимир Феодоров.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

5	Января 14	Член Сорокской уездной земской управы, дворянин Владимир Николаев Эржиу, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь турецко-подданного Елисавета Христофорова Халайджого, армяно-григорианского исповедования, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: ротмистр Николай Емельянов Плешков и дворянин Алексей Иоаннов Ревуцкий; по невесте: дворянин Евлампий Васильев Унтилов и купец Христофор Кайтанов Степанов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Января 25	Дворянин Александр Виктор Дамбровский, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь Маякского мещанина, Херсонской губернии, Екатерина Ильина Заславская, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский регистратор Владимир Корнилев Самополенко и коллежский секретарь Лаврентий Венедиктов Воедилов; по невесте: коллежский регистратор Константин Григорьев Полищук и чиновник одесской конторы Государственного банка Иоанн Григорьев Шаповаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Апреля 15	Землевладелец Бессарабской губернии, Бендерского уезда, селения Комрат помещик Симеон Николаев Буклукчи, православного исповедания, первым браком.	32	Дочь землевладельца Бессарабской губернии Елисавета Каетанова Степанова, римско-католического исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: землевладелец Михаил Стефанов Бург и сорокский купеческий сын Антоний Богданов Антоневиц; по невесте: белецкий купец Христофор Каетанов Степанов и дворянин Евлампий Васильев Унтилов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Апреля 29	Поручик Одесского крепостного артиллерийского батальона Павел Ананиев Манжелей, православного исповедания, первым браком.	30	Дочь потомственного почетного гражданина Александра Николаева Константинова, православного исповедания, первым браком.	30	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: штабс-капитан артиллерии Владимир Иоаннов Сухин и поручик артиллерии Николай Дамианов Рыжих; по невесте: штабс-капитан Александр Николаев Туманский и студент Новороссийского университета Владимир Петров Ларкевич.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

9	Июля 12	Студент Императорского Новороссийского университета Федор Владимиров Вергилесов, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь учителя Артемия Никифорова, девица Лидия Артемиева, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский секретарь Сергей Агафонов Вергилесов и надворный советник Александр Мика; по невесте: студенты Новороссийского университета Дмитрий Генрихов Файг и Василий Иоаннов Подлесный.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
10	Июля 15	Товарищ прокурора Одесского окружного суда, надворный советник Владимир Эрастов Ващенко, православного исповедания, первым браком.	36	Дочь купца Ариста Маса, девица Мария-Екатерина Аристова, реформатского вероисповедания, первым браком.	32	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский секретарь Константин Михайлов Смирнов и кандидат прав Леонид Иоаннов Россолимо; по невесте: великобританский подданный Эмслий Эдуардов Стукен и барон Владимир Аристов Мас.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
11	Октября 2	Инспектор музыкального училища Одесского отделения императорского русского музыкального общества, потомственный почетный гражданин Оттон Александров Вульфius, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	39	Дочь полковника Дмитрия Мясоедова, девица Мария Дмитриева, православного исповедания, первым браком.	32	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: производитель работ Одесского порта, инженер, коллежский ассессор Алексей Павлов Соколов и камер-юнкер, князь Оттон Александров Ливен; по невесте: директор Одесского музыкального общества, профессор Дмитрий Дмитриев Климов и инженер путей сообщения, дворянин Михаил Василиев Брайкевич.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории
Александро-Невскую университетскую церковь,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1899 год¹

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	-------------	--	--------------	-----------------------	---------------------

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 430. – Арк. 5-9, 13-14.

1	Января 10	Помощник ревизора Одесской контрольной палаты, коллежский секретарь Владимир Владиславов-Августинов-Войцехов Дзержинский, православного исповедания, первым браком.	31	Дочь статского советника Василия Андреева Орлова, девица Ольга Василиева, православного исповедания, первым браком.	29	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Лев Владимиров Писаржевский и окончивший курс университета с дипломом 1-й степени Борис Василиев Орлов; по невесте: Чарльз Августов Дю-Буше и кандидат математических наук Вячеслав Василиев Орлов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 10	Прапорщик запаса полевой пешей артиллерии Эмиль Александров Мартиновский, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	29	Дочь дворянина Алексея Даниилова Хоперского, девица Варвара Алексиева, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: италийско-подданный Владимир Домиников Феррари и бельгийско-подданный Оттон Павлов Миллер; по невесте: штабс-капитан Анатолий Вильгельмов Швамберг и поручик Георгий Василиев Баулино.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Января 18	Сверхштатный лаборант при химической лаборатории Новороссийского университета Павел Василиев Казанецкий, православного исповедания, первым браком.	26	Домашняя учительница, девица Елена Иосифова Попова, православного исповедания, первым браком.	22	Законоучитель Одесской 2-й мужской гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.	По жениху: кандидаты естественных наук: Николай Александров Григорович Березовский и Николай Георгиев Лигнау; по невесте: студенты: Новороссийского университета Сергей Андреев Ключников и университета Св. Владимира Михаил Николаев Снесарев.
Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Января 22	Дворянин Валериан Михайлов Сирбу православного исповедания, первым браком.	21	Дочь дворянина Димитрия Кречунеско, девица Мария Димитриева, православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Владимир Михайлов Сирбу и дворянин Димитрий Димитриев Кречунеско; по невесте: дворянин Иоанн Михайлов Сирбу и дворянин Николай Димитриев Кречунеско.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

5	Января 24	Председатель Аккерманской уездной земской управы, дворянин Владимир Митрофанов Пуришкевич, православно-го исповедания, первым браком.	28	Дочь дворянина Николая Албранда, девица Анна Николаева, православно-го исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Эразм Францов Люткевич и дворянин Георгий Стефанов Гонато; по невесте: дворянин Сергей Александров Кононович и дворянин Иоанн Францов Люткевич.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Февраля 19	Корнет 53-го драгунского Новоархангельского полка Дмитрий Петров Дмитриев, православно-го исповедания, первым браком.	26	Дочь действительного статского советника, дворянина Иоанна Ревуцкого, девица София Иоаннова, православно-го исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: статский советник Андрей Николаев Фатуровский и штабс-ротмистр барон Сергей Эдуардов Штейгер; по невесте: сенатор, тайный советник Павел Петрович Веселовский и потомственный дворянин Владимир Аркадиев Гриневиц.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Июня 9	Прапорщик запаса полевой пешей артиллерии Мстислав Владимиров Фармаковский, православно-го исповедания, первым браком.	25	Дочь козака Шаповаловской волости, Борзенского уезда, Черниговской губернии, девица Мария Евфимова Фесенко, православно-го исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Технологического императора Николая I института Владимир Владимиров Фармаковский и прапорщик Дмитрий Иоаннов Соколов; по невесте: студент Военно-медицинской академии Владимир Иоаннов Помяловский и вознесенский мешанин Михаил Григорьев Шульгин.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Июля 2	Горный инженер барон Александр Кодратов Фитингоф, православно-го исповедания, первым браком.	28	Дочь князя Дмитрия Максудова, девица Мария Дмитриева, православно-го исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: титулярный советник Владимир Иосифов Канишевич и отставной капитан 2-го ранга князь Александр Дмитриев Максудов; по невесте: кандидат математических наук Феодор Андреев Бабичев и надворный советник Адольф Фридрихов Поль.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую
университетскую церковь г. Одессы Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1900 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		1899 г. Декабря 15	1900 г. Марта 12	Вадим	Коллежский секретарь Владимир Владиславович Дзерожинский и законная жена его Ольга Васильевна, оба православного вероисповедания.	Действительный статский советник Василий Андреевич Орлов и жена полковника Ольга Петровна Комаевская.	Ключарь Одесского кафедрального Преображенского собора, священник Владимир Величков с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко.
Ключарь Одесского кафедрального Преображенского собора, священник Владимир Величков Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Апреля 4	Апреля 10	Петр	Отставной поручик Николай Петрович Агапьев и законная жена его Любовь Георгиевна, оба православного исповедания.	Действительный статский советник Александр Всеволодович Корш и жена почетного гражданина Анжелины Викентьевны Цорн.	Законоучитель Одесской 2-й мужской гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
3		1899 г. Декабря 7	Апреля 15	Николай	Феодосийский мещанин Александр Евгениев Голубев и законная жена его Анна Кузьмина, оба православного исповедания.	Титулярный советник Алексей Петрович Ровняков и жена одесского купца Магдалина Николаевна Погорная.	Законоучитель Одесской второй мужской гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							
4		Февраля 21	Апреля 21	Анатоллий	Дворянин Виктор Дмитриев Сухомлин и законная жена его Анжелины Александровны, а жена римско-католического исповедания.	Отставной поручик Николай Петрович Агапьев и дочь дворянина Мария Александровна Дитрихс.	Законоучитель Одесской второй мужской гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Петр Агапьев. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. - Ф. 37. - Оп. 13. - Стр. 472. - Арх. 66-78.

5	1873 г. Декабря 11	1874 г. Февраля 7	Иосиф	Окончивший курс в С.-Петербургском университете, сын личного дворянина, Иосиф Иосифов Машнер, римско-католического исповедания, на основании письменно заявленного желания присоединиться к святой православной церкви, присоединен к таковой с совершением таинства миропомазания, с оставлением прежнего имени Иосиф.	Присутствовали: дворянин Иосиф Константинович Окинчиц и дворянин Александр Александрович Джитфлен-Мамонов.	Таинство св. миропомазания совершил 28-го мая 1900 года протоиерей Антоний Гентус с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Антоний Гентус. Диакон Феодор Крохмаленко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Января 30	Потомственный почетный гражданин Павел Парменов Сиротинский, православного исповедания, первым браком.	38	Купеческая дочь Ольга Петрова Зангерова, православного исповедания, первым браком.	37	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: штабс-капитан 13-го стрелкового полка Виктор Николаев Азарьев и одесский мещанин Вениамин Симонович Каменский; по невесте: поручик 6-го лейб драгунского Павлоградского полка Николай Парменов Сиротинский и купеческий сын Константин Александров.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Февраля 11	Земский начальник 4-го участка Оргеевского уезда, губернский секретарь Василий Иванович Ангел, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь оргеевского 2-й гильдии купца Сергея Черкеса, девица София Сергеевна, армяно-григорианского исповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: штабс-ротмистр 24-го драгунского Лубенского полка Иоанн Александров Андрианов и художник первой степени Николай Иванов Гумашко; по невесте: оргеевский уездный предводитель дворянства Бронислав Мечиславович Янушевич и надворный советник Григорий Мартинович Назаров.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

3	Апреля 23	Корнет 23-го драгунского Вознесенского полка Александр Федорович Пожого, православного исповедания, первым браком.	25	Дочь действительного статского советника, девица Мария Александровна Марнец, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: поручик 23-го драгунского Вознесенского полка Никанор Иванович Радов и корнет 24-го драгунского Лубенского полка Борис Яковлевич Бунин; по невесте: поручик Николай Григорьевич Лукьянов и подпоручик полевой артиллерии Александр Эммануилович Бианки.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Апреля 26	Коллежский секретарь Павел Васильевич Ненайденко, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь коллежского асессора, девица Елена Александровна Драницына, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Василий Войтковский с диаконом Феодором Крохмаленко	По жениху: старший кандидат на должности по судебному ведомству, коллежский секретарь Борис Юльевич Стовик и потомственный дворянин Андрей Николаевич Шипов; по невесте: губернский секретарь Алексей Александрович Соболев и потомственный дворянин Владимир Семенович Ельчанинов.
Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Мая 29	Окончивший курс наук юридического факультета в С.-Петербургском университете Александр Алексеевич Богомягков, православного исповедания, первым браком.	29	Бракоразведенная с правом вступления во второй законный брак Елена Стефановна Белина, православного исповедания, вторым браком.	33	Протоиерей Антоний Гентус с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: германско-подданный Виктор Федорович Сиверсен и личный почетный гражданин Феодор Кленовский; по невесте: окончивший курс юридических наук Иван Феофанович Смыкалов и ротмистр в отставке Кронид Гаврилович Григорьев.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Антоний Гентус. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Июня 2	Студент Новороссийского университета Евгений Федорович Молчанов, православного исповедания, первым браком.	24	Домашняя учительница Анна Ивановна Соколова, православного исповедания, первым браком.	20	Протоиерей Михаил Клопотов с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Новороссийского университета Сергей Иванович Кохманский и корнет 22-го драгунского Астраханского полка Евгений Анатолиевич Таламузи; по невесте: подпоручик 1-го Згержского крепостного полка Григорий Григорьевич Леонтьев и студент Института гражданских инженеров Виктор Константинович Терлецкий.
Протоиерей Михаил Клопотов. Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							

7	Июня 2	Сын статского советника Вячеслав Александрович Лазарев, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь гайсинского мещанина, девица Елена Карловна Швец, православного исповедания, первым браком.	22	Протоиерей Петр Агапьев.	По жениху: крестьянин Василий Александров Урусов и крестьянин Михаил Александров Межжак; по невесте: дворянин Иван Августов Эбернанд и херсонский мещанин Аристарх Иаковлев Денисов.
Протоиерей Василий Войтковский. Протоиерей Петр Агапьев							
8	Июня 2	Потомственный почетный гражданин Андрей Григорьев Ефимов, православного исповедания, первым браком.	30	Одесская мещанка, девица Евгения Дамианова Козырская, православного исповедания, первым браком.	18	Протоиерей Михаил Клопотов с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: отставной вахмистр Петр Никифоров Сорока и отставной фельдфебель Василий Осипов Кашаников; по невесте: потомственный почетный гражданин Константин Иванов Топалов и мещанин Фома Прохоров Ляхов.
Протоиерей Михаил Клопотов. Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко							
9	Ноября 12	Счетный чиновник при департаменте железнодорожных дел Министерства финансов, губернский секретарь Виктор Андреевич Бобровников, православного исповедания, первым браком.	26	Дочь коммерции советника, купца первой гильдии города Киева, Антонина Николаевна Хрякова, православного исповедания, первым браком.	25	Протоиерей Антоний Гентус с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент университета Св. Владимира Аркадий Андреевич Бобровников и статский советник, инженер путей сообщения Николай Иванович Максимо-вич; по невесте: губернский секретарь Иван Григорьевич Хряков и сын коммерции советника Григорий Николаевич Хряков.
Протоиерей Антоний Гентус. Диакон Феодор Крохмаленко. Протоиерей Василий Войтковский							

Часть третья, о умерших

Счет умерших	Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
	Мужск.	Женск.		Мужск.	Женск.			
1		Марта 25 Марта 26	Ратник ополчения, крестьянин Каменской волости, Елисаветградского уезда, Херсонской губернии, Иван Яковлевич Мельниченко.	36		Отравления сулемою, совершенного в умопомешательстве		Протоиерей Антоний Гентус с диаконом университетской церкви Феодором Крохмаленко. На Одесском городском Димитриевском кладбище.
Протоиерей Антоний Гентус. Протоиерей Василий Войтковский. Диакон Феодор Крохмаленко								

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории в Александро-Невскую церковь
при университете города Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1901 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	Февраля 20	Апреля 4	Ксения	Инженер путей сообщения, потомственный дворянин Михаил Василиев Брайкевич и законная его жена София Андреева, оба православного исповедания.	Инженер путей сообщения Андрей Андреев Бунге, действительный статский советник Николай Николаев Лагода, дворянка Мария Алексеева Брайкевич.	Законоучитель Одесской 2-й мужской гимназии, протоиерей Петр Агапьев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Протоиерей Петр Агапьев. Диякон Феодор Крохмаленко							
1		Февраля 25	Апреля 10	Василий	Чиновник Министерства внутренних дел Феодор Василиев Войтковский и законная его жена Евдокия Онисимова, оба православного исповедания.	Учитель Одесского коммерческого училища Евгений Симеонов Тарапанов и учительница Одесского женского епархиального училища Анна Василиева Войтковская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диякон Феодор Крохмаленко							
2		Марта 31	Апреля 11	Петр	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Алексей Николаев Деревицкий и законная жена его Ольга Гавриилова, оба православного исповедания.	И. д. экстраординарного профессора Новороссийского университета Александр Павлов Казанский и жена надворного советника Анна Васильевна Маслова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диякон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	------------	--	-------------	-----------------------	---------------------

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 504. – Арк. 125-132.

1	Январь 28	Лаборант при химической лаборатории Новороссийского университета Лев Владимирович Писаржевский, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь вольного механика, дворянина Виктора Николаевича Спрудина – девица Ольга Викторовна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: ординарный профессор Новороссийского университета Петр Григорьевич Меликов и экстраординарный профессор Новороссийского университета Павел Иванович Петренко-Критченко; по невесте: старший адъютант штаба 15-й пехотной дивизии Александр Константинович Двоглазов и лаборант при химической лаборатории Новороссийского университета Павел Васильевич Казанецкий.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Апреля 8	Приват-доцент Новороссийского университета Павел Николаевич Ардашев, православного исповедания, первым браком.	35	Дочь коростышевского помещанина Радомысльского уезда, Киевской губернии, Агафия Михайловна Толкач (она же Лосинская), православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: приват-доцент Новороссийского университета Стефан Кульбакин и студент Новороссийского университета Александр Алексеевич Буримович; по невесте: студент Новороссийского университета Борис Георгиевич Стаменов и ординарный профессор Новороссийского университета Алексей Николаевич Деревницкий.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Апреля 29	18-го саперного батальона поручик Константин Михайлович Добровольский, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь полковника Аполлона Гавриловича Григорьева, девица Надежда Аполлоновна, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с протодиаконом Одесского кафедрального собора Андреем Богдановым.	По жениху: лейб-гвардии егерского полка подпоручик Валериан Валерианович Сахаров и начальник Главного штаба генерал-лейтенант Виктор Викторович Сахаров; по невесте: командир 16-го стрелкового императора Александра III полка, полковник Сергей Федорович Савич и капитан Иван Алексеевич Курочкин.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Протоиерей Одесского кафедрального собора Андрей Богданов							

4	Июля 8	Дворянин Орест Эрнестович Турау, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь отставного контр-адмирала Леонида Васильевича Михайлова, девица Наталия Леонидовна, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: юнкер Всеволод Эрнестович Турау и контролер 4-го округа Херсонского акцизного управления Александр Корнильевич Зеленский; по невесте: кандидат прав Константин Гаврилович Добровольский и корнет Сергей Леонидович Караводин.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Сентября 16	Крестьянин села Копнина, Покровского уезда, Владимирской губернии, Иоанн Зиновьев Бельшев, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь крестьянина Киевской губернии, Сквирского уезда, Антоновской волости, ныне отставного вахмистра Петра Сороки, девица Екатерина Петрова, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: нежинский мещанин Тимофей Иоаннов Никитин и мещанин Александр Алексеев Резников; по невесте: отставной фельдфебель Василий Иосифов Калашников и отставной унтер-офицер Симеон Михайлов Слободинюк.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

Метрическая книга,

данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской, что при университете г. Одессы, церкви для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1902 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Февраля 8	Марта 13	Павел	Военный инженер, капитан Константин Михайлович Добровольский и законная его жена Надежда Аполлоновна, оба православного исповедания.	Полковник, состоящий для особых поручений при командующем войсками Одесского военного округа, Аполлон Гаврилович Григорьев и дочь полковника Любовь Аполловна Григорьева.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 525. – Арк. 97-110.

2	1881 г. Декабря 25	1902 г. Сентября 22	Александр	Екатеринославский мещанин Александр Моисеевич Бродский, иудейского вероисповедания, на основании письменно заявленного желания присоединиться к святой православной церкви присоединен к таковой с совершением таинства святого крещения, с оставлением прежнего имени Александра.	Статский советник Евсей Мелетиевич Крыжановский и жена статского советника Серафима Николаевна Гамильтон.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко						
3		Сентября 22	Владимир	Кишиневский мещанин Бессарабской губернии Владимир Давидович Минц, 22-х лет, иудейского вероисповедания, на основании указа Херсонской духовной консистории от 2-го сентября 1902 года за №11335, присоединен к святой православной церкви с совершением таинства святого крещения, с оставлением прежнего имени Владимира.	Действительный статский советник Александр Константинович Кононович и вдова дворянина Бронислава Яковлевна Фишер.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко						
1	1901 г. Ноября 3	Января 12	Татьяна	Экстраординарный профессор Новороссийского университета, статский советник Иоанн Лаврович Яворский и законная его жена Олимпиада Владимировна, оба православного исповедания.	Статский советник Евгений Иванович Дмитриевский и вдова дворянина София Симеоновна Голикова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко						
4	Октября 10	Ноября 3	Игорь	Помощник присяжного поверенного Эдгар-Рудольф Адамович Фриш и законная его жена Любовь Иоакимовна, он евангелическо-лютеранского, а она православного исповедания.	Помощник одесского полицеймейстера-надворный советник Евлампий Владимирович Кисляковский и жена аккерманского купца Мария Григориевна Дреова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко						

5	Ноября 24	Декабря 26	Константин	Электротехник при Новороссийском университете, дворянин Александр Александрович Яворовский и законная его жена Клавдия Николаевна, оба православного исповедания.	Одесский мещанин Владимир Иванович Марженовский, студент Новороссийского университета Михаил Николаевич Еникеев, жена дворянина Дария Андреевна Шишковая и потомственная дворянка Вера Константиновна Розвадовская.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник А. Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Января 9	Студент Новороссийского университета Эдгар-Рудольф Адамович Фриш, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	25	Дочь купца 2-й гильдии, домашняя учительница, девица Любовь Иоакимовна Гайновская, православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский секретарь Михаил Александрович Кривцов и дворянин Леонид Исидорович Коморовский; по невесте: аккерманский купец Николай Антонович Спилоти и коллежский ассесор Владимир Иванович Шабельский.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Февраля 3	Поручик 13-й конно-артиллерийской батареи Сергей Иванович Доброловский, православного исповедания, первым браком.	25	Дочь потомственного почетного гражданина Виктора Деменистру, девица Мария Викторовна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Николай Николаевич Албранд и дворянин Иван Валерианович Чайковский; по невесте: генерал-майор Василий Феодорович Томпофольский и дворянин Александр Николаевич Агеев.
Настоятель Церкви, Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Июня 3	Лекарь Николай Онуфриевич Крыжановский, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь отставного генерал-майора Ксения Иоанновна Андреевская, православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: ординар Одесской городской больницы, докторант Иван Михайлович Леплинский и лекарь Иван Яковлевич Пашута; по невесте: губернский секретарь Алексей Августиневич Крыжановский и штабс-капитан Димитрий Николаевич Иванов.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

4	Июня 5	Дворянин Святослав Митрофанович Черкасов, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь статского советника, девица Зинаида Дмитриевна Манцова, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: статский советник Иван Алексеевич Казаринов и дворянин Александр Дмитриевич Карнаухов; по невесте: дворянин Иосиф Иосифович Ендрыховский и действительный статский советник, князь Николай Сергеевич Давыдов.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
5	Июня 5	Князь Давид Дмитриевич Пулукидзе, православного исповедания, первым браком.	29	Дочь дворянина, девица Мария Владимировна Голикова, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Василий Иванович Фельштинский и дворянин Сергей Васильевич Красильников; по невесте: прапорщик, князь Леван Абелович Андроников и коллежский ассесор Сергей Павлович Исупов.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Августа 18	Студент Новороссийского университета Александр Феодорович Кузнецов, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь италяноско-подданного Феодора Сондана, девица Надежда Феодоровна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: сын вольного штурмана Владимир Николаевич Рихтер и студент Новороссийского университета Иван Петрович Лукин; по невесте: дворянин Александр Аполлинариевич Клечановский и штурман дальнего плавания Герасим Петрович Кршижановский.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Сентября 29	Дворянин Феодор Алексеевич Племянников, православного исповедания, первым браком.	34	Дочь председателя департамента Саратовской судебной палаты, действительного статского советника, девица Надежда Викторовна Орлова, православного исповедания, первым браком.	33	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: присяжный поверенный Константин Евгеньевич Струменский и надворный советник Дмитрий Васильевич Стамеров; по невесте: статский советник Дмитрий Николаевич Манцов, надворный советник Николай Алексеевич Племянников и действительный статский советник Георгий Иванович Супруненко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

8	Октябрь 18	Старший кандидат на должности по судебному ведомству при Одесской судебной палате, коллежский секретарь Эдуард-Густав Артурович Лююкс, римско-католического исповедания, первым браком.	27	Дочь потомственного дворянина Евгения Караводина, девица Елена Евгениевна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: германско-подданный Карл Адольфович Верзеве и Генерального штаба подполковник Николай Александрович Бабилов; по невесте: французский гражданин Алексей Францович Лати и дворянин Людвиг Карлович Гейсман.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Октябрь 1	Октябрь 3	Исправляющий должность экстраординарного профессора и декан юридического факультета Новороссийского университета Александр Евгениевич Назимов.	51		От паралича сердца		Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской церкви
при Новороссийском университете гор. Одессы,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1903 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 559. – Арк. 110-121.

1	Января 12	Александр	На основании резолюции Его высокопреосвященства Иустина, архиепископа Херсонского и Одесского по чиноположению православной церкви, 12-го января 1903 года присоединена к православной церкви бельгийско-подданная Адольфина-Мария Бердаль, 30-ти лет, римско-католического вероисповедания, с наречением имени Александры, в честь св. мученицы Александры, празднуемой церковью 20-го марта.	Присутствовали: французская гражданка Луиза Францовна Николе и вдова доктора медицины Фанна Матвеевна Левентон.	Присоединение совершал священник Александр Клитин, настоятель университетской церкви, с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко					
2	Февраля 20 Марта 19	Тамара	Капитан лейб-гвардии Измайловского полка Владимир Иларионович Чистович и законная его жена Ольга Симеоновна, оба православного исповедания.	Его императорское высочество великий князь Константин Константинович и жена генерал-майора Наталия Александровна Наркевич. При крещении присутствовал генерал-майор Петр Петрович Федоров.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко					
1	Сентября 28	Михаил	Бессарабской губернии, города Кишинева мещанин Михаил Моисеевич Гринфельд, 22-х лет, иудейского вероисповедания, на основании указа Херсонской духовной консистории от 11-го сентября 1903 года, за №11899, присоединен к православной церкви с совершением таинства святого крещения, с оставлением прежнего имени Михаила.	Помощник инспектора студентов Императорского Новороссийского университета, статский советник Василий Федорович Милеев и жена одесского мещанина Евдокия Порфириевна Максимчук.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко					

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	------------	--	-------------	-----------------------	---------------------

1	Января 12	Студент Императорского Новороссийского университета, дворянин Александр Аполлинариевич Клечановский, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь италийско-подданного Феодора Сондана, девица Вера Феодоровна, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Новороссийского университета Антоний Михайлович и штабс-капитан Николай Георгиевич Андреев; по невесте: шкипер дальнего плавания Герасим Петрович Кршишановский и студент Новороссийского университета Сергей Гаврилович Малек.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 15	Причисленный к отделу земельных улучшений Министерства земледелия и государственных имуществ, титулярный советник Александр Иванович Кортаджи, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь председателя Елисаветградского окружного суда, потомственного дворянина Виктора Анастасиева, девица Наталия Викторовна, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Новороссийского университета Николай Петрович Фон-Фок и студент Киевского политехнического института Андрей Иванович Кортаджи; по невесте: кандидат прав Леонид Иванович Россолимо и штабс-капитан Платон Михайлович Якубов.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Марта 1	Марта 3	Жена помощника инспектора студентов Новороссийского университета, коллежского советника Феодора Лагодовского – Наталия Александровна.		41	От бурчатки брюшины		Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской церкви,
при университете, в г. Одессе,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1904 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещение
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		1903 г. Августа 31	1904 г. Января 4	Лев	Секретарь по студенческим делам при Новороссийском университете, коллежский ассессор Александр Львович Алексеев и законная его жена Мария Иоанновна, оба православного исповедания.	Профессор Новороссийского университета, статский советник Иван Лаврович Яворский и дочь титулярного советника Александра Ивановна Шишкина.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Крохмаленко.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2		Марта 19	Мая 25	Георгий	Профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Иоанн Лаврович Яворский и законная его жена Олимпиада Владимировна, оба православного исповедания.	Потомственный дворянин Леонид Иванович Голиков и жена князя Цулукидзе Мария Владимировна.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
1		Апреля 2	Мая 25	Ольга	Ректор Императорского Новороссийского университета, статский советник Алексей Николаевич Деревницкий и законная его жена Ольга Гавриловна, оба православного исповедания.	Декан юридического факультета Новороссийского университета, статский советник Александр Иванович Алмазов и жена надворного советника Анна Васильевна Маслова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	------------	--	-------------	-----------------------	---------------------

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 592. – Арк. 82-95.

1	Января 7	Контролер 1-го разряда управления Государственными сборгательными кассами, коллежский ассессор Павел Павлович Чурилов, православного исповедания, первым браком.	32	Дочь генерал-майора Алексея Людвиговича Древинга, девица Наталия Алексеевна, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, Священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: 211-го Евпаторийского резервного полка штабс-капитан Константин Васильевич Перебаскин и потомственный дворянин титулярный советник Иван Михайлович Вагнер; по невесте: потомственный дворянин Михаил Павлович Вагнер и отставной вахмистр Феодосий Яковлевич Григор.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 30	Студент Новороссийского университета, дворянин Иван-Мариуш Фелицианович Гумковский, римско-католического исповедания, первым браком.	23	Дочь подпоручика запаса армии Афанасия Тобилевича, девица Лидия Афанасьевна, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	Ло жениху: дворянин Сигизмунд Филицианович Гумковский и студент Новороссийского университета Алексей Карпович Алексеев; по невесте: дворянин Мечислав Ромуальдович Пельский и доктор Михаил Константинович Бурда.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Апреля 7	Помощник прижениго поверенного Виктор Николаевич Вржещ православного исповедания, первым браком.	26	Дочь ялтинского 2-й гильдии купца Алексея Дементьева, девица Капитолина Алексеевна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: студент Киевского политехнического института Владимир Львович Степанов и дворянин Леонид Исидорович Комаровский; по невесте: одесский купеческий сын Гавриил Дмитриевич Дементьев и дворянин Николай Николаевич Кравченко.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Апреля 11	Студент Новороссийского университета Андрей Иосифович Вербицкий, православного исповедания, первым браком.	21	Дочь губернского секретаря Стефана Новакова, девица Любовь Стефановна, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Сергей Гаврилович Малек и студент Новороссийского университета Владимир Николаевич Покотилев; по невесте: сын надворного советника Диомид Леонидович Сулима и студент Новороссийского университета Борис Феодорович Матвеев.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

5.	Мая 21	Агроном Роберт Робертович Бек, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	35	Дочь греческо-подданного Георгия Везери, девица Ангелина Георгиевна, православного исповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: одесский мещанин Георгий Пасхальев Кривоша и помощник присяжного поверенного Георгий Андреевич Карра; по невесте: действительный статский советник, князь Николай Сергеевич Давыдов и потомственный дворянин, врач Иван Иванович Радецкий.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Октября 3	Студент Новороссийского университета Петр Александрович Шуркан, православного исповедания, первым браком.	23	Дочь потомственного почетного гражданина Петра Балашева, девица Александра Петровна, православного исповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: отставной ротмистр Евгений Александрович Лесли и студент Новороссийского университета Ипполит Васильевич Смирнов; по невесте: потомственный почетный гражданин Николай Александрович Купин и студент Новороссийского университета Павел Евдокимович Куляшинцев.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
7	Октября 8	Студент Института гражданских инженеров императора Николая I, потомственный дворянин Виталий Петрович Щербина, православного исповедания, первым браком.	24	Дочь заслуженного ординарного профессора Новороссийского университета, действительного статского советника Александра Клоссовского, девица Наталия Александровна, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: профессор Петр Григорьевич Меликов и корпусный врач, тайный советник Эмилий Осипович Околов; по невесте: тайный советник Феодор Никифорович Шведов и профессор Петр Николаевич Бучинский.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Октября 17	22-го драгунского Астраханского полка поручик Филипп Александрович Подгурский, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь генерал-майора Даниила Дукмасова, девица Ольга Даниловна, православного исповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: поручик Владимир Михайлович Сильвестрович и поручик Евгений Александрович Лепеха; по невесте: корнет Павел Данилович Дукмасов и корнет Михаил Леонтьевич Павловский.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

9	Октябрь 22	Студент Новороссийского университета, дворянин Александр Афанасьевич Евневич, православного исповедания, первым браком.	22	Дочь полковника Илии Золотарева, девица Мария Ильинишна, православного исповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: штабс-ротмистр Одесского окружного интендантского управления Николай Александрович Фефилов и студент Новороссийского университета Евгений Людвигович Андрич; по невесте: студент Новороссийского университета Алексей Карпович Алексеев и дворянин Сергей Албранд.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
10	Ноябрь 7	11-го саперного императора Николая I батальона поручик Михаил Викторович Докс, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь барона Георгия Георгиевича Швахгейма, девица Ольга Георгиевна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: действительный статский советник Анатолий Феодорович Докс и надворный советник Георгий Мельтевич Дмитренко; по невесте: надворный советник Дмитрий Васильевич Стамеров и статский советник барон Павел Павлович Вестмакер.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Февраля 24	Февраля 26	Находившийся в отставке заслуженный профессор богословия и настоятель церкви при Новороссийском университете, протоиерей Василий Миронович Войтковский.	81		От воспаления легких	Настоятель и священник Александр Клитин.	Настоятель Одесского кафедрального Преображенского собора, протоиерей Гавриил Селецкий и настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин совместно с городским духовенством. На Одесском городском старом кладбище.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									

2		Сентября 6	Сентября 8	Экстраординарный профессор Императорского Новороссийского университета, коллежский советник Василий Николаевич Массен.	43	От излияния крови в мозг		Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На гордском новом кладбище.
Священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко								

Метрическая книга,

данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской церкви при университете в гор. Одессе, для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1905 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся	Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещение			
	Мужск. пола	Женск. пола					рождения	крещения	
		1		1884 г. Июня 21	1884 г. Сентября 22	Мария	На основании письменного заявленного желания присоединиться к святой православной церкви, италианско-подданная Мария-Ольга Ивановна Далл'Орсо, римско-католического исповедания, присоединена к таковой, с совершением таинства св. миропомазания с оставлением прежнего имени Марии, празднуемой православной церковью 22-го июля.	При соединении присутствовали: статский советник Димитрий Николаевич Манцов и вдова италианско-подданного Надежда Константиновна Далл'Орсо.	Таинство св. миропомазания 18-го апреля 1905 года совершил настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									
1			Александр	Сентября 10	Сентября 26	Александр	Настоятель Александро-Невской церкви и профессор богословия при Императорском Новороссийском университете, священник Александр Михайлович Клитин и законная его жена Антонина Павловна, оба православного вероисповедания.	Сын настоятеля церкви и профессора богословия при Новороссийском университете Борис Александрович Клитин и окончившая курс женской гимназии Мария Александровна Клитина.	Ключарь Одесского кафедрального Преображенского собора, священник Антоний Тимофеев с диаконом Феодором Крохмаленко.
Ключарь Одесского кафедрального собора, священник А. Тимофеев. Диакон Феодор Крохмаленко									

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 627. – Арх. 83-104.

2		Октября 20	Ноября 14	Михаил	Мещанин города Тульчина, Брацлавского уезда, Подольской губернии Евфимий Филимонов Гордый и законная его жена Екатерина Калистратова, оба православного вероисповедания.	Крестьянин Иордановской волости, Зеньковского уезда, Полтавской губернии, Евсейий Федоров Мовчан и крестьянка Вольнской губернии, Дубинского уезда, м. Радивим, Иустина Антониева Зайцева.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
3		Декабря 5	Декабря 26	Николай	Крестьянин с. Харпачки, Куянской волости, Гайсинского уезда, Подольской губернии, Тихон Василиев Бугай и законная его жена Мария Флорова, оба православного вероисповедания.	Отставной ротный каптенармус Василий Федоров Мовчан и балтская мещанка, девица Наталия Иванова Корниенко.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Января 16	Отставной капитан конной артиллерии Михаил Владимирович Сергеев, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь отставного генерал-майора Валериана Шпицберга, девица Евгения Валериановна, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: артиллери штабс-капитан Николай Владимирович Сергеев и поручик запаса Владимир Михайлович Иванов; по невесте: потомственный дворянин Александр Виссарионович Чичинадзе и генерал-майор Александр Александрович Леонтьев.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 19	Дворянин Андрей Алоизьевич Ярошевич, православного исповедания, первым браком.	27	Дочь действительного статского советника Василия Григорьевича Навроцкого, девица Аделаида Васильевна, православного исповедания, первым браком.	26	Законоучитель Одесского коммерческого училища имени императора Николая I, священник Платон Петров с псаломщиком Феодором Пирожным.	По жениху: инженер путей сообщения Александр Алоизьевич Ярошевич и дворянин Анатолий Алоизьевич Ярошевич; по невесте: дворянин Григорий Алоизьевич Ярошевич и коллежский регистратор Борис Порфирьевич Навроцкий.
Священник Платон Петров. Псаломщик Феодор Пирожный							

3	Апреля 24	Студент Новороссийского университета, дворянин Михаил Дмитриевич Манцов, православного исповедания, первым браком.	21	Дочь италианско-подданного Ивана Далл'Орсо, девица Мария Ивановна, православного исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: заслуженный профессор, действительный статский советник Александр Иванович Загоровский и дворянин Николай Николаевич Кравченко; по невесте: дворянин Владимир Николаевич Кравченко и статский советник Никанор Павлович Твердохлебов.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Апреля 24.	Греческо-подданный Николай Христофорович Доризо, православного исповедания, первым браком.	33	Дочь присяжного поверенного Исаака Бродского, девица Александра Исаакиевна, православного исповедания, первым браком.	23	Законоучитель Одесского коммерческого училища, священник Платон Петров с псаломщиком Феодором Пирожным.	По жениху: поручик Михаил Александрович Зарифи и дворянин Николай Карлович Дуранте; по невесте: врач Константин Георгиевич Доризо и врач Герасим Христофорович Доризо.
Священник Платон Петров. Псаломщик Феодор Пирожный							
5	Апреля 29	Чинovníк особых поручений VI класса при начальнике Главного управления почт и телеграфов, коллежский советник Сергей Сергеевич Москалев, православного исповедания, первым браком.	42	Дочь греческо-подданного Георгия Везери, девица Виктория Георгиевна, православного исповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: начальник Одесского почтово-телеграфного округа, надворный советник Андрей Александрович Васильев и столоначальник Главного управления почт и телеграфов, титулярный советник Николай Стефанович Трейтман; по невесте: студент Новороссийского университета Михаил Павлович Зигомала и студент Киевского политехнического института Пантелеймон Павлович Зигомала.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
6	Апреля 29	Член Виленского окружного суда, статский советник Гавриил Дмитриевич Андруцкий, православного исповедания, первым браком.	45	Дочь одесского купца Иларiona Серебрянного, девица Надежда Иларионовна, православного исповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Иван Цезаревич фон-Оффенберг и студент Горного института Владимир Адольфович Маргулис; по невесте: дворянин Александр Титович Куликовский и дворянин Александр Иванович Стефановский.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							

7	Мая 22	Студент Новороссийского университета Герман Германович фон-Гаазе, евангелическо-лютеранского исповедания, первым браком.	20	Дочь одесского мещанина Феликса Андрея, девица Юлия Феликсовна, православного исповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: статский советник Карл Антонович Земберг и студент Новороссийского университета Александр Никитич Тараев; по невесте: италианско-подданный Лоренцо Людвигович Фальчиоло и германско-подданный Август Карлович Горстер.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
8	Августа 21	Помощник начальника участка службы тяги Екатерининской железной дороги, инженер-технолог Сергей Петрович Селиванов, православного исповедания, первым браком.	28	Дочь купца 2-й гильдии Владимира Макеева, девица Екатерина Владимировна, православного исповедания, первым браком.	26	Священник церкви приюта ведомства имени императрицы Марии Феодоровны Александр Луценко с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Виктор Викторович Добровольский и почетный гражданин Сергей Владимирович Макеев; по невесте: дворянин Генрих Владиславович Скробишевский и гражданин Великого княжества Финляндского Евгений Леопольдович Шторцваге.
Священник церкви приюта императрицы Марии Александр Луценко. Диакон Феодор Крохмаленко							
9	Сентября 28	Студент Новороссийского университета Артемий Иванович Сыромятников, православного исповедания, первым браком.	32	Дочь дворянина Александра Филимонова, девица Елена Александровна, православного исповедания, первым браком.	31	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: коллежский советник Евфимий Феодорович и коллежский ассессор Тихон Мойсеевич Сагарди; по нечесте: старший кандидат на судебные должности Константин Александрович Филимонов и студент Новороссийского университета Николай Иванович Распопов.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
10	Октября 10	Студент Новороссийского университета Иван Филиппович Эсаров, православного исповедания, первым браком.	25	Дочь коллежского ассессора Карла Митмана, девица Юлия Карловна, православного исповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Георгий Николаевич Янов и студент Новороссийского университета Николай Антонович Конколович; по невесте: студент Новороссийского университета Владимир Николаевич Покотилов и почетный гражданин Владимир Григорьевич Шайкевич.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко.							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Мая 25	Мая 27	Жена ординарного профессора Императорского Новороссийского университета, статского советника, Наталия Ивановна Томсон.	37		От воспаления почек	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									
1		Сентября 12	Сентября 14	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Василий Михайлович Репяхов.	53		От воспаления легких		Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском старом кладбище.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									
2.		Сентября 23	Сентября 25	Отставной стрелок Симеон Андреевич Андреев.	78		От водянки	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин.	Погребение совершал тот же настоятель церкви, Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									
3.		Декабря 12	Декабря 14	Заслуженный ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, тайный советник Феодор Никифорович Шведов.	66		От грудной жабы		Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко. На Одесском городском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской,
что при Императорском Новороссийском университете, церкви гор. Одессы,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1906 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещение
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	Марта 29	Апреля 23	Александр	Коллежский советник Сергей Сергеевич Москалев и законная его жена Виктория Георгиевна, оба православного вероисповедания.	Греческо-подданный Георгий Михайлович Везери и жена действительного статского советника Александра Васильевна Серебрякова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
	2	1905 г. Октября 21	Января 17	Вера	Лаборант клиники при Новороссийском университете Николай Григорьевич Гаврилов и законная его жена Лидия Павловна, оба православного вероисповедания.	Коллежский асессор Петр Павлович Словоохотов и вдова протоиерея Мария Алексеевна Словоохотова.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
	3	Апреля 2	Мая 9	Алла	Губернский секретарь Борис Ильич Щербинский и законная жена его Евгения Викторовна, урожденная Кудряцева, оба – православного вероисповедания.	Камергер двора Его императорского величества, действительный статский советник Николай Степанович Щербинский и жена надворного советника Мария Михайловна Куцева.	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с иеродиаконом Григорием Бондаренко.
Священник Александр Клитин. Иеродиакон Григорий Бондаренко							
Итого родившихся в 1906 году – три лица или трое душ женского пола Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	------------	--	-------------	-----------------------	---------------------

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 689. – Арх. 88-99.

1	Январь 27	Студент Новороссийского университета Алексей Карпович Алексеев, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь потомственного дворянина, статского советника Афанасия Евневича, девица София Афанасьевна, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: окончивший курс Новороссийского университета Николай Максимович Мочаров и титулярный советник Георгий Петрович Бедряга; по невесте: окончивший курс Новороссийского университета Николай Николаевич Кравченко и штабс-ротмистр Окружного интендантского управления Николай Александрович Фещилов.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
2	Января 29	Студент Новороссийского университета Владимир Родионович Гасенко, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь статского советника Димитрия Троицкого, девица Людмила Димитриевна, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: дворянин Иван Иванович Гандзулевич и студент Новороссийского университета Сергей Данилович Захаров; по невесте: дворянин Григорий Григорьевич Гацкевич и дворянин Капитон Климентьевич Гацкевич.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
3	Февраля 3	Штабс-ротмистр лейб-гвардии Гродненского гусарского полка Михаил Владимирович Полянский, православного вероисповедания, первым браком.	31	Дочь действительного статского советника, девица Ольга (Евгениевна) Викторовна Пашенко, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с диаконом Феодором Крохмаленко.	По жениху: лейб-гвардии Гродненского гусарского полка, штабс-ротмистр Дмитрий Петрович Кашменский и камер-юнкер дворя Его величества Николай Филиппович Карель; по невесте: потомственный дворянин Александр Александрович Беклемишев и воспитанник училища правоведения Александр Владимирович Полянский.
Настоятель церкви, священник Александр Клитин. Диакон Феодор Крохмаленко							
4	Май 14	Студент Императорского Новороссийского университета Петр Юльевич Шитц, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь французского гражданина Эдуарда Гекман, девица Адель Эдуардовна Гекман, евангелическо-лютеранского (реформаторского) исповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин с причтом церкви.	По жениху: студент Новороссийского университета Нестор Константинович Цулейскири и студент Новороссийского университета Иван Максимович Абуладзе; по невесте: студент Новороссийского университета Павел Гургеневич Мдивани и студент Новороссийского университета Николай Лаврентьевич Перадзе.
Настоятель университетской церкви, священник Александр Клитин							

5	Сентября 24	Студент Императорского Новороссийского университета Петр Федорович Галищук, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь очаковского мещанина Герш Вольфа Биллера, иудейской религии, девица Хана Вольфовна, а по обращении в православие, Анна Петровна Биллер, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с причтом церкви.	По жениху: студент Новороссийского университета Иван Яковлевич Симмен и студент Иван Андреевич Светлов; по невесте: студент Новороссийского университета Всеволод Николаевич Жадовский и студент Императорского Новороссийского университета Георгий Алексеевич Павловский.
Протоиерей Александр Клитин							
6	Октябрь 22	Студент Императорского Новороссийского университета потомственный дворянин Павел Сергеевич Флоринский, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь землевладельца Одесского уезда Александра Иоаннова Шаповаленко девица Вера, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с причтом церкви.	По жениху: потомственный дворянин Владимир Платонович Кузнецов и купеческий сын Сергей Исаевич Уточкин; по невесте: титулярный советник Аркадий Кириллович Больм и одесский купец Виктор Онуфриевич Уточкин.
Протоиерей Александр Клитин							
7	Ноябрь 5	Подпоручик 13 пехотного Белозерского генерал-фельдмаршала графа Ласси полка Александр Симонов Слободенюк, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь аккерманского купца Алексея Руденко, девица Евфросиния Алексеева, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный почетный гражданин Иван Николаев Борячинский и турецко-подданный Стилиан Миватадович Василопуло. По невесте: григоринопольский мещанин Артемий Васильев Ерамишанцев и карасубазарский мещанин Мартын Григорьев Джебварджи.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
8	Ноябрь 12	Студент Императорского Новороссийского университета Сергей Васильев Де-Морей, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дочь вольного штурмана Василия Федорова Торшина, девица Евгения Васильева, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: одесский мещанин Михаил Васильев Де-Морей и студент Новороссийского университета Иоаким Алексеев Бойке. По невесте: инженерный кондуктор Федор Васильев Торшин и капитан 1-го разряда Алексей Моисеевич Литвинов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
Итого браков в 1906 году было восемь или 16 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Май 30	Июнь 1	Диакон Александр-Невской при Императорском Новороссийском университете церкви Феодор Иванович Крохмаленко.	71		От болезни дыхательных органов		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Одесской Михайловской монастырской церкви Сергием Ковалевским. На новом Одесском кладбище.
Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Одесской Михайловской монастырской церкви Сергей Ковалевский									
2		Ноября 23	Ноября 26	Доктор медицины Михаил Иоаннов Разумовский.	56		От отека легких		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
Итого умерших в 1906 году было двое лиц мужского пола. Протоиерей Александр Клитин									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской
Новороссийского университета церкви города Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1907 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Февраль 14	Март 25	Сергий	Профессор Императорского Новороссийского университета Николай Александров Батуев и законная жена его Лидия Николаева, оба православного вероисповедания.	Коммерции советник Николай Дмитриевич Стахеев и жена Надворного советника Ольга Алексеева Батуева.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 714. – Арк. 103-116.

Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
1	1	Сентября 28	Ноября 24	София	Мещанин мест. Тульчина Брацлавского уезда Подольской губернии Евфимий Филлимонов Гордий и законная жена его Екатерина Каллистратова, оба православного вероисповедания.	Крестьянин села Левковец Шпиковской волости Брацлавского уезда Подольской губ. Иаков Маркович Гурский и тульчинская мещанка Ольга Иоакимова Частюк.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	1	Декабря 2	Декабря 26	Николай	Диакон Александр-Невский при Императорском Новороссийском университете церкви Евфимий Иоаннов Агненко и законная жена его Анна Иосифовна, оба православного вероисповедания.	Киевский мещанин Николай Алексеев Барков и жена отставного поручика Елена Васильева Винокурова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 10	Поручик 36 драгунского Ахтырского Ея императорского высочества великой княгини Ольги Александровны полка Леон Михайлович Бухарин, православного, первым браком.	27	Дочь купца землевладельца девица Екатерина Дмитриева Чолакогло, православного, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: штабс-ротмистр Ахтырского полка Михаил Александрович Волошинов и поручик того же полка Сила Василиев Чадов; по невесте: ротмистр Ахтырского полка Северин Северинов Олышанский и ротмистр того же полка Алексей Михайлов Протопопов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Февраль 18	Студент Императорского Новороссийского университета Николай Николаевич Жуков, православного, первым браком	23	Дочь бывшего судебного пристава Одесского окружного суда девица Анна Данилова Мартянова, православного, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студенты Императорского Новороссийского университета Владимир Георгиевич Эрдели и Георгий Георгиевич Слосаренко; по невесте: потомственный дворянин Михаил Михайлович Думович и окончивший курс Одесского коммерческого училища имени императора Николая I Александр Иоаннов Третий.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

3	Апрель 29	Личный почетный гражданин Эдуард Иоаннов Мах, римско-католического вероисповедания, первым браком.	26	Дочь статского советника, Вера Александрова Швайкевич, девица, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: греческо-подданный Илья Дмитриев Карчадолиди и воевода Черногории Александр Драгомирович Черногорчевич; по невесте: студент Императорского университета Николай Яковлевич Лопатин и прапорщик запаса артиллерии Емелиан Иоаннов Шаповаленко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Апрель 29	Студент Императорского Новороссийского университета Николай Владимирович Орловский, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дочь коллежского регистратора Варвара Василева Чорба, девица, православного вероисповедания, первым браком.	30	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студенты Императорского Новороссийского университета Леонид Иоасафович Сергеев и Иоанн Василюв Елисеев. По невесте: студент Императорского Новороссийского университета Александр Константинов Сильвестров и ротмистр в отставке Кронид Гаврилюв Григорьев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Апрель 29	Лекать при Императорском Новороссийском университете клиники Иоанн Иоаннов Радецкий, евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	38	Крестьянка Киевской губернии Черкасского у., Трилеской волости Наталия Григориева Овчаренко, девица, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Казимир Сулистровский и коллежский ассессор доктор Евгений Михайлович Клейн. По невесте: потомственный почетный гражданин Эммануил Борисович Мангуби и одесский мещанин Казимир Болеславо-вич Марцинск.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
6	Сентября 26	Студент Императорского Новороссийского университета Григорий Никитин Илькевич, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь титулярного советника Николая Петрова Евгения Николаева Хрусталева, девица, православного вероисповедания, перв. брак.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворянин Казимир Иоаннов Лясковецкий и студент Императорского Новороссийского университета Карл Юльевич Оржеховский. По невесте: студент Императорского Новороссийского университета Глеб Дмитриев Ламзак и дворянин Николай Николаевич Хрусталева.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

7	Ноябрь 9	Подпоручик 172-го пехотного Лидского полка Иаков Даниилов Раскопинский, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь коллежского ассессора девица Наталия Даниилова Мартыанова, православного вероисповедания, первым браком.	19	По жениху: студенты Императорского Новороссийского университета Иоанн Христофорович Будурис и Николай Николаевич Жуков. По невесте: студенты Императорского Новороссийского университета Павел Николаев Доляновский и Николай Анатолиев Ольшанский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1907 году было семь или 14 браком сочтавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Февраль 2	Февраль 4	Дворянка Мария Александрова Стрелалова, девица, православного.		67	От рака желудка	Протоиерей Александр Клитин	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На новом Одесском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
1		Март 2	Март 4	Надворный Советник Александр Феодоров Свечин		35	От органического поражения головного мозга		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. В Тульской губернии Ефремовского уезда в селе Ситово.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
2		Май	2	Студент Императорского Новороссийского университета Александр Тимофеев Копанев.		24	От воспаления почек		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На новом Одесском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

3		Май 13 Май 15	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета действительный статский советник Александр Александров Кочубинский.	61		От паралича сердца		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На новом Одесском кладбище.
Настоятель университетской церкви, протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко								
4		Июнь 9 Июнь 12	Секретарь по студенческим делам Императорского Новороссийского университета надворный советник Александр Львович Алексеев.	38		От порока сердца		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								
5		Октябрь 6 Октябрь 8	Коллежский советник Георгий Герасимов Каменский.	58		От мозгового удара		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской
при университете церкви гор. Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1908 год¹

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Июнь 4	Студент Императорского Новороссийского университета Александр Александрович Ярчевский, первым браком, православного вероисповедания.	20	Дочь елисаветградского купца Валентина Дамианова Слесарева, первым браком, православного вероисповедания.	28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Александр Георгиевич Сурков и потомственный почетный гражданин Сергей Васильевич Синькевич. По невесте: греческо-подданный Павел Иванович Бенетато и присяжный поверенный Александр Васильевич Качановский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 748. – Арк. 94-104.

2	Июнь 6	Штабе капитан 60 пехотного Замосцкого полка Владимир Петрович Матвеев, первым браком, православного вероисповедания.	34	Дочь капитана 2-го ранга Мария Каллиниковна Криун, первым браком, православного вероисповедания.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: подпоручик 60-го Замосцкого полка Евгений Петрович Матвеев и турецко-подданный Агамемнон Панаиотович Паласов. По невесте: потомственный дворянин Владимир Каллиникович Криун и греческо-подданный Николай Антонович Маринаки.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Июнь 8	Студент Императорского Новороссийского университета Алексей Николаевич Грузевич-Нечай, первым браком, православного вероисповедания.	24	Дворянка Херсонской губернии Людмила Николаевна Албранд, первым браком, православного вероисповедания.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Владислав Иосифович-Антонович Тарашкевич и студент того же университета Петр Генрихович Налис. По невесте: коллежский советник Казимир Антонович Вейтко и студент Новороссийского университета Владимир Владимирович Деменитру.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Октябрь 21	Студент Императорского Новороссийского университета Михаил Георгиевич Куделин, первым браком, православного вероисповедания.	22	Дочь статского советника Лидия Васильева Куделина, первым браком, православного вероисповедания.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: лаборант Новороссийского университета Николай Васильевич Куделин и студент Новороссийского университета Леонид Иоаннович Герашенко. По невесте: студенты Новороссийского университета Виктор Михайлович Кисель и Николай Феодорович Кишинский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Ноябрь 2	Коллежский секретарь Алексей Августинovich Крыжановский, православного вероисповедания первым браком.	39	Чиновница 5 разряда Одесской почтовой конторы Серафима Иродионова Гасенко, православного вероисповедания первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: коллежский ассессор Алексей Алексеевич Копылов и почтово-телеграфный чиновник, коллежский секретарь Николай Карпович Маковский. По невесте: коллежский регистратор Федор Космин Кравченко и титулярный советник Иоанн Иоаннов Балафатов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Июнь 21	Июнь 23	Вдова инспектора Бельского духовного училища, Смоленской губернии, Евфросиния Симеонова Клитина.		68	От рака печени	Ключарь кафедрального собора священник Антоний Тимофеев.	Настоятель Александро-Невской при Новороссийском университете церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
1		Декабрь 20	Декабрь 23	Студент Императорского Новороссийского университета Борис Александрович Клитин.		19	От острой атрофии печени	Z	Кафедральный протоиерей Василий Флоровский и того же собора священник Стефан Лобачевский с диаконом Александром Александро-Невской при Новороссийском университете церкви Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Кафедральный протоиерей Василий Флоровский. Священник Стефан Лобачевский. Диакон Евфимий Агненко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской духовной консистории Александро-Невской
университетской церкви гор. Одессы, Херсонской епархии,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1909 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 802. – Арк. 37-48.

	1	Апрель 14 6 июня	Лидия	Экстраординарный профессор Императорского Новороссийского университета статский советник Алексей Иаковлевич Шпаков и законная жена его Сузанна Григорьевна, оба православного вероисповедания.	Заслуженный ординарный профессор Императорского университета Св. Владимира действительный статский советник Оттон Оттонович Эйхельман и вдова статского советника Лидия Филипповна Трубина.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Настоятель церкви, протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко. Итого родившихся в 1909 году одна душа Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 11	Поручик 1-й роты искрового телеграфа Федор Александрович Кастнер, православного вероисповедания, первым браком.	29	Дочь потомственного дворянина Елисавета Иоанновна Чолак, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Московского университета Борис Дмитриевич Скулчич и подпоручик 22-й конной батареи Георгий Георгиевич Годжелло. По невесте: статский советник Антоний Михайлович Гамов и отставной артиллерии поручик Георгий Петрович Ковалев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Август 31	Поручик Николаевской инженерной академии Александр Евгеньевич Кучеровский, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь штурмана дальнего плавания Мария Феодорова Луценко, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Леонид Иоасафович Сергеев и капитан Александр Александрович Швейцов. По невесте: штабс-капитан Ригерберт Францович Квещинский и капитан Иоанн Иоаннов Горбов.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Сентябрь 27	Сын жителя г. Килии Кишиневского уезда, Иоанн Ананьевич Зарзар, православного вероисповедания, первым браком	25	Дочь жителя села Еникиой Измилевского уезда Мария Николаева Личева, девица православного вероисповедания, первым браком	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Иоанн Иоаннов Грищенко и курский мещанин Тихон Иоаннов Алексеев. По невесте: студенты Императорского Новороссийского университета Симеон Ананьевич Зарзар и Константин Тихонович Басистов.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

4	Октябрь 9	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета Николай Николаевич Кравченко, православного вероисповедания, первым браком.	28	Дочь личного почетного гражданина г. Одессы Ксения Николаевна Шапошникова, девица, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Борис Димитриевич Понеев и присяжный поверенный Петр Иванович Табашников. По невесте: потомственный дворянин Эразм Францевич Люткевич и приват-доцент Новороссийского университета Павел Александрович Михайлов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Ноябрь 11	Сын действительного статского советника Владимир Аркадьевич Лонгинов, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь одесского 2-й гильдии купца Мария Сергеевна Бутович, девица православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворяне Владислав Иосифов Антонов Тарашкевич и Леонид Альбинович Вонсович. По невесте: дворянин Ипполит Александрович Денисов и студент Императорского Новороссийского университета Николай Иванович Гуммель.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1909 году пять или 10 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Январь 9	Январь 11	Дочь потомственного дворянина Лидия Петрова Шестирикова.		13	От чахотки	Z	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого умерших в 1909 году было – одна душа Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

Метрическая книга
Александро-Невской церкви университета в Одессе Херсонской епархии,
данная из Херсонской духовной консистории,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1910 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	30 сентября 1908	Март 6	Тамара	Студент Императорского Новороссийского университета Хачатур Аветович Тер-Гавриелов, армяно-григорианского вероисповедания и законная жена его Ольга Дмитриевна, православного вероисповедания.	Почетный гражданин города Одессы Эрнест Эрнестович Копайтич и вдова, дворянка Лидия Эрнестовна Погорелкина.	Священник Самсоний Лежава с диаконом Евфимием Агненко.
Священник Самсон Лежава. Диакон Евфимий Агненко							
	2	23 февраля	Март 21	Ольга	Секретарь Совета Императорского Новороссийского университета губернский секретарь Владимир Андреевич Герич и законная жена его Вера Григорьевна, оба православного вероисповедания.	Действительный статский советник Василий Иванович Смирнов и жена надворного советника Анна Афанасиевна Лавриненко.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
	3	1910 Октябрь		Александра	На основании письменно заявленного желания присоединиться к святой православной церкви, дочь дворянина Александра Францовна Тебеньякова, римско-католического вероисповедания, присоединена к таковой, с совершением таинства св. миропомазания с оставлением прежнего имени Александры, празднуемой церковью 20 марта.	Присутствовали: подполковник Петр Алексеевич Казаринов и студент Императорского Новороссийского университета Александр Васильевич Славинский.	Присоединение совершал настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Июнь 11	Исправляющий должность судебного следователя, коллежский асессор Петр Григорьевич Арнаутов, православного вероисповедания, первым браком.	33	Дочь генерал-майора в отставке Ксения Вонифатьевна Сазонова, девица, православного вероисповедания, первым браком	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворянин Андрей Дмитриевич Данилевский и хорунжий Петр Иванович Попов. По невесте: окончивший Императорский Новороссийский университет Михаил Филиппович Велембовский и окончивший кадет Константин Вонифатьевич Сазонов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Сентябрь 5	Студент инженерного отделения Киевского политехнического института императора Александра II Борис Васильевич Сергиевский, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь германско-подданного Элла Фридриховна Бергау, девица лютеранского исповедания первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: сын одесского купца Виктор Иванович Скроцкий и сын германско-подданного Гельмут Фридрихович Бергау. По невесте: студент Киевского политического института Глеб Васильевич Сергиевский и германско-подданный Фридрих Фридрихович Бергау.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Сентябрь 12	Студент Императорского Новороссийского университета Георгий Георгиевич Мирошниченко, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь вдовы надворного советника Мария Константиновна Чирковская, девица, православного вероисповедания первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студенты Императорского Новороссийского университета Михаил Наумович Серкопуло и Иларион Иванович Федоренко. По невесте: подпоручик 8-го стрелкового Сибирского полка Николай Петрович Сидорский и студент Императорского Новороссийского университета Виктор.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Сентябрь 19	Студент Императорского Новороссийского университета Димитрий Павлович Безсмертный, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь коллежского асессора Лидия Илларионовна Оцель, девица, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

5	Сентябрь 19	Студент Императорского Новороссийского университета Дмитрий Иванович Кардашев, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь капитана Общества парходства и торговли Вера Константиновна Панасенко, девица, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Михаил Феодорович Глинский и Михаил Семенович Фадеев. По невесте: австрийско-подданный Владимир Альбертович Троппер и капитан первого разряда Николай Александрович Яцкевич.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
6	Ноябрь 12	Дворянин Николай Константинович Шульгин, православного вероисповедания, первым браком	22	Дочь отставного полковника Ольга Антониевна Бржезская, православного вероисповедания, девица, первым браком	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: титулярный советник Николай Акселевич Сандберг и поручик 4 стрелковой артиллерийской дивизии Иоанн Митрофанович Шимановский. По невесте: потомственный почетный гражданин Дмитрий Александрович Рашеев и штабс-капитан 4 стрелковой артиллерийской дивизии Михаил Владимирович Бандровский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1910 году шесть или 12 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Март 22	Март 24	Ординатор факультетской терапевтической клиники врач, Петр (Николаевич)* Бичев. <i>* Відповідно оригіналу</i>	27		От сыпного тифа		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко.									

2		Апрель 23	Апрель 25	Заслуженный ординарный профессор Императорского Новороссийского университета действительный статский советник Николай Евфимиев Чижов.	56	От печени	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко.								
1		Май 11	Май 13	Вдова статского советника Лидия Филипповна Трубина.	56	От рака печени	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. Тело с разрешения начальства, отправлено в город Киев для предания земле на Киевском городском Байковском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко.								
3		Май 18	Май 20	Заслуженный ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Александр Константинович Кононович.	61	От рака печени	Z	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко.								
2		Июль 21	Июль 22	Жена профессора Императорского Новороссийского университета Мария Павловна Доброклонская.	46	От гнояников в брюшной полости	Z	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Сретенской церкви Петром Машкевичем. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Петр Машкевич								
3		Ноябрь 27	Ноябрь 28	Тульчинского мещанина Подольской губернии Евфимия Филимоновича Гордиева дочь Надежда	17	От туберкулеза костей	Протоиерей Александр Клитин	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого умерших в 1910 г. было шесть душ. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								

Метрическая книга
Александро-Невской церкви при Императорском Новороссийском университете
гор. Одессы Одесского уезда, Херсонской епархии,
данная из Херсонской духовной консистории,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1911 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся	Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
	Мужск. пола	Женск. пола				
1		Мая 15 Июнь 3	Игорь	Приват-доцент Императорского Новороссийского университета доктор медицины, надворный советник Владимир Николаевич Образцов и законная его жена Мария Ивановна, оба православного исповедания.	1. Потомственный почетный дворянин, полковник корпуса флотских штурманов Владимир Савич Сафонов. 2. Приват-доцент Императорского Новороссийского университета, доктор медицины, статский советник Леонтий Иванович Усков. 1. Дочь действительного статского советника Елена Николаевна Попова. 2. Жена действительного статского советника, Мария Николаевна Попова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Настоятель церкви, протоиерей Александр Клитин. Диякон Евфимий Агненко						
	1	Ноября 9 Декабря 6	Наталья	Исправляющий должность ассистента Императорского Новороссийского университета, коллежский ассесор Римма Петровна Сапожников и законная его жена Надежда Стефанова, оба православного вероисповедания.	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета Дмитрий Павлович Кишенский и жена присяжного поверенного Евгения Маркова Гамбургер.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диякон Евфимий Агненко Итого родившихся в 1911 г.: мужского пола один (1), женского – одна (1), обоего пола две (2) души. Протоиерей Александр Клитин. Диякон Евфимий Агненко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 849. – Арк. 1-8.

1	Апрель 24	Потомственный дворянин Георгий Михайлович Крупенский, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь действительного статского советника Елена Анатолиевна Де-Карьер, девица православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По женихе: коллежский ассессор Владимир Анатолиевич Гагарин и губернский секретарь Борис Михайлович Оат. По невесте: потомственный дворянин Константин Николаевич Эржиу и дворянин Владимир Михайлович Белогорский.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Октябрь 2	Сын ординарного профессора, действительного статского советника Императорского Новороссийского университета Георгий Алексеевич Павловский, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь ректора Императорского Новороссийского университета, действительного статского советника Мария Сергеевна Левашова, девица православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По женихе: потомственный дворянин Евгений Александрович Загоровский и студент Новороссийского университета Николай Николаевич Попов. По невесте: потомственный дворянин Борис Николаевич Чижов и студент Новороссийского университета Николай Алексеевич Павловский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Октябрь 23	Корнет 8-го драгунского Астраханского генерал-фельдмаршала великого князя Николая Николаевича полка Владимир Константинович Шедевр, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь потомственного дворянина Нина Александровна Скурская, девица православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По женихе: корнет 8-го драгунского Астраханского полка Евгений Адольфович Шель и поручик того же полка Николай Сергеевич Брюсов. По невесте: поручик 60-го Замосцкого полка Владимир Владимирович Смерчинский и корнет 8-го драгунского Астраханского полка Владимир Александрович Попов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Ноябрь 4	Старший кандидат Одесской судебной палаты Владимир Калинин Кривун, православного вероисповедания, первым браком.	28	Дочь вольного штурмана Мария Петровна Глушкова-Папандопуло, девица православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По женихе: титулярные советники Владимир Николаевич Аргеев и Всеволод Иванович Калинович. По невесте: сын вольного штурмана Михаил Петрович Глушков-Папандопуло и поручик 16-го стрелкового императора Александра III полка Хрисанф Иванович Дердо.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

5	Ноябрь 11	Штабс-капитан 15 артиллерийской бригады Петр Карлович Витковский, православного вероисповедания, первым браком.	32	Потомственная дворянка Надежда Георгиевна баронесса Фон-Дистерло, девица православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По женихе: штабс-капитан 15 артиллерийской бригады Иоанн Иосифович Бахутов и подпоручик той же бригады Петр Стефанович Лукин. По невесте: поручик 15 артиллерийской бригады Александр Александрович Творовский и штабс-капитан той же бригады Владимир Николаевич Милорадович.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1911 году пять (5) или 10 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Метрическая книга
 Александро-Невской церкви г. Одессы (что при университете)
 Одесского уезда, Херсонской епархии,
 данная из Херсонской духовной консистории,
 для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1912 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся	Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещение		
	Мужск. пола	Женск. пола					рождения	крещения
		1	25 дек.	Февраль 5	Надежда	Тульчинский мещанин Брацлавского уезда Подольской губернии Евфимий Филимонов Гордый и законная жена его Екатерина Калистратова, оба православного вероисповедания.	Потомственный дворянин, студент Императорского Новороссийского университета Александр Васильевич Славинский и жена действительного статского советника княгиня Юлия Ивановна Давыдова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								
		2 ²	28 авг.	Сентябрь 7	Мария	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Александр Иванович Томсон и законная жена его Антонина Георгиевна, оба православного вероисповедания.	Действительный статский советник Георгий Львович Скадовский и жена главного врача Касперовской общины Красного креста Евфросиния Александровна Томсон.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 882. – Арк. 1-11.

	3 ³	Сентябрь 15	Сентябрь 30	Вера	Крестьянин Подольской губернии Просуровского уезда Ярмолинцевой волости местечка Ярмолинец Алексей Стефанович Хоптяр и законная жена его Мелания Григорьевна, оба православного вероисповедания	Крестьянин Подольской губернии Гайсинского уезда Куянской волости села Харпочки Тихон Васильевич Бугай и жена крестьянина Киевской губернии Уманского уезда села Харьковки Евдокия Ефремовна Капустинская	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко.							
	4.	Ноябрь 5	Ноябрь 18	Татиана	Настоятель Александр-Невской Императорского Новороссийского университета церкви, профессор богословия, протоиерей Александр Михайлович Клитин и законная жена его Антонина Павловна, оба православного вероисповедания.	Управляющий Киевской таможенной, коллежский советник Георгий Павлович Троцкий и вдова протоиерея Анастасия Дмитриевна Троцкая.	Ключарь Одесского кафедрального собора, протоиерей Антоний Тимофеев с диаконом Филиппом Гиркановым
Ключарь Одесского кафедрального собора, протоиерей Антоний Тимофеев. Диакон Одесского кафедрального собора Филипп Гирканов Итого родившихся в 1912 году женского пола четыре (4) души. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 27	Поручик запаса из потомственных дворян Виктор Николаевич Рябинин, православного вероисповедания, первым браком	28	Дочь надворного советника Вера Владимировна Волкова, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: губернский секретарь Николай Карлович Дуранте и дворянин Иван Иванович Кривошеин. По невесте: дворянин Геннадий Васильевич Добжинский и дворянин Александр Владимирович Бибиков.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Апрель 1	Коллежский ассессор при Министерстве иностранных дел Всеволод Александрович Бардашевский, православного вероисповедания, первым браком	29	Дочь потомственного почетного гражданина Эрминия-София Варфоломеевна Анатра, римско-католического вероисповедания, первым браком	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный почетный гражданин Альфред Варфоломеевич Анатра и австрийско-подданный Юлий Эдуардович Клейн. По невесте: потомственный дворянин Павел Тедфилович Вдовиковский и потомственный почетный гражданин Рафаил Варфоломеевич Анатра.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

3	Апрель 4	Студент Императорского Московского университета из дворян Михаил Михайлович Завадовский, православного вероисповедания, первым браком	20	Дочь статского советника Александра Ивановна Михайлова, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворянин Иосифович Шведов и студент Императорского Новороссийского университета Евгений Васильевич Коваленко. По невесте: Отставной генерал-майор Петр Константинович Гундиус и студент Императорского Новороссийского университета Даниил Васильевич Капинас.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Сентябрь 19	Капитан 179-го пехотного Усть-Двинского полка Василий Михайлович Вечеслов, православного вероисповедания, первым браком.	41	Итальянскоподданная Изабелла Феликсовна Кортацци урожденная Де-Рокка, римско-католического вероисповедания, разведенная жена инженера Кортацци	34	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Глеб Александрович Скальковский и крестьянин Подольской губернии, Ямпольского уезда, Бочинецкой волости, Кирилл Алексеевич Загородный. По невесте: генерал от артиллерии Василий Владимирович Цилиакус и штабс-капитан 146 Царицинского полка Александр Иванович Дзахов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Ноябрь 4.	Сверхштатный ординатор терапевтической факультетской клиники Императорского Новороссийского университета Иван Васильевич Недов, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь купца Людмила Александровна Шаповаленко, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Владимир Петрович Смоленский и студент Императорского Новороссийского университета Константин Георгиевич Чижевский. По невесте: бендерский купец Павел Петрович Недов и дворянин Павел Сергеевич Флоринский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
6	Ноябрь 9.	Окончивший Императорский Новороссийский университет, сын священника Георгий Лукич Рябко, православного вероисповедания, первым браком	24	Дочь священника Нина Евгениевна Бассанская, православного вероисповедания, первым браком	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Императорского Новороссийского университета Леонид Аполлонович Поляков и псаломщик Вознесенской г. Одессы церкви Виктор Капитонович Торский. По невесте: священник города Николаева Федор Захарьевич Зинович и коллежский советник Петр Иванович Слюсаревский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

7	Ноябрь 12.	Студент Императорского Харьковского университета Владимир В и к т о р о в и ч Гаевский, православного вероисповедания, первым браком	21.	Дочь дворянина Анна Николаевна Загорская, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: статский советник Владимир Константинович Балабуха и присяжный поверенный Василий Дмитриевич Агура. По невесте: потомственный дворянин Владимир Иванович Кияницин и дворянин Александр Николаевич Загорский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1912 году семь (7) или 14 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Метрическая книга
 Александро-Невской университетской церкви
 гор. Одессы Одесского уезда Херсонской епархии,
 данная их Херсонской духовной консистории,
 для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1913 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Апрель 14	24 мая	Алексий, празднуемый св. церковью 17 марта	Студент Императорского Новороссийского университета Отто Яковлевич Цвиккер и законная жена его Гатяна Владимировна, он лютеранского вероисповедания, а она православного.	1) Дворянин Иоанн Яковлевич Василевский и жена дворянина Варвара Эпяминовна Мелели. 2) Дворянин Иоанн Эпямионович Крушеван и дочь дворянина Ольга Иоанновна Крушеван.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
1		Сентябрь 2	Сентябрь 28	Любовь, празднуемая св. церковью 17 сентября	Крестьянин села Харпачки Купянской волости, Гайсинского уезда, Подольской губернии Тихон Васильев Бугай и законная жена его Мария Фролова, оба православного вероисповедания.	Крестьянин села Харьковки Ивановской волости, Уманьского уезда, Киевской губернии Антоний Аресов Бобченко и балтская мешанка, девица Наталия Иванова Корниенко.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого родившихся в 1913 г. мужского пола один (1), женского пола одна (1), обоих полов две (2) души. Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 922. – Арк. 1-14.

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 30	Жених. И. д. экстраординарного профессора Императорского Новороссийского университета, коллежский советник Сергей Григорьевич Виллинский, православный, вторым браком.	36	Невеста. Мещанка г. Вознесенска Анна Николаевна Гринман, православная, первым браком.	30	Таинство брака совершал священник Николай Чудновский с псаломщиком Феодором Пирожным.	Поручители по жениху: дворянин Константин Константинович Яковлев и прапорщик в отставке Михаил Ефремович Закушняк. По невесте: надворный советник Георгий Петрович Бельяченко и кандидат богословия Николай Константинович Пахиопуло.
Священник Николай Чудновский. Псаломщик Феодор Пирожный							
2	Февраль 10	Студент Императорского Новороссийского университета Борис Константинович Концевич, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь статского советника Анна Васильевна Яцута, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: подпоручики Всеволод Иванович Галушка и Анатолий Михайлович Ващенко. По невесте: подпоручик Авенир Александрович Альбрехт и студент Императорского университета Александр Иванович Самойлов.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Июнь 5	И. д. ординарного профессора Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Александр Павлович Доброклонский, православного вероисповедания, вторым браком.	57	Дочь полковника Мария Григорьевна Григорьева, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Евгений Александрович Загоровский и студент Императорского Новороссийского университета Леонид Константинович Коровицкий. По невесте: надворный советник Тихон Павлович Троцкий и ректор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Димитрий Павлович Кишенский.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

4	Июнь 7	Студент С.-Петербургского политехнического института императора Петра Великого Владимир Петрович Воейков, православного вероисповедания, первым браком.	27	Дочь бывшего профессора Императорского Новороссийского университета, действительно статского советника Татяна Николаевна Чижова, православного вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: чиновник Одесской судебной палаты Борис Николаевич Чижов и студент Императорского Новороссийского университета Леонид Константинович Коровицкий. По невесте: потомственный дворянин Евгений Александрович Загоровский и студент Императорского Новороссийского университета Николай Николаевич Попов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Июнь 7	Студент Политехнического института императора Александра II, из потомственных дворян Александр Антонович Бургардт, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь действительного статского советника Лидия Петровна Грицай, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Всеволод Петрович Грицай и инженер Игорь Петрович Грицай. По невесте: потомственный дворянин Владимир Прокофьевич Малахов и титулярный советник Витольд Владимирович Нарушевич.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
6	Июль 21	Коллежский регистратор Федор Ермолаевич Дроماشков, старообрядческого вероисповедания, первым браком.	28	Дочь ротмистра 22-й Измаильской бригады отдельного корпуса пограничной стражи Ольга Семеновна Пайзанская, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом	По жениху: подпоручики 59-го пехотного Любленского полка Николай Константинович Терлецкий и Александр Николаевич Иванов-Каменев. По невесте: штабс-ротмистр 22-й пограничной Измаильской бригады Платон Павлович Лефнер и капитан 14-го стрелкового полка Николай Павлович Холонен.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Александр ...]							
7	Сентябрь 24	Потомственный почетный гражданин Анатолий Александрович Фальц-Фейн, православного вероисповедания, первым браком.	30	Потомственная почетная гражданка Мария Петровна Регир, православного вероисповедания, (разведенная).	30	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: старший кандидат на судебную должность Сергей Евгеньевич Корнман и дворянин Владимир Анжелович Анагра. По невесте: барон Владимир Аристович Мас и потомственный почетный гражданин Борис Александрович Фальц-Фейн.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

8	Ноябрь 6	Мичман Черноморского экипажа, из потомственных дворян, Борис Гаврилович Пальчиков, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь потомственного почетного гражданина, девица Елена Ивановна Константинова, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный почетный гражданин Петр Иванович Константинов и потомственный дворянин Сергей Александрович Скурский. По невесте: Капитан 11 саперного батальона Сергей Матфеевич Магаюров и австрийско-подданный Иероним Рафаилович Арнери.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1913 году восемь (8) или 16 браком сочетавшихся лиц. Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Май 7	Май 9	Заслуженный ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, действительный статский советник Алексей Андреевич Павловский.	57		От грудной жабы		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Городском одесском новом кладбище.
Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
2		Май 30	1 Июня	Казначей Императорского Новороссийского университета, коллежский советник Николай Петрович Марченко.	76		От брюшного тифа		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин и священник Одесской Казанской церкви Александр Луценко с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском городском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

3		Сентябрь 1	Сентябрь 3	Дворянин Василий Стефанович Безкровный.	76	От рака желудка		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. Погребен на Харьковском городском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								
4		Ноябрь 21	Ноябрь 24	Крестьянин села Ново-Владимировки, Полтавской волости, Херсонской губернии, Херсонского уезда, Симеон Михайлович Слободенюк.	88	От перерождения сердца		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Городском одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								
1		Декабрь 14	Декабрь 16	Жена чиновника Варвара Викторовна Прохорова.	70	От опухоли грудины	Протоиерей Александр Клитин.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Городском одесском новом кладбище.
Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого умерших в 1913 году мужского пола четыре (4), женского пола одна (1), обоих полов пять (5) душ. Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко								

Метрическая книга

Александро-Невской, что при университете, церкви гор. Одессы Одесского уезда Херсонской епархии, данная из Херсонской духовной консистории, для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1914 год¹

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
-------------	--------------	---	------------	--	-------------	-----------------------	---------------------

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 985. – Арк. 1-6.

1	Апрель 16	Потомственный дворянин Павел Август Юлиус Генрихович Фон Эрцдорф-Купфер, евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	25	Дочь инженера-технолога баронесса Мария Александровна Фон Штемпель, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жене: потомственные дворяне Станислав Станиславович Гноинский и Арнольд Генрихович Фон Эрцдорф-Купфер. По невесте: потомственный дворянин барон Курт Феодорович Фон Штемпель и жандармский ротмистр Густав Густович Маргенс.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Май 18	Студент С.-Петербургского Императорского университета, дворянин Сергей Павлович Ганский, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь коллежского советника Татьяна Исаковна Суворова, дворянка, первым браком, православного вероисповедания.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жене: Петр Павлович Ганский и доктор Герберт Гершанович Стукс. По невесте: потомственный дворянин Владимир Васильевич Чеважевский и сын купца 1-й гильдии Ахилл Факионович Куссис.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Июнь 1	Студент Императорского Новороссийского университета Михаил Наумович Серкопуло, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь дворянина Елена Павловна Аркудинская, православного вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жене: турецко-подданный Лазарь Сотырович Папа Сотыро и одесский 2-й гильдии купец Пантелеимон Петрович Петро. По невесте: хранитель кабинета при Новороссийском университете Николай Николаевич Акимович и потомственный дворянин Сергей Павлович Аркудинский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Ноябрь 9	Студент Императорского Новороссийского университета Николай Александрович Павлов, православного вероисповедания, первым браком.	22	Дочь итальянского-подданного Зинаида Ивановна Паолини, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жене: крестьянин Николай Игнатьев Омельченко и студент Императорского Новороссийского университета Александр Иванович Самойлов. По невесте: одесский мещанин Илья Порфирьевич Федотов и хотинский мещанин Николай Иванович Шефер.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
Итого браков в 1914 году четыре (4) или 8 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Метрическая книга
Александро-Невской церкви Новороссийского университета г. Одессы
Херсонской епархии, данная из Херсонской духовной консистории,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1915 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1 ¹			Апрель 12	Исаакий, празднуемый церковью 30 мая, а в присоединении Владимира, празднуемый св. церковью 15 июля	На основании резолюции Его высокопреосвященства Назария, архиепископа Херсонского и Одесского от 7 апреля 1915 г. за № 3522 по чиноположению православной церкви помазанием св. мира, 12 апреля 1915 г., вследствие заявленного решительного желания, присоединен к православной греко-российской церкви состоявший в старообрядчестве сын мещанина посада Святска Черниговской губернии, Василия Григорьева и законной жены его Варвары Максименковых, студент Императорского Новороссийского университета Исаак Васильев Максименков 21 г. с изменением настоящего имени Исаакия во Владимира, празднуемого св. православной церковью 15 июля.	Присутствовали: студент Императорского Новороссийского университета Александр Яковлевич Шамутин и студент того же университета Владимир Ефремович Иваненко. Действительный статский советник Павел Сергеевич Аркудинский.	Присоединение совершал настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1023. – Арк. 1-8.

1	Январь 7	Сотник 7-го Донского казачьего войскового атамана Денисова полка Владимир Львович Тихоновский, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь священника Дария Александровна Русаневич, православного вероисповедания, первым браком	30	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: есаул 7-го Донского казачьего войскового атамана Денисова полка Василий Николаевич Елкин и хорунжий того же полка Георгий Фадеевич Фомин. По невесте: прапорщик 60 пешей Подольской дружины Гурий Модестович Мицкевич и хорунжий 7-го Донского казачьего войскового атамана Денисова полка Иван Иванович Зареченсков.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Январь 18	Коллежский секретарь Иван Георгиевич Главчев, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь статского советника Людмила Болеславовна Рацишевская, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственные дворяне Владимир Давидович Дитерихс и Владимир Владимирович Любенский. По невесте: 4-го стрелкового артиллерийского дивизиона титулярный советник Тихон Стефанович Нужный и одесский мешанин Филипп Иванович Бондарев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Март 29	Горный инженер Лев Викторович Залеман, евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	34	Дочь подполковника 46-го пехотного Днепропровского полка Александра Ивановна Волжинская, православного вероисповедания, первым браком.	21		По жениху: инженеры путей сообщения Вильгельм Викторович Залеман и Василий Евгеньевич Штукенберг. По невесте: прапорщик штаба 6-ой запасной бригады Анатолий Дмитриевич Шульгин и прапорщик 46-го запасного батальона Константин Евгеньевич Мицкевич.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1915 году три или 6 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			

1		Февраль 12	Февраль 16	Студент Императорского Новороссийского университета Андрей Казимирович Стрвяж-Смольницкий.	19		От огнестрельной раны, причиненной неосторожным обращением с оружием		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском 2-м новом христианском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
1		Сентябрь 30	Октябрь 2	Профессор Императорского Новороссийского университета Александр Васильевич Рыстенко.	35		От туберкулеза	Священник артиллерийского Сергиевского училища Федор Миляновский.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на 1-м старом христианском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого умерших в 1915 году мужского пола два (2). Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

Метрическая книга
Александро-Невской церкви г. Одессы, что при Новороссийском университете,
данная из Херсонской духовной консистории,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1916 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия восприемников	Кто совершил таинство крещения
Мужск.	Женск.	рождения	крещения				
1		1891	Ноябрь 11	Василии Празднуемый церковью 1 января	На основании резолюции Его высокопреосвященства Назария, архиепископа Херсонского и Одесского, от 20 января 1916 года за № 488 по чиноположению православной церкви, покаянием и помазанием св. мира 2 февраля 1916 г., вследствие заявленного решительного желания, присоединен к православно-греко-российской церкви состоявший в евангелическо-лотеранской вере сын прусско-подданного Гейнриха и законной жены его Юлианы Штиф, студент Императорского Новороссийского университета Вильгельм Карл-Павел Штиф, 24-х лет, с изменением его настоящего имени Вильгельма на Василия, празднуемого св. православную церковью 1-го января.	Присутствовали: ассистент Императорского Новороссийского университета Николай Николаевич Акимович. Советник правления Императорского Новороссийского университета инженер-электрик Михаил Михайлович Шостак.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1073. – Арк. 1-18.

Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2		Присоединен	Апрель 7	Иоанн	Статский советник Иоанн Александров Зильберг, евангелическо-лютеранского исповедания, 45 лет от роду, вследствие изъявленного им решительного желания, на основании резолюции Его высокопреосвященства от 5-го апреля 1916 года, таинством покаяния и миропомазания присоединен к православно-греко-российской церкви с сохранением прежнего имени Иоанн, празднуемого церковью 24-го июня.	Потомственная дворянка начальница гимназии Екатерина Семеновна Пашковская. Жена статского советника София Васильевна Марданова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
1		Присоединена	Апрель 7	Нина	Жена статского советника Иоанна Александрова Зильберга, Нина Владимировна Зильберг, евангелическо-лютеранского исповедания, 31 лет от роду, вследствие изъявленного ею решительного желания, на основании резолюции Его высокопреосвященства от 5-го апреля 1916 года, таинством покаяния присоединена к православно-греко-российской церкви с сохранением прежнего имени Нина, празднуемой церковью 14 января.	Говмейстер высочайшего двора, сенатор, тайный советник, Владимир Николаевич Смольянинов.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3		Присоединен	Апрель 7	Георгий	Сын статского советника Иоанна Александрова Зильберга и его законной жены Нина Владимировны, евангелическо-лютеранского исповедания, пяти лет от роду, вместе с родителями на основании резолюции Его высокопреосвященства от 5-го апреля сего 1916 года, присоединен таинством миропомазания к православно-греко-российской церкви с сохранением прежнего имени Георгий, празднуемого церковью 23 апреля.	Вдова генерала от инфантерии Наталия Кожухова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4		Сентябрь 9	Октябрь 9	Димитрий	Титулярный советник Петр Феодорович Смирнов и законная жена его Нина Ипполитовна, оба православного вероисповедания.	Поручик 15-го стрелкового Его величества короля черногорского Николай I полка Сергей Корнилевич Иванов и штатная сестра милосердия лазарета Ее величества Марии Феодоровны Людмила Ивановна Петрова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.

Диакон Евфимий Агненко
Итого родившихся в 1916 г. мужского пола четыре (4) женского пола одна (1) обоего
пола пять (5).
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 24	Варшавский мещанин Иоанн Иоаннов Ланге, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь крестьянина местечка Старой Синявки, Литичевского уезда, Подольской губернии Анна Евфимиева Куцакон, православного вероисповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: губернский секретарь Арсений Саввич Декальчук и мещанин города Сквыры Михаил Дмитриев Плонский. По невесте: евпаторийский мещанин Марк Семенович Пембек и студент Императорского Новороссийского университета Виктор Николаевич Щербинский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Январь 29	Студент Императорского Новороссийского университета Виктор Феодосиевич Мураневич, православного вероисповедания, первым браком.	19	Итальянско-подданная Анна Матвеева Сонданс, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студенты Императорского Новороссийского университета Виктор Александрович Гайдюковский и Александр Иоаннов Попов. По невесте: студент Императорского Новороссийского университета Вадим Петрович Никулин и елисаветградский мещанин Александр Антонович Легастов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Февраль 3	Студент Императорского Новороссийского университета Анатолий Ромуальдович Трушевский, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь греческо-подданного Анна Николаевна Ступпа, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворянин Игнатий Онуфриевич Трушевский и греческо-подданный Стефан Христов Будурис. По невесте: почетный гражданин Эммануил Параскева Борисов и греческо-подданный Иоанн Христович Будурис.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

4	Февраль 14	Ковельский уездный предводитель дворянства Павел Борисович Пеликан, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь коллежского советника Лидия Александровна Руссова, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Дмитрий Петрович Соколов и полковник князь Павел Павлович Пулятин. По невесте: князь Михаил Павлович Пулятин и дворянин Александр Николаевич Кохов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Апрель 24	Титулярный советник Владимир Эдуардович Ансельм, лютеранско-реформаторского вероисповедания, первым браком.	29	Екатерина Герасимова Медведская, православного вероисповедания, разведенная жена штабс-капитана 4-го стрелкового дивизиона Николая Евграфиевича Медведского, с предоставлением ей вступить в новое супружество.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: мичман Владимир Владимирович Савин и уездный предводитель дворянства, особоуполномоченный Красного креста Всеволод Эрастович Бродский. По невесте: уполномоченный Красного креста потомственный дворянин Борис Георгиевич Карузе и вице-адмирал Александр Александрович Хоменко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
6	Июнь 3	Студент Императорского Новороссийского университета Станислав Станиславович Нукш, римско-католического вероисповедания, первым браком.	28	Дочь потомственного дворянина Зинаида Владимировна Орловская, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный почетный гражданин Иван Григорьевич Муратов и коллежский секретарь Ганс-Александр Павлович Андинз. По невесте: ассистент университета Николай Николаевич Акимович и гвардии подполковник Николай Владимирович Орловский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
7	Сентябрь 18.	Студент Императорского Новороссийского университета Андрей Васильевич Бутми-де-Кацман, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь потомственного дворянина Ванда-Гонората Константиновна-Люциановна Пекарская, римско-католического вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Николай Константинович Пекарский и студент Императорского Новороссийского университета Николай Васильевич Самойлов. По невесте: студент Императорского Новороссийского университета Константин Саввич Белети и дворянин Иван Васильевич Бутми-де-Кацман.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

8	Октябрь 16.	Одесский мещанин Андриан Алексеевич Рудоманенко, православного вероисповедания, первым браком.	29	Херсонской губернии Елисаветградского уезда Новоархангельской волости крестьянка пода Новоархангельска Домника Григорьевна Павленкова, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: крестьянин Добровеличковской волости Елисаветградского уезда Кондрат Петрович Андреев и крестьянин Кашеватской волости Тираспольского уезда Никифор Иоанимович Мартынок. По невесте: тульчинский мещанин Евфимий Филимонович Гордый и студент Новороссийского Университета Иван Кириллович Соломонов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
9	Октябрь 30	Подпоручик 11-го легкого артиллерийского дивизиона Федор Николаевич Писаревский, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь статского советника Мария Николаевна Акимович, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворяне Георгий Оскарович Брун и Николай Алексеевич Павловский. По невесте: ассистент Императорского Новороссийского университета Николай Николаевич Акимович и командир 7-й отдельной противозооупланной батареи Борис Николаевич Иванов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
10	Ноябрь 11.	Инженер-механик, капитан 2-го ранга состоящий в экспедиции особого назначения Сергей Александрович Щепотьев, православного вероисповедания, первым браком.	35	Дочь потомственного дворянина Мария Евгениевна Ренилякова, православного вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: капитан 2-го ранга Борис Михайлович Милир и лейтенант Сергей Николаевич Васильев. По невесте: дворянин Иван Игнатьевич Машевский и прапорщик полевой конной артиллерии Григорий Иаковлевич Ускал.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1916 г. десять (10) или 20 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей А. Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			

1		Февраль 4	Февраль 7	Действительный статский советник князь Николай Сергеевич Давыдов.	77		От артериосклероза	Протоиерей Александр Клитин.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском старом гор. кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
2		Август 7	Август 12	Ординарный профессор Императорского Новороссийского университета, статский советник Петр Яковлевич Борисов.	52		От склероза сердца и кров. сосудов		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Покровской церкви Александром Брадучаном. На Одесском новом христианском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Александр Брадучан									
1		Сентябрь 4	Сентябрь 7	Жена надворного советника Любовь Матфеевна Богемская.	50		От перерождения сердца		Приписной священник при Одесском духовном училище Константин Вальпер с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском новом гор. кладбище.
Священник Константин Вальпер. Диакон Евфимий Агненко									
3		Ноябрь 6	Ноябрь 8	Крестьянин села Харьковки Ивановской волости Уманского уезда Киевской губернии Антоний Арефович Бобченко.	51		От рака		Одесского архиерейского дома иеромонах Иоасиф на третьем городском Одесском христианском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
4		Ноябрь 12	Ноябрь 15	Потомственный почетный гражданин Павел Васильевич Левандовский.	59		От порока сердца		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На втором Одесском городском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
Итого умерших в 1916 г. мужского пола четыре (4) женского пола одна (1) обоюбого пола пять (5). Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

Метрическая книга,
данная из Херсонской Духовной Консистории г. Одессы
в Университетскую Александро-Невскую церковь,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших на, 1917 год¹

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1166. – Арк. 1-18.

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершил таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
1		Февраль 2	Апрель 15	Александр	Действительный статский советник, ординарный профессор Новороссийского университета Александр Иванович Томсон и законная жена его Антонина Георгиевна, оба православного вероисповедания.	Действительный статский советник Георгий Львович Скадовский и жена статского советника, доктора медицины Евфросиния Александровна Томсон.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2		Сентябрь 11	Ноябрь 5	Сергий	Подполковник Алексей Александрович Пашков и законная жена его Евгения Викторовна, оба православного вероисповедания.	Дворянин Георгий Илариевич Кушин и вдова подполковника Елисавета Илариевна Казаринова. Мичман Александр Викторович Кудрявцев и жена старшего лейтенанта Елисавета Викторовна Оглуздина.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
Итого родившихся в 1917 г. мужского пола два (2). Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 9	Заведующий артиллерийской частью 7-й армии полковник Леонид Семенович Рокитин, православного вероисповедания, вторым браком.	39	Дочь подполковника Мария Петровна Степанова, православного вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: начальник этапного отделения управления начальника военных сообщений армии Румынского фронта капитан Сергей Ефимович Максимов и помощник старшего адъютанта артиллерийского управления Одесского военного округа штабс-капитан Сергей Трофимович Булис. По невесте: старший адъютант Одесского военного округа артиллерийского управления подполковник Василий Трофимович Булис и корнет 4-го полевого жандармского эскадрона Сергей Николаевич Пиленко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

2	Январь 11	Помощник инспектора инженерной части Одесского округа полковник Владимир Антонович, римско-католического вероисповедания, первым браком.	51	Дочь действительного статского советника Вера Николаевна Горяинова, православного вероисповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик Владимир Афанасьевич Рихтер и капитан Михаил Викторович Докс. По невесте: прапорщик Роман Николаевич Скардели и Василий Дмитриевич Агура.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Февраль 3	Помощник контролера 1-го разряда Одесской конторы Государственного банка, губернский секретарь из дворян, Мануил Иванович Якушевич, православного вероисповедания, первым браком.	45	Симферопольская помещанка, вдова Наталия Павловна Тиндлитникова, православного вероисповедания, вторым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: присяжный поверенный Владимир Васильевич Липинский и сотрудник Императорского археологического института Владимир Васильевич Филиппов. По невесте: коллежский секретарь Валерия Николаевич Герасимов и греческо-подданный Иван Периклович Максимос.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
4	Апрель 9	Прикомандированный к Михайловской артиллерийской академии лейтенант Михаил Семенович Федоров, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь настоятеля Александровской Невской университетской церкви, протоиерея, Мария Александровна Клитина, православного вероисповедания, первым браком.	29	Ключарь Одесского преображенского кафедрального собора, протоиерей Антоний Тимофеев с диаконом университетской церкви Евфимием Агненко.	По жениху: гардемариноморского училища Владимир Александрович Клитин и статский советник Георгий Павлович Троцкий. По невесте: ассистент Новороссийского университета Николай Николаевич Акимович и профессор Новороссийского университета, действительный статский советник Александр Павлович Доброклонский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Апрель 12	Студент Новороссийского университета Виктор Станиславович Млаховский, православного вероисповедания, первым браком.	26	Жительница Кутаисской губернии Сенакского уезда, местечка Абаши Екатерина Сильвестровна Тапуридзе, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Георгий Михайлович Татиев и провизор Николай Михайлович Масхума. По невесте: подпоручик 19-й позиционной батареи Юлиан Хрисанфович Стевачевский и студент Новороссийского университета Александр Николаевич Цинцадзе.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
6	Апрель 30	Коллежский регистратор Дамиан Стефанович Кирилленко, православного вероисповедания, первым браком.	31	Дочь парумойского помещанина Бессарабской губернии Анастасия Константиновна Попова, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: зауряд военный чиновник Одесского военного округа, интендантского управления Петр Онуфриевич Недяк и коллежский секретарь Гавриил Никитич Томлеев. По невесте: зауряд военный чиновник Дмитрий Авксентьевич Мураец и потомственный дворянин Владимир Юлианович Сенько-Покковский.

Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
7	Май 17	Сотник 8-го Донского казачьего генерала Иловайского 12-го полка Иван Иванович Руденков, православного вероисповедания, первым браком.	20	Дочь подполковника Нина Алексеевна Малова, православного вероисповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: инженер Георгий Георгиевич Лопчинский и поручик 13-го стрелкового полка Иван Георгиевич Черненко. По невесте: коллежский советник Иван Моисеевич Чайковский и кандидат на судебные должности Иван Мильтиадович Коккали.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
8	Июль 2	Студент Новороссийского университета Александр Иванович Цыпшоренко, православного вероисповедания, первым браком.	25	Разведенная после первого брака Анна Васильевна Железняк, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель университетской церкви протоиерей Александр Клитин и протодиакон Одесского кафедрального собора Сергей Богдановский. По жениху: прапорщик, химико инструктор 46-го зап. пех. полка Михаил Александрович Сметаников и потомственный почетный гражданин Григорий Григорьевич Буремович. По невесте: прапорщик Петр Михайлович Шквар и подпоручик Роберт Васильев Губаци.
Протоиерей Александр Клитин. Протодиакон Сергей Богдановский						
9	Июль 16	Член уездной земской управы, гражданин с. Новой Татаровки Феодосий Яковлевич Бырка, православного вероисповедания, первым браком.	24	И. д. почтовое-телеграфного чиновника Одесской телеграфной конторы Александра Даниловна Круш, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин и диакон Одесского кафедрального собора Николай Онищенко. По жениху: старший унтер офицер Николай Филиппович Лютенко и медицинский фельдшер Алексей Данилович Круш. По невесте: прапорщик 46 пехотного запасного полка Владимир Пантелеймонович Палишевский и студент Новороссийского университета Александр Семенович Шулян.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Николай Онищенко						
10	Июль 23	Старший унтер офицер Николай Филиппович Лютенко, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь мещанина г. Бендер Мария Владимировна Орлова, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин и протодиакон Одесского кафедрального собора Сергей Богдановский. По жениху: техник телеграфа бессарабских жел. дорог Сергей Иванович Пашков и механик телеграфа Одесской конторы Лука Саввич Стоянов. По невесте: гражданин Алексей Михайлович Корженецкий и дворянин Владимир Алексеевич Былимов.
Протоиерей Александр Клитин. Протодиакон Сергей Богдановский						
11	Июль 26	Дворянин Георгий Оскарович Брун, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь заслуженного ординарного профессора Новороссийского университета Мария Алексеевна Павловская, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин и протодиакон Одесского кафедрального собора Сергей Богдановский. По жениху: юнкер Сергиевского артиллерийского училища Глеб Александрович Ляшин и юнкер того же училища Виктор Константинович Дебу. По невесте: потомственный дворянин Владимир Оскарович Брун и ассистент Новороссийского университета Николай Николаевич Акимович.
Протоиерей Александр Клитин. Протодиакон Сергей Богдановский						

12	Сентябрь 1	Подпоручик Одесского запального пулеметного батальона Вацлав Карлович Бенькевич, римско-католического вероисповедания, первым браком.	30	Дворянка Евгения Ивановна Половинская, православного вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворяне Григорий Григорьевич Годлевский и Эдуард Антонович Ластовецкий. По невесте: ассистент пропедевтической клиники Новороссийского университета Вячеслав Павлович Снежков и врач Иван Авксентьевич Балабаненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
13	Сентябрь 3	Студент Новороссийского университета Всеволод Захаревич Гладкий, православного вероисповедания, первым браком	20	Одесская мещанка Валентина Николаевна Турченко, православного вероисповедания, первым браком	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: швейцарский гражданин Георгий Михайлович Валедео и студент Новороссийского университета Виктор Иванович Яворщенко. По невесте: поселянин собственник Рауль Самойлович Тардан и ревельский гражданин Борис Владимирович Бетман.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
14	Сентябрь 8	Прапорщик 1-го Заамурского железнодорожного батальона Виктор Сергеевич Шаваев, православного вероисповедания, первым браком.	30	Дочь действительного статского советника Татьяна Михайловна Рено, православного вероисповедания, первым браком	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик гвардейской кавалерии барон Федор Михайлович Рено и барон Сергей Егорович Швахгейм. По невесте: подполковник Михаил Викторович Дож и барон Владимир Николаевич Штейгер.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
15	Сентябрь 20	Губернский секретарь Леонид Иосафович Сергеев, православного вероисповедания, первым браком.	32	Дочь секретаря деревни Луковое Лиского уезда в Галичине Тамара Александровна Иванистик, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: присяжный поверенный Евгений Иоакимович Иванников и студент Новороссийского университета Федор Васильевич Подольцев. По невесте: потомственный дворянин Иван Яковлевич Пясецкий и греческо-подданный Герасим Евангелиевич Пекатарос.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
16	Сентябрь 29	Поручик 43-го отдельного тяжелого артиллерийского полевого дивизиона Леонид Максимович Владычук, православного вероисповедания, первым браком	27	Дочь землевладельца Бессарабской губернии Бендерского уезда Любков Васильевна Донкогло, православного вероисповедания, первым браком	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: чиновник военного времени Аристид Аристидович Каламанди и подпоручик Георгий Васильевич Донкогло. По невесте: прапорщик Василий Петрович Киров и прослушавший курсы Петроградского университета Иван Георгиевич Гемилшев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

17	Октябрь 1	Мичман Федор Эдуардович Викберг, лютеранского вероисповедания, первым браком.	23	Одесская мешанка Нина Евгеньевна Ляховещкая, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: инженер механик мичман Олег Владимирович Нестеренко и мичман Николай Иванович Ильин. По невесте: мичман Аркадий Сергеевич Манфановский и мичман Сергей Порфирьевич Лавров.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
18	Октябрь 1	Дворянин Сергей Петрович Шрамко, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь почтовотелеграфного чиновника Мария Романовна Карасюк, православного вероисповедания, первым браком.	29	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Иван Стефанович Мурмураки и ветеринарный врач Арсений Георгиевич Корнеев. По невесте: губернский секретарь Михаил Панкратьевич Кайбул и датско-подданный Август Антонович Фрис.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
19	Октябрь 8	Капитан 1-го ранга Владимир Николаевич Шрамченко, православного вероисповедания, первым браком	39	Потомственная дворянка Елисавета Алексеевна Шостак, православного вероисповедания, первым браком	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: старший лейтенант Стефан Николаевич Бурашев и Николай Николаевич Родионов. По невесте: корнет Андрей Алексеевич Хвацинский и дворянин Алексей Алексеевич Шостак.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
20	Октябрь 11	Коллежский регистратор Дмитрий Стефанович Степанов, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь генерал-майора Людмила Константиновна Пердзинская, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: учитель гимназии Николай Константинович Пахиолупо и аптекарский помощник Георгий Николаевич Капо. По невесте: капитан 1-го Сибирского понтонного батальона Леонид Иванович Иванов и греческо-подданный Иван Фрасивудович Темели.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
21	Октябрь 22	Подпоручик 31-го Сибирского стрелкового полка Иван Иванович Конограев, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дочь крестьянина Калужской губернии Мария Ивановна Степикова, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: полковник Михаил Дмитриевич Феличкин и младший писарь комендантского управления Григорий Васильевич Лебедев. По невесте: прапорщик 3-го Сибирского горного дивизиона Леонид Валентинович Баранов и крестьянин Владимирской губернии Александр Васильевич Лебедев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
22.	Октябрь 22	Одесский мешанин Георгий Иванович Сольев, православного вероисповедания, первым браком.	27	Крестьянка Калужской губернии Перемышльского уезда Желоховской волости Мария Костишишна Фомина, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: гражданин Алексей Михайлович Корифинецкий и австрийско-подданный Станислав Иванович Савальд. По невесте: греческо-подданный Христофор Михайлович Руссо и крестьянин Киевской губернии волости Иван Иванович Семиченко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

23	Октябрь 22	Штабс-капитан 169-го пехотного Ново-Тронского полка Василий Васильевич Гречулевич, православного вероисповедания, первым браком.	27	Измаильская жительница Елена Капитонова Богаткина, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: подполковник Григорий Петрович Сабанский и окончивший университет Сергей Михайлович Камиллич. По невесте: прапорщик Владимир Дмитриевич Бушило и штабс-капитан 169-го пехотного Ново-Тронского полка Григорий Семенович Русин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
24	Октябрь 29	Подпоручик 1-го авиационного отряда Антоний Иосифович Мрочковский, лютеранского вероисповедания, первым браком.	22	Дочь великобританского подданного Лидия Георгиевна Кару, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: начальник Одесского авиационного отряда воен. лет., подполковник Павел Александрович Самойло и подпоручик Одесского авиационного отряда Владимир Иванович Губарев. По невесте: действительный статский советник Алексей Яковлевич Никольский и дворянин Оскар Доминикович Пржисецкий.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
25	Октябрь 29	Командир 71-го местного легкого артиллерийского парка, прапорщик Иван Юлианович Микуц, православного вероисповедания, первым браком.	28	Дочь капитана дальнего плавания Нина Евфимиевна Филюк, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: член Либавского окружного суда Даниил Густавович Генрихсен и поручик Илья Петрович Назаров. По невесте: поручик Петр Петрович Думтич и инженер Евгений Генрихович Крейтерф.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
26	Ноябрь 8	Прапорщик 70-го пехотного полка Александр Антонович Глуховязов, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дворянка Ольга Феофановна Скульская, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: канонир 2-го артиллерийского участка Сергей Филимонович Гордый и италианско-подданный Адриан Сергеевич Де-Антонини. По невесте: дворянин г. Херсона Борис Феофанович Бакульский и гражданин Алексей Михайлович Корокинецкий.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
27	Ноябрь 10	Потомственный дворянин Анатолий Иванович Янишевский, православного вероисповедания, первым браком.	24	Почетная гражданка Елисавета Георгиевна Евдокимова, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Валерий Иванович Янишевский и коллежский секретарь Борис Павлович Клепиков. По невесте: инженер-технолог, прапорщик Евгений Прохорович Ефимов и штабс-ротмистр Крымского конного полка Николай Георгиевич Евдокимов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

28	Ноябрь 10	Одесский мешанин Герман Эдуардович Бергер, православного вероисповедания, первым браком.	29	Помощник бухгалтера 3-го разряда Одесской конторы Государственного банка Стефанида Ивановна Бенцук, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: ассистент пропедевтической хирургической клиники Новороссийского университета Вячеслав Павлович [...] и чиновник военного времени Леонид Иванович Владычирин. По невесте: гражданин гор. Одессы Василий Эдуардович [...] и старший унтер-офицер [...].
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
29	Ноябрь 12	Командир пулеметной роты штабс-капитан Александр Саввович Жабоедов, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь товарища председателя Окружного суда Наталия Николаевна Гафенко, православного вероисповедания, первым браком	18	Настоятель Александринской церкви при 4-й гимназии, протоиерей Евстафий Новак с диаконом университетской церкви Евфимием Агненко.	По жениху: генерал-майор Григорий Васильевич Путята и прапорщик Николай Павлович Дубровский. По невесте: поручик Григорий Яковлевич Ускат и подьесаул Николай Александрович Янчевский.
Протоиерей Е. Новак. Диакон Евфимий Агненко							
Итого браков в 1917 году двадцать девять (29) или 58 браком сочетавшихся лиц.							
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
	1	Март 30	Апрель 1	Лекарь, старший ассистент кафедры медицинской химии Новороссийского университета Мария Петровна Бовшик.		26	От отравления цианистым калием вследствие неосторожного обращения		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на втором Одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
1		Апрель 20	Апрель 23	Профессор Новороссийского университета, действительный статский советник Николай Александрович Батуев.		62	От злокачественного нарастающего малокровия	Протоиерей Александр Клитин.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на втором Одесском кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

2.	Июнь 1	Июнь 3	Жена генерал-майора София Дмитриевна Альфтан.	[...]	От паралича сердца	Настоятель университетской церкви Протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на втором Одесском Новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
2.	Июнь 13.	Июнь 14	Крестьянин Тульской губ., Епифанского уезда Михаил Дмитриевич Денисов.	59	От грудной жабы	Одесского архиерейского дома иеромонах Иосаф на втором Одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
Итого умерших в 1917 году мужского пола два (2), женского пола два (2), обоого пола четыре (4).						
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						

Метрическая книга
Александро-Невской церкви в университете гор. Одессы Херсонской епархии,
данная из Херсонской духовной консистории,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1918 год¹

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лет жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лет невесты	Кто совершил таинство	Кто были поручители
1	Январь 14	Штаб-ротмистр 7-го гусарского Белорусского полка, прикомандированный к стрелковому полку 7-й кавалерийской дивизии Николай Иванович Попов православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь коллежского ассессора Нина Григорьевна Гиришфельт, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Борис Григорьевич Гиришфельт и потомственный дворянин Владимир Васильевич Броневский. По невесте: поручик Юрий Владимирович Неверовский и барон Андрей Петрович д'Альгейм.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Январь 24	Штабс-капитан Бахчисарайского полка Павел Эдуардович ДеКандия, римокатолического вероисповедания, первым браком.	23	Крестьянка Каменец Подольской губернии, Брацлавского уезда Печерской волости села Бортник Анастасия Николаевна Чуйкова, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: прапорщик 7-го дивизиона бронированных автомобилей Стефан Ильин Гранковский и тульчинский мешанин Евфимий Филимонов Гордый. По невесте: бомбардир 64-й артиллерийской бригады 6 бат. Константин Феодорович Ерган и поручик 1-го Украинского пластунского полка Николай Филиппович Грекалло.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 6. – Спр. 111. – Арк. 105-114.

Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
3	Январь 28	Потомственный дворянин Ипполит Иванович Бактизманский, православного вероисповедания, вторым браком.	45	Дочь гражданина жителя города Вознесенска Альвина Яковлевна Шерер, евангелическо-реформаторского вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: капитан первого разряда Александр Иосифович Недзельский и гражданин Михаил Константинович Гиала. По невесте: штабс-капитан Владислав Львович Выржемковский и прапорщик Николай Николаевич Любистков.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
4	Февраль 18	Поручик 9-го Финляндского стрелкового полка Петр Афанасьевич Утин, православного вероисповедания, вторым браком.	25	Курсистка Ольга Альфредовна Дрешер, евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: крестьяне Федор Григорьевич Миськевич и Андрей Викторович Лось. По невесте: дворянин Арсений Иосифович Малиновский и одесский мещанин Константин Григорьевич Каспаров.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
5	Февраль 21	Потомственный почетный гражданин Михаил Наумович Хобга, православного вероисповедания, первым браком.	28	Одесская мещанка Елена Павловна Ситникова, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: крестьянин Христиан Иванович Класен и поселянин Евгений Яковлевич Кайзер. По невесте: потомственный почетный гражданин Федор Николаевич Барбашевич и дворянин Алексей Михайлович Орлай-де-Карва.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
6	Февраль 23	Прапорщик 46-го пехотного запасного полка Акакий Арчилович Бараташвили, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь ученого лесовода София Сергеевна Николаева, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: врач Михаил Джигрилович Яшвили и прапорщик Прокопий Лонгинович Капанадзе. По невесте: врачи: Владимир Виссарионович Мдивани и Ефрем Парназович Закарая.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
7	Апрель 29	Студент Новороссийского университета Алексей Димиртиевич Стрегулин, православного вероисповедания, первым браком.	22	Курсистка высших женских медицинских курсов Ольга Иосифовна Хлопецкая, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: студенты Новороссийского университета Мефодий Иванович Зубенко и Иван Кириллович Соломонов. По невесте: поручик запаса артиллерии Евгений Николаевич Михайлов и инженер-строитель Андрей Васильевич Бровченко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						

8	Апрель 29	Военный летчик Сергей Александрович Матвеевич, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дворянка Мария Ильинишна Шварц, православного вероисповедания, вторым браком, разведенная жена.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: ротмистр 9-го уланского Бугского полка Илларион Николаевич Крупенский и штаб ротмистр 9-го уланского Бугского полка Николай Николаевич Крупенский. По невесте: полковник 23-й артиллерийской бригады Леонид Александрович Яковлев и конной гвардии ротмистр Алексей Алексеевич Ильин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
9	Апрель 29	Мичман Черноморского флота Владимир Владимирович Коновалов, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь полковника инженерных войск Александра Николаевна Юрковская, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: мичман Анатолий Николаевич Утиков и студент Новороссийского университета Николай Владимирович Коновалов. По невесте: корнет Иван Васильевич Лебедев и дворянин Федор Михайлович Марков.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
10	Апрель 29	Гражданин Анатолий Антонович Прокопов, православного вероисповедания, первым браком.	25	Гражданка Анна Генриховна Файг, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Иван Яковлевич Павлов и штаб капитан Аркадий Георгиевич Мазыкин. По невесте: студенты Новороссийского университета Валерий Иванович Яворский и Петр Владимирович Чачин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
11	Апрель 30	Дворянин Владимир Алексеевич Былимов, православного вероисповедания, первым браком.	28	Дочь Звенигородского мещанина Киевской губернии, Мария Евгениевна Смирнова, православного вероисповедания, первым браком.	29	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: прапорщик 7-го воздухоплетного полка Николай Дмитриевич Григорашенко и потомственный дворянин Станислав Викентьевич Постемский. По невесте: гражданин Николай Алексеевич Соловьев и титулярный советник Иван Иванович Хасапов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
12	Май 9	Студент Новороссийского университета Николай Георгиевич Абаджер, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь купца Елисавета Мечеславовна-Павловна Меер, православного вероисповедания, первым браком.	30	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: присяжный поверенный Стеллан Лазаревич Скириаков и поручик Аркадий Георгиевич Чевдар. По невесте: вольноопределяющийся 221-го Рославского полка Василий Ипполитович Бибикив и почетный личный гражданин Харлампий Макарович Пирву.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

13	Май 16	Штабс-капитан 299-го пехотного полка Дубненского полка Иван Романович Чоков, православного вероисповедания, первым браком.	29	Дочь священника Вера Адриановна Соколовская, православного вероисповедания, первым браком	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик Ростислав Александрович Елагин и Михаил Николаевич Предтеченский. По невесте: поручик Михаил Васильевич Александрович и штабс-капитан Нил Васильевич Елецкий.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
14	Май 16	Коллежский советник Иван Васильевич Никифоров, православного вероисповедания, первым браком.	41	Бобринская мещанка, вдова Наталия Бернардовна Дымченко, лютеранского вероисповедания, вторым браком.	31	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: профессор Новороссийского университета Сергей Сергеевич Яковлев и ординатор гор. Больницы, доктор Иван Владимирович. По невесте: ординатор Новороссийского университета Сергей Данилович Захаров и доктор Иосиф Петрович Щеснулевич.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
15	Май 20	Штаб-ротмистр 2-го лейб гусарского Павлоградского императора Александра III полка Сергей Владимирович Черноглазов, православного вероисповедания, первым браком.	23	Графиня Наталия Григорьевна Толстая, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: потомственный дворянин Александр Владимирович Черноглазов и дворянин Марьян Людвигович Меркеш. По невесте: потомственный дворянин Михаил Владимирович Черноглазов и штабс-ротмистр Сергей Михайлович Сильченко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
16	Май 27	Потомственный почетный гражданин Евгений Александрович Ветлинский, православного вероисповедания, вторым браком.	31	Дочь члена Одесского окружного суда Наталия Сергеевна Голубева, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: горный инженер Тимофей Лукич Мушинский и подпоручик Михаил Климович. По невесте: секретарь Окружного суда Валериан Николаевич Сонцов и инженер-лейтенант Владимир Александрович Ветлинский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
17	Май 27	Гражданин Евгений Лукич Чабан-Победоносцев, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь надворного советника Людмила Николаевна Фриц, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: кадет Иван Николаевич Белецкий и прапорщик Георгий Георгиевич Шайер. По невесте: потомственный почетный гражданин Сергей Васильевич Синькевич и студент Новороссийского университета Виктор Иванович Индибер.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

18	Июль 11	Прапорщик 152-го Дрогобычского полка Сава Францевич Буркгарт, православного вероисповедания, первым браком.	23	Потомственная почетная гражданка Анна Елисеевна Запорожченко, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студенты Новороссийского университета Леонид Иоахимович Дорош и Петр Стефанович Басарский. По невесте: дворянин Николай Серверинович Качинский и австрийско-подданный Михаил Андреевич Полонец.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
19	Июль 13	Крестьянин Воронежской губернии Новохоперского уезда Троицкой волости села Кутков Николай Павлович Грушевский, православного вероисповедания, первым браком.	20	Крестьянка Полтавской губернии, Прилукского уезда села Богдановки Елена Даниловна Круш, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: крестьяне Василий Васильевич Дибеляк и Дмитрий Иванович Волканов. По невесте: почетный гражданин Феодосий Яковлевич Бырка и крестьянин Василий Данилович Крушенко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
20	Июль 15	Полковник отдаленного военного технического отряда, военный инженер Антоний Николаевич Макаренко, православного вероисповедания, первым браком.	31	Дочь тульского Мещанина Мария Павловна Гайдукова, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: старший инженер-химик Карапет Заграбович Александрянц и поручик Алексей Георгиевич Лебедев. По невесте: губернский секретарь Никанор Сергеевич Евстратов и поручик Александр Михайлович Исаев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
21	Июль 1	Поручик 54-го пехотного полка Василий Иванович Позняков, православного вероисповедания, первым браком.	25	Рыбинская мещанка Евгения Ивановна Лебедева, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Кафедрального собора Ананием Павловским.	Поручители по жениху: прапорщик Аркадий Ильич Турецкий и поручик Иван Яковлевич Бурляй; поручители по невесте: поручик Леонид Павлович Краснов, поручик Михаил Михайлович Майер и одесский мещанин Станислав Карлович Шнайдер.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Ананий Павловский							
22	Июль 8	Гражданин города Тифлиса Георгий Ильич Саруханов, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь потомственного почетного гражданина Ксения Александровна Сибирякова, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Кафедрального собора Ананием Павловским.	Поручители по жениху: штабс-капитан Иван Феодорович Мизин и дворянин Сергей Сергеевич Цыпин; Поручители по невесте: личный гражданин Николай Титович Назаренко и студент Новороссийского университета Сергей Иванович Тодорович.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Ананий Павловский							

23	Июль 13	Военный инженер-строитель Евгений Антонович Василевский, римско-католического вероисповедания, первым браком.	34	Дворянка, дочь отставного поручика Ольга Ивановна Костецкая, православного вероисповедания, первым браком.	36	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Кафедрального собора Ананием Павловским.	Поручители по жениху: студенты Московского коммерческого института Михаил Васильевич Балашов и надворный советник Козьма Устинович Онацевич. Подручители по невесте: надворный советник Константин Дмитриевич Дабовский и надворный советник Константин Иларионович Караушанов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Ананий Павловский							
24	Август 15	Капитан артиллерии шведской армии Эрик Виллиам Рудольф Эдуардович Раш, евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	46	Дочь генерал-майора Зинаида Васильевна Жолтановская, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: статские советники Григорий Яковлевич Усаг и Александр Петрович Жолтановский. По невесте: действительный статский советник Евгений Иванович Элиат и генерал-майор Викентий Александрович Комар.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
25	Август 19	Подпоручик 16-го отдельного полевого тяжелого артиллерийского дивизиона Глеб Николаевич Клопотов, православного вероисповедания, первым браком.	31	Потомственная дворянка Ольга Ивановна Крушеван, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: кандидат прав Алекс Николаевич Штумпор и подпоручик в отставке Макс Львович Тромпетер. По невесте: студенты Новороссийского университета Мануил Иванович Собоцкий и Иван Вильямович Муниц.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
26	Август 26	Студент Новороссийского университета, из потомственных дворян Сергей Александрович Неверов, православного вероисповедания, первым браком.	24	Одесская мещанка Адриана-Тересса Марковна Вертсон, римско-католического вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: чиновник особых поручений, представитель Министерства продовольствия Рафаил Адольфович Мальский и дворянин Анатолий Сергеевич Соколов. По невесте: поручик Вальдемар Маркович Вертсон и италянско-подданный Джузеппе Салвагореви-ч Ангрисани.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

27	Август 26	Студент Новороссийского университета Андрей Стефанович Вальцер, православного вероисповедания, первым браком.	27	Потомственная дворянка Нина Феодоровна Урсын-Немцевич, православного вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: одесский мещанин Лев Николаевич Коструба-Корицкий и тульинский мещанин Евфимий Филимонович Гордый. По невесте: потомственный почетный гражданин Сергей Орестович Шамановский и студент Новороссийского университета Димитрий Васильевич Сокольский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
28	Август 31	Помощник поверенного округа Одесской судебной палаты Николай Иванович Федоров, православного вероисповедания, первым браком.	27	Потомственная дворянка Агния Вадимовна Беликова, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: личный гражданин Владимир Вадимович Белikov и коллежский секретарь Константин Макарьевич Шикер. По невесте: бывший поручик Петр Вадимович Беликов и одесский мещанин Андрей Иванович Григорьев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
29	Сентябрь 2	Князь Александр Львович Урусов, православного вероисповедания, первым браком.	38	Дочь личного почетного гражданина Наталия Васильевна Дроздова, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: Подполковник в отставке Андрей Александрович Бенкендорф и старший лейтенант, барон Павел Леонардович Унгерн-Штернберг. По невесте: действительный статский советник Павел Петрович Шкот и ротмистр, князь Петр Петрович Трубецкой.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
30	Сентябрь 2	Граф Эмиль Михайлович Грабовский, римско-католического вероисповедания, первым браком.	31	Княжна Ирина Николаевна Урусова, православного вероисповедания, первым браком.	29	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: полковник Вячеслав Станиславович Шаняевский и ротмистр Владимир Викторович Скачков. По невесте: князь Петр Петрович Трубецкой и помощник главноуполномоченного Красного креста Борис Михайлович Добровольский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
31	Сентябрь 5	Гражданин Андрей Александрович Бенкендорф, православного вероисповедания, первым браком.	36	Крестьянка деревни [...] Старожебы Плоцкого уезда Марианна Станиславовна Радомская, римско-католического вероисповедания, первым браком.	30	Настоятель коммерческой церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: князь Александр Львович Урусов и дворянин Владимир Владимирович Орловский. По невесте: ротмистр Александр Вячеславович Цихоцкий и князь Петр Петрович Трубецкой.
Протоиерей Платон Лукьянов							

32	Сентябрь 9	Гражданин Петр Васильевич Клименко, православного вероисповедания, первым браком.	28	Одесская мещанка Мария Антоновна Колосова, православного вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель коммерческой Никольской церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: Подпоручик Николай Васильевич Галушкин и подпоручик Михаил Федорович Чауча. По невесте: прапорщик Георгий Николаевич Григорьев и поручик Павел Антонович Колосов.
Протоиерей Платон Лукьянов							
33	Сентябрь 19	Лекарь Владимир Иванович Невский, православного вероисповедания, первым браком.	33	Дочь одесского мещанина Зинаида Пантелеймоновна Бабичева, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Киевского политехнического института императора Александра II Алексей Альбертович Вебер и врач Ефрем Парназович Закаря. По невесте: врач Борис Кириллович Сапежко и инженер-технолог Петр Сергеевич Бутович.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
34	Сентябрь 21	Потомственный почетный гражданин Александр Феодосиевич Дончила, православного вероисповедания, первым браком.	22	Одесская мещанка Лидия-Мария Адольфовна Доманская, римско-католического вероисповедания, первым браком.	17	Настоятель коммерческой Никольской церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: капитан Владимир Александрович Скрыгин и германско-подданный Эрнст Эмильевич Верхалейстер. По невесте: потомственный дворянин Михаил Григорьевич Шугменевич и сын личного почетного гражданина Александр Александрович.
Протоиерей Платон Лукьянов							
35	Сентябрь 26	Потомственный почетный гражданин Вячеслав Семенович Кузнецов, православного вероисповедания, первым браком.	37	Дочь греческо-подданного Доминикия Михайловна Пори, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворянин Петр Петрович Вальтер и прапорщик запаса Сергей Михайлович Ябров. По невесте: дворянин Дмитрий Петрович Вальтер и студент Новороссийского университета Виктор Иванович Индибер.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
36	Сентябрь 28	Ротмистр Владимир Константинович Скачков, православного вероисповедания, первым браком.	31	Потомственная дворянка Надежда Александровна Овсянникова-Куликовская, разведенная жена, православного вероисповедания.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: мичман Петр Константинович Скачков и дворянин Вацлав Антонович Дашевский. По невесте: потомственный почетный гражданин Борис Александрович Фалешфейн и потомственный дворянин Георгий Сергеевич Скадовский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

37	Сентябрь 28	Личный почетный гражданин Василий Феодорович Соболевский, православного вероисповедания, первым браком.	25	Каменец-Подольская мещанка Мария Карлова Иоган Климовецкая, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель коммерческой Николая I церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: гражданин Николай Карлович Климовецкий и гражданин Вениамин Карлович Климовецкий. По невесте: бывший подпоручик Алексей Матвеевич Жиров и германско-подданный Евгений Юльевич Тайхман.
Протоиерей Платон Лукьянов							
38	Октябрь 3	Гражданин Евгений Григорьевич Кайзерман, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь судебного пристава Люблинского окружного суда Евгения Ивановича Носаль, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: сотник Александр Павлович Мартинов и почетный гражданин Андрей Исидорович Раппорт. По невесте: подпоручик Владимир Алексеевич Розенберг и потомственный почетный гражданин Григорий Александрович Роземблом.
Протоиерей Александр Клитин. Дякон Евфимий Агненко							
39	Октябрь 5	Штатный ординатор психиатрической клиники Новороссийского университета Илия Феодорович Кирин, православного вероисповедания, первым браком.	27	Чинovníк 4-го разряда Одесской почтовой телеграфной конторы Александра Романовна Шпан, православного вероисповедания, первый брак.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: одесский мещанин Гавриил Константинович Сорокин и личный почетный гражданин Валентин Михайлович Федорович. По невесте: потомственный дворянин Анатолий Иванович Киселев и одесский мещанин Илия Алексеевич Новик.
Протоиерей Александр Клитин. Дякон Евфимий Агненко							
40	Октябрь 7	Гражданин Херсонской губ. Ананьевского уезда Петр Леонидович Жеребко, православного вероисповедания, первым браком.	27	Дочь потомственного дворянина Ксения Павловна Кондрацкая, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель коммерческой Николая I церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: дворяне Сергей Павлович Кондрацкий и Михаил Павлович Кондрацкий. По невесте: дворяне Афанасий Александрович Барановский и Максим Сергеевич Милеант.
Протоиерей Платон Лукьянов							
41	Октябрь 8	Французско-подданный гражданин Валентин Львович Претр, православного вероисповедания, первым браком.	24	Одесская мещанка Отилия Людвигова-Самуилова Браун, лютеранского вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель коммерческой церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: потомственный почетный гражданин Василий Васильевич Лукиевич и подпоручик Николай Павлович Литвинин. По невесте: сын отставного полковника Борис Васильевич Швировский и поручик Михаил Васильевич Ширяков.
Протоиерей Платон Лукьянов							

42	Октябрь 10	Гражданин гор. Верхнеднепровска Екатеринославской губ., Виктор Михайлович Веснин, православного вероисповедания, первым браком.	29	Гражданка гор. Петровска Саратовской губ. Мария Петровна Хардинская-Ильина, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик Василий Петрович Илин-Хардинский и вольноопределяющийся Анатолий Николаевич Пупков. Поручители по невесте: поручик Алексей Петрович Илин-Хардинский и тульчинский мешанин Евгений Филимонов Гордый.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
43	Октябрь 22	Потомственный дворянин Сергей Александрович Ефремов, православного вероисповедания, первым браком.	31	Дочь потомственного почетного гражданина Евгения Владимировна Трегубова, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: инженер Виктор Митрофанович Павловский и потомственный дворянин Георгий Александрович Ефремов. По невесте: потомственный почетный гражданин Николай Владимирович Трегубов и преподаватель Одесского кадетского корпуса Владимир Николаевич Коварц.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
44	Октябрь 24	Крестьянин Херсонской губ. Александрийского уезда с. Звенигородки Василий Мартинович Тюх, православного вероисповедания, первым браком.	27	Дочь личного почетного гражданина Евгения Петровна Василенко, православного вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Михаил Гаврилович Василенко и казак Полтав. губ. Василий Сильвестрович Дзюба. По невесте: студент Новороссийского университета Александр Яковлевич Грабовский и почетный гражданин Адриан Семенович Белоскурский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
45	Октябрь 31	Гражданин Новочеркасской станицы Герман Евгениевич Щербаков, православного вероисповедания, первым браком.	28	Сестра милосердия Самарской общины Елисавета Наумовна Каткова, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель коммерческой Николая I училища, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: студент Новороссийского университета Иван Тихонович Попов и подесаул 8-го Донского казачьего генерала Иловайского 12-го полка Виктор Петрович Славин. По невесте: поручик запаса артиллерии Александр Викторович Ковещкий и поручик инженерных войск Константин Васильевич Житцов.
Протоиерей Платон Лукьянов							

46	Ноябрь 4	Потомственный дворянин Виктор Павлович Шульга, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дочь статского советника Александра Ивановна Драго, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Одесского политехнического института Владимир Владимирович Видинский и хорунжий 14-го пехотного Поморского полка Николай Антонович Лебедев. По невесте: студенты Новороссийского университета Михаил Михайлович Карчевский и Анатолий Евфимиевич Вакшевич.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
47	Ноябрь 11	Дворянин Дмитрий Михайлович Рябинин, православного вероисповедания, первым браком.	20	Потомственная дворянка Зинаида Владимировна Смеречинская, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студенты Новороссийского университета Владимир Владимирович Петриченко и Корнелий Никитич Ильевич. По невесте: студент Одесского высшего сельско-хозяйственного института Сергей Шимановский и студент Новороссийского университета Николай Георгиевич Слюсаренко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
48	Ноябрь 11	Кандидат богословия Иван Петрович Замотайло, православного вероисповедания, вторым браком.	45	Домашняя учительница Анна Кириаковна Костанди, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель коммерческой Николая I училища церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: студент Сельско-хозяйственного института Андрей Кириакович Костанди и зауряд-врач Павел Кириакович Костанди. По невесте: потомственный почетный гражданин Афанасий Андреевич Кожин и крестьянин Константин Иванович Никифоров.
Протоиерей Платон Лукьянов							
49	Ноябрь 12	Сын диакона Александро-Невской университетской церкви Борис Евфимиевич Агненко, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дворянка Мелания Иосифовна Кефала, православного вероисповедания, вторым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: прапорщик Виктор Константинович Гусев и механик транспорта № 2 «Александр Камбуров» Александр Павлович Колбасин. По невесте: студенты Новороссийского университета Павел Евфимиевич Агненко и Андрей Никитич Соколов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

50	Ноябрь 12	Студент Новороссийского университета Сергей Вячеславович Стефанский, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дочь гражданки Зоя Ивановна Корбуль, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: коллежский ассessor Василий Васильевич Язев и студент Новороссийского университета Александр Александрович Бличи. По невесте: войсковой техник Симеон Васильевич Чорба и дворянин Всеволод Иванович Корбул.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко Итого браков в 1918 году пятьдесят (50) или 100 браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Февраль 17	Февраль 21	Студент Новороссийского университета Антонович Селезнев.	22		От огнестрельного ранения		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском втором новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
	1	Сентябрь 21	Сентябрь 22	Ординатор диагностической клиники Нина Николаевна Мартынова		28	От испанской болезни (воспаления легких)		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском втором новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
	2	Октябрь 18/31	Октябрь 21/3	Жена ординарного профессора академии Наталия Рафаиловна Ляпунова.		60	От туберкулеза легких		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском втором новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

2		Октябрь 3	Октябрь 6	Ординарный профессор академии Александр Михайлович Ляпунов.	61		От огнестрельной раны головы		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском втором новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
3		Ноябрь 13	Ноябрь 14	Врач хирургической факультетской клиники Новороссийского университета Гавриил Евфимиевич Тотеш.	27		От воспаления слепой кишки		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском втором новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
	3	Декабрь 11	Декабрь 15	Дворянка Бессарабской губернии София Петровна Борисова.		21	От воспаления легких		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко на Одесском втором новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
Итого умерших в 1918 году мужского пола три (3), женского пола три (3), обоего пола шесть (6).									
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

Метрическая книга
Александровской университетской церкви г. Одессы,
данная из Херсонской духовной консистории,
для записи родившихся, браком сочетавшихся и умерших, на 1919 год¹

Часть первая, о родившихся

Счет родившихся		Месяц и день		Имена родившихся	Звание, имя, отчество и фамилия родителей, и какого вероисповедания	Звание, имя, отчество и фамилия воспитанников	Кто совершал таинство крещения
Мужск. пола	Женск. пола	рождения	крещения				
	1	Марта 3	Марта 25	Ирина	Состоящий по корпусу лесничий Григорий Иванович Ковальский и законная жена его Зинаида Николаевна, оба православного вероисповедания.	Мануфактур советник Николай Иродионович Шляпужников и дочь врача, девица Наталия Николаевна Иванова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.

¹ ДАОО. – Ф. 37. – Оп. 13. – Спр. 1230. – Арк. 92-119.

Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
1		Марта 31	Июня 22/9	Александр	Потомственный почетный гражданин Александр Иосифович Сулима и законная жена его Казимира Сабинавна, римско-католического вероисповедания, а он православного.	Командир 2-й батареи Николай Ильич Клейнгелих и гражданка Евгения Эдуардовна Зельтин.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2		1918 г. Сент. 15	Июля 14	Июля	Гражданин Курляндской губернии Роберт Христофорович Сталь и законная жена его Сколостина Викторона, он лютеранского вероисповедания, а она римско-католического.	Надворный советник Димитрий Тимофеевич Григорашенко и жена коллежского советника Ираида Алексеевна Иванова.	Настоятель церкви Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко							
2			Июня 23	Константин	Эдуард Доминикиевич Урбанек, чех римско-католического вероисповедания присоединен к святой православной церкви через таинство покаяния и причащения с наречением ему имени Константин 68 лет.		Присоединение совершал настоятель церкви кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский.
Протоиерей Сергей Петровский							
3		Июля 31	Августа 18	Александр	Инженер-электрик Антон Николаевич Макаренко и законная жена его Мария Павловна; оба православного вероисповедания.	Тульский мещанин Павел Иванович Гайдук и девица Ольга Павловна Гайдук.	Настоятель Одесского кадетского корпуса церкви протоиерей Сергей Петровский.
Протоиерей Сергей Петровский							
3		Июля 13	Сентября 3	Александр	Студент Новороссийского университета – Александр Алексеевич Мими и законная жена его Елена Владимировна; оба православного вероисповедания.	Действительный статский советник, член Одесской судебной палаты Владимир Исидорович Царегородцев и жена коллежского секретаря Надежда Владимировна Арнаутова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин.
Протоиерей Александр Клитин							
4		Мая 29	Сентября 13	Корнилий	Капитан 15-го стрелкового полка Сергей Корнилович Иванов и законная жена его Вера Ивановна; оба православного вероисповедания.	Профессор Новороссийского университета, протоиерей Александр Михайлович Клитин и дворянка г. Одессы, Херсонской губ., Елена Савелиевна Иванова. Инженер Корнилий Корнилович Иванов и зубной врач Надежда Сергеевна Пшеничникова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин.
Протоиерей Александр Клитин							

5	Октября 17	Декабря 15	Георгий	Поручик Сергей Вячеславович Стефанский и законная жена его Зоя Ивановна; оба православного вероисповедания.	Доктор медицины Вячеслав Карлович Стефанский и жена дворянина Александра Васильевна Филимонова.	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
Итого родившихся в 1919 году мужского пола пять душ (5), женского пола три (3), обоего пола восемь (8) душ.						
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						

Часть вторая, о бракосочетавшихся

Счет браков	Месяц и день	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание жениха, и которым браком	Лета жениха	Звание, имя, отчество, фамилия и вероисповедание невесты, и которым браком	Лета невесты	Кто совершал таинство	Кто были поручители
1	Январь 6	Горный инженер Сергей Сергеевич Лукомский православного вероисповедания, первым браком.	44	Гражданка вдова Татиана Петровна Ле-милуа, православного вероисповедания, втор. браком.	38	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик 60 пехотного Замосцкого полка Игорь Михайлович Лонкевич и купеческий сын Тимофей Лукич Мушинский. По невесте: одесский мещанин Леонтий Николаевич Стариков и лейб-гвардии Московского полка капитан Леонид Львович Потехин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
2	Январь 7	Кандидат экономических наук Василий Трофимович Ткаченко, православного вероисповедания, первым браком.	27	Крестьянка села Козлово Хотокосецкой вол. Могилевского уезда, Подольской губернии Филомила Лукашева Силецкая, православного вероисповедания, перв. брак.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: личный почетный гражданин Александр Иванович Еригов и студент Киевского политехнического института Симеон Петрович Зеленев. По невесте: поручик Павел Евгеньевич Подгуров и студент Новороссийского университета Алексей Дмитриевич Стрегулин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
3	Январь 7	Подпоручик Добровольческой армии одесского региона Владимир Александрович Парашенко, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь подполковника Нина Ивановна Григорчук, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: подпоручик морского корпуса Анатолий Александрович Парашенко и студент Новороссийского университета Борис Константинович Селенс. По невесте: капитан Иван Гаврилович Лебедев и зубной врач Георгий Исакович Гурабов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

4	Январь 9	Студент Новороссийского университета Христиан Иванович Гюнтер евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	27	Дворянка Ольга Всеволодовна Избаш, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: коллежский советник Федор Иванович Михалевский и штабс-капитан Рихард Яковлевич Каот. По невесте: поручик Владимир Федорович Михалевский и жена профессора Мария Григорьевна Доброклонская.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
5	Январь 7	Чиновник для поручений Матфей Иоакимович Газалабов, армяно-григорианского вероисповедания, первым браком.	29	Курсистка Александра Васильевна Подлесная, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель Александровской Невской при коммерческом Николая I училище церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: поручик Павел Илларионович Колосов и ротмистр Александров Вячеславович Цихоцкий. По невесте: дворянин Сергей Сергеевич Кишкин и поручик Виктор Александрович Журов.
Протоиерей Платон Лукьянов. Диакон Евфимий Агненко							
6	Январь 20	Поручик Александр Михайлович Колесник, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь коллежского советника Татьяна Павловна Рево, православного вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: полковник Сергей Сергеевич Беликов и подпоручик Виктор Федорович Багрий. По невесте: дворянин Григорий Моисеевич Серебряков и дворянин Борис Иванович Поспалитак.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
7	Январь 20	Подпоручик запаса легкой артиллерии Павел Леонидович Васильев, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь греческо-подданного Мария Герасимовна Каравя, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: подпоручик Виктор Владимирович Холодович и мешанин Николай Николаевич Луппиак. По невесте: дворянин Николай Владимирович Ивановский и почтово-телеграфный чиновник Александр Петрович Ковалев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
8	Январь 25	Военно-морской летчик, подпоручик по адмиралтейству Лев Васильевич Завьялов, православного вероисповедания, первым браком.	22	Крестьянка Петровверовской волости Тираспольского уезда Херсон. губ. дер. Лозоватовки Варвара Никитична Таран, православного вероисповедания, первым браком.	24	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: военный летчик, подпоручик Петр Иванович Безсонов и дворянин Анатолий Константинович Имженецкий. По невесте: прапорщик Владимир Яковлевич Предаевич и дворянин Сигизмунд Станиславович Олесевич.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

9	Январь 27	Студент Новороссийского университета Александр Яковлевич Мизецкий, православного вероисповедания, первым браком.	23	Одесская мешанка Евфросиния Андреевна Шебанова, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: одесский мешанин Алексей Николаевич Савельев и гражданин Алексей Михайлович Коржинецкий. По невесте: губернский секретарь Симеон Андреевич Мищенко и крестьянин Трофим Филиппович Матияш.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
10	Январь 30	Гражданин Павел Дометянович Бассарский, православного вероисповедания, первым браком.	30	Дочь действительного статского советника Мария Алексеевна Щербакова, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: товарищ прокурора Одесского окружного суда Владимир Владимирович Попов и директор земского банка Херсонской губернии Венедикт Рафаилович Воеводский. По невесте: доктор Вячеслав Константинович Вербицкий и дворянин Георгий Оскарович Брун.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
11	Январь 30	Крестьянин деревни Протасьево Крюковской вол. Меленковского уезда Владимирской губ. Григорий Васильевич Лебедев, православного вероисповедания, первым браком	28	Личная почетная гражданка Клавдия Ивановна Конограева, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: штаб-капитан Александр Иванович Конограев и поручик Иван Иванович Конограев. По невесте: крестьянин Николай Васильевич Лебедев и крестьянин Василий Васильевич Лебедев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
12	Январь 27	Поручик Михаил Лукич Фиалковский, православного вероисповедания, первым браком.	25	Женщина, почтово-телеграфный чиновник 6-го разряда Одесской конторы Евгения Никитишна Калининна, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик Сергей Михайлович Коржинецкий и корнет 1-го офицерского полка Маркова Петр Михайлович Пятницкий. По невесте: херсонский мешанин Иван Андреевич Щуцкий и Леонтий Лукич Фиалковский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
13	Февраль 3	Подпоручик 15-го стрелкового полка Владимир Иосифович Радзишевский православного вероисповедания, первым браком.	25	Крестьянка Херсонской губернии Лебединского уезда Тучинской волости Александра Спиридоновна Савченкова православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: григориопольский мешанин Овсен Карлович Каспаров и старший мешанин Дмитрий Владимирович Тюхтяев. По невесте: григориопольский мешанин Хачадур Карлович Каспаров и житель г. Болграда Харлампий Васильевич Радионов.

Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
14	Февраль 6	Французско-подданный Эмиль Эмильевич Энно, римско-католического вероисповедания, первым браком.	32	Жена коллежского регистратора Евгения Марковна Бернштейн, православного вероисповедания, разведенная жена по первому браку.	32	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: французский гражданин Едмунд Викторович Клотц и лейтенант Генрих Людвигович Вильям. По невесте: князь Михаил Анатолиевич Куракин и генерал-майор Алексей Николаевич Гришин-Алмазов, Василий Виталиевич Шульгин и по жениху французский гражданин Эмиль Шретен.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
15	Февраль 8	Подпоручик 51-го Литовского полка Феодосий Иванович Самофалов, православного вероисповедания, первым браком.	21	Румынско-подданная Ольга Ивановна Ионеску православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: поручик Трифон Никитич Илькевич и штабс-капитан Евгений Евгеньевич Константинов. По невесте: подпоручик Павел Францович Грушевский и студент Новороссийского университета Вениамин Николаевич Чудновцев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						
16	Февраль 8	Помощник присяжного поверенного Александр Николаевич Либов, православного вероисповедания, первым браком.	27	Дворянка Анна Мионовна Ильашевич, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель коммерческой Николая I церкви, протоиерей Платон Лукьянов. По жениху: помощник присяжного поверенного Дориан Григориевич Гофман и крестьянин Василий Кириллович Ершилов. По невесте: помощник присяжного поверенного Тадеуш Иосифович Янушевский и потомственный почетный гражданин Александр Строганович Асвудуров.
Протоиерей Платон Лукьянов						
17	Февраль 10	Мичман Черноморского флота Владимир Юстинович Вильковский, православного вероисповедания, первым браком.	29	Дочь поручика Ольга Эристовна Вернер, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. По жениху: морской летчик мичман Семен Васильевич Глинка и подпоручик Димитрий Феодосиевич Мельниченко. По невесте: лейтенант Николай Антонович Шимкевич и присяжный поверенный Леонид Семенович Степаненко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко						

18	Февраль 10	Гражданин Федор Михайлович Никитин, православного вероисповедания, первым браком.	18	Дочь одесского мещанина Зинаида Евфимиевна Горлицкая, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель коммерческой Николая I церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: гражданин Михаил Феодорович Нечитайло-Андреевко и присяжный поверенный Георгий Васильевич Курнов. По невесте: гражданин Виктор Васильевич Попов и гражданка Евгения Матфеевна Яковлева.
Протоиерей Платон Лукьянов							
19	Апрель 14	Студент Инженерного института Георгий Георгиевич Де-Метц, православного вероисповедания, первый брак.	23	Дочь поручика Тамара Владимировна Колобова, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: инженер-технолог Александр Иванович Полуненженцев и дворянин Виктор Спиридонович Де-Метц. По невесте: директор Одесской конторы Государственного банка Александр Владимирович Икскуль-Гольденбанд и доктор Яков Константинович Думбадзе.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
20	Апрель 14	Студент Новороссийского университета Николай Иванович Близииков, православного вероисповедания, первым браком.	30	Дочь поручика Лидия Александровна Критская, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: крестьянин Захарий Владимирович Лебедев и гражданин Анатолий Филиппович Животовский. По невесте: граждане Иван Филиппович Животовский и Мария Васильевна Лебедева.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
21	Апрель 14	Потомственный почетный гражданин Евгений Карлович Весле, православного вероисповедания, вдов после первого брака.	38	Потомственная дворянка Наталия Михайловна Рост, православного вероисповедания, разведенная жена по первому браку.	28	Настоятель коммерческой Николая I церкви, протоиерей Платон Лукьянов.	По жениху: дворянин Валентин Александрович Сотив и Борис Михайлович Петровский. По невесте: врач Евгений Максимилианович Фишер и дворянин Феликс Иванович Пржибыльский.
Протоиерей Платон Лукьянов							
22	Апрель 15	Сын генерал-лейтенанта Владимир Васильевич Липинский, православного вероисповедания, перв. брак.	42	Орловская мещанка Аделина Андреевна Зоммерфед, евангелическо-лютеранского вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дочь чиновника Галина Владимировна Копцова и тульчинский мещанин Евфимий Филиппович Гордий. По невесте: коллежский секретарь Михаил Фомич Ястрежембецкий и студент Новороссийского университета Николай Павлович Погода.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

23	Апрель 17	Студент Киевского университета Александр Иванович Егоров, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь греческо-подданного Инна Георгиевна Криона, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Анатолий Ромуальдович Трушевский и потомственный почетный гражданин Владимир Фомич Кузмич. По невесте: одесский мещанин Николай Петрович Карцев и гражданин Владимир Львович Бушмарин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
24	Апрель 19	Германско-подданный Оскар Христианович Фаатц, лютеранского вероиспов., перв. брак.	43	Дворянка Ольга Петровна Бялокос, вдова после первого брака, правосл. вероисповед.	42	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дочь купца Лидия Генриховна Реммих и студент Новороссийского университета Константин Оскарович Гофман. По невесте: ученик 5кл. гимн. Ровнякова Борис Феодорович Гофман и студент Новороссийского университета Вольдемар Карлович Крауз.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
25	Апрель 26	Гражданин гор. Одесса Алексей Леонтьевич Хижко, православного вероисповедания, первым браком.	31	Дочь одесского мещанина Мария Николаевна Трусова, православного вероисповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: севастопольский мещанин Григорий Александрович Кондратьев и капитан Петр Григорьевич Романенко. По невесте: гражданин гор. Одессы Владимир Иванович Выдрицкий и тульчанский мещанин Евфимий Филимонович Гордий.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
26	Апрель 26	Личный гражданин Александр Андреевич Знаменский, православного вероисповедания, первым браком.	29	Гражданка Янина Станиславовна Ковалевская, римско-католического вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: личный гражданин Василий Прохорович Никифоров и дворянин Лев Николаевич Коструба-Корицкий. По невесте: студент Новороссийского университета Борис Павлович Малов и гражданка Стефания Антоновна Нестурх.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
27	Май 19	Сотник, штабс-капитан Андрей Иванович Ткаченко, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь священника Анна Памфиловна Лесунова православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: граждане Вениамин Вениаминович Шишкин и Станислав Станиславович Лопчинский. По невесте: граждане Георгий Семенович Пинкусович и Стефан Иванович Осадчий.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

28	Май 31	Гражданин Александр Семенович Оконников, православного вероисповедания, перв. браком.	21	Гражданка Елисавета Андреевна Кашуцкая, православного вероисповедания, первым браком.	29	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: крестьянин Георгий Андреевич Юнаков и витебский мещанин Михаил Лукич Белорусов. По невесте: студент Новороссийского университета Косьма Иванович Надеждин и жиздринский мещанин Иван Иванович Богданов.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
29	Июнь 2	Студент Новороссийского университета Михаил Сергеевич Яковлев, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дочь потомственного почетного гражданина Лидия Константиновна Шапошникова, православного вероисповедания, перв. брак.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Лев Константинович Серапин и доктор Леонид Константинович Коровицкий. По невесте: студент Борис Константинович Размарица-Новокович и дворянин Александр Георгиевич Сурков.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
30	Июнь 2	Гражданин города Одессы Фома Филиппович Шведов, православного вероисповедания, первым браком.	33	Крестьянка села Ротязи Гуторовской волости Кромского уезда Орловской губ. Мария Михайловна Ремезкова, православного вероисповедания, первым браком.	26	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: одесский мещанин Сергей Августович Стародубенко и потомственный дворянин Владимир Семенович Николаевич. По невесте: измайльский житель Василий Федорович Авакумов и гражданин Тифлисской губ. Семен Тарасевич Дубенко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
31	Июнь 30	Гражданин Волынской губернии Житомирского уезда мест. Троянова Александр Яковлевич Горай, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дворянка Евгения Ромуальдовна Трушевская, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом университетской церкви Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Анатолий Ромуальдович Трушевский и гражданин Климентий Францевич Балин. По невесте: греческоподанный Стефан Аристович Бударис и гражданин Алексей Яковлевич Горай.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко							
32	Июль 7	Коллежский асессор Евгений Акимович Иванов, православного вероисповедания, разведенный по первому браку.	39	Гражданка города Кишинева Вера Стефановна Алексеева, православного вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом университетской церкви Евфимием Агненко.	По жениху: врач Николай Антонович Ильашенко и коллежский регистратор Георгий Петрович Васотинский. По невесте: сын полковника Леонид Дмитриевич Бордовский и крестьянин Василий Стефанович Горенюк.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко							

33	Июль 14	Студент Новороссийского университета Алексей Каллиникович Латышев, православного вероисповедания, перв. браком.	23	Студентка Одесского высшего сельско-хозяйственного института Вера Афанасьевна Утина, православного вероисповедания, перв. браком.	24	Настоятель Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Григорий Васильевич Орлов и студент Высшего международного института Петр Афанасьевич Утин. По невесте: студент Одесского политехнического института Георгий Юльевич Гильберер и студент Новороссийского университета Александр Иванович Шеларь.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко							
34	Июль 21	Студент Новороссийского университета Владимир Михайлович Лесков, православного вероисповедания, первым браком.	22	Слушательница Одесских высших женских курсов Зинаида Кирилловна Михайлова, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом университетской церкви Евфимием Агненко.	По жениху: врач Евгений Иванович Долинский и студент Новороссийского университета Павел Петрович Рябов. По невесте: генерального штаба Андрей Павлович Ермолаев и гражданин Владимир Николаевич Мошинский.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко							
35	Июль 31	Подпоручик Михаил Яковлевич Кравецкий, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь персидско-подданного Вера Моисеевна Тер-Степанова, армяно-григорианского вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Всеволод Константинович Сидоренко и ветеринарный врач Александр Михайлович Радович-Покровский. По невесте: турецко-подданый Григорий Алексеевич Халайджогло и студент Новороссийского университета Николай Алексеевич Халайджогло.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко							
36	Август 16	Мещанин города Константинограда Полтавской губернии Петр Никифорович Кузнецов, православного вероисповедания, первым браком.	33	Дочь цехового мещанина г. Прилук, Полтавской губернии, Вера Феодоровна Черноморец, православного вероисповедания, первым браком.	19	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Одесской Сретенской церкви Михаилом Рудягой.	По жениху: доктор Феодор Никифорович Кузнецов и вольноопределяющийся Всеволод Феодорович Лейшин. По невесте: мещанин Леонтий Никифорович Кузнецов и одесский мещанин Иван Николаевич Матвеев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Михаил Рудяга							

37	Август 21	Поручик 8-го пехотного Эстляндского полка Владимир Петрович Захаров, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь дворянина Елена Ипполитовна Вояковская, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Одесской Сретенской церкви Михаилом Рудягой.	По жениху: гражданин Марк Семенович Пембен и гражданин Петр Феодорович Смирнов. По невесте: гражданин Николай Афанасьевич Монастырский и юнкер Федор Павлович Глаголев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Михаил Рудяга							
38	Август 26	Прапорщик тяжелой артиллерии Владислав Львович Гонсировский, евангелическо-реформаторского вероисповедания, первым браком.	21	Дочь директора реального училища девица Клавдия Валериановна Жуковская, православного вероисповедания, первым браком.	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин.	По жениху: подпоручик Виктор Яковлевич Возняк и юнкер Иосиф Львович Гонсировский. По невесте: вольноопределяющийся Борис Валерианович Жуковский и потомственный дворянин Анатолий Владимирович Венглинский.
Протоиерей Александр Клитин							
39	Сентябрь 1	Дворянин Георгий Евгениевич Балицкий, православного вероисповедания, первым браком.	29	Дочь личного почетного гражданина Мария Матвеевна Троицкая, православного бракосочетания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с иеродиакон Платоном.	По жениху: княгиня Ольга Евгениевна Кугушева и потомственный дворянин Павел Павлович Михалевский. По невесте: штаб-ротмистр лейб-гвардии конного полка князь Иван Георгиевич Кугушев и студент Новороссийского университета Николай Николаевич Виркау.
Протоиерей Александр Клитин. Иеродиакон Платон							
40	Сентябрь 8	Сын капитана 2-го ранга Евгений Евгениевич Прокопович, православного вероисповедания, первым браком.	43	Крестьянка Людвиг Герасимовна Савицкая, римско-католического вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин.	По жениху: надворный советник, товарища прокурора Одесского окружного суда Владимир Николаевич Бонгард и надворный советник, судебный следователь по важнейшим делам Черкасского окружного суда Владимир Николаевич Покотилов. По невесте: отставной контр-адмирал Евгений Васильевич Прокопович и учитель гимназии Михаил Феодорович Боровский.
Протоиерей Александр Клитин							

41	Сентябрь 22	Штабс-капитан Георгий Георгиевич Стренковский, римско-католического вероисповедания, первым браком.	27	Дочь полковника Мария Ярославна Заневская, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с иеродиакonom Платоном.	По жениху: поручик в отставке Михаил Иванович Котляров и житель г. Измаила Иван Павлович Киселевич. По невесте: прапорщик Борис Михайлович Бурхановский и одесский мещанин Фома Иванович Стелиновский.
Протоиерей Александр Клитин. Иеродиакон Платон							
42	Сентябрь 23	Полковник Сергей Ольгердович Щербович Вечор, православного вероисповедания, первым браком.	35	Дворянка Валентина Анатолиевна Кошарновская, православного вероисповедания, первым браком.	28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с иеродиакonom Платоном.	По жениху: помощник старшего адъютанта управления коменданта города Одессы военный чиновник Николай Григорьевич Иванов и штаб-ротмистр Сергей Михайлович Симченко. По невесте: личный адъютант начальника гарнизона г. Одессы Иван Ильич Матвеев и артист Павел Павлович Андреев (Асташев).
Протоиерей Александр Клитин. Иеродиакон Платон							
43.	Сентябрь 27	Сын коллежского советника Виктор Петрович Липко, православного вероисповедания, третьим браком.	29	Дочь коллежского секретаря Наталья Павловна Евдокимова, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с иеродиакonom Платоном.	По жениху: дворянин Вацлав Викторович Янушевский и помощник присяжного поверенного Тадеуш Иосифович Янушевский. По невесте: прапорщик добротарми Мина Венедиктович Куриной и подпоручик Константин Сергеевич Павлов.
Протоиерей Александр Клитин. Иеродиакон Платон							
44	Сентябрь 29	Гражданин Австрии Леонид Карлович Меммерт, православного вероисповедания, третьим браком.	53	Дворянка Александра Дмитриевна Педаховская, православного вероисповедания, третьим браком.	42	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин.	По жениху: инженер, коллежский секретарь Иван Антонович Шеларь и подпоручик Владислав Иванович Садовский. По невесте: личный почетный гражданин Павел Феодорович Гнибида и дворянин Алексей Алексеевич Шмаков.
Протоиерей Александр Клитин							
45	Октябрь 6	Коллежский секретарь, мировой судья Елисаветградского судебного мирового округа, Николай Иванович Кашубский, православного вероисповедания, первым браком.	30	Дочь коллежского регистратора Лидия Васильевна Галиченко, православного вероисповедания, первым браком.	20	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: мировой судья г. Одессы Иван Васильевич Лейфтер и доктор Гавриил Митрофанович Пищенко. По невесте: учитель гимназии Виктор Павлович Ливенцов и купец II гильдии Петр Матвеевич Брильц.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

46	Октябрь 6	Ротмистр особого пограничного отдела Владимир Иосифович Дроздович, православного вероисповедания, вторым браком.	37	Дворянка Елисавета Николаевна Бельская, православного вероисповедания, третьим браком.	38	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: полковник Илья Николаевич Ветров и поручик Георгий Иванович Кокин. По невесте: князь Борис Сергеевич Урусов и член Винницкого окружного суда Евгений Сергеевич Шевченко.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
47	Октябрь 13	Студент Новороссийского университета Дмитрий Василиевич Сокольский, православного вероисповедания, первым браком.	24	Дочь врача Магдалина Александровна Улыбышева, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: студент Новороссийского университета Иаков Константинович Бычек и присяжный поверенный Лука Филиппович Гаевский. По невесте: врач Виктор Александрович Бекенев и студент Новороссийского университета Владимир Александрович Кучинский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
48	Октябрь 16	Одесский мещанин Иосиф Мефодиевич Ушаков, православного вероисповедания, первым браком.	38	Дочь личного почетного гражданина Серафима Ивановна Гиршберг, православного вероисповедания, первым браком.	25	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: коллежский секретарь Стефан Мефодиевич Ушаков и поручик Аркадий Васильевич Ширяев. По невесте: студент Высшего художественного училища Александр Аскаревич Гиршберг и подпоручик инженерных войск Георгий Васильевич Никитин.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
49	Октябрь 18	Казенный сборщик 33-го податного участка г. Одессы Владимир Васильевич Свешников, православного вероисповедания, первым браком.	26	Дочь поселянина Лидия Альфредовна Дрешер, еван.-лютеранского вероисповедания, первым браком.	18	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: гражданин Николай Петрович Кашикевич и поручик Петр Афанасьевич Утин. По невесте: подпоручик Глеб Васильевич Стадницкий и коллежский регистратор Вольдемар Антонович Мятлик.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

50	Октябрь 18	Студент Новороссийского университета Владимир Аполлонович Поляков, православного вероисповедания, первым браком.	26	Курсистка Мария Николаевна Анохина, православного вероисповедания, первым браком.	23	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: дворянин Владимир Валерианович Чайковский и дворянин Игнатий Михайлович Лещинский. По невесте: колонист Иван Иванович Густ и тульчинский мещанин Евфимий Филимонович Гордый.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
51	Октябрь 27	Ассистент Новороссийского университета Николай Николаевич Акимович, православного вероисповедания, первым браком.	30	Дочь профессора Новороссийского университета Тамара Игнатьевна Точидловская, православного вероисповедания, первым браком.	22	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик Александр Владимирович Колчев и ассистент Новороссийского университета Цезарь Владиславович Павловский. По невесте: ассистент Новороссийского университета Владимир Иванович Крокос и профессорский стипендиат Борис Николаевич Аксентьев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
52	Октябрь 27	Чинovníк военного времени Михаил Маркианович Третьяков, православного вероисповедания, первым браком.	43	Дворянка Ванда Антоновна Погорская, римско-католического вероисповедания, первым браком.	35	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: полковник Георгий Григорьевич Плакса-Жданович и чиновник военного времени Владимир Петрович Сысов. По невесте: крестьянин Подольской губернии Владислав Чеславович Злочевский и дворянин Иосиф Иванович Пашкович.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
53	Октябрь 27	Штаб-ротмистр Борис Митрофанович Пищенко, православного вероисповедания, первым браком.	27	Поселянка села Натериненталь Оттилия Михайловна Бауман, римско-католического вероисповедания, первым браком.	27	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: поручик Кесарь Карлович Македонов и швейцарский гражданин Генрих Генрихович Эрнст. По невесте: мировой судья г. Одессы Иван Васильевич Лефтер и купеческий сын Сергей Иванович Ковалев.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

54	Октябрь 30	Сын потомственного почетного гражданина Василия Петрович Ардамацкий, единоверческого вероисповедания, первым браком	30	Вдова убитого бывшего подпоручика 59-го пехотного Люблинского полка Мария Натановна Лузи, вторым браком, православ. вероиспов.	28	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: капитаны дальнего плавания Эдуард Августович Лийдис и Владислав Игнатьевич Бернер. По невесте: потомственный дворянин Александр Александрович Чулков и потомственный дворянин Петр Иванович Ковзан.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
55	Октябрь 30	Коллежский советник Владимир Антонович Юноша-Шанявский, римско-католического вероисповедания, вторым браком.	48	Дочь петроградского 2-й гильдии купца Зинаида Георгиевна Розелиус, православного вероисповедания, первым браком.	31	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: великобританский подданный Герберт Фомич Даниель и капитан дальнего плавания Иван Иванович Галин. По невесте: дворянин Анатолий Константинович Имшенецкий и действительный статский советник Константин Яковлевич Ушаков.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
56	Ноябрь 1	Поручик Виталий Георгиевич Соболевский, православного вероисповедания, первым браком.	25	Дочь отставного подполковника Вера Валентиновна Седова, православного вероисповедания, первым браком.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: полковник Александр Николаевич Москалев и мичман Пантелеймон Роккович Будани. По невесте: потомственный почетный гражданин Илия Яковлевич Лопатин и сын священника Георгий Николаевич Васюгинский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
57	Ноябрь 8	Генерал-майор Сергей Модестович Мельгунов, православного вероисповедания, вторым браком.	51	Дворянка, вдова по первому браку Надежда Дмитриевна Дефто, православного вероисповедания, вторым браком.	39	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: генерал-лейтенант Владимир Александрович Ловдовский, генерал-майор Константин Михайлович Добровольский, потомственный почетный гражданин Рафаил Варфоломеевич Анатра и дворянин Владимир Мартьянович Боздырев. По невесте: инженер путей сообщения Эммануил Владимирович Радавин и штабс-капитан Борис Николаевич Малявский.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

58	Ноябрь 10	Студент Новороссийского университета Владимир Петрович Божик, православного вероисповедания, первым браком.	21	Дворянка Ксения Васильевна Подлесная, православного вероисповедания, первым браком	17	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: подпоручик Виктор Фадеевич Палиев и генерал-майор Иван Федорович Билинский. По невесте: полковник Николай Николаевич Козлов и поручик Спиридон Петрович Божик.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
59	Ноябрь 11	Студент Новороссийского университета Александр Александрович Бличи, православного вероисповедания, первым браком.	23	Дочь одесского 2-й гильдии купца Антонина Иосифовна Бакош, римско-католического вероисповедания, перв. брак.	21	Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко.	По жениху: статский советник, врач Павел Никитич Журавский и надворный советник Андрей Александрович Александров. По невесте: сын капитана I разряда Анатолий Ефимович Вахевич и коллежский секретарь Михаил Марков Гофман.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							
Итого браков в 1919 году пятьдесят девять (59) или 118-ть браком сочетавшихся лиц. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко							

Часть третья, о умерших

Счет умерших		Месяц и день		Звание, имя, отчество и фамилия умершего	Лета умершего		От чего умер	Кто исповедовал и приобщал	Кто совершал погребение и где погребены
Мужск.	Женск.	смерти	погребения		Мужск.	Женск.			
1		Март 23	Март 27	Ординарный профессор Новороссийского университета Леонтий Иванович Усков.	47		Огнестрельное ранение		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с диаконом Евфимием Агненко. На Одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
2		Июль 9	Июль 11	Заслуженный профессор Новороссийского университета Александр Иванович Загоровский.	69		Острого гастроэнтерита, осложнившегося отеком легких		Настоятель церкви Одесского кадетского корпуса, протоиерей Сергей Петровский с диаконом университетской церкви Евфимием Агненко. На Одесском новом кладбище.
Протоиерей Сергей Петровский. Диакон Евфимий Агненко									

3		Август 24	Август 25	Доктор медицины Сергей Алексеевич Сахаров.	58		От холеры		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин, протоиерей Сретенской г. Одессы церкви Александр Прозоровский с диаконом Сретенской церкви Михаилом Рудягой. На Одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин									
4		Июнь 16	Август 29	Заслуженный ординарный профессор Новороссийского университета, действительный статский советник Сергей Васильевич Левашов.	62		Растраляниками в Одесской Чрезвычайке		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин с иеродиакон архиепископом Сретенской церкви Платоном. На Одесском новом кладбище.
Протоиерей Александр Клитин. Иеродиакон Платон									
5		Октябрь 12	Октябрь 14	Князь Дмитрий Георгиевич Маврокордато.	71		От артериосклероза		Настоятель университетской церкви, протоиерей Александр Клитин, протоиерей Кафедрального собора Стефаний Лобачевский, протоиерей Сретенской церкви Иоанн Слюнин, настоятель Николаевской Приморской церкви Иона Атаманский с диаконом Александро-Невской университетской церкви Евфимием Агненко и диаконом Сретенской церкви Михаилом Рудягой.
Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									
Итого умерших в 1919 году было пять лиц мужского пола. Протоиерей Александр Клитин. Диакон Евфимий Агненко									

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- Абаджер М. Г. 310
Абамелик П. О. 222
Абашев Д. М. 150, 151, 177
Абрамович М. О. 209
Абрамович О. О. 209, 227
Абуладзе І. М. 267
Авакумов В. Ф. 328
Агап'єв М. П. 244
Агап'єв П. П. 230, 233, 238, 242, 244, 247, 248
Агап'єв П. П. 244
Агап'єва Л. Г. 244
Агєєв О. М. 252
Агненко А. Й. 270
Агненко Б. С. 318
Агненко С. І. 92, 93, 266, 268-329, 331-336
Агненко М. С. 270
Агненко П. Є. 318
Агура В. Д. 287, 302
Адамович В. А. 302
Адамович К. Л. 197
Адамович Л. 197
Азаревич Д. І. 182
Азарєв Д. І. 192
Азар'єв В. М. 245
Азбукін С. І. 205
Акацатов В. 231
Акацагова В. В. 231
Акимов М. Г. 199, 213
Акимович І. І. 182
Акимович Мар. М. 299
Акимович Мик. М. 96, 292, 295, 298-299, 302-303, 333
Акопян Т. В. 45
Аксент'єв Б. М. 333
Албранд А. М. 243
Албранд В. М. 222
Албранд Л. М. 274
Албранд М. М. 243, 252
Албранд С. 260
Алебранд О. П. 194
Александров А. 97
Александров А. О. 335
Александров І. 44
Александров О. В. 96
Александрович М. В. 311
Александрянц К. З. 312
Алексєєв О. К. 258, 260, 267
Алексєєв О. Л. 231, 257, 273
Алексєєв Л. О. 257
Алексєєв Т. І. 276
Алексєєва В. С. 328
Алексєєва М. І. 257
Алексєєва Р. М. 215
Аленич М. Є. 203
Алксєєнко М. В. 2
Алмазов О. І. 145, 146, 257
Алфімов М. А. 204
Алхіреєв І. П. 208
Алхіреєв П. 208
Альбергі Л. 188
Альбертінеллі М. 30
Альбрехт А. О. 288
Альфтан С. Д. 308
Амброз Ю. О. 14
Амвросій (Подобєдов) 68
Анастасієв В. К. 211, 221, 222, 256
Анастасієва В. В. 222
Анастасієва Н. В. 256
Анатра А. А. 199
Анатра А. В. 285
Анатра В. А. 289
Анатра Е.-С. В. 285
Анатра Й. 199
Анатра К. Й. 199
Анатра Р. В. 285, 334
Ангел В. І. 245
Ангрісані Д. С. 313
Андінз Г.-О. П. 298
Андрєць Ф. 264
Андрєць Ю. Ф. 264
Андрєєв К. П. 299
Андрєєв М. Г. 256
Андрєєв (Асташев) П. П. 331
Андрєєв С. А. 265
Андрєєв С. 190, 202
Андрєєвська К. І. 252
Андріанов І. О. 223
Андрієвський 149
Андрієвський В. В. 216
Андрієвський О. П. 222
Андріч С. Л. 260
Андроніков Л. А. 253
Андріанов І. А. 245
Андруцький Г. Д. 263
Анісімов О. П. 219
Анісімов В. О. 190
Аносова В. М. 82
Анохіна М. М. 333
Ансельм В. Е. 298
Антоневич А. Б. 240
Антоніаді С. А. 193
Антонов Д. М. 104, 106, 108, 109
Антонова І. А. 104, 106, 108, 109
Ануфрієв Л. О. 14
Аппатов С. Й. 14, 16
Аргєєв В. М. 283
Аргіропуло М. Д. 237
Ардамацький В. П. 334
Ардашев П. М. 145, 146, 249
Аркудинська О. П. 292
Аркудинський П. С. 96, 293
Аркудинський С. П. 292
Аркулов А. Ф. 165
Арнаутов К. П. 173
Арнаутов П. Г. 279
Арнаутова Н. В. 321
Арнері І. Р. 290
Арнольдєв С. 213
Артасєєвич А. Р. 214
Асводуров О. С. 325
Атаманський І. 336
Атанацкевич П. 87
Ауман В. 209
Бабадаглі Х. І. 216
Бабенко С. Ф. 154, 181, 186, 192, 206
Бабіков М. О. 254
Бабічев Ф. А. 243
Бабічева З. П. 315
Багєнський О. Ф. 173
Багрій В. Ф. 323
Бажан М. 63
Байков Д. О. 79
Бакош А. Й. 335
Бактизманський І. І. 309
Бакульський Б. Ф. 306
Балабаненко І. А. 304
Балабуха В. К. 229, 287
Балагієв М. В. 207
Балагієв М. М. 207
Балагієва Н. М. 207
Балас О. А. 199
Балафатов І. І. 274
Балашєв М. В. 203, 225
Балашєв П. 259
Балашєва М. М. 225
Балашєва Н. М. 225

- Балашева О. П. 259
 Балашов М. В. 313
 Балдін К. П. 233
 Балдіна М. П. 238
 Балець Г. С. 209
 Балинський С. Л. 210
 Балицький Г. Є. 330
 Балін К. Ф. 328
 Баліхов Л. М. 209, 228
 Баліхов М. М. 188
 Баліхов С. М. 214
 Баллас В. М. 213
 Балунца О. О. 128
 Бальц Г. С. 214
 Бальц М. С. 214
 Бальц С. 214
 Бандровський М. В. 280
 Банкетов М. В. 217
 Баранов Л. В. 305
 Барановський А. О. 316
 Бараташвілі А. А. 309
 Барбашевич Ф. М. 309
 Бардашевський В. О. 285
 Барков М. О. 270
 Бартолич А. 183
 Бартолич А. А. 183
 Бартолич М. А. 183
 Барятинський 149
 Басистов К. Т. 276
 Басов Л. 219
 Бассанська Н. С. 286
 Бассанський Є. 213
 Бассарський П. Д. 324
 Бассарський П. С. 312
 Батуєв М. О. 142, 146, 150, 151, 269, 307
 Батуєв С. М. 142, 269
 Батуєва Л. М. 269
 Батуєва О. О. 269
 Бауман О. М. 333
 Бахірев Ф. І. 167
 Бахірева А. В. 156, 170
 Бахутов І. Й. 284
 Бачинська О. А. 2, 15, 35, 87, 88
 Бауліно Г. В. 242
 Бевзюк Н. П. 15, 35, 36, 81, 83-85, 87, 88
 Бевзюк О. В. 360
 Бедряга Г. П. 267
 Бежан М. А. 213
 Безкровна Л. П. 41
 Безкровний В. С. 291
 Безсмертний Д. П. 279
 Безсонов П. І. 323
 Бек Р. Р. 259
 Бекенев В. О. 332
 Беккер В. М. 196
 Беклемишев О. О. 267
 Бекон Г. 115
 Белеті К. С. 298
 Белецький І. М. 311
 Белишев І. З. 250
 Беліков В. В. 314
 Беліков П. В. 314
 Беліков С. С. 323
 Белікова А. В. 314
 Беліна О. С. 246
 Белл Д. 107
 Белогорський В. М. 283
 Белорусов М. Л. 328
 Белоскурський А. С. 317
 Белостоцький О. В. 176
 Белоусов А. С. 232
 Белоусов В. О. 204
 Белоусов К. К. 193
 Белоусов П. 56
 Белошицький Д. Д. 228
 Белявін Л. П. 204
 Белявський Ф. Л. 202
 Беляєв К. М. 178
 Беляєв М. І. 178, 237
 Беляєва В. Г. 178
 Беляєва В. М. 239
 Бельська Є. М. 332
 Бельтакі Д. 232
 Бельтакі Н. Д. 232
 Бельченко Г. П. 288
 Бенетаго Д. 204
 Бенетаго П. Д. 204
 Бенетаго П. І. 273
 Бенкендорф А. О. 314
 Бенкендорфський А. О. 157
 Бенькевич В. К. 304
 Бергау Г. Ф. 279
 Бергау Е. Ф. 279
 Бергау Ф. Ф. 279
 Бергер Г. Е. 307
 Бердаль А.-М. 255
 Березін С. Є. 2
 Березін С. І. 209
 Беренс Л. В. 216
 Беренс О. М. 236
 Беренс М. К. 176
 Беркевич Л. Ф. 143
 Бернер В. І. 334
 Бернштейн С. М. 325
 Бертран Л. 213
 Берх М. О. 203
 Бессарабська М. П. 173
 Бессарабський К. П. 173
 Бессарабський П. М. 173
 Бетман Б. В. 304
 Бещук С. І. 307
 Бичек І. К. 332
 Біанкі О. Е. 246
 Бібері І. Г. 203
 Бібері Д. І. 203
 Бібері О. І. 203
 Бібіков В. І. 310
 Бібіков О. В. 285
 Білімов В. О. 303, 310
 Білінський В. 5
 Білінський І. Ф. 222, 335
 Біллер А. П. 268
 Біллер Г. В. 268
 Білостоцький О. В. 156
 Білоусова Л. Г. 2, 119
 Більштейн В. О. 233
 Більштейн О. 233
 Біндер-Мантовані Е. 194
 Бінеман 230
 Бірка Ф. Я. 303, 312
 Біціллі П. М. 15, 16
 Бічев П. 280
 Блажков В. В. 238
 Блажков М. В. 238
 Блажкова Л. М. 238
 Блізников М. І. 326
 Блічі О. О. 319, 335
 Бобновський Й. М. 236
 Бобровников А. А. 247
 Бобровников В. А. 247
 Бобченко А. А. 287, 300
 Бовшик М. П. 307
 Богаткіна О. К. 306
 Богдан В. І. 217, 228
 Богданов А. 249
 Богданов І. І. 328
 Богданович С. І. 202
 Богдановська Г. О. 144, 175, 190
 Богдановська П. М. 169
 Богдановський О. М. 143, 144, 168, 170, 179, 186, 190, 205
 Богдановський С. 93, 303
 Богемська Л. М. 300
 Боголепов М. П. 47

- Богомягков О. О. 246
 Божанов І. С. 235
 Божик В. П. 335
 Божик С. П. 335
 Бойке І. О. 268
 Бойченко Ф. К. 126
 Болдирев В. М. 334
 Болеславський Й. 216
 Бологовська А. М. 181
 Больм А. К. 268
 Бона А. 230
 Бона М. А. 230
 Бона (Кортич) Р. 230
 Бонак К. 221
 Бонгард В. М. 330
 Бондар А. 190
 Бондаренко Г. 266
 Бондарев І. Л. 198
 Бондарев П. І. 294
 Бондарева А. 202
 Бордовський Л. Д. 328
 Борещкий В. 62
 Борзаковський П. К. 178, 183
 Бориславський Л. М. 193, 205
 Борисов Е. П. 297
 Борисов П. Я. 150, 151, 300
 Борисова С. П. 320
 Боровиковська В. О. 213
 Боровиковська Є. Ю. 198
 Боровиковська Н. О. 198
 Боровиковський О. Л. 198, 213
 Боровський І. 183
 Боровський М. Ф. 330
 Бороздіна С. Ю. 208
 Бороздін Ю. О. 208
 Бороздна А. М. 227
 Бороздна М. 227
 Бортневський А. І. 166
 Боряк В. Г. 2
 Борячинський І. М. 268
 Босяцька О. С. 204
 Босяцький С. 204
 Брадучан О. 300
 Брайкевич М. В. 238, 241
 Брайкевич К. М. 248
 Брайкевич М. В. 248
 Брайкевич М. О. 248
 Брайкевич С. А. 248
 Браун О. Л.-С. 316
 Бречкевич К. В. 128
 Бржезицька О. А. 280
 Бржозовський К. О. 228
 Брильц П. М. 331
 Бровченко А. В. 309
 Бродська О. І. 263
 Бродський В. Е. 298
 Бродський І. 263
 Бродський О. М. 251
 Брокгауз Ф. А. 39, 111
 Броневський В. В. 308
 Брун В. О. 303
 Брун Г. О. 299, 303, 324
 Брюсов М. С. 283
 Брун В. О. 221
 Брун Л. Ф. 194, 212
 Брун М. А. 221
 Брун О-А-М. Ф. 221
 Бугай Л. Т. 287
 Бугай М. Т. 262
 Бугай М. Ф. 262, 287
 Бугай Т. В. 262, 285, 287
 Будані П. К. 334
 Будель Г. І. 213
 Будуріс І. Х. 272, 297
 Будуріс С. А. 328
 Будуріс С. Х. 297
 Бук М. Ф. 207, 216
 Буклукчі С. М. 240
 Буковецька П. К. 178
 Буковецький О. О. 178
 Букреев Є. П. 173
 Буліс В. Т. 301
 Буліс С. Т. 301
 Бун В. Г. 221
 Бунге А. А. 248
 Бунін Б. Я. 246
 Бунче С. С. 238
 Бураков О. 222
 Бураков П. В. 166
 Бураков С. В. 166
 Буракова К. О. 222
 Бургард А-Б С. 190
 Бургард О. А. 289
 Бурда М. К. 258
 Буремович Г. Г. 303
 Буримович О. О. 249
 Бургарт С. Ф. 312
 Бурляй І. Я. 312
 Бурнашев С. М. 305
 Бурт М. С. 240
 Бурхановський Б. М. 331
 Бутенко В. Б. 178
 Бутенко Є. М. 156, 178
 Бутенко М. П. 156, 178
 Бутенко П. О. 156, 178
 Бутмі-де-Кацман А. В. 298
 Бутмі-де-Кацман І. В. 298
 Бутович І. Г. 40, 96
 Бутович М. С. 277
 Бутович П. С. 315
 Бухарін Л. М. 270
 Бучинський П. М. 259
 Бушило В. Д. 306
 Бушмарін В. Л. 327
 Бушулянов І. М. 210
 Бюлер П. Ф. 222
 Бялокоз О. П. 327
Вагнер І. М. 258
 Вагнер М. П. 258
 Вакхевич А. С. 318, 335
 Валдео Г. М. 304
 Валеріанов А. 208
 Валицька О. В. 238
 Вальпер К. 300
 Вальтер Д. П. 315
 Вальтер П. П. 315
 Вальц Я. Я. 143
 Вальцер А. С. 314
 Ванкевич М. М. 188
 Варнек А. 30
 Варфоломєєв В. І. 236
 Варфоломєєв І. В. 236
 Васик О. В. 100, 105, 109, 117, 140
 Василевська Є. М. 150
 Василевська О. П. 236
 Василевський Є. А. 313
 Василевський І. Я. 287
 Василенко Є. П. 317
 Василенко М. Г. 317
 Василевський П. І. 233
 Васильєв А. О. 263
 Васильєв П. Л. 323
 Васильєв С. М. 299
 Василюполю С. М. 268
 Васютинський Г. М. 334
 Васютинський Г. П. 328
 Васютинський М. А. 217, 220
 Ващенко А. М. 288
 Ващенко В. Е. 241
 Вдовиковський П. Т. 285
 Вдовиковський Т. І. 185
 Вебер Е-К. Ф. 210, 212
 Вебер О. А. 315
 Вебстер Р. Р. 191

- Везері А. Г. 259
 Везері В. Г. 263
 Везері Г. М. 259, 263, 266
 Веймар Д. П. 217
 Вейтко К. А. 274
 Велембовський М. П. 279
 Величков В. Ф. 190, 244
 Величкова В. І. 190
 Величкова Н. В. 190
 Вельчев Ф. Ф. 193
 Вельчева О. Ф. 193
 Венгінський А. В. 330
 Венцель В. Ф. 183
 Венцель О. Ф. 183
 Вербицький А. Й. 258
 Вербицький В. К. 324
 Вергілесов С. А. 241
 Вергілесов Ф. В. 241
 Вережніков П. І. 206, 215
 Верзебе К. А. 254
 Веріга С. 216
 Веріго А. А. 215
 Веріго А. С. 230
 Веріго Б. Ф. 141, 145, 230
 Веріго Н. М. 215
 Веріго О. А. 215
 Веріго С. Б. 141, 230
 Вернер О. Е. 325
 Вертсон А.-Т. М. 313
 Вертсон В. М. 313
 Верхалейстер Е. Е. 315
 Верхградський М. 227
 Веселовський М. 177
 Веселовський П. П. 198, 243
 Весле С. К. 326
 Веснін В. М. 317
 Вестмахер П. П. 260
 Ветлінський В. О. 311
 Ветлінський С. О. 311
 Ветров І. М. 332
 Вечеслов В. М. 286
 Видинський В. В. 318
 Видрицький В. І. 327
 Винокурова О. В. 270
 Виноградська О. М. 192
 Виноградська О. О. 181, 192
 Виноградський М. І. 181, 192
 Виноградський М. М. 181
 Виноградський О. І. 181, 192
 Виржемковський В. Л. 309
 Вирлан О. В. 209
 Витковський П. К. 284
 Вишеславцев Г. 205, 207
 Вишеславцева О. І. 207
 Вишеславцева С. Г. 207
 Вишняков А. Н. 236
 Віденмайер Й. 210, 212
 Віденмайер Л. Й. 210
 Віденмайер Ю. Й. 212
 Відлем М. І. 196
 Віднер К. І. 173
 Вікберг Ф. Е. 305
 Вілінський С. Г. 50, 96, 97, 288
 Вільк К. А. 168
 Вільковський В. І. 325
 Вільковський І. Ф. 200
 Вільям Г. Л. 325
 Віляновський К. Й. 187
 Віннік М. В. 103-105
 Віркау М. М. 330
 Віссаріон, митрополит 62
 Вітт І. Й. 11, 29
 Вітте С. Ю. 41, 149
 Віцман Е. К. 200
 Владирчин Л. І. 307
 Владиченко В. П. 193
 Владиченко М. В. 193
 Владичук Л. М. 304
 Водько В. 16
 Воеводський В. Р. 324
 Воевудський М. І. 237
 Восдилов Л. В. 240
 Восйков В. П. 289
 Возняк В. Я. 330
 Воїнов В. М. 229
 Воїнов Л. В. 229
 Войтковська А. В. 248
 Войтковська С. О. 248
 Войтковська О. В. 200
 Войтковський В. В. 248
 Войтковський В. М. 12, 15, 21-22, 35, 38, 44, 48, 82, 85-88, 90, 94, 125, 150-151, 186, 189, 199-247, 260
 Войтковський Ф. В. 248
 Волжинська О. І. 294
 Волканов Д. І. 312
 Волкова В. В. 285
 Волошинов М. О. 270
 Вольмер А. Л. 215
 Вольмер Е. 215
 Вольмер М. 215
 Волькенау І. В. 173
 Вонс-Вонсович Л. А. 277
 Воронов П. С. 211, 219
 Воронцов М. С. 29
 Воронцова С. К. 39, 81
 Вояковська О. І. 330
 Врагій В. А. 197
 Вржеш В. М. 258
 Вронський В. К. 236
 Вульфійус О. О. 241
 Вурос М. 217
 Вурос Х. М. 217
 В'язовський Г. А. 14
 Гаазе Г. Г. 264
 Габбе В. М. 217
 Гавенко М. С. 215
 Гавриїл (Банулеско Бодоні) 68, 71
 Гавриїл (Розанов) 73, 75
 Гавриїл Селецький 88
 Гаврилов М. Г. 266
 Гаврилова В. М. 266
 Гаврилова Л. П. 266
 Гаврисенко А. Ф. 207, 216
 Гаврисенко І. Д. 207, 216
 Гаврисенко О. І. 207, 216
 Гаврисенко С. І. 207
 Гагарін В. А. 283
 Гагарін Ф. Є. 155, 176
 Гаді В. Л. 232
 Гаєвський В. В. 287
 Гаєвський Л. Ф. 332
 Газалабов М. І. 323
 Гайдуков П. І. 321
 Гайдукова М. П. 312
 Гайдукова О. П. 321
 Гайдуківський В. О. 297
 Гайлі О. М. 175
 Гайновська Л. І. 252
 Гайновський А. В. 179
 Галиченко Л. В. 331
 Галишук П. Ф. 268
 Галін І. І. 334
 Галушка В. І. 288
 Галушкін М. В. 315
 Гамбургер Е. М. 282
 Гамільтон С. М. 251
 Гамов А. М. 276
 Ганган Л. П. 198
 Гандзулевич І. І. 267
 Ганенко О. О. 182
 Ганський С. В. 204
 Ганський П. П. 292
 Ганський С. П. 292

- Гарін В. 228
 Гаріна А. В. 228
 Гартінг А. К. 179
 Гартінг А-С. К. 179
 Гасенко В. Р. 267
 Гасенко С. І. 274
 Гаусман Б. Ф. 184
 Гаусман Г. Б. 219
 Гафенко Н. М. 307
 Гах В. І. 231
 Гацкевич Г. Г. 267
 Гацкевич К. К. 267
 Гверчіно 30
 Геведаріца С. В. 196
 Гезелле Г. Г. 194
 Гейнлет Й. 96
 Гейсман Л. К. 254
 Гейтан О. Г. 2
 Гекман А. Е. 267
 Гекман Е. 267
 Гекман К. В. 217
 Гемішлів І. Г. 304
 Генріхсен Д. Г. 306
 Генріхсен К. 212, 228
 Гентус А. 245-247
 Генцлер Ф. М. 194
 Герасимов В. М. 302
 Герасимова С. М. 2
 Герашенко Л. І. 274
 Гербановський І. М. 11, 71, 72, 77, 90
 Гербель В. М. 222
 Герич В. А. 278
 Герич В. Г. 278
 Герич О. В. 278
 Германсон Є. Я. 184
 Германсон І. Я. 165
 Германсон Л. Я. 187
 Германсон П. Я. 165, 184, 187
 Германсон Я. 184, 187
 Гетманець М. І. 208
 Герцо-Виноградський О. О. 217
 Гиршберг О. А. І. 332
 Гиршберг С. І. 332
 Гіала М. К. 309
 Гляновський В. 196
 Гільберер Г. Ю. 329
 Гіркано В. 285
 Гірс В. Г. 168
 Гірш-Брамм Г. Л. 190
 Гірш-Брамм М. П. 190
 Гірш-Брамм С. Г. 190
 Гіршфельт Б. Г. 308
 Гіршфельт Н. Г. 308
 Главчев І. Г. 294
 Глаголев Ф. П. 330
 Гладкий В. З. 304
 Глинський М. Ф. 280
 Глінка С. В. 325
 Глобачев, протоієрей 11
 Глотов З. І. 204
 Глотов І. 204
 Глотов М. І. 197
 Глуховязов О. А. 306
 Глушков-Папандопуло М. П. 283
 Глушкова-Папандопуло М. П. 283
 Гнибіда П. Ф. 331
 Гноїнський С. С. 292
 Гоголь М. В. 114
 Годжелло Г. Г. 276
 Годлевський Г. Г. 304
 Гойлов К. Г. 236
 Голіков В. 231
 Голіков З. І. 208
 Голіков Л. І. 257, 235
 Голікова М. В. 253
 Голікова О. В. 231
 Голікова С. С. 251
 Голіцин В. Д. 156, 178
 Голіцин М. В. 156, 178, 235
 Голіцин О. М. 67, 68, 70
 Голіцина П. М. 178
 Головінський М. О. 143
 Голотюк Й. Й. 147
 Голубев А. К. 244
 Голубев В. Т. 197
 Голубев М. О. 244
 Голубев О. Є. 244
 Голубева Н. С. 311
 Гонато Г. С. 243
 Гонсіоровський В. Л. 330
 Гонсіоровський Й. Л. 330
 Гончаров В. В. 115
 Горай О. Я. 328
 Горбов І. І. 276
 Горемікін І. Л. 164
 Гордієнко М. 113, 177
 Гордій С. Ф. 262, 270, 281, 284, 299, 308, 314, 317, 326-327, 333
 Гордій К. К. 262, 270, 284
 Гордій М. Є. 262
 Гордій Н. Є. 284
 Гордій С. Є. 270
 Гордій С. Ф. 306
 Горенюк В. С. 328
 Горлицька З. Є. 326
 Горстер А. К. 264
 Горчаков М. П. 212
 Горяїнова В. М. 302
 Гофман Б. Ф. 327
 Гофман В. М. 231
 Гофман Д. Г. 325
 Гофман К. О. 327
 Гофман М. М. 335
 Гофман М. Х. 165
 Грабовська В. А. 227
 Грабовська В. Б. 184
 Грабовський Б. 184
 Грабовський Е. М. 314
 Грабовський О. Я. 317
 Граве В. В. 156, 176
 Граников М. С. 182
 Гранковський С. І. 308
 Грекалло М. Ф. 308
 Грекулів І. Ф. 197
 Гречулевич В. В. 306
 Гребцова І. С. 2
 Григор Ф. Я. 258
 Григорашенко Д. Т. 321
 Григорашенко М. Д. 310
 Григорієва М. Г. 288
 Григор'єв А. Г. 94, 95, 249, 250
 Григор'єв А. І. 314
 Григор'єв Г. М. 315
 Григор'єв К. Г. 246, 271
 Григор'єв К. П. 187
 Григор'єв М. К. 187
 Григор'єва В. М. 187
 Григор'єва Л. А. 250
 Григор'єва Н. А. 249
 Григорієв Г. 147
 Григорієва М. Г. 147
 Григорович-Безезовський М. О. 242
 Григоровський С. П. 101, 114
 Григорчук Н. І. 322
 Гриневич В. А. 243
 Гринфельд М. М. 255
 Гринчевський О. О. 229
 Грищай В. П. 289
 Грищай І. П. 289
 Грищай Л. П. 289
 Грищенко І. С. 56
 Гришков П. 207
 Грищенко І. І. 276
 Грищинський І. А. 227

- Грінман А. М. 288
Гришин-Алмазов О. М. 325
Гроссу М. 62
Грот С. І. 189
Грот К. К. 189
Грот М. Я. 141, 142, 145, 151, 189
Грот Н. М. 141, 145, 189
Грот Н. М. 189
Грузевич-Нечай Г. І. 179
Грузевич-Нечай О. М. 274
Грушевський М. П. 312
Грушевський П. Ф. 325
Губарев В. І. 306
Губаржевський В. В. 212
Губаці Р. В. 303
Гузенков С. Г. 102, 103, 105, 110, 137
Гумашко М. І. 245
Гумковський І.-М. Ф. 258
Гумковський С. Ф. 258
Гуммель В. Я. 194
Гуммель М. І. 277
Гундіус П. К. 286
Гурабов Г. І. 322
Гурко В. І. 179
Гурко М. А. 178
Гурко Й. В. 156
Гуроїмов Д. В. 220
Гурський І. М. 270
Гусєв В. К. 318
Густ І. І. 333
Густ О. А. 156, 170
Густі Г. М. 197
Густі Н. Г. 197
Гюнтер Х. І. 323
- Д**
Дабовський К. Д. 313
Давидов М. С. 253, 259, 300
Давидова Ю. І. 40, 284
Даллас К. І. 234
Даллас О. К. 226
Далл'Орсо І. 263
Далл'Орсо М. І. 263
Далл'Орсо М.-О. І. 261
Далл'Орсо Н. К. 261
Д'Альгейм А. П. 308
Дамбровський О. В. 240
Данилевський А. Д. 279
Данилова С. С. 15, 35, 87, 88
Данильченко Г. М. 198
Даніель Г. Ф. 334
Дармограєва Ф. М. 207
- Дашевський В. А. 315
Двоглазов О. К. 249
Де-Антоніні А. С. 306
Де-Антоніні С. К. 154, 172
Де-Асардачрез К. С. 226
Дебу В. К. 303
Декальчук А. С. 297
Де-Кандія П. Е. 308
Де-Кар'єр О. А. 283
Де-Лакур М. М. 238
Деласарі Є. М. 165
Делекторська О. І. 192
Делекторська О. Я. 199
Делекторський К. В. 192
Делекторський В. В. 199, 204
Деллер Г. 221
Делов П. Т. 232
Дель-Бубба Ф. В. 173
Де-Марвіль Г. Е. 236
Деменітру Вік. 252
Деменітру Вол. В. 274
Деменітру М. В. 252
Дементьев Г. Д. 258
Дементьев О. 258
Дементьева К. О. 258
Де-Метц В. С. 326
Де-Метц Г. Г. 146, 203, 326
Демінітру В. Л. 233
Демкін І. І. 207
Де-Морей М. В. 268
Де-Морей С. В. 268
Денисенко І. М. 16
Денисов А. Я. 247
Денисов І. О. 277
Денисов М. Д. 218, 220, 308
Денисов Ф. М. 218
Денисова М. Ф. 218, 220
Денікін А. І. 150
Деопік І. П. 196
Дердо Х. І. 283
Деревицька О. Г. 248, 257
Деревицька О. О. 142, 257
Деревицький О. М. 44, 142, 145, 146, 151, 248, 249, 257
Деревицький П. О. 142, 248
Державін Г. В. 48
Де-Рокка І. Ф. 286
Дефто М. Д. 334
Де Фульженс Е. 154, 172
Джавров В. 201
Джаморегі Д. 188
- Джаморегі К. 188
Джеварджі М. Г. 268
Джижула І. П. 208
Джитфлен-Мамонов О. О. 245
Дзахов О. І. 286
Дзерожинська О. В. 244
Дзерожинський Вад. В. 244
Дзерожинський Вол. В. 244
Дзерожинський В.-В. А.-В. 242
Дзюба В. С. 317
Дибеляк В. В. 312
Димитрій, єпископ Новгородський 37
Димитрій, єпископ Херсонський і Таврійський 34, 92
Димитрій (Суліма), архієпископ Кишинівський 71, 75
Димитріуль В. Г. 230
Димченко Н. Б. 311
Діанова Н. М. 14, 15, 36, 73, 82, 122
Дівний І. В. 95
Дімо В. С. 228
Дімо Є. В. 228
Дітеріхс В. Д. 294
Дітріхс М. О. 244
Дмитревський С. І. 251
Дмитренко В. М. 218
Дмитренко Г. М. 260
Дмитренко О. М. 188
Дмитренко Ю. М. 188
Дмитрієв Д. П. 243
Дмитрієв В. І. 226
Дмитрієв П. В. 239
Добржинський Г. В. 285
Добринова С-Р. 153, 177
Добровольська Н. А. 250
Добровольський В. В. 232, 264
Добровольський Б. М. 314
Добровольський К. Г. 250
Добровольський К. М. 249, 250, 334
Добровольський О. В. 232
Добровольський П. К. 250
Добродєєв А. А. 176
Доброклонська М. Г. 323
Доброклонська М. П. 147, 281
Доброклонський О. П. 90, 146-148, 288, 302
Доброловський С. І. 252
Добролюбський К. П. 14
Довьялло Р. 216
Докс А. Ф. 176, 260
Докс М. В. 260, 302, 304

- Доливо-Добровольська О. Й. 184
 Доливо-Добровольський Й. 184
 Долинський С. І. 329
 Доляновський П. М. 272
 Доманська Л.-М. А. 315
 Домбровська М. Ф. 167
 Домбровский В. І. 227
 Домінік Шарль Ніколь 24, 69, 70
 Домонтович С. І. 238
 Донгворт С. С. 227
 Донкогло Г. В. 304
 Донкогло Л. В. 304
 Дончила О. Ф. 315
 Дорізо Г. Х. 263
 Дорізо К. Г. 263
 Дорізо М. Х. 263
 Дорош Л. І. 312
 Дорошевська А-Г. І. 229
 Дорошевська К. І. 222
 Дорошевський І. 222, 229
 Достоевський Ф. М. 47
 Драго О. І. 318
 Драгиш М. К. 220
 Дранціна О. О. 246
 Древінг Н. О. 258
 Древінг О. Л. 258
 Дреова М. Г. 251
 Дрешер Л. А. 332
 Дрешер О. А. 309
 Дробинський Д. Ш. 157, 170
 Дробинський М. (Г.) Д. 157, 170
 Дроздова Н. В. 157, 314
 Дроздович В. Й. 332
 Дромашков Ф. Є. 289
 Друганова З. С. 235
 Дубенко С. Т. 328
 Дубровін М. Ф. 68
 Дубровський М. П. 307
 Дудицький М. Д. 214
 Дукмасов Д. 259
 Дукмасов П. Д. 259
 Дукмасова О. Д. 259
 Думбадзе Я. К. 326
 Думович М. М. 270
 Думгич П. П. 306
 Дуранте М. К. 263, 285
 Дьомін О. Б. 2, 14-16
 Дьяков К. М. 207
- Е**бернард І. А. 247
 Ейзен-фон-Шварценберг І. К. 40
 Ейхельман О. О. 145, 276
- Екзарх І. Б. 154, 172
 Ексаров І. П. 264
 Екскузович М. І. 188
 Еліат Є. І. 313
 Елпідіфор 85
 Емануель Г. В. 216, 218
 Енно 39
 Енно Е. Е. 325
 Ерган К. Ф. 308
 Ергардт Ф. Ф. 197
 Ерделі В. Г. 175, 270
 Ерделі Г. І. 175
 Ержиу В. М. 219, 222
 Ержиу Вл. М. 197, 240
 Ержиу І. І. 197
 Ержиу К. М. 283
 Ержиу М. К. 219
 Ернст Г. Г. 333
 Ерддорф-Купфер А. Г. 292
 Ерддорф-Купфер П. А. 292
- Є**вдокимов М. Г. 306
 Євдокимова Є. Г. 306
 Євдокимова Н. П. 331
 Євневич О. О. 260
 Євневич О. 267
 Євневич С. О. 267
 Євреїнов Г. О. 176
 Євстратов Н. С. 312
 Єгоров О. З. 237
 Єгоров О. І. 327
 Єзекіль, пророк 98
 Єлагін Р. О. 311
 Єленський В. Є. 14
 Єлецкий Н. В. 311
 Єлисеєв І. В. 271
 Єлкін В. М. 294
 Єлпатьєвський А. В. 102
 Єльянінов В. С. 246
 Єндриховський Й. Й. 253
 Єнікієв М. М. 252
 Єрамишанцев А. В. 268
 Єрігов О. І. 322
 Єрмолаєв А. П. 329
 Єршилов В. К. 325
 Єфимов А. Г. 247
 Єфимов Є. П. 306
 Єфременкова Д. О. 39
 Єфремов В. П. 216
 Єфремов Г. О. 317
 Єфремов С. О. 317
 Єфрон І. А. 39, 111
- Ж**абоедов О. С. 307
 Жадовський В. М. 268
 Железняк А. В. 303
 Желтановський В. П. 187
 Желясков С. А. 2, 7, 15, 16, 61,
 74, 105, 107, 120, 121, 132,
 140
 Жеребко П. Л. 316
 Жданко О. Є. 208
 Живалло І. 205
 Живалло М. І. 205
 Животовський А. П. 326
 Животовський І. П. 326
 Жилле Р. 70
 Жинтцов К. В. 317
 Жиров О. М. 316
 Жолтановська З. В. 313
 Жолтановський В. П. 184
 Жолтановський О. П. 313
 Жуков М. М. 270, 272
 Жуковська К. В. 330
 Жуковський Б. В. 330
 Жуковський В. А. 48
 Жульєн Ф. П. 196
 Журавський Д. П. 100, 101
 Журавський П. К. 186
 Журавський П. М. 335
 Журов В. О. 323
- З**абабашкін В. 49
 Завадовська О. А. 207
 Завадовський І. І. 199
 Завадовський М. М. 286
 Завадський В. Г. 227
 Заварзін М. П. 209
 Заварзін П. 209
 Заварзін П. П. 209
 Зав'ялов Л. В. 323
 Загоровський Є. О. 147, 148, 283,
 288, 289
 Загоровський О. І. 147, 148, 150,
 151, 263, 335
 Загородний К. О. 286
 Загорська А. М. 287
 Загорський О. М. 287
 Загоскін М. Д. 176
 Зайцева І. А. 262
 Закаряя Є. П. 309, 315
 Закушняк М. Є. 288
 Залсман В. В. 294
 Залсман Л. В. 294
 Замотайло І. П. 318
 Зангерова О. П. 245

- Заневська М. Я. 331
 Занчевська Д. М. 216
 Занчевський В. М. 147, 204
 Занчевський І. М. 146, 147, 184, 203, 204
 Занчевський М. 216
 Заньковська М. О. 202
 Запольський М. 177, 180
 Запороженко А. Є. 312
 Зареченський І. І. 294
 Зарзар І. А. 276
 Зарзар С. А. 276
 Заріфі М. О. 263
 Заруський С. С. 233
 Заславська К. І. 240
 Захаров В. П. 330
 Захаров П. І. 223
 Захаров С. Д. 267, 311
 Зверовіч О. Ю. 174
 Звєржков М. І. 124
 Зелена Н. М. 167
 Зеленов С. П. 322
 Зеленецький К. 69
 Зеленко П. М. 176, 183
 Зеленський О. К. 250
 Зельтін Є. Е. 321
 Земберг К. А. 264
 Зенькова Є. В. 221
 Зерен І. І. 165, 187
 Зибковець В. Ф. 13
 Зигмала М. П. 263
 Зигмала П. П. 263
 Зинович Ф. З. 286
 Зіберов Л. М. 193
 Зільберг Г. І. 296
 Зільберг І. О. 296
 Зільберг Н. В. 296
 Зінов'єва А. Б. 195
 Злочевський В. Ч. 333
 Знаменський О. А. 327
 Значко-Яворська В. О. 187
 Знойко М. Д. 193
 Зографос І. 212
 Золотаревська М. І. 260
 Золотаревський І. 260
 Золотов Г. І. 209
 Зоммерфед А. А. 326
 Зубенко М. І. 309
 Зубковський І. П. 233
 Зубов П. О. 232
- І**ваненко В. Є. 293
 Іваненкова Г. П. 154, 181, 186, 192, 198, 206
 Іванисик Т. О. 304
 Іваников С. А. 328
 Іванков О. П. 149
 Іванников Є. І. 304
 Іванов Б. М. 299
 Іванов В. 211
 Іванов В. Д. 232
 Іванов В. М. 252
 Іванов Д. М. 252
 Іванов І. А. 237
 Іванов І. І. 204
 Іванов К. К. 321
 Іванов К. С. 321
 Іванов Л. В. 173
 Іванов Л. І. 305
 Іванов М. Г. 331
 Іванов М. С. 200, 210
 Іванов О. І. 176
 Іванов П. О. 180
 Іванов С. К. 296, 321
 Іванов Ф. П. 188
 Іванов Ф. Ф. 176
 Іванова А. 211
 Іванова В. І. 321
 Іванова І. О. 321
 Іванова Н. М. 320
 Іванова О. А. 96
 Іванова О. С. 321
 Іванова-Георгієвська Н. А. 149
 Іванов-Каменев О. М. 289
 Івановська В. І. 141, 225
 Івановська М. І. 225
 Івановська М. М. 225
 Івановський І. О. 141, 146, 151, 213, 214, 225
 Івановський М. В. 323
 Івановський Я. 66
 Іваницький О. Є. 219
 Івашенко В. І. 128
 Івлєв А. К. 238
 Івлєва А. А. 238
 Івлєва М. Е. 238
 Ігнат'єв В. І. 195
 Ігнат'єв М. 200
 Ізбаш О. В. 323
 Ізнар Б. А. 226
 Ізраїлітін Г. 195
 Іксюль-Гюльденбанд О. В. 326
 Ілін-Хардинський В. П. 317
- Ілін-Хардинський О. П. 317
 Іловийський С. І. 146, 199
 Ілляшенко М. 230
 Ільїн О. О. 310
 Ільїн М. І. 305
 Ількевич Г. М. 271
 Ількевич К. М. 318
 Ількевич Т. М. 325
 Ілляшевич А. М. 325
 Ілляшенко М. А. 328
 Імеретинський В. К. 211
 Імшенецький А. К. 323
 Імшенецький А. К. 334
 Інгістов М. М. 156, 171
 Інглезі Д. С. 213
 Інглезі І. С. 205, 213
 Індібер В. І. 311, 315
 Інокентій (Борисов) 75, 76
 Іона (Павинський), архієпископ 71
 Іонеску О. І. 325
 Іосса М. М. 216
 Ісаєв О. М. 312
 Ісаченкова А. І. 104
 Ісупов С. П. 231, 253
 Іустін, архієпископ 37, 82
- К**абузан В. М. 102
 Кавецький К. 215
 Кагаров Є. 12
 Казанецький П. В. 242, 249
 Казанська О. В. 210, 221, 231
 Казанська О. О. 142, 221
 Казанський Б. О. 142, 210
 Казанський О. П. 142, 145, 149, 150, 210, 221, 231, 233, 248
 Казанський П. Є. 90
 Казанський П. І. 210, 231
 Казанський С. О. 142, 231
 Казарінов І. О. 179, 181, 183, 210, 212, 239, 253
 Казарінов П. О. 96, 278
 Казарінова Є. І. 301
 Казимир П. К. 176
 Казі А. К. 239
 Казі К. Д. 217
 Кайбул М. П. 305
 Кайзер Є. Я. 309
 Кайзерман Є. Г. 316
 Каламанді А. А. 304
 Калашников В. Й. 223, 247, 250
 Калашников Є. О. 173
 Калашников К. О. 204

- Калашникова Л. Г. 223
 Калинович В. І. 283
 Калініна Є. М. 324
 Калінку В. В. 84
 Калоті К. П. 154, 167
 Калужерович М. 212
 Калужерович О. М. 212
 Камбуrow О. 318
 Каменський В. С. 245
 Каменський Г. Г. 212, 217, 239, 273
 Каміліч С. М. 306
 Кампе Ю-І. Ф. 217
 Канишевич В. Й. 243
 Кантакузен В. Г. 239
 Кантакузен С. О. 219
 Кантакузін М. М. 155, 164
 Кантакузін М. О. 164
 Кантакузін М. Р., граф Сперанський 155, 164
 Кантакузіна С. К., графиня Сперанська 164
 Кантакузіна М. О. 164
 Канцеров О. Ф. 211
 Канцлер М. Г. 239
 Каот Р. Я. 323
 Капанадзе П. Л. 309
 Капгер Л. К. 164
 Капгер М. І. 164
 Капгер О. М. 164
 Капінас Д. В. 286
 Капніст Є. В. 175
 Капніст Є. І. 175
 Капніст І. І. 175
 Капніст П. І. 175
 Капо Г. М. 305
 Капустинська С. С. 285
 Караваселі О. Д. 208
 Каравєя М. Г. 323
 Караводін С. 254
 Караводін С. Л. 250
 Караводіна О. С. 254
 Карамзін М. М. 5, 48, 50
 Карамішев І. М. 212
 Карастельов К. І. 141, 143, 144, 149-151, 165, 168, 194
 Карастельова В. К. 141
 Карастельова О. Л. 168
 Карасюк М. Р. 305
 Караушанов К. І. 313
 Карачан Г. Р. 219, 222
 Кардашев Д. І. 280
 Карель М. П. 267
 Карнаухов О. Д. 253
 Карнесь З. Я. 28, 69
 Карпинський С. К. 129
 Карра Г. А. 259
 Картаці Г. І. 208
 Кару Г. Е. 233
 Кару Л. Г. 306
 Карузе Б. Г. 298
 Карузо Г. Є. 165
 Карузо С. Є. 165
 Карузо І. С. 156, 171
 Карузо М. І. 156, 171
 Карузо О. О. 165
 Карузо О. С. 165
 Карузо С. І. 157, 171
 Карцев М. П. 327
 Карчадоліди І. Д. 271
 Карчевський М. М. 318
 Карякін К. Ю. 185
 Каспаров К. Г. 309
 Каспаров О. К. 324
 Каспаров Х. К. 324
 Кастнер Ф. О. 276
 Каткова Є. Н. 317
 Качановський О. В. 273
 Каченовський В. М. 183
 Качинський М. С. 312
 Кашикевич М. П. 332
 Кашменський Д. П. 267
 Кашнев С. І. 154, 172
 Кашубський М. І. 331
 Кашуцька Є. А. 328
 Квєцинський Р. Ф. 276
 Квєцинський С. Д. 220
 Келлер Ф. А. 229
 Кетхуд М. Є. 183
 Кефала М. Й. 318
 Кидошенков М. В. 173
 Киридон А. 14
 Кириленко Д. С. 302
 Кирилін В. М. 175
 Кирилін М. В. 175
 Кирило, святий 47
 Киселевич І. П. 331
 Кисельов А. І. 316
 Кислов Г. Й. 193
 Кисляковський Є. В. 251
 Кишенський Д. П. 51, 97, 148, 282, 288
 Кишинський М. Ф. 274
 Кишкін С. С. 323
 Киянищин В. І. 287
 Кіріазі В. К. 176
 Кіріазі Є. О. 176
 Кіріаков О. А. 165
 Кірін І. Ф. 316
 Кіров В. П. 304
 Кісель М. В. 274
 Класен Х. І. 309
 Клейн Є. М. 271
 Клейн Ю. Е. 285
 Клейнгеліх М. І. 321
 Кленовський Ф. 246
 Клепиков Б. П. 306
 Клєчановський О. А. 154, 253, 256
 Клименко Б. Є. 226
 Клименко П. В. 315
 Климов Д. Д. 241
 Климовецька М. К.-І. 316
 Климовецький В. К. 316
 Климовецький М. К. 316
 Климович М. 311
 Климонтович З. Л. 197
 Климонтович Л. А. 197
 Клітін Б. О. 261, 275
 Клітін В. О. 302
 Клітін О. М. 12, 15, 37, 38, 46, 49, 56-58, 88-90, 137, 142, 146, 151, 163, 248-336
 Клітін О. О. 142, 261
 Клітіна А. П. 261, 285
 Клітіна Є. С. 275
 Клітіна М. О. 40, 261, 302
 Клітіна С. О. 40, 41
 Клітіна Т. О. 142, 285
 Кліц В. М. 207
 Кліц М. 207
 Клопотов Г. М. 313
 Клопотов М. 129, 246, 247
 Клопотовський В. О. 183
 Клор А. А. 173
 Клор М. А. 173
 Кловоська Н. О. 259
 Кловоський О. 259
 Клотц Е. В. 325
 Ключников С. А. 242
 Кмита І. Ф. 213
 Княжевич Д. М. 30
 Князев О. С. 177, 179
 Князева Є. С. 104
 Ковалевська Я. С. 327
 Ковалевський А. Є. 229
 Ковалевський О. О. 143
 Ковалевський П. 63

- Ковалевський С. 269
Коваленко С. В. 286
Ковалев Н. І. 202
Ковалев С. І. 333
Ковальов Г. П. 276
Ковальов С. А. 67
Ковальов О. П. 323
Ковальська З. М. 320
Ковальська І. Г. 320
Ковальський Г. І. 320
Ковальчук Л. В. 2, 54
Коварц В. М. 317
Ковецький О. В. 317
Ковзан П. І. 334
Ковтун М. В. 105
Ковшаров І. І. 29, 30
Кожин А. А. 318
Кожухова Н. 296
Козирська С. Д. 247
Козирська М. Д. 224
Козирська М. Я. 207
Козирський Д. Н. 207, 224
Козирський С. Д. 207
Козлов М. М. 335
Козловський О. Ф. 236
Козловський С. А. 52
Кокін Г. І. 332
Кокін Л. А. 190
Коккалі І. М. 303
Кокоракі (Срмошкіна) С. О. 232
Кокоракі І. К. 232
Колбасін О. П. 318
Колбасєв В. І. 200
Колесник І. І. 104
Колесник О. М. 323
Колобова Т. В. 326
Коломнін М. П. 223
Колосов П. А. 315
Колосов П. І. 323
Колосова М. А. 315
Колчев О. В. 333
Комаєвська О. П. 244
Комар В. О. 313
Комарницький М. І. 231
Комаровський Л. І. 258
Коморовський Л. І. 252
Конахевич А. З. 222
Кондратьєв Г. О. 327
Кондрацька К. П. 316
Кондрацький М. П. 316
Кондрацький С. П. 316
Конколович М. А. 264
Коновалов В. В. 310
Коновалов М. В. 310
Конограєв І. І. 305, 324
Конограєв О. І. 324
Конограєва К. І. 324
Кононович О. К. 150, 151, 251, 281
Кононович С. О. 243
Констанда Г. І. 212
Константинов С. С. 325
Константинов П. І. 290
Константинова О. І. 290
Константинова О. М. 240
Концевич Б. К. 288
Конькова А. Ю. 104
Копайтич Е. Е. 278
Копанєв О. Т. 272
Копилов О. О. 274
Копцова Г. В. 326
Корбул В. І. 319
Корбул З. 151
Корбуль З. І. 319
Корженецький О. М. 303
Коржинецький О. М. 324
Коржинецький С. М. 324
Корецька О. А. 2
Користін М. 125
Корифинецький О. М. 305
Корнєснко А. Г. 305
Корнієнко В. В. 2
Корнієнко Н. І. 262, 287
Корнман С. Є. 289
Коровицький К. І. 148
Коровицький Л. К. 148, 288, 289, 328
Корокинецький О. М. 306
Корольков А. М. 179
Короткий В. А. 56
Кортаці А. І. 256
Кортаці І. Ф. 286
Кортаці О. І. 256
Корш О. В. 244
Косаговський О. М. 188
Космін А. М. 96
Костанда Г. І. 212
Костанда А. С. 185
Костанді Анд. К. 318
Костанді Анна. К. 318
Костанді П. К. 318
Костенський К. О. 236
Костецька О. І. 313
Коструба-Корицький Л. М. 314, 327
Костянтин Костянтинович, князь 255
Котляревський Д. П. 184
Котляров М. І. 331
Кохманський С. І. 246
Кохно Є. О. 231
Кохов О. М. 298
Коцебу П. Е. 229
Коцовська В. В. 205
Коцовський В. 205
Кочанова О. О. 125
Кочмар В. С. 15, 36, 82
Кочубинський О. О. 11, 12, 150, 151, 273
Кочарновська В. А. 331
Кравецький М. Я. 329
Кравченко В. М. 263
Кравченко М. М. 146, 258, 263, 267, 277
Кравченко О. 15
Кравченко Ф. К. 274
Крапівін В. Г. 209
Крапівін М. Г. 209
Крапівін С. Г. 209
Красильников С. В. 253
Краснов Л. П. 312
Крауз В. К. 327
Крафт К. 203
Крафт С. К. 203
Крашенинников І. М. 208
Крейтерф С. Г. 306
Кречунеско Д. 242
Кречунеско Д. Д. 242
Кречунеско Мар. Д. 242
Кречунеско Мик. Д. 242
Кржиновський М. М. 208
Кривицька Л. О. 186
Кривицька Н. М. 186
Кривицька О. М. 186
Кривицький М. Ю. 186
Кривошеїн І. І. 285
Кривцов М. О. 252
Крижановський Є. М. 251
Крижановський М. О. 252
Крижановський О. А. 252, 274
Крилов Є. А. 218
Крилов М. М. 232
Крилов О. І. 175
Крилова Є. Е. 175
Крилова О. О. 175
Критська Л. О. 326
Кришттов І. Н. 225
Кріона Г. П. 217, 239, 259

- Кріона І. Г. 327
Кріун В. К. 274, 283
Кріун М. К. 274
Крокоз В. І. 333
Крохмаленко А. Ф. 169, 171
Крохмаленко А. П. 164, 169, 181
Крохмаленко В. Ф. 164, 168
Крохмаленко Ол. Ф. 179
Крохмаленко Оль. Ф. 214
Крохмаленко С. Ф. 233
Крохмаленко Ф. І. 38, 92, 164-267, 269
Крупенський Г. М. 283
Крупенський І. М. 310
Крупенський М. Г. 96
Крупенський М. М. 310
Крупенський М. С. 213
Круш Олександра. Д. 303
Круш Олексій. Д. 303
Круш Олена Д. 312
Крушеван І. Е. 287
Крушеван О. І. 287, 313
Крушенко В. Д. 312
Кршижановський Г. П. 253
Кршижановський Г. П. 256
Крюгер О. К. 215
Крюков М. П. 199
Кряжева А. А. 45
Кубійович В. 111, 118, 138
Кугушев І. Г. 330
Кугушева О. Є. 330
Куделін М. В. 274
Куделін М. Г. 274
Куделіна Л. В. 274
Куделко С. М. 65
Кудревич В. К. 184, 187
Кудрявцев О. В. 301
Кудрявцев О. М. 12, 15, 35-36, 38, 46-48, 82-85, 90, 113, 115, 144, 149-151, 164-201
Кудрявцева А. А. 192
Кудрявцева А. П. 165
Кудрявцева Г. П. 144
Кузмінський П. П. 187
Кузнецов В. О. 150
Кузнецов В. П. 268
Кузнецов В. С. 315
Кузнецов Л. Н. 329
Кузнецов О. Ф. 253
Кузнецов П. Н. 329
Кузнецов Ф. Н. 329
Кузовлев В. І. 204
Кузовлев І. 204
Кузовлева О. І. 147, 204
Кузьмич В. Ф. 327
Кузьміна М. В. 186
Кулаков Ф. І. 191
Куликов М. Д. 178
Куликова К. М. 178
Куликовський О. А. 222
Куликовський О. Т. 263
Кулисич П. М. 232
Куліченко Ф. К. 225
Кульбакін С. 146
Кульбакін С. 249
Кульпіт 93
Куляшинець П. Є. 259
Кумбарі А. С. 157, 171, 229
Кумбарі М. А. 229
Кундін В. І. 228
Куницький М. 93
Купін М. О. 259
Куппа І. С. 196
Куппа М. С. 199
Куракін М. А. 325
Курис І. І. 156, 178
Курис О. І. 222
Курінний М. В. 51, 97
Курінний М. П. 190, 193
Курінної М. В. 331
Курнов Г. В. 326
Курочкін І. О. 249
Куссис А. Ф. 292
Куцак А. С. 297
Кучеровський О. Є. 276
Кучинський В. О. 332
Кучкін В. А. 5
Кучков П. В. 210
Кущева М. М. 266
Кушин Г. І. 301
Лабзін О. Ф. 68
Лавдовський В. О. 210
Лаврентьев І. О. 236
Лавриненко А. О. 278
Лавров С. П. 305
Лавровський М. Я. 175
Лагевницький В. В. 237
Лагода М. М. 248
Лагодовська Н. О. 219, 225, 231, 256
Лагодовська О. Ф. 225
Лагодовська С. Ф. 231
Лагодовський Б. Ф. 219
Лагодовський Ф. А. 214, 219, 225, 231, 233, 256
Лазаревич-Шепелевич Л. Ю. 193
Лазарев В. О. 247
Ламзакі Г. Д. 271
Ламзакі Д. І. 207
Ламзакі К. М. 204
Ланге І. І. 297
Ланге М. М. 145
Ланжерон О. Ф. 72
Лантерес С-К. С. 217
Лантерес С. 217
Ларичев А. А. 104
Ларіонова О. І. 236
Ларкевич В. П. 240
Ластовецький Е. А. 304
Латішев О. К. 329
Латі О. Ф. 254
Л-в А. 11
Лебедев В. В. 324
Лебедев Г. В. 305, 324
Лебедев Є. І. 312
Лебедев З. В. 326
Лебедев І. В. 310
Лебедев І. Г. 322
Лебедев М. А. 318
Лебедев М. В. 324
Лебедев О. 236
Лебедев О. В. 305
Лебедев О. Г. 312
Лебедева М. В. 326
Лебедінцев А. Г. 11
Левандовський П. В. 300
Левашова М. С. 283
Левашов С. В. 147, 150, 151, 336
Левашова М. С. 147
Левентон Ф. М. 255
Левинська М. С. 215
Левинський П. У. 215
Левинський У. П. 215
Левитський М. О. 214
Левитський О. Г. 214
Левченко В. В. 1, 2, 7, 15-16, 21, 55, 57, 74, 89, 105, 107, 116, 120-121, 125, 132, 134, 140
Левченко Г. С. 1, 2, 7, 12, 16, 21, 120, 134, 140
Левченко М. М. 199
Левчук В. В. 2
Легастов О. А. 297
Лежава С. 278
Лейбін І. С. 184
Лейшин В. Ф. 329
Ле-Мілуа Т. П. 322
Ленський В. О. 173

- Леонард О. К. 222, 228
 Леонід 83
 Леонтієв І. 215
 Леонтієва Ш-Є. 215
 Леонтович А. А. 165, 168, 170, 175
 Леонтович А. Ф. 168, 170
 Леонтович В. Ф. 141, 142, 168
 Леонтович Г. Ф. 142, 166
 Леонтович С. О. 218
 Леонтович З. Ф. 141, 170
 Леонтович О. Ф. 141, 142, 175, 180
 Леонтович С. Ф. 141, 165
 Леонтович Ф. І. 141-144, 151, 165, 166, 168, 170, 175, 180
 Леонт'єв Г. Г. 246
 Леонт'єв І. С. 156, 157, 171
 Леонт'єв О. О. 262
 Лепеха Є. О. 259
 Леплинський І. М. 252
 Лермонтов М. Ю. 19
 Лесков В. М. 329
 Леслі Е. О. 259
 Лесунова А. П. 327
 Лефнер П. П. 289
 Лефтер І. В. 331, 333
 Лещинський І. М. 333
 Либов О. М. 325
 Ливенцов В. П. 331
 Лийціс Е. А. 334
 Лиман І. І. 2, 14, 105
 Липинський В. В. 302, 326
 Липинський Г. О. 209
 Липко В. П. 331
 Лисаковський Л. Й. 194
 Литвинін М. П. 316
 Литвинов О. М. 268
 Личева М. М. 276
 Лівен О. О.
 Лігін В. М. 205, 222, 225
 Лігнау М. Г. 242
 Ліснер І. Е. 222
 Лішін М. А. 216
 Лобачевський С. 275, 336
 Ловдовський В. О. 334
 Логинов Д. І. 95
 Лозинський Г. С. 212
 Ломницький В. С. 174
 Ломницький С. Ю. 174
 Ломоносов М. В. 48
 Лонгинов В. А. 277
 Лонкевич І. М. 322
 Лонський Г. П. 184
 Лоншан М-А. 223
 Лопатін І. Я. 334
 Лопатін М. Я. 271
 Лопушанський Ю. А. 187
 Лопчинський Г. Г. 303
 Лопчинський С. С. 327
 Лоссієвський К. А. 227
 Лось А. В. 309
 Луговська К. Д. 232
 Луговський Д. 232
 Лузанов М. Ф. 176, 183
 Лузі М. Н. 334
 Лукін І. П. 253
 Лукін П. С. 284
 Луківич В. В. 316
 Луковська М. А. 45
 Лукомський С. С. 322
 Лук'янов М. Г. 246
 Лук'янов П. 124, 314-318, 323, 325-326
 Луппіак М. М. 323
 Луценко О. 264, 290
 Лучинський П. К. 68
 Луценко А. Ф. 196
 Луценко М. Ф. 276
 Луценко Ф. Ф. 196
 Любенський В. В. 294
 Любинский В. І. 220
 Любистков М. М. 309
 Люікс Е.-Г. А. 254
 Лютенко М. П. 303
 Люткевич Е. Ф. 243, 277
 Люткевич І. Ф. 243
 Ляпунов О. М. 150, 151, 320
 Ляпунова Н. Р. 319
 Лясковецький К. І. 271
 Ляхов Х. П. 247
 Ляховецька Н. С. 305
 Ляшин Г. О. 303
Маврокордато Д. Г. 96, 336
 Маврос Д. М. 229
 Магааров С. М. 290
 Мадатов М. П. 212
 Мазикін А. Г. 310
 Мазиров Д. Є. 196
 Май К. В. 233
 Майер М. М. 312
 Макавейський 97
 Макаренко А. М. 312, 321
 Макаренко М. П. 321
 Макаренко О. А. 321
 Маккавейський С. Д. 196
 Макарій, митрополит 5
 Макаров С. О. 155, 173
 Македонов К. К. 333
 Макєєв В. 264
 Макєєв С. В. 264
 Макєєва К. В. 264
 Маковецький Т. О. 101
 Маковський М. К. 274
 Макрі М. А. 194
 Макрі О. М. 194
 Максименко І. В. 55
 Максименков В. Г. 293
 Максименков І. В. 293
 Максименкова В. 293
 Максимов С. С. 301
 Максимович М. І. 247
 Максимос І. П. 302
 Максимчук Є. П. 255
 Максудов Д. 243
 Максудов О. Д. 243
 Максудова М. Д. 243
 Малаєв М. М. 183
 Малаєв М. О. 183
 Малаєва Ю. М. 183
 Малай М. І. 235
 Малай О. Г. 235
 Малахов В. П. 289
 Малахов П. М. 218
 Малешевський М. І. 217
 Малєк С. Г. 256, 258
 Малиновський А. Й. 309
 Малов Б. П. 327
 Малова Н. О. 303
 Малихатка І. П. 229
 Малихін М. П. 212
 Малінін І. М. 141, 181
 Малінін М. І. 141-144, 146, 149-151, 175, 181, 191, 192
 Малініна В. А. 192
 Малініна М. М. 141, 143, 192
 Мальський Р. А. 313
 Малявський Б. М. 334
 Маляревська Н. В. 190
 Мангель К. М. 210, 212
 Мангубі Е. Б. 271
 Мандражи В. Г. 225
 Манжелі П. А. 240
 Манжевський Ф. М. 178
 Манський О. Р. 193
 Мануїлов О. А. 184

- Манфановський А. С. 305
Манцов Д. М. 253, 261
Манцов М. Д. 262
Манцова З. Д. 253
Маньковська В. С. 188
Маньковська О. С. 209
Маньковський Г. С. 209
Маньковський С. І. 188, 209
Маразлі Г. Г. 126, 185
Маргулієс В. А. 263
Марданова С. В. 296
Марженовський В. І. 252
Марінакі М. А. 274
Марія Федорівна,
імператриця 48, 49, 149
Маркевич О. І. 11, 39, 50, 79, 80,
92, 95
Марков Ф. М. 310
Маркова М. А. 104
Марковець Д. І. 197
Марковський О. 212
Марнец М. О. 246
Мартенс Г. Г. 292
Мартинів О. П. 316
Мартінова Н. М. 319
Мартинюк Н. І. 299
Мартьянова А. Д. 270
Мартьянова Н. Д. 272
Марцинек К. Б. 271
Марченко М. М. 188
Марченко М. П. 217, 239, 290
Мас А. А. 222, 241
Масальський А. А. 232
Мас В. А. 241, 289
Маслова А. В. 248, 257
Мас М-К. А. 241
Массен В. М. 150, 151, 261
Масхума М. М. 302
Матвєєв А. О. 228
Матвєєв Б. Ф. 258
Матвєєв В. П. 274
Матвєєв С. П. 274
Матвєєв І. І. 331
Матвєєв І. М. 329
Матвєєв О. В. 178
Матвєєв С. В. 239
Матвєєвич М. І. 126
Матвєєвич С. О. 310
Матіяш Т. Ф. 324
Матюшкін І. П. 238
Матюшкіна З-Е. Е. 238
Матюшкіна С. І. 238
- Матяш І. Б. 2
Мафо Є. Г. 212
Мафо Г. Ф. 212
Мафо М. Є. 168
Мах Е. І. 271
Машевська Є-Н. В. 222
Машевський В. 222
Машевський І. Г. 299
Машевський І. І. 222
Машкевич П. 281
Машнер І. І. 245
Мдівані В. В. 309
Мдівані П. Г. 267
Медведев І. В. 196
Медведська К. Г. 298
Медведський М. С. 298
Межаков М. О. 247
Мейєр В. К. 220
Мейєр Г. М. 208
Мейєр М. К. 184
Мелегі В. А. 205
Меліков П. Г. 259
Мелелі В. Е. 287
Меллер Г. Ю. 165
Мельгунов С. М. 334
Мельниченко Д. Ф. 325
Мельниченко І. Я. 247
Мемерт Є. К. 155, 172, 191
Мемерт К. Ф. 155, 172, 191
Мемерт О. К. 155, 191
Мемерт О. К. 191
Меммерт Л. К. 331
Мемнон 84, 149, 201
Меньчуков І. О. 184
Мерзляков М. І. 227
Мерінг Л. Л. 168, 194
Мерінг М. Л. 168
Мерінг Н. Л. 194
Мерінг П. Г. 168
Мержеш М. Л. 311
Меснер К. Я. 184
Мефодій, святий 47
Мечников І. І. 143, 144
Мечников Л. М. 232
Мечников М. І. 211
Меєр Є. М.-П. 310
Мизецький О. Я. 324
Микола I 80, 128, 130, 259, 262,
296, 314-318, 323, 325-326
Микола II 130
Миклашевська О. М. 156, 170
Миклашевський І. М. 156, 170
- Миклашевський М. І. 156, 170
Миклашевський П. М. 156, 170,
182
Милорадович В. М. 284
Милянський Ф. 295
Миненко Н. А. 103
Міронов Б. М. 103
Мірославлев М. 90
Міросхеді Ф. С. 197
Мірошинков В. І. 198
Мірошинкова А. В. 198
Мірошинкова С. Л. 198
Мірошніченко Г. Г. 279
Миськевич Ф. Г. 309
Митрович І. П. 220
Митьков О. Ф. 176
Митькова Н. О. 176
Михайлов Є. М. 309
Михайлов Л. В. 250
Михайлов П. І. 227
Михайлов П. О. 146, 277
Михайлова А. П. 202
Михайлова З. К. 329
Михайлова Н. Л. 250
Михайлова О. І. 286
Михайлуца М. І. 2, 12, 14, 53,
61, 62
Михалевський В. Ф. 323
Михалевський П. П. 330
Михалевський Ф. І. 323
Михальченко В. О. 72, 83, 85-86,
124
Михневич І. 10, 75, 95, 185
Мишенкова М. О. 226
Мізін І. Ф. 312
Міка О. 241
Мікуц І. Ю. 306
Мілеант М. С. 316
Мілеєв В. Ф. 238, 255
Мілеєв О. Ф. 238
Мілеєв С. В. 238
Мілеєва С. В. 238
Міллер О. П. 173, 242
Міллер Ф. В. 219
Мілір Б. М. 299
Мілянський Ф. 129
Мімі Д. Д. 227
Мімі О. В. 321
Мімі О. Д. 227
Мімі О. Олександрович 321
Мімі О. Олексійович 321
Мінц В. Д. 251
Міросхеді Ф. С. 220

- Мірошниченко В. О. 148
 Мітакі К. Є. 236
 Мітман К. 264
 Мітман Ю. К. 264
 Міцкевич Г. М. 294
 Міцкевич К. С. 294
 Мічу-Ніколаєвич Х. М. 166
 Міщенко С. А. 324
 Млаховський В. С. 302
 Мовчан В. Ф. 262
 Мовчан Є. Ф. 262
 Модестов В. І. 143-144
 Мойсеев З.
 Моллер О. Ф. 176
 Моллер Ф. Ф. 176
 Молчанов С. Ф. 246
 Монастирський М. А. 330
 Москальов О. М. 334
 Москальов С. С. 263, 266
 Москальова В. Г. 266
 Москальова О. С. 266
 Мочаров М. М. 267
 Мочульський В. М. 41, 146, 212
 Мочульський Д. Д. 212
 Мошинський В. М. 329
 Мрочковський А. І. 306
 Музичко О. Є. 15-16, 55, 142
 Мунц І. В. 313
 Муравйов-Апостол В. 155, 179
 Муравйова-Апостол О. В. 155, 179
 Мураневич В. Ф. 297
 Муранець Д. А. 302
 Мурат В. І. 205
 Муратов І. Г. 298
 Мурзакевич М. Н. 29, 30, 72, 73, 95
 Мурмуракі І. С. 305
 Мурмуракі С. К. 204
 Муромцев А. О. 166, 200
 Муромцева О. А. 166
 Мурузі О. О. 229
 Мушинський Т. Л. 311, 322
 Мьяєнко М. 205
 Мьяєєдов Д. 241
 Мьяєєдова М. Д. 241
 Мятлик В. А. 332
- Набока** О. 105
 Навроцька А. В. 262
 Навроцький Б. П. 262
 Навроцький В. Г. 262
 Навроцький М. А. 216
- Навроцький П. Г. 173
 Надеждін К. І. 328
 Надлер В. К. 150, 151, 224
 Назаренко М. Т. 312
 Назаров Г. М. 245
 Назаров І. П. 306
 Назимов О. Є. 150, 151, 254
 Наліс П. Г. 274
 Нарбут Ф. Ф. 155, 156, 170
 Наркевич Н. О. 255
 Нарушевич В. В. 289
 Науменков С. К. 225, 234
 Науменкова М. М. 225, 234
 Науменкова М. С. 225
 Науменкова О. С. 234
 Нафанал 157, 167, 169, 170
 Нацоліні О. Л. 232
 Неверовська М. І. 192
 Неверовський Ю. В. 308
 Неверов С. О. 313
 Невражин А. В. 41
 Невський В. І. 315
 Недельська Н. Ф. 182
 Недельський Ф. М. 182
 Недзельський О. Й. 309
 Недов І. В. 286
 Недов П. П. 286
 Недяк П. О. 302
 Некрасов В. І. 226
 Некрасов І. С. 94
 Нелідов Ф. П. 223
 Немітц Л. В. 167
 Немітц В. В. 156, 167
 Немітц В. Ф. 156, 170
 Немітц С. А. 156, 167, 170
 Ненайденко П. В. 246
 Неплюєв С. С. 173
 Нестеренко О. В. 305
 Нестров О. О. 227
 Нестрова А. М. 225
 Нестурх С. А. 327
 Нечаєв О. І. 236
 Нечитайло-Анреєнко М. Ф. 326
 Нивицький І. В. 216
 Никанор, архієпископ 48, 49, 84, 94, 149, 201
 Никифоров А. 241
 Никифоров В. П. 327
 Никифоров І. В. 311
 Никифоров К. І. 318
 Никифорова Л. А. 241
 Никитін Г. В. 332
- Никитін Т. І. 250
 Никитін Ф. М. 326
 Никитіна Р. П. 41
 Ніколаєва С. С. 309
 Ніколаєвич В. С. 328
 Ніколе Л. Ф. 255
 Нікольський О. Я. 306
 Нікулін В. П. 297
 Ніте С. М. 219
 Ніфетова (Шроп) М. 230
 Новак Є. 307
 Новаков С. 258
 Новакова Л. С. 258
 Новик Є. Ф. 127
 Новик І. О. 316
 Новиков І. П. 214
 Новиков Л. П. 101, 108
 Новиков М. М. 190, 197
 Новицький О. 101, 128
 Новосельський М. О. 157, 169, 170
 Новосельський С. О. 101
 Нолле К. В. 226, 234
 Нолле О. І. 234
 Нолле О. К. 234
 Нолле Н. П. 234
 Норов А. П. 236, 237
 Норов А. С. 78, 79
 Норттроп Д. 191
 Норттроп Ф. 191
 Носаль С. І. 316
 Носач М. І. 218
 Нуво П. Ф. 196
 Нужний Т. С. 294
 Нукш С. С. 298
 Нюренберг А. М. 113
- Оат** Б. М. 283
 Обломський П. І. 193
 Оболюєв М. І. 235, 237
 Оболюєв О. М. 235
 Оболюєв В. М. 235
 Образцов В. М. 41, 142, 145, 151, 282
 Образцов І. В. 142, 282
 Образцова М. І. 40, 282
 Овен А. 184
 Овен А. Е. 178
 Овен В-П. А. 184
 Овсяннико-Куликовська Н. О. 315
 Овчаренко Н. Г. 271
 Оглуздіна Є. В. 301

- Огрязко І. 23
 Озеров Б. О. 183
 Окінчїц І. К. 245
 Околов Е. О. 259
 Оконников О. С. 328
 Оксенбауер Ф. Ф. 154, 172
 Олександр І 7, 23, 28
 Олександр II 7, 23, 48, 124, 130, 149, 279, 289, 315
 Олександр III 7, 23, 48, 49, 130, 149, 311
 Олександр Невський 4-7, 18-19, 34, 49
 Олександра Федорівна (Вікторія Гессен-Дармштадтська) 130
 Олександра Федорівна (Шарлотта Прусска) 48, 130
 Олесевич С. С. 323
 Олійників О. С. 126, 129
 Ольшанський М. А. 272
 Ольшанський С. С. 270
 Омельченко М. Г. 292
 Онаевич К. У. 313
 Онищенко М. 93, 303
 Опришко Н. О. 5
 Орбінський Р. В. 143
 Оржеховський К. Ю. 271
 Орлай-де-Карва О. М. 155, 187, 309
 Орлай Л. О. 187
 Орлай Люд. О. 187
 Орлов Б. В. 232
 Орлов В. А. 239, 242, 244
 Орлов В. 45, 47-48
 Орлов Вл. В. 232, 239
 Орлов Вяч. В. 239
 Орлов Г. В. 329
 Орлова М. В. 303
 Орлова Н. В. 253
 Орлова О. В. 242
 Орлова-Чесменська А. О. 28
 Орловська З. В. 298
 Орловський В. В. 314
 Орловський М. В. 271, 298
 Осадчий С. І. 327
 Осипова Е. А. 167
 Осиповський П. 230
 Островський А. 204
 Оттерстеттер І. 220
 Оттерстеттер М-П. І. 220
 Отон Л. Л. 185
 Оффенберг І. Ц. 263
 Офіцеров С. М. 208
 Оцель Л. І. 279
- Очеповська С-М. Й. 227
 Очеповський Й. 227
 Ошаніна Х. С. 40
- П**авельська С. М. 202
 Павельський І. Ф. 202
 Павельський О. І. 202
 Павкович А. Д. 196
 Павкович К. А. 196
 Павленкова Д. Г. 299
 Павло, апостол 89
 Павлов І. О. 175
 Павлов І. Я. 310
 Павлов К. С. 331
 Павлов М. Л. 217
 Павлов М. О. 292
 Павлович С. П. 196
 Павловська М. О. 303
 Павловський А. 312-313
 Павловський В. М. 317
 Павловський Г. О. 147, 268, 283
 Павловський К. С. 74
 Павловський М. К. 11, 15, 30, 35, 37, 46-48, 50, 74-83, 90, 125, 185
 Павловський М. Л. 259
 Павловський М. О. 147, 283, 299
 Павловський О. А. 147, 150, 151, 290
 Павловський Ц. В. 333
 Пайзанська О. С. 289
 Паласов А. П. 274
 Палаузов К. М. 164, 169, 193
 Палаузов М. А. 204
 Палемін Г. 84, 171, 201, 205
 Палишевський В. П. 303
 Палієв В. Ф. 335
 Паллі Х. Е. 102
 Пальчиков Б. Г. 290
 Пананчев П. І. 193
 Панасенко В. К. 280
 Панченко Н. Ф. 209
 Панченко Ф. Т. 209
 Панютін П. К. 218
 Паоліні З. І. 292
 Папа Криона Нікола 95
 Папа Сотиро Л. С. 292
 Папаспіракі М. Ф. 224
 Папасова А. В. 216
 Паппадато Л. К. 154, 167
 Паппадато Р. Л. 154, 167
 Паппадато С. К. 154, 167
 Паппадато Т. Ф. 154, 167
- Паращенко А. О. 322
 Паращенко В. О. 322
 Парізо О. П. 204
 Парійський О. П. 167
 Паславський Ф. М. 184
 Патлаєвська А. М. 168
 Патлаєвський Ін. І. 143, 144, 149-151, 154
 Патлаєвський І. І. 154, 180
 Пахалович В. І. 200
 Пахиопуло М. К. 288
 Пахиолупо М. К. 305
 Пахомов Є. С. 218
 Пахомов С. 218
 Пашков О. О. 301
 Пашков С. І. 303
 Пашков С. О. 301
 Пашкова Є. В. 301
 Пашкович Й. І. 333
 Пашковська К. С. 296
 Пашковська Н. С. 40
 Пашута І. Я. 252
 Пашенко В. 14
 Пашенко В. М. 41
 Пашенко О. В. 267
 Певнєв С. Ф. 217
 Певницький О. І. 203
 Педяховська О. Д. 331
 Пекарська В.-Г. К.-Л. 298
 Пекарський І. О. 209
 Пекарський М. К. 298
 Пекатгарос Г. С. 304
 Пелікан П. Б. 298
 Пельський М. Р. 258
 Пембек М. С. 297
 Пембен М. С. 330
 Перадзе М. Л. 267
 Пергамент І. А. 213
 Пергамент Й. І. 232
 Пердзинська Л. К. 305
 Перебаскін К. В. 258
 Перебаскін П. 90, 179, 205
 Перетяткович Г. І. 145, 221
 Перля Ш. (Перель Ш.) 117
 Персіанов К. О. 194
 Персіанова Л. К. 194
 Першина З. В. 14, 16
 Петерсен М. І. 184
 Петерсен Р. К. 228
 Петренко-Критченко П. І. 249
 Петриченко В. В. 318
 Петро Великий 5, 47, 289

- Петро Могила, митрополит 70
Петро П. П. 292
Петров Є. 179
Петров П. 124, 262-263
Петрова В. Є. 179
Петрова Л. І. 296
Петрович А. Ф. 236
Петрово-Соловово Б. М. 179
Петровська Л. І. 360
Петровский Б. М. 326
Петровский Е. П. 2, 54
Петровский С. 321, 328-329
Петровский С. В. 127
Пеховський Т.В. 182
Пивовар А. В. 105
Пиленко С. М. 301
Пирогов М. І. 47
Пирожний Ф. П. 124, 234, 262-263, 288
Писаревський Ф. М. 299
Писаржевський К. І. 176, 187
Писаржевський Л. В. 232, 249
Писаржевський О. К. 217
Пискорський В. Л. 212
Писпас В. Х. 237
Писпась Г. І. 193
Пишенін Б. М. 333
Пишенін Г. М. 331
Підкова І. 68
Пінкусович Г. С. 327
Пірву Х. М. 310
Піско В. Л. 212
Плакса-Жданович Г. Г. 333
Платон, ієродиякон 330, 331
Платон, архієпископ 47
Платон (Левшин) 70
Племянников М. О. 253
Племянников Ф. О. 253
Плешков М. О. 197, 240
Плоновський Й. І. 181
Плонський М. Д. 297
Повницький О. О. 228
Погібка А. І. 178, 183
Погода М. П. 326
Погорелкіна Л. Е. 278
Погорельський А. М. 256
Подгарічани-Петрович М. О. 232
Подгуров П. С. 322
Подгурський П. О. 259
Подлесна К. В. 335
Подлесна О. В. 323
Подлесний В. І. 241
Подольцев Ф. В. 304
Подосинніков Д. М. 223
Подрезова М. О. 15, 36, 82
Пожога О. Ф. 246
Позняков В. І. 312
Покорна М. М. 244
Покорська В. А. 333
Покотилов В. М. 258, 264, 330
Покровська М. С. 210, 221, 231
Покровский Н. Ф. 73
Покровский О. І. 57
Полевщикова О. В. 15
Політаєв П. М. 204
Політов М. М. 236
Політов П. М. 236
Поліщуків К. Г. 240
Поль А. Ф. 243
Половинська Є. І. 304
Полонець М. А. 312
Полубинський С. С. 173
Полунженцев О. І. 326
Поляков В. А. 333
Поляков Л. А. 286
Поляков Ю. О. 89
Полянський М. В. 267
Полянський О. В. 267
Поммер І. 217
Поммер А. І. 228
Поммер О. А. 217
Поммер М. Я. 203
Помяловський В. І. 243
Попандопуло 29
Попкевич І. І. 208
Поплавський А. П. 228
Поплавський В. П. 229
Поплавський К. Ф. 217
Попов Вік. Вас. 326
Попов Вол. Вол. 324
Попов В. О. 283
Попов Г. П. 196
Попов І. Т. 317
Попов М. І. 308
Попов Мик. Мик. 147, 283, 289
Попов Мик. Мих. 147
Попов О. А. 228
Попов О. І. 297
Попов П. І. 279
Попова А. К. 302
Попова В. Г. 196
Попова М. М. 282
Попова О. Й. 242
Попова О. М. 282
Попова Т. М. 2, 16, 55, 84, 104
Попович А. К. 212
Попович К. 212
Попруженко Г. І. 84
Пора-Леонтович О. Г. 232
Порі Д. М. 315
Портнов Ф. 95
Порубаєв П. І. 233
Порфирій (Успенський К. О.) 72-75, 77, 90, 95
Посохов С. І. 64
Поспалітакі Б. І. 323
Постельников Є. Д. 197
Постемський С. В. 310
Потехін Л. Л. 322
Потораднев В. Д. 186
Потте В. П. 228
Похітонов І. Ф. 195
Похітонова Л. І. 195
Похітонова О. С. 195
Предаєвич В. Я. 323
Предаєвич І. 233
Предтеченський М. М. 311
Пресницький М. Г. 213
Претр В. Л. 316
Претр Л. К. 220
Пржибильський Ф. І. 326
Пржисецький О. Д. 306
Прозоровський О. 336
Прокопов А. А. 310
Прокопович Є. В. 330
Прокопович Є. С. 330
Проломський І. С. 216
Протопопов Д. Д. 207
Протопопов О. М. 270
Прохоров П. М. 233, 237
Прохорова В. В. 291
Пруссали Є. К. 237
Пузиновський М. М. 184
Пузиревська О. А. 238
Пукалов Анат. Ф. 213
Пукалов Анд. Ф. 213
Пупков А. М. 317
Пуришкевич В. М. 242
Пуришкевич М. В. 194
Путятя Г. В. 307
Путятя О. Д. 208
Путятін М. П. 298
Путятін П. П. 298
Пуховська М. П. 186
Пушкін О. С. 48
Пшеничникова Н. С. 321

- Пядишев Д. 43
 Пясецький І. Я. 304
 Пятін Л. 30
 Пятницький П. М. 324
- Радавін Е. В.** 334
 Радецький І. І. 259, 271
 Радзишевський В. Й. 324
 Радіонов Х. В. 324
 Радов А. І. 228
 Радов Н. І. 246
 Радович-Покровський О. М. 329
 Радомська М. С. 314
 Размарица-Новокович Б. К. 328
 Разумов Г. О. 54
 Разумовський М. І. 269
 Разутович Г. 226
 Раїч І. 87
 Райгер А-П. Ф. 213
 Райгер Ф. 213
 Раллі П. С. 157, 171, 229
 Ранд М. В. 194
 Рандич (Закиванова) О. 226
 Рандич Й. 226
 Рандич К. Е. 226, 228
 Рандич О. 226
 Рандич О. К. 226, 228
 Ранович А. Б. 13
 Ранхнер Б. Ф. 228
 Раппопорт А. І. 316
 Раскін Д. І. 115
 Раскопінський І. Д. 272
 Распопов М. І. 264
 Ратко В. О. 239
 Ратко Д. О. 239
 Ратко О. О. 239
 Раулін Г. В. 232
 Рафаель 30
 Рацішевська Л. Б. 294
 Раш Е. В. Р. Е. 313
 Рашев Д. О. 280
 Рево Т. П. 323
 Ревуцька М. А. 156, 170, 198
 Ревуцька С. І. 243
 Ревуцький І. 243
 Ревуцький О. І. 219, 240
 Регір М. П. 289
 Реденський А. 157, 169
 Реденський М. (Б.) А. 157, 169
 Резников О. О. 250
 Рекало Є. Л. 183
 Ремезкова М. М. 328
- Ремі Жилле 28, 31
 Ремміх Л. Г. 327
 Реник-Вагнер К. 220
 Ренилякова М. Є. 299
 Рено С. О. 185
 Рено О. О. 185
 Рено Т. М. 304
 Рено Ф. М. 304
 Репяхов В. М. 150, 151, 265
 Решетов С. Г. 2, 127
 Решетовський М. М. 227
 Риган А. М. 193
 Рижих М. Д. 240
 Ристенко О. В. 150-151, 295
 Ріхтер В. М. 253
 Ріхтер В. О. 302
 Ровняков О. П. 244
 Родіонов М. М. 305
 Родоляті Р. Е. 214
 Рождественський П. О. 228
 Розвадовська В. К. 252
 Розеліус З. Г. 334
 Роземблном Г. О. 316
 Розенберг В. О. 316
 Розов І. В. 52
 Розова О. В. 177
 Рокітін Л. С. 301
 Романенко П. Г. 327
 Романовський М. Н. 228
 Роменський М. О. 212
 Рооп М. С. 225
 Росковшенко В. І. 172
 Росковшенко В. П. 172
 Росковшенко В. Я. 172
 Росковшенко О. В. 172
 Россі К. В. 154, 172
 Россолімо Л. І. 241, 256
 Рост Н. М. 326
 Рубан Я. Л. 127
 Рубанович В. М. 209
 Рубінштейн Г. 117
 Рубінштейн С. 117
 Рудевич А. Ф. 238
 Рудевич Ві. В. 238
 Рудевич Вл. В. 238
 Рудевич О. В. 238
 Руденко Є. О. 268
 Руденко О. 268
 Руденков І. І. 303
 Рудоманенко А. О. 299
 Рудяга М. 329-330, 336
 Русаневич Д. О. 294
- Русаневич І. І. 126
 Русанов І. М. 223
 Русецький Л. К. 225
 Русін Г. С. 306
 Руссо М. О. 203
 Руссо Х. М. 305
 Руссова Л. О. 298
 Ручко С. І. 233
 Рябінін В. М. 285
 Рябінін Д. М. 318
 Рябко Г. Л. 286
 Рябов П. П. 329
 Ряппо Я. П. 55
- Сабанський Г. П.** 306
 Сабінін Г. Ф. 144
 Сабінін Є. Ф. 143, 144, 168
 Сабініна О. С. 144, 182, 189
 Савальд С. І. 305
 Савельєв О. М. 324
 Савич С. Ф. 249
 Савицька Л. Г. 330
 Савицька О. 211
 Савін В. В. 298
 Савченко В. 150
 Савченко-Бельський В. Є. 211
 Савченкова О. С. 324
 Сагарді Т. М. 264
 Садло Г. З. 200
 Садовський В. І. 331
 Сазонов К. В. 279
 Сазанова К. В. 279
 Сазодурова В. В. 15, 36, 55, 82
 Самойло П. О. 306
 Самойлов М. В. 298
 Самойлов О. І. 288, 292
 Самойлов Ф. О. 143-145
 Самополенко В. К. 240
 Саморуло Ю. Ю. 200
 Самофалов Ф. І. 325
 Самсонов П. 96
 Сандберг М. А. 280
 Сапезко Б. К. 315
 Сапожников І. В. 2
 Сапожников Р. П. 142, 151, 282
 Сапожникова Н. Р. 142, 282
 Сапожникова Н. С. 282
 Сапоровський І. 125
 Сарнавський П. О. 209
 Саруханов Г. І. 312
 Саух П. Ю. 13
 Сафонов В. С. 212, 282

- Саханський М. С. 184
Сахаров Вал. Вал. 249
Сахаров Вік. Вік. 249
Сахаров С. О. 336
Сахарова В. В. 233
Сачеванов Д. С. 193
Светлов І. А. 268
Свешніков В. В. 332
Свечин О. Ф. 272
Свечніков О. М. 182
Свирський Ф. Ф. 197
Святополк-Мирський П. Д. 179
Севастополу М. О. 189
Севастьянов А. 74, 92
Селенцов К. А. 319
Селенс Б. К. 322
Селецький Г. 260
Селецький М. М. 177
Селіванов С. П. 264
Семека В. С. 157, 169, 170
Семека О. О. 157, 169, 170
Семенц І. 171
Семиченко І. І. 305
Семков-Савойський М. Л. 200
Сенько-Поковський В. Ю. 302
Серадзська Н. Л. 187
Серадзський Л. М. 187
Серапін Л. К. 328
Сербінов В. 210
Сербінов К. П. 210
Сербінова Н. В. 210
Сергеев Д. П. 196
Сергеев Л. І. 271, 276, 304
Сергеев Мик. В. 262
Сергеев Мих. В. 262
Сергеев О. П. 196
Сергієвський Б. В. 279
Сергієвський В. І. 225
Сергієвський Г. В. 279
Сердюков В. М. 232
Сердюкова Н. А. 41
Серебряков В. О. 30, 39
Серебряков Г. М. 323
Серебрякова О. В. 266
Серебряна Н. І. 263
Серебряний І. 263
Серкопуло М. Н. 279, 292
Сеченов І. М. 143
Седова В. Г. 334
Седова Н. П. 45
Сибіряков К. О. 312
Сиверсен В. Ф. 246
Сигаревич Д. 202
Сидоренко В. К. 329
Сидоров І. П. 216
Сидорський М. П. 279
Силецька Ф. Л. 322
Сильвестров О. К. 271
Сильвестрович В. М. 259
Сильвестрович Л. М. 216
Сильвестрович М. 216
Сильченко С. М. 311
Симмен І. Я. 268
Симоні Є. Л. 239
Симченко С. М. 331
Синіцин Г. І. 219
Синіцин М. І. 29
Синцов І. Ф. 141, 144, 151, 182, 226, 233-234
Синцова Л. І. 141, 182
Синцова О. І. 226
Синцова П. М. 182
Синькевич С. В. 273, 311
Сирбу В. М. 242
Сирбу Вл. М. 222, 242
Сирбу І. М. 242
Сирбу М. М. 222
Сиробоярський М. О. 210
Сиромятников А. І. 264
Сиротинський М. П. 245
Сиротинський П. П. 245
Сисосєв В. П. 333
Ситникова О. П. 309
Сихарова С. І. 227
Сікард К. К. 164
Сікард К. Ф. 154, 167
Сікард Л. К. 194
Скадовський Г. Л. 284, 301
Скадовський Г. С. 315
Скальковський Г. О. 286
Скаржинська 39
Скаржинська А. І. 182
Скаржинська М. В. 211
Скаржинська О. І. 182
Скаржинська О. К. 182
Скаржинський В. 211
Скаржинський В. В. 187
Скаржинський І. П. 182
Скарделі Р. М. 302
Скачевська О. К. 164
Скачков В. В. 314
Скачков В. К. 315
Скачков К. Є. 184
Скачков П. К. 315
Скибицький Є. Р. 222
Скількиоті Й. Й. 193
Скїріаков С. Л. 310
Скригін В. О. 315
Скробишевський Г. В. 264
Скроцький В. І. 279
Скуліч Б. Д. 276
Скульська О. Ф. 306
Скуридіна П. Я. 187
Скурська Н. О. 283
Скурський С. О. 290
Славинський О. В. 278, 284
Славін В. П. 317
Слесарева В. Д. 273
Слободенко О. С. 268
Слободенко С. М. 291
Слободин С. М. 202
Слободин С. С. 202
Слободина А. П. 202
Слободинюк А. П. 186, 190
Слободинюк К. С. 190
Слободинюк О. С. 186
Слободинюк С. М. 186, 190, 211, 250
Словоохотів П. П. 266
Словоохотова М. О. 266
Сльозкін Л. М. 175
Слюнін І. 336
Слюсаревський П. І. 286
Слюсаренко Г. Г. 270
Слюсаренко М. Г. 318
Смельс Ф. Ф. 191
Смеречинська З. В. 318
Смеречинський В. В. 283
Сметанников М. О. 303
Смикалов І. Ф. 246
Сминтина В. А. 14
Смирнов В. І. 278
Смирнов Д. П. 296
Смирнов І. 90
Смирнов І. В. 178, 259
Смирнов К. М. 40, 142, 146, 226, 234, 241
Смирнов М. 219
Смирнов М. Д. 179
Смирнов М. К. 142, 234
Смирнов М. П. 149-151, 171
Смирнов П. Ф. 296, 330
Смирнов-Платонов П. Г. 21
Смирнов С. К. 68
Смирнова М. Є. 310
Смирнова М. К. 234

- Смирнова Н. І. 296
Смирнова О. І. 226, 234
Смирнова О. К. 142, 226
Смирнова С. М. 219
Смоленов В. В. 179
Смоленський В. П. 286
Смолій В. А. 140
Смольянінов В. М. 296
Снарська Ж. М. 173
Снарський М. Ф. 173
Снежков В. П. 304
Снесарев М. М. 242
Снищарова В. І. 207
Снігірева І. А. 45
Собецький М. І. 313
Соболев О. О. 246
Соболевський В. Г. 334
Соболевський В. Ф. 316
Сокальська Н. П. 228
Сокальський П. 228
Соколов А. М. 318
Соколов А. О. 197
Соколов А. С. 313
Соколов Г. І. 95
Соколов Д. П. 298
Соколов І. Д. 48
Соколов М. О. 203
Соколов П. П. 56
Соколов О. П. 241
Соколова А. І. 246
Соколовська В. А. 311
Сокольська М. В. 213
Сокольський В. 213
Сокольський Д. В. 314, 332
Соловійов В. Л. 219, 225, 231
Соловійов Г. І. 305
Соловійов Д. І. 243
Соловійов О. О. 214
Соловійов М. О. 310
Соломонов І. К. 299, 309
Соломонов Т. М. 187
Сомов М. С. 199, 231
Сомов С. М. 199, 219
Сомова Є. С. 219
Сомова К. С. 199
Сонданс В. Ф. 154, 256
Сонданс Ф. 154, 253, 256
Сонданс Н. Ф. 253
Сондас А. М. 297
Сонцов В. М. 311
Сорока І. К. 235
Сорока К. П. 198, 250
Сорока М. П. 192
Сорока П. Н. 154, 181, 186, 192, 198, 206, 207, 211, 220, 247, 250
Сорока Н. П. 154, 186
Сорока П. П. 206, 211
Сорока Ф. А. 181, 186, 192, 198, 206, 211, 218
Сорока Ф. П. 181, 220
Сорокін Г. К. 316
Сорокін П. А. 234
Сорокін П. Н. 195
Сотів В. О. 326
Софроніцький В. М. 213
Спанопуло А. 74, 93, 95
Сперанський 154
Сперле Е. Х. 228
Спіліоті М. А. 252
Спіранде В. Г. 193
Спіранде Ф. В. 193
Спіро П. А. 147, 203
Спрудін В. М. 249
Спрудіна О. В. 249
Стадницький Г. В. 332
Сталь І. Р. 321
Сталь Р. Х. 321
Сталь С. В. 321
Стаменов Б. Г. 249
Стамеров Д. В. 253, 260
Станевич Ф. М. 211
Станко В. Н. 16, 24
Стапішевський 92
Стариков Л. М. 322
Стародубенко С. А. 328
Стасюков М. М. 201
Стахеев М. Д. 269
Шашевич В. К. 239
Шашевич С. К. 239
Шевачевський Ю. Х. 302
Штелинський Ф. І. 331
Штенбок-Фермор В. В. 219
Штепаненко Л. С. 325
Штепанов В. Л. 258
Штепанов Д. С. 305
Штепанов О. 25
Штепанов Х. К. 240
Штепанова Є. К. 240
Штепанова М. П. 301
Штепікова М. І. 305
Штефановський О. І. 263
Штефанська З. І. 322
Штефанський В. К. 151, 228, 322
Штефанський Г. С. 322
Штефанський С. В. 151, 319, 322
Штовік Б. Ю. 246
Штоколос Н. Г. 14
Штоматев І. П. 185
Штоянов Л. С. 303
Штрагонов В. В. 217
Штряж-Смольницький А. К. 295
Штругелін О. Д. 309, 322
Штрекалова М. О. 272
Штрельбицький І. 11, 12, 72, 75, 77, 86, 125
Штрельбицький Ф. М. 204
Штренковський Г. Г. 331
Штруменський К. С. 253
Штрунке Ю. П. 199
Штукен Е. Е. 241
Штукс Г. Г. 292
Штуппа А. М. 297
Штурдза А. С. 80, 81
Шуворов І. С. 208, 214
Шуворова Т. І. 292
Шукін І. М. 173
Суліма Д. Л. 258
Суліма К. С. 321
Суліма О. Й. 321
Суліма О. О. 321
Сулистровський К. К. 271
Сумароков О. 69, 70
Сумарокова Л. М. 149
Супруненко Г. І. 187, 253
Сурков О. Г. 273, 328
Сурменев С. І. 208
Сухін В. І. 240
Сухомлинов Л. Г. 167
Сухомлинов Л. Л. 167
Сухомлинова О. Ф. 167
Сухомлін А. В. 244
Сухомлін В. Д. 244
Сухомліна А. О. 244
Сушев М. М. 167
Табашников П. І. 277
Тайхман Є. Ю. 316
Таламузі Є. А. 246
Тансєв М. Д. 203, 208
Тапуридзе К. С. 302
Тарась О. М. 264
Таран В. М. 323
Тарапанов В. Є. 234
Тарапанов В. С. 235
Тарапанов Є. С. 200, 227, 248
Тарапанова С. О. 235

- Тарапанова Т. В. 235
Тарасевич Л. О. 205, 219
Тарасевич О. О. 239
Тарашкевич В. Й.-А. 274, 277
Тардан Р. С. 304
Татів Г. М. 302
Твердохлебов Н. П. 263
Творовський О. О. 284
Тебеньякова О. Ф. 278
Темелі І. Ф. 305
Тер-Гаврієлов Х. А. 278
Тер-Гаврієлова О. Д. 278
Тер-Гаврієлова Т. Х. 278
Терентьев В. М. 184
Терентьев Д. 96
Терещук Н. 105
Терлецкий В. К. 246
Терлецкий К. І. 197
Терлецкий М. К. 289
Тер-Степанова В. М. 329
Тимогіевич І. 214, 236
Тимофеев А. 261, 275, 285, 302
Тимофеев Д. Є. 199
Тимофеев М. К. 178
Тимофеева Є. С. 42
Тимченко А. О. 196, 206, 215, 225
Тимченко А. Ю. 230
Тимченко І. Ю. 41, 147, 203, 204, 207
Тимченко Й. А. 155, 196, 206, 215, 223, 225
Тимченко Й. Й. 206
Тимченко Н. Й. 225
Тимченко О. І. 215
Тимченко О. Й. 237
Тимченко С. А. 223
Тимченко С. Й. 196
Тиндигникова Н. П. 302
Тихмановська М. М. 225, 234
Тихоновський В. Л. 294
Ткаченко А. І. 327
Ткаченко В. Т. 322
Тобілевич А. 258
Тобілевич Л. А. 258
Тодорович С. І. 312
Толкач (Лосинська) А. М. 146, 249
Толмачев М. І. 179
Толстая Н. Г. 311
Толстой М. В. 156, 178
Томашевський С. А. 166
Томлєв Г. М. 302
Томпофольський В. Ф. 252
Томсон А. Г. 284, 301
Томсон Є. О. 284, 301
Томсон М. О. 142, 284
Томсон Н. І. 265
Томсон О. І. 142, 146, 151, 284, 301
Томсон О. О. 301
Топалева Н. І. 195
Топалов І. М. 193, 223
Топалов К. І. 247
Топалова Н. І. 198
Торський В. К. 286
Торшин В. Ф. 268
Торшин Ф. В. 268
Торшина Є. В. 268
Тотеш Г. С. 320
Точидловська Т. І. 333
Траскін Д. О. 175
Трегубов М. В. 317
Трегубова Є. В. 317
Трейтман М. С. 263
Третій О. І. 270
Третьяков М. М. 333
Тржещеський Б. Ц. 236
Тригуб О. П. 14
Тріархі С. П. 193
Троїцька Л. Д. 267
Троїцька М. М. 330
Троїцький Д. 267
Тройницька В. І. 156, 170
Тройницька С. М. 156, 170
Тромпетер М. Л. 313
Троппер В. А. 280
Трофимова Н. О. 219, 231
Троцька А. Д. 285
Троцький Г. П. 285, 302
Троцький Т. П. 148, 288
Трубецькой О. О. 155, 187
Трубецькой П. П. 157, 314
Трубін Л. Ф. 276, 281
Трусова М. М. 327
Трушевська Є. Р. 328
Трушевський А. Р. 297, 327-328
Трушевський Г. О. 297
Туманський О. М. 240
Тупахіна О. 9
Турау В. Е. 250
Турау О. Е. 250
Тургенев І. С. 47
Турецький А. І. 312
Турченко В. М. 304
Турцевич І. Г. 230
Тюнев Б. Д. 277
Тюх В. М. 317
Тюхтяев Д. В. 324
Удод О. А. 140
Уклонський М. В. 181
Улибишева М. О. 332
Умов М. О. 143
Унгерн-Штернберг П. Л. 157, 314
Унтілов В. 213
Унтілов Є. В. 213, 240
Уразов В. А. 236
Урбанек К. (Е.) Д. 321
Урсин-Немцевич Н. Ф. 314
Урсульський П. В. 222
Урусов Б. С. 332
Урусов В. О. 247
Урусов О. Л. 157, 314
Урусова І. М. 314
Ускат Г. І. 299
Ускат Г. Я. 307, 313
Усков Л. І. 145, 150, 151, 282, 335
Успенський К. О. – див. Порфирій, єпископ 11, 15
Успенський Ф. І. 145, 189
Утїков А. М. 310
Утін П. А. 309, 329, 332
Утіна В. А. 329
Уточкін В. О. 268
Уточкін С. І. 268
Ушаков Й. М. 332
Ушаков К. Я. 334
Ушаков С. М. 332
Фатц О. Х. 327
Фадєєв М. С. 280
Файг А. Г. 310
Файг Д. Г. 241
Файтельберг-Бланк В. 150
Фалецфейн Б. О. 315
Фальц-Фейн А. О. 289
Фальц-Фейн Б. О. 289
Фальціоло Л. Л. 264
Фарді К. Д. 222
Фармаковський В. В. 243
Фармаковський М. В. 243
Фатуровський А. М. 243
Федоренко І. І. 279
Федоров М. І. 228, 314
Федоров М. С. 302
Федоров О. Ф. 40
Федоров П. П. 255

- Федорович А. Т. 213
 Федорович В. М. 316
 Федорович І. Є. 215
 Федоровський В. П. 239
 Федотов І. П. 292
 Федюшин О. П. 202
 Феєрчак П. І. 227
 Фелічкін М. Д. 305
 Фельдау О. Р. 211
 Фельдау Р. 211, 221
 Фельдау Р. Р. 221
 Фельдау Ш. Д. 211, 221
 Фельштинський В. І. 253
 Феодоров В. 239
 Феофіл, архімандрит 23, 25, 28, 29, 37, 67-73, 77, 90
 Ферсман Є. О. 206
 Феррарі В. Д. 242
 Фесенко М. Є. 243
 Фейлоу М. О. 260, 267
 Филимонов К. О. 264
 Филимонов О. 264
 Филимонова О. В. 322
 Филимонова О. О. 264
 Филиппов В. В. 302
 Фіалковський Л. Л. 324
 Фіалковський М. Л. 324
 Філарет, митрополит 95
 Філарет, патріарх 65
 Філіпенко А. 68
 Філюк Н. Є. 306
 Фітінгоф О. К. 243
 Фіфілов О. 220
 Фіфілова О. О. 220
 Фішер Б. Я. 251
 Фішер Є. М. 326
 Флоринський П. С. 268, 286
 Флоровський В. 275
 Флоровський В. А. 84
 Фомін Г. Ф. 294
 Фомін І. М. 223
 Фоміна М. К. 305
 Фон-Гейнлет Й. А. 70
 Фон-Дистерло Н. Г. 284
 Фон-Клейст Є. О. 181
 Фон-Клейст Е-С. Р. 236
 Фон-Ланге М. М. 230
 Фон-Фок М. П. 256
 Фон-Штерн Е. Р. 208
 Форгунов І. І. 196
 Фосс С. К. 203
 Фотій, архімандрит 68
- Фра-Бартоломео 30
 Фраже І. К. 227
 Францкевич К. О. 208
 Францкевич О. Ф. 208
 Францов А. С. 173
 Францов Е. П. 165
 Фрей І. В. 217
 Фрейман Є. П. 206
 Фрейман К. 203
 Фрейман О. К. 203
 Фрейман С. К. 203
 Фріс А. А. 305
 Фріц Л. М. 311
 Фріш Е.-Р. А. 251, 252
 Фріш І. Е.-Р. 251
 Фріш (Гайновська) Л. І. 251, 252
 Фролов І. К. 127
 Фролов-Багреєв П. В. 164
 Фронцкевич М. І. 200
 Фурман С. А. 45
- Хакаловський І. Ю.** 42
 Халайджогло Г. О. 329
 Халайджогло Є. Х. 240
 Халайджогло М. О. 329
 Хардинська-Гльїна М. П. 317
 Хасапов І. І. 310
 Хващинський А. О. 305
 Хелминський М. І. 233
 Хижко О. Л. 327
 Хинкулов О. С. 235
 Хинкулов Ф. Л. 235
 Хинкулова К. О. 235
 Хинкулова О. О. 235
 Хлопецька О. Й. 309
 Хмарський В. М. 2, 14, 16, 55, 95
 Хобта М. Н. 309
 Холгівников О. М. 199
 Холодович В. В. 323
 Холонен М. П. 289
 Хоменко О. О. 298
 Хоперський О. Д. 173
 Хоптяр В. О. 285
 Хоптяр М. Г. 285
 Хоптяр О. С. 285
 Хорват Л. Г. 193
 Хорват Г. М. 193
 Храмцов А. І. 178
 Хрустальов М. М. 271
 Хрустальов М. П. 271
 Хрустальова Є. М. 271
 Хряков І. Г. 247
- Хряков Г. М. 247
 Хрякова А. М. 247
- Царегородцев В. І.** 321
 Цвєтєнович Є. І. 212, 220
 Цвіккер О. О. 287
 Цвіккер О. Я. 287
 Цвіккер Т. В. 287
 Цилліакус В. В. 286
 Цимбаленко Л. І. 226
 Цимбаленко М. І. 228
 Цинцадзе О. М. 302
 Ципін С. С. 312
 Ципцюренко О. І. 303
 Цихоцький О. В. 314, 323
 Цорн А. В. 244
 Цорн А. Г. 220
 Цорн Л. О. 216
 Цорн О. 216
 Цулейскірі Н. К. 267
 Цулукідзе Д. Д. 253
 Цулукідзе М. В. 257
 Цуркан П. О. 259
- Чабан-Победоносцов Є. Л.** 311
 Чадов С. В. 270
 Чайковський В. В. 333
 Чайковський І. В. 252
 Чайковський І. М. 303
 Чангулі І. І. 226
 Частюк О. І. 270
 Чачин П. В. 310
 Чачуа М. Ф. 315
 Чєважєвський В. В. 292
 Чєвдар А. Г. 310
 Чєкунов Я. С. 203
 Чєлєбідакі А. А. 208
 Чєлєбідакі М. А. 208
 Чєпурін А. Я. 52, 124, 196, 234
 Чєпурін Д. І. 196
 Черєпов Г. М. 219
 Черкасов М. 223
 Черкасов С. М. 253
 Черкасова Л. М. 223
 Черкєс С. С. 245
 Черкунов І. Н. 184
 Черненко І. Г. 303
 Черник О. П. 228
 Черник П. І. 228
 Черников М. М. 228
 Черноглазов В. Д. 219
 Черноглазов М. В. 311

- Черноглазов О. В. 311
 Черноглазов С. В. 311
 Черногорчевич О. Д. 271
 Черноморец В. Ф. 329
 Четвертинська І. М. 31
 Чехович П. К. 207, 225
 Чехович П. С. 203
 Чехович Си. А. 203
 Чехович Со. А. 225
 Чеховський І. П. 208
 Чигринська М. Н. 195
 Чигринська Т. А. 195
 Чигринський Н. С. 195
 Чижевський К. Г. 286
 Чижов Б. М. 141, 147, 199, 283, 289
 Чижов М. Ю. 141, 142, 144, 147, 150, 151, 189, 192, 199, 204, 205, 281
 Чижова А. М. 141, 189
 Чижова Л. В. 189, 192, 199
 Чижова Т. М. 141, 192, 289
 Чикуанова А. Ф. 205
 Чилей О. П. 2
 Чирковська М. К. 279
 Чистович В. І. 255
 Чистович І. 68, 69
 Чистович О. С. 255
 Чистович Т. В. 255
 Чистяков Д. С. 206
 Чистяков С. Д. 203, 206
 Чистякова С. К. 206
 Чичагов М. М. 222
 Чичинадзе О. В. 262
 Чогошвілі В. О. 239
 Чогошвілі Є. О. 239
 Чоків І. Р. 311
 Чолак С. І. 276
 Чолакогло К. Д. 270
 Чорба В. В. 271
 Чорба С. В. 319
 Чудновський М. 288
 Чудновцев В. М. 325
 Чудновцев М. 124
 Чуйкова А. М. 308
 Чулков О. О. 334
 Чурилов П. П. 258
- Шабельський В. І. 252**
 Шавасв В. С. 304
 Шаварський 52
 Шайер Г. Г. 311
 Шайкевич В. Г. 264
- Шамановський С. О. 314
 Шамбон С-Т-Г-Е. Р. 196
 Шамбон Р. 196
 Шамутін О. Я. 293
 Шанаявський В. С. 314
 Шаповаленко В. О. 268
 Шаповаленко Є. І. 271
 Шаповаленко І. Г. 240
 Шаповаленко Л. О. 286
 Шаповаленко О. І. 268
 Шаповалов Л. І. 216
 Шапошникова К. М. 277
 Шапошников К. О. 127
 Шапошникова Л. К. 328
 Шаровкін Є. І. 204
 Шафарик П. 87
 Швайкевич В. О. 271
 Швамберг А. В. 232, 242
 Шванберг В. 173
 Шванберг С-Г. 173
 Шварц А.-А. А. 208
 Шварц М. І. 310
 Швахгейм Г. Г. 260
 Швахгейм О. Г. 260
 Швахгейм. С. Є. 304
 Шведов А. Й. 286
 Шведов Ф. Н. 150, 151, 259, 265
 Шведов Ф. П. 328
 Швейцов О. О. 276
 Швець О. К. 247
 Швировський Б. В. 316
 Шебанова Є. А. 324
 Шевелєв О. Ф. 227
 Шевченко Є. С. 332
 Шедевр В. К. 283
 Шедиво Є. Л. 206, 225
 Шейнфельд М. 203
 Шейнфельд Н. М. 203
 Шейнфельд С. Я. 207
 Шелар І. А. 331
 Шелар О. І. 329
 Шель С. А. 283
 Шеневський Ф. А. 231
 Шервашидзе 149
 Шерер А. Я. 309
 Шерр Є. 211
 Шерр М. Б. 211
 Шерр О. М. 211
 Шерцель В. І. 205
 Шестериков П. С. 217, 225
 Шестерикова (Лантерас) Л. С. 225
 Шестерикова Л. С. 225
- Шестирикова Л. П. 277
 Шефер М. І. 292
 Шиан О. Р. 316
 Шикер К. М. 314
 Шимановський І. М. 280
 Шимановський М. В. 79, 227
 Шимановський С. 318
 Шимкевич М. А. 325
 Шиндлер В. Г. 237
 Шиндлер К. Г. 237
 Шипов А. М. 246
 Шиповаленко Л. П. 236
 Шиповаленко П. Г. 236
 Ширяєв А. В. 332
 Ширяков М. В. 316
 Шитц П. Ю. 267
 Шишкін В. В. 327
 Шишкіна О. І. 257
 Шишков О. С. 71
 Шишківська Д. А. 252
 Шишківська К. В. 200
 Шишківський В. 200
 Шкарівський М. В. 14, 61
 Шквар П. М. 303
 Шкот П. П. 157, 314
 Шляпужников М. І. 320
 Шмаков О. О. 331
 Шмідт В. І. 228
 Шнайдер С. К. 312
 Шостак Є. О. 305
 Шостак М. М. 295
 Шостак О. Г. 193
 Шостак О. О. 305
 Шостак П. 221
 Шпаков К. І. 213
 Шпаков О. Я. 142, 145, 151, 276
 Шпакова Л. О. 142, 145, 276
 Шпакова С. Г. 276
 Шпаковський М. Г. 233
 Шпановський Л. П. 231
 Шпилевська М. Я. 181
 Шпилевський М. М. 149-151
 Шпіцберг В. 262
 Шпіцберг Є. В. 262
 Шрамко С. П. 305
 Шрамков І. Г. 183
 Шрамченко В. М. 305
 Шретен Е. 325
 Штегман І. К. 179
 Штейгер В. М. 304
 Штейгер С. Е. 211, 243
 Штекер О. І. 238

- Штемпель К. Ф. 292
 Штемпель М. О. 292
 Штіф В. К.-П. 295
 Штіф Г. 295
 Штіф Ю. 295
 Штрик С. А. 183
 Штукенберг В. Є. 294
 Штумпор О. М. 313
 Штюрцаге Є. Л. 26
 Шугменевич М. Г. 315
 Шульга В. П. 318
 Шульга С. К. 191
 Шульгін А. Д. 294
 Шульгін В. В. 325
 Шульгін Л. О. 203
 Шульгін М. Г. 243
 Шульгін М. К. 280
 Шульгін О. М. 203
 Шулян О. С. 303
 Шуст Р. 68
 Шуцький І. А. 324
- Щепкін Є. М.** 55, 58
 Щепотьєв С. О. 299
 Щербаков Г. С. 317
 Щербакова М. С. 324
 Щербина В. П. 259
 Щербинська А. Б. 266
 Щербинська Є. В. 266
 Щербинський Б. І. 266
 Щербинський В. М. 297
 Щербинський М. І. 190
 Щербинський М. С. 266
 Щербович-Вечор С. О. 331
- Щеснулевич Й. П. 311
 Щетников В. П. 62
- Юнаков Г. А.** 328
 Юноша-Шанявський В. А. 334
 Юренєв О. М. 236
 Юргевич В. Н. 143
 Юр'євич І. І. 227
 Юрженко О. І. 14
 Юрковська О. М. 310
 Юрковський В. М. 176
 Юрченко П. 70
 Ющенко В. О. 228
- Яблоновський-Снадзський О. О.** 228
 Яблонський С. О. 207
 Ябров С. М. 315
 Яворовська К. М. 252
 Яворовський К. О. 252
 Яворовський О. О. 252
 Яворська О. В. 235, 251, 257
 Яворська Т. І. 142, 251
 Яворський В. І. 142, 235, 310
 Яворський Г. І. 142, 257
 Яворський І. Л. 141, 146, 151, 231, 235, 251, 257
 Яворський Л. І. 142, 235
 Яворченко В. І. 304
 Язєв В. В. 319
 Якимовська К. М. 173
 Якимовський М. Ф. 173
 Яковлев В. О. 11, 70, 150, 151, 205, 233
 Яковлев К. К. 288
- Яковлев Л. О. 310
 Яковлев М. С. 328
 Яковлев О. В. 205
 Яковлев С. С. 311
 Яковлева С. М. 326
 Якубов П. М. 256
 Якунін О. В. 219
 Якушевич М. І. 302
 Янишевський А. І. 306
 Янишевський В. І. 306
 Янишевський М. А. 202
 Янкуліо І. К. 173, 175
 Янов Г. М. 264
 Янушевич Б. М. 245
 Янушевський В. В. 331
 Янушевський Т. Й. 325, 331
 Янчевський М. О. 307
 Ярон А. 167
 Ярон М. Г. 167
 Ярошевич Анд. А. 262
 Ярошевич Анат. А. 262
 Ярошевич Г. А. 262
 Ярошевич О. А. 262
 Ярошенко С. П. 90, 143, 195
 Ярчевський О. О. 273
 Ястрежембацький М. Ф. 326
 Яцкевич М. О. 280
 Яцута А. В. 288
 Яшвілі М. Д. 309

Наукове видання

Левченко Валерій Валерійович
Левченко Галина Сергіївна

**ОЛЕКСАНДРО-НЕВСЬКА ЦЕРКВА
НОВОРОСІЙСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ:
історія, персоналії, документи**

Редактор *Л. І. Петровська*
Комп'ютерне верстання *О. В. Бевзюк*

Здано у виробництво 27.04.2015 р. Підписано до друку 08.05.2015 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 20,93. Наклад 300 прим.
Зам. № 2002/1.

Надруковано у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М. О.
65045, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 60
тел.: +38 0482 35 79 76
www.aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК № 4684 від 13.02.2014 р.